biblioteca bpt pentru toți

rómulo gallegos

doña bárbara

Ilustrația copertei : *Octav Grigorescu*

rómulo gallegos

doña bárbara

ROMAN

ÎN ROMÂNEŞTE DE
MARCEL GAFTON ŞI LIVIU TOMUŢA
PREFAŢĂ DE
ION VITNER

1968

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Tabel cronologic de *Victor Const. Bercescu*
Note de *Dumitru Copceag*

Rómulo Gallegos
OBRAS COMPLETAS, TOMO I,
Aguilar, Madrid, 1959

PREFAȚĂ

Opera lui Gallegos marchează o dată însemnată în istoria literaturilor hispano-americane, romancierul fiind unul dintre reprezentanții iluștri ai realismului sud-american. Activitatea sa de romancier începe cu volumul *Reinaldo Solar* (1920), drama unui intelectual patriot, militant împotriva rînduielilor feudale, înfrînt în aspirațiile sale nobile și curmîndu-și viața ca semn al unei disperări cu neputință de rezolvat altfel. *Doña Bárbara* (1929) marchează o altă etapă a evoluției romancierului, pentru că Santos Luzardo, eroul romanului, este un meditativ activ, un caracter militant și hotărît în combaterea despotismului marilor latifundiari și a incuriei administrative. Cum vom vedea, în Santos Luzardo sînt expuse într-un mod prea direct, într-un fel tezist, ideile proprii ale romancierului, de aici o schematizare a personajului, purtător, de fapt, al unui mesaj utopic. Romanele *Cantaclaro* (1934) și *Canaima* (1935) cuprind imagini ale existenței dure a maselor, cu rezolvări tipice realismului critic, în general. Florențino, *payadorul* (improvizator popular, extrem de iubit de masele sud-americane, fiind un depozitar nu numai al folclorului mirific dar și al aspirațiilor sociale populare, al revoltei exploataților), rătăcește prin *llanuri*, întinsele savane venezuelane, prin rarele *hato*, așezările crescătorilor de vite, ia parte la viața și suferințele peonilor, intrați în stăpînirea dură a *caciques*-ilor, și răsculîndu-se împotriva nedreptăților intră în detașamentul de partizani al negrului Juan Parao. Dar *payado-*

rul lui Gallegos, din *Cantaclaro*, este un visător incorigibil. Violența împotriva celor ce asupresc masele i se pare tot atît de barbară ca și exploatarea și, intrat într-o dilemă de nerezolvat, părăsește detașamentul de partizani și întinsele *llanuri* de care este totuși atît de legat. Motivul romanului este destul de răspîndit în ceea ce se numește, în general, „literatură gauchescă", avînd ca prototip *gaucho*-ul argentinian (sau peonul și *vaquero*-ul venezuelan) devenit *payador*, cîntăreț ambulant. Poemele romantice argentiniene *Martin Fierro* de José Hernandez și *Santos Vega* de Rafael Obligado au răspîndit figura *payadorului* învins în lupta lui cu despotismul social ale feudalilor. Martin Fierro, dezgustat de cruzimea albilor, se refugiază la triburile indiene. Santos Vega este o figură simbolică ; el este *payadorul* rivalizînd cu Diavolul în arta improvizației poetice și învins de stăpînul tenebrelor într-o competiție inegală, care îi este impusă. Florentino este un Santos Vega dezbrăcat de mantia simbolică și văzut într-o proiecție realistă. Motivul răsculatului împotriva orînduirii albilor găsind alinare în rîndul indienilor este reluat de Gallegos în *Canaïma*, în care Marcos Vargas, îngrozit de viața muncitorilor de pe plantațiile de cauciuc (văzută fără restricție de întreaga literatură sud-americană, ca un adevărat infern) și de sălbăticia morală a colonialiștilor, evadează în mijlocul unui trib de indieni, unde regăsește puritatea morală, umanitatea mult visată.

Îi urmează, acestei prime serii de imagini din viața Venezuelei, scrisă pînă la reîntoarcerea în patrie, în 1936, romanele *Pobre negro (Sărmanul negru)* (1937), inspirat din lupta pentru anularea robiei negrilor, *El forostero (Străinul)* (1942), în care regăsim figura fermierului cupid și rapace, *Sobre la misma tierra (Pe același pămînt)* (1943), roman al dramelor sociale dezlănțuite de „aurul negru" din Maracaibo, aflat în stăpînirea aproape completă a americanilor.

Opera de romancier a lui Gallegos, în ansamblu, figurează o frescă de proporții a vieții sociale venezuelane, de un puternic realism, deosebit totuși de realismul literaturilor europene ale

secolului nostru. În ce constă acest specific, nu numai al prozei lui Gallegos, dar al întregii epici sud-americane?

Influenţele culturii europene s-au grefat aici pe o străveche cultură locală, pe care cuceritorii spanioli ai continentului nu au putut-o distruge cu totul, deşi stăruinţele lor reprobabile în acest sens au înregistrat unele din cele mai sîngeroase pagini din istoria lumii. Imperialismul iberic a distrus înfloritoarele state ale aztecilor, precum şi ale popoarelor Maya, Quiches şi Quechuas. Decimarea indienilor şi distrugerea milenarei lor culturi, cuprinzînd mari comori în mod tragic nerecuperabile, crispează de mîhnire sufletul oricărui iubitor de istorie şi de cultură. Militarismul iberic şi biserica catolică, părtaşă a acestui adevărat desfrîu al distrugerii, asasinatului şi raptului, apar în faţa istoriei, din acest punct de vedere, cu nimic mai prejos de capacitatea crostratică a fascismului modern.

Cercetările arheologice din ultimele două secole, descoperirea unor texte fundamentale pentru culturile aztece şi maya, au reuşit să ofere oarecari imagini ale grandoarei civilizaţiei indiene, încărcată de povara mileniilor. Este adevărat că numărul mare al descoperirilor arheologice şi istorice a mărit şi numărul enigmelor nerezolvate ale acestor civilizaţii, care se prezintă astăzi în faţa imaginaţiei noastre încărcate de mari mistere. Unul din cele mai tulburătoare, desigur, este similitudinea piramidelor aztece cu acelea ale egiptenilor (şi nu numai cu a piramidelor dar şi cu a numeroase legende privind mistere ale cultului religios, sau tradiţiilor culturale pur şi simplu). O lucrare anonimă, de un farmec extraordinar şi de o valoare istorică remarcabilă, cum este *Popol Vuh (Cartea Comunităţii)*, ne oferă sub formă poematică nu numai istoria căderii imperiului Maya, a marilor migraţii tribale care au succedat dramaticului eveniment, dar şi tradiţiile populare înregistrînd mitic istoria îndepărtată. Istoricii au semnalat asemănări între textele din *Popol Vuh* şi textele sacre ale *Veddelor* indice. Tot atît de tulburător este mitul Atlantidei, relatat cu asemănări frapante în *Popol Vuh* şi în dialogurile lui Platon *(Despre natură* şi *Critias)*. Relatarea platoniciană este cunoscută. În *Popol Vuh*, urmărindu-se filiera

mitologiei mayaşe, se aminteşte că strămoşii îndepărtaţi ai quiches-ilor (Codexul *Popol Vuh* este cartea sfîntă a poporului Quiches locuind, ca şi mayaşii, America Centrală şi mai ales teritoriul Guatemalei) au venit, în timpuri imemorabile, dintr-o ţară situată în depărtatul est al marelui ocean. Trei fii ai regelui quiches-ilor au adus, din această insulă, ştiinţa scrierii, răspîndind-o în teritoriile locuite de indieni. În *Popol Vuh*, marea insulă nenumită este prezentată în imagini de „El dorado", sub raportul climei fericite, a bogăţiilor şi perfecţiunii morale a vieţii sociale. *Popol Vuh* pune accentul mai ales pe faptul că, deşi locuitorii marii insule sînt albi şi negri, ei vorbesc aceeaşi limbă şi trăiesc în deplină fraternitate. Dar zeul Huracan, înfuriat împotriva muritorilor de rînd, a înecat pămîntul sub un uriaş potop, incendiind în acelaşi timp şi cerul. În urma acestei catastrofe, insula nenumită şi umanitatea ei fericită ar fi dispărut în adîncurile apelor.

Mitul incitînd multiple reverii, al Atlantidei, trăieşte şi astăzi în existenţa triburilor sud-americane. Pentru că ne preocupă în mod special teritoriul şi istoria Venezuelei, în nesfîrşitele păduri virgine dintre Apure şi Orinoc (ţinutul în care se petrece acţiunea romanului *Doña Bárbara*) locuiesc supravieţuitorii, puţin numeroşi, ai tribului Paria, indieni cu pielea albă, aşezaţi într-o localitate extrem de veche numită Atlan. În tradiţia orală a tribului, ţara lor de origine ar fi o mare insulă din estul Oceanului Atlantic, un ţinut al existenţei paradisiace, distrus de un mare cataclism, provocat de zei răzbunători, o parte a populaţiei salvîndu-se prin refugiul în continentul american. Indienii şi metişii dintre Apure şi Orinoc visează şi astăzi la un „El dorado", ţinut al fericirii pierdute, faptul fiind consemnat şi de Gallegos în romanul său.

În ceea ce priveşte alfabetul indienilor, naturalistul Humboldt, cercetător al ţinuturilor Venezuelei, descrie prezenţa în pădurile ei virgine a unor ciudate construcţii monolitice, acoperite de hieroglife, înrudite nu numai cu cele egiptene dar şi cu vechea scriere ideografică chineză. Misterele alfabetului maya, care au zbuciumat numeroase conştiinţe de cercetători de-a lungul seco-

lelor, au fost în cele din urmă elucidate, prin intermediul electronicii şi calculului matematic, de către un grup de cercetători sovietici, şi descoperirea lor va fi menită să ducă la clarificarea şi altor mistere ale străvechii civilizaţii a indienilor Americii de Sud.

Părăsind emoţionantul domeniu al miturilor şi ciudatelor similitudini istorice sau culturale cu lumea europeană, africană şi asiatică, trebuie adăugat că artele Americii de Sud sînt îmbibate de această puternică sevă a culturii indiene, pe care nu au putut-o distruge nici invadatorii iberici, nici necruţătorul imperialism american, în zilele noastre. Specificul artelor sud-americane este oferit de această tradiţie culturală, străbătînd de sub crusta de europenizare, sau americanizare, a vieţii sociale. Atît romantismul cît şi realismul sud-american au un caşet specific, care le diferenţiază de manifestarea lor europeană. Lucrul este extrem de sensibil în cazul picturii, de exemplu. Mari creatori realişti şi revoluţionari ca Siqueiros, Diego Rivera sau Candido Portinari obţin, din imagini ale realităţii simple, efecte fascinante. În liniile şi culorile lor, în modul de a figura prezenţa umană şi evenimentele lumii supravieţuieşte, modificată de orizontul vast al contemporaneităţii, toată tradiţia străveche a aztecilor şi mayaşilor, uneori cu reprezentarea mitologiei lor subtile, cum este în cazul lui Rivera, recreatorul monumentalităţii aztece, pierdută pentru totdeauna.

Fenomenul este pregnant şi în domeniul literaturii, din care decurge emoţionantul specific al poeziei şi prozei hispano-americane, acel amestec de realitate şi reverie, de prezent şi misterios trecut, învăluit în tenebre, şi pe care-l vom găsi din plin şi în *Doña Bárbara* a lui Gallegos, dăruind romanului o nuanţă de artă primitivă, dar subtilă şi fermecătoare.

Eseistul argentinian Ricardo Rojas, pentru a face cît mai concretă ideea acestui metisaj cultural, a creat termenul răspîndit de „eurindia". Cultura şi arta părţii sudice a continentului american este „eurindiană", hispanică pe un substrat adînc de tradiţii indiene.

Doña Bárbara, eroina romanului lui Gallegos, este şi ea rezultatul unui metisaj, sfîşiindu-i personalitatea în direcţii contradictorii. „Fruct născut din violenţa aventurierului alb în sumbra senzualitate a indiencei", Bárbara cade în mîna unor piraţi fiind pregătită pentru a fi vîndută haremului unui mare latifundiar turc, care-şi tămăduieşte iluzoriu lepra de care suferă cu tinereţea concubinelor pe care şi le achiziţionează.

Adolescenta cunoaşte puritatea şi înflăcărarea iubirii alături de Asdrúbal, tînăr aventurier şi el, intrat de nevoie în banda piraţilor, care visează o evadare alături de Bárbara. Dar visurile cuplului de îndrăgostiţi sînt curmate într-un mod îngrozitor. Din ordinul căpitanului ambarcaţiunii piratereşti Asdrúbal este asasinat, pasărea mitică *yacabo* anunţîndu-i fetei, prin cîntecul ei funebru, sfîrşitul aceluia pe care îl iubeşte. După înlăturarea în acelaşi mod şi a căpitanului, proprietar al fetei, marinarii beţi o siluiesc pe tînăra adolescentă, a cărui feminitate debutează astfel printr-un act bestial. Bárbara rătăceşte un timp prin triburile indienilor, învăţînd de la vrăjitorii *daneros* practicile magiei indiene, printre care nu lipseşte pregătirea băuturii *pusana*, cu ajutorul căreia o femeie poate face din orice bărbat un sclav absolut. Puternica ei senzualitate o aruncă în braţele bărbaţilor, dar amintirea debutului în feminitate îi orientează raţiunea, obnubilată de ură şi de mistica tribală, către rapt şi omucidere. Eroina devine, printr-un concurs al împrejurărilor, cel mai temut *cacique* al regiunii, face şi desface legi, întreaga administraţie venală îi slujeşte ţelurile monstruoase, astfel că nimeni şi nimic nu i se poate opune.

În plus, femeia este temută pentru reputaţia de *„vrăjitoare"* pe care o are. În sanctuarul ei este înconjurată, deopotrivă, de idoli indieni şi de imagini ale mitologiei creştine, nu pentru că se găseşte la o răscruce de drumuri, în ceea ce priveşte credinţa religioasă, ci în virtutea faptului că ţine să-şi alieze substanţa mistică a celor două religii. Lumea spune că, la căderea nopţii, Bárbara duce lungi conciliabule cu „asociatul", care nu este decît Diavolul, sfetnicul tuturor fărădelegilor pe care le iniţiază.

Destinul *doñei* Bárbara suferă o mutaţie fundamentală din

momentul în care apare Santos Luzardo. Tînărul, plecat de pe domeniul părintesc la Caracas, în urma unei tragedii familiale, se reîntoarce pentru a lichida bunurile sale, intrate în cea mai mare parte în posesia *doñei* Bárbara. Dar deposedarea sa de averea părintească este atît de flagrantă, operaţiile folosite de aceasta atît de jignitor de grosolane, încît Santos, în care se trezeşte de altfel şi omul savanei, se hotărăşte să rămînă pe loc şi să o înfrunte pe temuta latifundiară. Pentru toată lumea Santos este un om pierdut, pentru că nimeni nu i se poate opune „vrăjitoarei". Dar imprevizibilul, dezlănţuirea unei pasiuni pure într-o conştiinţă total pervertită, se petrece totuşi. Gallegos ne introduce cu fineţe în universul interior torturat al femeii, în care se dă o luptă dramatică între pasiunea pentru avere, pentru sînge şi dominaţie absolută, şi sentimentul nou, ciudat, profund tulburător, al subjugării şi dependenţei sentimentale faţă de un bărbat. Romanul, în cea mai mare parte, este naraţiunea încercărilor succesive făcute de *doña* Bárbara pentru a-l cuceri pe Santos, relatarea renunţărilor multiple ale acestui animal, nedomesticit încă, al nesfîrşitelor savane. Învinsă în aspiraţia ei pasionată după puritate, nemaiputînd să se reîntoarcă la existenţa pe care o dusese, Bárbara dispare fără urmă, lăsîndu-şi toată averea cuplului Santos-Marisela (aceasta din urmă, fiică nelegitimă a Bárbarei cu un văr al lui Santos, Lorenzo Barquero). Finalul este melodramatic şi lipsit de realitate, dar, desigur, pe gustul cititorului sud-american, dornic de efecte de alură romantică.

Cu variaţii infinite, tipul ales de Gallegos este extrem de răspîndit în literatura hispano-americană. Succesul romanului nu a fost determinat, prin urmare, de un element căruia practic îi lipseşte ineditul, ci de proiecţia pe care romancierul o oferă conflictului fundamental al cărţii. Gallegos, în mai toate romanele sale, este preocupat de lupta dintre civilizaţie şi barbarie. Termenii sînt destul de imprecis utilizaţi de către romancier, care preferă să fie un vizionar, mai mult decît un cercetător sigur al unor realităţi sociale lipsite de imprecizie. Civilizaţia înseamnă, pentru Gallegos, dispariţia bunului plac al marelui

latifundiar, îngrijirea raţională a savanelor şi turmelor de animale, de obicei nu numai lăsate în voia hazardului natural, dar supuse unor prădăciuni epuizante, şi, în fine, o existenţă demnă pentru *peon* sau *vaquero*, o legislaţie care să asigure stabilitatea proprietăţii, supusă şi ea unui jaf permanent din partea celui mai tare. Idealul lui Gallegos, expus în reveriile lui Santos, în discuţiile cu prietenii, sau altercaţiile cu administraţia coruptă (*No* Pernalete şi Mujiquita sînt reprezentanţii acestei administraţii jumătate de tip feudal, jumătate de tip burghez, sau mai curînd cu legi burgheze interpretate după bunul plac al marilor moşieri), este totuşi un ideal extrem de limitat, de natură burgheză. Dar se pare că, în condiţiile concrete ale vieţii sociale venezuelane, de după primul război mondial, chiar un asemenea ideal măsoară un progres indiscutabil.

Romanul este astfel construit pe o schemă vizibilă : înfruntarea dintre barbarie (stăpîna moşiei El Miedo are, în acest sens, un nume simbolic şi fatidic) şi civilizaţie, reprezentată în aspiraţiile ei de către Santos Luzardo. Înfruntarea este teribilă, pentru că poziţiile nu sînt întotdeauna clar delimitate. În delirul său de alcoolic, Lorenzo Barquero vorbeşte de „centaurul" existent chiar în structura morală a aceluia care doreşte civilizaţia, şi-i prezice lui Santos eşecul în încercarea de a ucide acest monstru interior, purtat nevăzut de fiecare om al savanei. Se pare că profeţia lui Lorenzo nu este lipsită de un dram de luciditate pentru că Santos găseşte mai rezonabil, la un moment dar, de a înlocui şi el legalitatea cu violenţa. Uciderea indianului Melquiades, unul din instrumentele docile ale Bărbarei în fărădelegile pe care le întreprinde, de către un peon credincios lui Santos, îl trezeşte la realitate. Marisela, îngrijorată de brusca recrudescenţă a sălbăticiei savanei în personalitatea omului pe care îl iubeşte tocmai pentru puritatea şi altitudinea comportării lui morale, îi atrage şi ea atenţia asupra acestei „apariţii a centaurului" în cuceritoarele lui reverii despre civilizaţie.

În afara acestui accident, însă, Santos Luzardo este un personaj destul de liniar, un purtător de cuvînt al romancierului în

ceea ce privește aspirațiile sociale, și de aceea cu mult mai puțin pregnant decît *doña* Bárbara.

Farmecul romanului este oferit în bună măsură de culoarea specifică a unei umanități care poate părea stranie cititorului european. Sălbăticia în care plutește omul din *Doña Bárbara* este în consens cu natura, desfășurîndu-și capriciile în deplină libertate, suverană și pe sine și pe umanitatea pe care o adăpostește. Infinita întindere a savanei, pădurile virgine, mlaștinile dătătoare de friguri, rîurile pline de caimani, nu mai puțin devoratori de ființă umană decît *doña* Bárbara, turmele, fără număr, de cai și vite sălbatice, adăpostite generos de cîmpiile veșnic verzi și pădurile ocrotitoare, alcătuiesc un peisaj inedit și impresionant. În această sălbăticie, de-abia îngrădită șubred de omul care o locuiește, ființa umană stă pe același plan al valorilor cu cea vegetală sau animală. Poate, de aceea, în literatura orală a indienilor, omul, planta și animalul, sau cristalizările minerale, tot ce există pe pămînt, în aer și în viața subterană, este proiectat pe un plan de perfectă egalitate. Ceva din această mentalitate a indianului s-a infiltrat și în romanul lui Gallegos. În povestea armăsarului Coamă-Neagră, văzut ca un erou al savanei, universul animalier și cel uman se întrepătrund pe un plan al valorilor cu totul egal. La fel este văzut și caimanul orb de la Bramador, reputat pentru aviditatea lui și în același timp socotit invulnerabil pentru însușiri magice.

Spre deosebire de plantă sau animal, omul savanelor este o ființă posedînd o dimensiune în plus, aceea a *nevăzutului*, plin de fantezie, de umbre protectoare sau adverse, de ființe ciudate, de prezențe numai intuite, strecurîndu-se invizibil în existența și conflictele umane. Este lumea care nu poate fi stăpînită altfel decît prin practicile magiei indiene, amestecate cu tradiții ale misticei creștine.

Bongo-ul, ambarcațiunea primitivă a băștinașilor, nu pornește la drum pînă ce vîslașii nu l-au luat cu ei pe „Bătrînel", o viziune indianizată a lui Dumnezeu. Pădurile Orinocului sînt stăpînite de *Camaja Minare*, necruțătoare divinitate indiană, căreia i se aduc jertfe pentru cîștigarea bunăvoinței, după cum,

în sensul ocrotirii, călătorii lasă un dar la rădăcina pomului în care sălăşluieşte „Sufletul din Ajirelite". La inaugurarea ţarcului vitelor, sub poartă este îngropat un taur sau un cal, care se transformă în duh ocrotitor al avuţiilor respective. Momentul reîntoarcerii lui Santos pe domeniul familial coincide cu apariţia lui *El Cotizudo*, „duhul ocrotitor" al familiei Luzardo. Juan Primito, „curierul" *doñei* Bárbara trăieşte în permanenţă într-o lume a aparițiilor fantomatice, a „cobitoarelor", păsări halucinante cărora le aduce jertfă pentru a preîntîmpina porniriile spre rapt sau crimă ale stăpînei sale aprige. Pasărea *Chusmita*, a cărei prezenţă mitică tutelează mizeria lui Lorenzo şi a Mariselei, în pădurea cu acelaşi nume, este sufletul chinuit al unei indience, fiica unui *cacique* dintr-un trib Yarura.

Gallegos nu o dată, pe parcursul naraţiunii sale, explică această cascadă de mituri şi practici mistice din paginile romanului său ca un produs al existenţei sociale extrem de înapoiate a maselor din Venezuela. Santos Luzardo, ca adversar al „vrăjitoarei" va demonstra, de altfel, prin simpla sa opoziţie, că renumele magic al Bárbarei nu este decît rezultatul impresionantei sale averi. „Puterea" reală a femeii nu constă într-o cunoaştere a unor practici sau personaje supranaturale, ci în aurul pe care-l deţine, în întinderea domeniilor şi numărul turmelor de vite.

Exploatarea şi misticismul, malaria şi violenţa, mergînd pînă la asasinat, chiar între membrii aceleiaşi familii, împiedică progresul existenţei umane din acele ţinuturi. Viziunea finală a romanului este plină de încredere în victoria civilizaţiei, iar ceea ce romancierul însuşi nu poate bănui cu privire la noţiunea pe care o utilizează, istoria contemporană desăvîrşeşte sub ochii noştri. Lupta maselor populare din Venezuela de astăzi este semnul unei bune efervescenţe în această „lume nouă" care doreşte să ofere o existenţă demnă şi liberă cetăţenilor ei.

ION VITNER

TABEL CRONOLOGIC

1884 La 2 august se naşte la Caracas, capitala Republicii Venezuela, Rómulo Gallegos, dintr-o familie modestă. Tatăl său se numea Rómulo Gallegos Osío, iar mama, Rita Freire Guruceaga. Studiile le face în oraşul Sucre. Ca să-şi cîştige existenţa, pînă intră în profesorat lucrează la gara din Caracas şi la firma „Lander şi Wannoni". Îl găsim în această vreme ca şef de gară şi contabil.

1885 Moare Victor Hugo.

Gallegos este contemporan, printre alţii, cu Pedro Henriquéz Ureña, născut în 1884, Alexei Tolstoi, născut în 1882, François Mauriac şi Jules Romains, născuţi în 1885, Upton Sinclair, născut în 1878, Eugene O'Neill, născut în 1888, Miguel Angel Asturias, născut în 1899, Pearl S. Buck, născută în 1892.

1894 Apare *Cartea Junglei*, de Rudyard Kipling.

1901 Intră ca profesor în învăţămîntul mediu.

Emile Zola publică romanul *Munca*; Pirandello scrie piesa *Exclusa*, iar Paul Claudel — *Schimbul*.

1909 Debutează în literatură. Fondează revista *Zorile*, împreună cu scriitorii Julio Planchart, Julio Rosales, Enrique Soublette și Salustio Gonzáles.

Apare *Requiemul* de Rainer Maria Rilke.

Începe studii de sociologie și psihologie socială, aplicate la realitățile din Venezuela.

1912 La 15 aprilie se căsătorește cu Teotiste Arocha Egui.
Membru fondator al Cercului de „Belle arte" din Caracas.

Theodore Dreiser publică romanul *Financiarul*.

1913 Scrie prima sa carte, culegerea de nuvele *Aventurierii*.
Scrie primul roman, *Ultimul Solar*, pe care-l va publica abia în 1920.

Maxim Gorki publică *Copilăria mea*, Maeterlink — *Maria Magdalena*, Alain Fournier — *Le Grand Meaulnes*.

1915 Încearcă prima sa lucrare dramatică, după povestirea *Minunea anului*, fără prea mare succes.

Se naște dramaturgul nord-american Arthur Miller. Apollinaire scrie *Umbra iubirii mele*.

1919—1921 Conduce revista *Actualidades (Actualități)*, în care va publica multe dintre povestirile sale.

1920 Publică primul său roman, *Ultimul Solar*, azi cunoscut sub numele de *Reinaldo Solar* — drama unui om și a destinului său.

Upton Sinclair publică *Povestea unui patriot*; O'Neill — *Emperor Jones.*

1922 Face să apară în revista *Novela semanal (Romanul săptămînal)* din Caracas, povestirile *Rebeliunea* și *Emigranții.*
Este numit profesor la liceul „Andrés Bello" din capitala Venezuelei.

Apare *Ulise* a lui James Joyce.

1923 Apare prima ediție a *Caietelor mele* ale lui Maurice Barrès și romanul *Ultimul capitol* al lui Knut Hamsun.

1925 Publică romanul *Trepadora* — povestea unui metis în care se luptă cele două lumi : cea a tatălui, creol, și cea a mamei, indigenă.

1926 Paul Éluard scrie *Capitala durerii.*

1927 Călătorește prin cîmpiile din Apus, ca să se documenteze pentru *Doña Bárbara,* romanul care-l va face cunoscut în întreaga lume.

Este tipărită postum opera lui Marcel Proust *Timpul regăsit.*

1928 Apare romanul lui J. Galsworthy — *Cîntecul lebedei.*

1929 Publică romanul *Doña Bárbara,* care cunoaște un succes deosebit și-l consacră ca pe unul dintre cei mai mari romancieri ai Americii Latine. Cartea se tipărește simultan și în Spania, unde este premiată. *Doña Bárbara,* care apăruse în februarie la Barcelona, este premiată în septembrie ; a fost publicată pînă în prezent în patru-

zeci de ediţii, şi tradusă în următoarele limbi: suedeză, norvegiană, engleză, germană (două versiuni), cehă (două versiuni), portugheză, rusă, română, olandeză şi franceză.

O'Neill scrie *Dynamo*; Fr. Mauriac — *Dumnezeu şi Namon*; Jules Romains — *Donogoo*; Attila Jozsef — *Nu am nici mamă nici tată.*

1930 Renunţă la cariera de profesor.

Miguel Angel Asturias publică *Legende din Guatemala.*

1931 Este ales senator al statului Apure. Va fi nevoit să plece din ţară din motive politice. Călătoreşte prin Spania şi Statele Unite. Ţine conferinţe la Roerich Museum din New-York.

1932 Hans Fallada publică: *Şi acum încotro?*

1933 Selma Lagerlöf scrie *Toamna.*

1934 *Cantaclaro.* O poveste despre cîmpie şi oamenii săi — cîmpia care pe Juan îl face să sufere; cîmpia groaznică a lui Juan Crisostomo Payaro; cîmpia poetică a lui Florentino.

Thomas Mann publică *Tînărul Joseph.*

1935 Publică la Barcelona romanul *Canaïma.*

1936 Se întoarce din exil după căderea rivalului său, dictatorul Goméz. Este numit ministru al Educaţiei, post la care renunţă însă după puţin timp. Fondează compania cinematografică „Avila-Film" cu prima sa producţie *Juan de-pe-stradă.*

Moare scriitorul spaniol Ramón Maria del Valle-Inclán.

1937 *Sărmanul negru.* Roman cu profil istoric inspirat din perioada războiului federal. Acțiunea se petrece în mediul vechilor ferme de sclavi.

Paul Valéry scrie *Introducere în poetică*; Virginia Woolf publică *Anii.*

1939 Apare *Pământul oamenilor* al lui A. de Saint-Exupéry.

1941 Întemeiază partidul „Acțiunea democratică". Călătorește prin țară în calitate de candidat la președinția republicii.

Apare romanul *Domnul Președinte* al lui Miguel Angel Asturias.

1942 Publică *Străinul,* un roman cu vădite intenții de analiză socială.

1943 *Pe același pământ.* Roman.
Se realizează în Mexic un film după romanul *Doña Bárbara,* care cunoaște un succes deosebit.

1944 Apare romanul lui Jorge Amado *Pământul fructelor de aur.*

1948 Este ales președinte al Republicii Venezuela. Dar numai după cîteva luni va fi răsturnat de viitorul dictator Pérez Jiménez. Se exilează din nou, de data asta în Mexic, unde rămîne pînă în 1958.

1949 Apare la Editura Lex, din Havana, un volum de *Opere complete* ale lui Gallegos.

1950 Scriitorul chilian Eduardo Barrios publică *Oamenii omului.*

1952 Își petrece o vreme în Cuba, unde scrie *Firul de iarbă în vînt.*

1954 Scrie, în ambianță mexicană, romanul (încă netipărit) *Cărbunele aprins în ciocul corbului.*
La editura „Humanismo" apare volumul *O atitudine în viață*, culegere de eseuri politice, conferințe, discursuri etc.

1957 Publică în Mexic cartea *Pecioara și ultimul patriot* care un an mai tîrziu primește în Venezuela Premiul Național de Literatură.

1958 Revine în Venezuela. Candidează la Premiul Nobel.
La 2 august, ziua sa de naștere, Consiliul municipal din Caracas îl proclamă pe Rómulo Gallegos „Fiu ilustru" al orașului Caracas.
În același an promoțiile de profesori și învățători din Venezuela primesc numele *Rómulo Gallegos.*

1959 Editura spaniolă „Aguilar" publică *Opere complete* în două volume.
În același an „Festivalurile internaționale ale cărții" scot o altă ediție de *Opere complete* în zece volume. Opera lui Gallegos apare cu prilejul celui de al III-lea Festival.
Primește premiul „Alberdi-Sarmiento" al ziarului *La Prensa*, din Buenos Aires.
La 2 august, împlinind 75 de ani, are loc în cinstea sa, la Caracas, „Săptămîna Gallegos". Se organizează la domiciliul scriitorului o expoziție icono-bibliografică.

1964 La 10 februarie, în satul Uverito, statul Guárico, un pod peste rîul Guárico primește numele *María Nieves*, omagiu pentru romanul *Doña Bárbara*. Același nume mai este dat și unui alt pod din Apure.

Guvernul venezuelan hotărăște punerea în circulație a unor timbre poștale cu efigia lui Gallegos, omagiu la împlinirea a 80 de ani.

VICTOR CONST. BERCESCU

ÎN LOC DE PROLOG *

Poate că nu va fi pe placul tuturor cititorilor acestei cărți dacă voi spune că personajele ei au existat în realitate, de vreme ce funcția cea mai utilă pe care o îndeplinește o carte este aceea de a fi o poartă de evadare din această lume, unde ființele umane și întîmplările apar într-un mod atît de arbitrar și de absurd, încît nu există nici o poveste care să mulțumească nevoia unei ordini logice pe care o simte omul cînd nu are ce face, sau atunci cînd s-a oprit mașinăria absurdităților, dar nu și cea a monstruozităților, pentru că chiar și în cele mai proaste romane se descoperă un sens ordonator.

Dar mi s-a cerut să arăt cum și cînd m-am apucat s-o scriu, și acum îi voi spune povestea.

Odată mai mult în acest limb al literelor, care n-au căpătat încă o formă, au existat personaje în căutare de autor. Pirandello a fost găsit de personajele sale într-o piesă de teatru, cu cortina ridicată, fără public în sală ; ale mele s-au apropiat de mine într-un loc pe malul drept al fluviului Apure, într-o după amiază de aprilie.

Tocmai scriam un roman al cărui protagonist trebuia să stea cîteva zile la o fermă, și, pentru a strînge impresii despre peisaj

* Reproducem cuvîntul înainte scris de Rómulo Gallegos la ediția festivă a romanului *Doña Bárbara*, apărută în 1964.

și despre mediu, am hotărît să merg în cîmpiile din Apure — pentru prima dată în acel aprilie al lui 1927.

Soare fierbinte și ploaie din belșug, cu tot cortegiul zgomotos al furtunii de cîmpie cînd între nori și savană tunetele nu mai contenesc, m-au însoțit de-a lungul întregului drum — un drum oarecare, dintre miile pe care le oferea cîmpia — pentru a-mi demonstra de la început cum arată o zi și întregul an, jumătate savană uscată, cu miraje de apă care chinuie setea drumețului, și jumătate ape împrăștiate de la un munte la altul în rîuri, de la un cer la altul, în mlaștini.

Am sosit, mi-am făcut prieteni, și pe înserat ne găseam împreună în apropiere de San Fernando. Oameni prietenoși, printre ei un anume señor Rodriguez, într-un costum de un alb strălucitor, pe care nu-l voi uita niciodată pentru ceea ce se va vedea că-i datorez.

Fluviul întins, ambianța caldă a cîmpiei, a aerului și a cordialității umane.

O geană de palmieri undeva la orizont, poate un nechezat de cal sălbatic în depărtare, răspunzînd vreunui muget de taur mai mult sau mai puțin îmblînzit, și, de ce nu, de asemenea, aproape de noi, un cîntec melancolic de soisola.

Asta e cîmpia : imensitate, îndrăzneală, melancolie.

Apunea soarele somptuos peste întinsul fluviu inutil — pentru că nu uda ogoarele și nici măcar un bongo *nu plutea pe el — și peste savana imensă, cîmpie pustie, izvor al trufiei omului, adunată în acest cîntec cîmpenesc :*

Sobre la tierra la palma,
sobre la palma los cielos ;
Sobre mi caballo yo
Y sobre yo mi sombrero[1]

Dar spectacolul nu te îmbie la gînduri triste, iar dorința mea de venezuelan ca tot ce este pămînt al patriei mele să prospere și să fie fericit a luat forma literară în fraza următoare :

---

[1] Peste pămînt palmierul / Peste palmier cerul / Pe calul meu, eu / Și peste mine pălăria mea.

Pămînt necuprins, numai orizonturi ca şi speranţa, numai drumuri ca şi voinţa.

Sînt sigur că am formulat-o în minte şi nu aveam, cum nici acum nu am, pe ce să mă bizui pentru a crede că señor Rodriguez ar fi avut darul de a citi gîndurile ; adevărul este însă că l-am văzut zîmbind ca de un lucru „pe care-l ştii dinainte", ca şi cum ar fi descoperit că şi aveam personajul principal al unui roman cu viitor.

Şi de fapt îl şi aveam : peisajul cîmpiei, natura sălbatică făuritoare de oameni voinici. Nu sînt oare făpturile ei toţi oamenii care apar în această carte ?

Señor Rodriguez a început să mi-i prezinte, întrebîndu-mă :

— Aţi auzit de... ?

Şi-mi mai spuse numele unui personaj din viaţa reală despre care nu pomenesc, deşi acum scriu această poveste.

Mi-a povestit-o señor Rodriguez. Un caz trist, petrecut în realitate. Un doctor în drept care se retrăsese la o fermă a sa şi, administrînd-o cu pricepere, ajunsese să o transforme într-una dintre cele mai bogate din regiune ; dar pentru că într-o zi nefericită a început să se dedea la băutură — poate într-o zi din acelea cînd ploaia nu se mai opreşte, şi despre care cîmpenii spun : „zi de pipă, de butelcă şi de hamac", sau vrînd poate să-şi amăgească trîndăvia cu fumul pipei şi cu o gură de rachiu din rusticul recipient aşezat sub patul legănător —, şi într-atît a căzut la această patimă, că nu i-a mai putut fi nimeni de folos.

Un caz obişnuit de viciere, poate ; dar eu eram pus în faţa unei drame — pustiul care hrăneşte îndrăzneala şi adăposteşte barbaria, aproape dezumanizator, şi a fost ca şi cum luîndu-i vorba din gură lui señor Rodriguez, cineva mi s-ar fi aşezat în faţă, spunîndu-mi cu glas gîngav :

— Pămîntul ăsta nu iartă. Uite ce a făcut din mine cîmpia asta barbară, care devoră oamenii.

M-am uitat bine la el. Nu arăta rău ca personaj dramatic, şi-i dădui numele de Lorenzo Barquero.

Señor Rodriguez tocmai îmi făcea o altă prezentare.

— Aţi auzit de doña... ?

O femeie care era adevărat bărbat la îmblînzit caii și la aruncat lassoul.

Hrăpăreață, superstițioasă, fără nici o remușcare cînd voia să scape de cineva care o deranja.

— Și mîncătoare de oameni, nu-i așa? am întrebat eu cu emoția unei descoperiri, căci, găsind o femeie care să simbolizeze natura aceea sălbatică, romanul era gata. Dat fiind că fără ele se pare că nu poate exista. Frumoasă ca și cîmpia, nu?

— Desigur... a răspuns señor Rodriguez surîzînd și lăsîndu-mă să fac ceea ce mi se părea cel mai firesc și mai logic, pentru că-i spusesem că sînt romancier.

Au trecut douăzeci și șapte de ani.

N-am să uit niciodată că el mi-a prezentat-o pe doña *Bárbara. Am întrerupt romanul la care lucram, nepublicat nici în ziua de azi. Femeia asta chipeșă pusese stăpînire pe mine, cum ar fi perfect logic să pună stăpînire pe Lorenzo Barquero. Mai mult, era un simbol a ceea ce se petrecea în taberele istorici politice.*

Aici am aflat despre María Nieves „cabrestero" din Apure, ale cărui ape tulburi, pline de caimani carnivori, le trecea înot, cu un retevei în mîna dreaptă și cu un cîntec pe buze, în fruntea turmelor pe care le ducea de pe un mal pe altul. Așa cum era, și cu numele lui adevărat l-am înfățișat în cartea mea, și multă lume mi-a spus că atunci cînd cineva îi căuta vorbă, glumind cu el, obișnuia să spună:

— Respectă-mă, prietene. Eu sînt și în Doña Bárbara.

María Nieves nu mai trece prin Apure cu cîntecul pe buze, pentru că moartea i le-a pecetluit pe veșnicie, dar eu păstrez în rîndurile acestea răspunsul lui trufaș ca pe cel mai mare elogiu care s-ar fi putut aduce operei mele. Era o făptură aspră, cu sufletul cîmpenesc.

La ferma Caudelaria din Arauca l-am cunoscut, de asemenea, pe Antonio Torrealba, vătaf din același ținut — Antonio Sandoval în romanul meu — și de la el am strîns o prețioasă documentație pe care am folosit-o atît în Doña Bárbara *cît și în* Cantaclaro.

Nici el nu mai trăiește, memoriei sale îi aduc omagiu pentru prețiosul ajutor ce mi l-a dat prin cunoașterea lui asupra vieții aspre și grele a cîmpeanului venezuelan.

Mai adînc, în cîmpie, dincolo de Arauca, l-am întîlnit pe Pajarote *— așa i se spunea — cel cu mînă generoasă, de om cinstit, cînd o strîngea pe cea care i se întindea, și pe* Carmelito, *bănuitorul, căruia trebuia să-i demonstrezi cu fapte că ai în piept o inimă de om bun și călare și cînd descaleci.*

Sinceritate și suspiciune, două forme ale modului de a fi cîmpean.

I-am auzit povestind despre munca de păzitor de vite, din zori și pînă-n noapte, năpustindu-se asupra turmei de tauri sălbatici sau oprind turma numeroasă în zilele de vînătoare cu lasoul. Și povestea cu fantomele care apar în desișul copacilor, în nopțile cu lună plină, cu lumină care vrăjește.

Pe toți aceștia — trupuri încă supuse durerilor sau numai nume pomenite cu tristețe cînd se adună oamenii sub acoperișul colibelor — îi păstrez cu precădere în inima mea ca pe niște personaje bune.

Pe Juan Primito, cu izbucnirile lui, nătîng și bun, l-am cunoscut într-un sat din Valles del Tuy. Iar pe cei cu un caracter opus : Mujiquita și Pernalete, Balbino Paiba și pe El Brujeador *i-am întîlnit în diferite locuri din țara mea, și reprezintă personificări ale tragediei venezuelane.*

Dat fiind exigența firii mele, nu puteam să mă limitez la zugrăvirea unor ciudățenii singulare, individuale care să formeze caractere pure, ci era necesar să-mi aleg personajele printre ființele reale care să fie cauza sau chiar făptașii nefericirii țării mele, fiindcă în mine a existat întotdeauna și altceva decît un simplu literat.

Tablou al unor vremuri nenorocite pentru țara mea, nu puteau lipsi, fără îndoială, în romanul meu, Santos Luzardo și Marisela, simplă născocire de romancier, dar cu forme definite în înțelegerea sufletului venezuelan. Sînt, respectiv și complimentar, proiectul care trebuie îndeplinit, odată și odată, și speranța

pe care sîntem obligaţi s-o nutrim, cu neobosita încăpăţînare ; obligaţia de astăzi pentru tihnita contemplare de mîine.

Această ediţie este rezultatul propunerii Fondului de Cultură Economică de a participa la aniversarea a douăzeci şi cinci de ani ai Doñei Bárbara ; *şi pentru că s-a dorit ca în ea să le povestesc cititorilor istoria acestui roman norocos, am transformat în prolog povestea felului în care am întîlnit personajele principale — într-o seară de aprilie, pe malul unui fluviu din cîmpie.*

Dar dacă am spus că poate am auzit atunci nechezatul sălbatic al unui taur, pot foarte bine să mai adaug că în atmosfera senină filfîia duioşia unui izvor alb de bîtlani.

ROMULO GALLEGOS

Partea întîi

I

Cu cine mergem la drum ?

Un *bongo*[1] urcă pe rîul Arauca[2], plutind de-a lungul malului înalt şi abrupt din dreapta.

Doi luntraşi îl fac să înainteze printr-o muncă lentă şi chinuitoare de oameni la galeră. Fără să simtă soarele arzător, cu trupurile arămite şi leoarcă de sudoare, abia acoperiţi de nişte pantaloni soioşi, sumeşi pînă peste genunchi, ei înfig pe rînd în noroiul albiei nişte prăjini lungi, ale căror capete de sus le proptesc în platoşa vîrtoasă de muşchi a piepturilor puternice şi, încovoiaţi în efort, împing barca, făcînd-o să treacă de la prora la pupa pe sub picioarele lor, care calcă rar şi apăsat de parcă ar mărşălui pe punte. Şi pe cînd unul vine din faţă, tăcut, gîfîind pe prăjina sa, celălalt se întoarce la punctul de plecare, înnodînd în treacăt un fir de vorbă, cu care îşi mai amăgesc truda aspră, ori icnind adînc, a uşurare, şi murmurînd vreo *copla*[3] despre munca pe care o face vîslaşul, leghe după leghe, de anevoioasă înaintare cu prăjina, mai agăţîndu-se pe alocuri şi de ramurile vegetaţiei de pe mal.

---

[1] Barcă mare cu fundul plat.

[2] Rîu din Venezuela şi Columbia.

[3] Cîntec popular scurt, constînd, de obicei, dintr-o singură strofă.

Barca e condusă de către stăpînul ei, un vechi cunoscător al rîurilor mari şi mici din cîmpia apureană [1], cu mîna dreaptă pe furca lopeţii de la cîrmă, luînd seama la primejdia bulboanelor ce se iscă între trunchiurile de copaci îngrămădite în nămolul albiei şi veghind la mişcarea valurilor, ce pot să vestească vreun caiman [2] la pîndă.

Pe punte se află doi călători. Sub coviltir, un tînăr, căruia statura puternică, fără să fie atletică, dimpreună cu trăsăturile energice şi expresive îi dau un aer chipeş, aproape mîndru. Înfăţişarea şi îmbrăcămintea trădează pe omul de la oraş, atent să aibă o ţinută îngrijită. Ca şi cum în sufletul lui s-ar lupta două simţăminte opuse faţă de lucrurile din jur, uneori mîndria calmă a chipului i se înflăcărează, iar privirea vie îi străluceşte în contemplarea peisajului ; dar îndată după aceea sprîncenele i se încruntă, iar gura i se strînge a descurajare. Tovarăşul său de drum e unul dintre acei oameni, cu trăsături asiatice, care te fac să gîndeşti la o sămînţă tătărească din vechime, ajunsă în America cine ştie cînd şi prin ce împrejurare. Un tip specific fiinţelor inferioare, crude şi întunecate, complet deosebite de populaţia din *llanura* [3]. Stă întins pe pelerina lui ceva mai încolo, lîngă coviltir, şi se face că doarme ; dar nici căpitanul, nici vîslaşii nu-l scapă din ochi.

Un soare orbitor, de amiază în *llanura*, scînteiază în apele gălbui ale rîului Arauca şi deasupra copacilor de pe maluri. Prin golurile ce se ivesc din loc în loc în zidul de verdeaţă se văd, în dreapta, *calcetas* [4]-uri din bazinul rîului Apure — mici savane înconjurate de

[1] Cîmpie străbătută de rîul Apure, afluent al fluviului sud-american Orinoco.
[2] Reptilă din ordinul saurienilor, asemănătoare cu crocodilul.
[3] Cîmpie (sud-americană).
[4] *Calceta*, cîmpie mică, înconjurată de păduri.

chaparrales [1] și crînguri de palmieri, iar în stînga, *los bancos* din vastul bazin al rîului Arauca — pășuni întinse pînă în zare, pe al căror covor verde abia se deslușește pata neagră a cîte unei cirezi rătăcitoare. În tăcerea adîncă din jur pașii luntrașilor pe punte răsună monoton, sîcîitor. Din cînd în cînd, căpitanul duce la gură un *caracol* [2], din care scoate un sunet răgușit și trist ce moare în adîncul singurătăților înconjurătoare, și atunci în desișul de pe mal se stîrnește zarva sperioasă a păsărilor *chenchenas* [3], ori se aud pe la cotituri plescăiturile zgomotoase ale apei sub salturile caimanilor ce dormitează la soare pe plajele pustii — stăpîni cumpliți ai rîului larg, mut și solitar.

Arșița de amiază crește, te înțeapă mirosul greu de nămol răspîndit de apele încropite, tăiate de botul bărcii. Acum luntrașii nu mai cîntă și nu mai murmură *coplas*. Impresia deprimantă a pustietății te copleșește.

— Acuși ajungem la *palodeagua* [4], spune căpitanul în cele din urmă, adresîndu-se călătorului de sub coviltir și arătîndu-i un arbore uriaș. Acolo puteți să mîncați în toată voia și să trageți și un pui de somn.

Călătorul cel suspect mișcă ochii lui piezișii și murmură :

— De-acolea și pîn' la vad la Bramador [5] e-o zvîrlitură de praștie, și-acolo chiar că-i loc bun de odihnă.

— Lu dumnealui — că doar dînsul poruncește aici — nu-i e gîndul la popasul de la Bramador ! zice tăios căpitanul, vorbind despre călătorul de sub coviltir.

---

[1] *Chaparral*, pădurice, hățiș.

[2] Un fel de corn de vînătoare, făcut din ghiocul unei moluște mari.

[3] *Chenchena*, pasăre din ordinul galinaceelor.

[4] Copac înalt și umbros pe malul unei ape.

[5] Urlătoare.

Omul îl privește pe sub sprîncene, apoi răspunde cu o voce care parcă se lipește de auz, moale și vîscoasă, ca nămolul tremurător din mlaștinile *llanurci*.

— Păi, dacă-i așa, căpitane, nici eu n-am spus nimic.

Santos Luzardo întoarse iute capul. După ce aproape și uitase că omul se afla pe punte, recunoscu acum, dintr-o dată, vocea aceea stranie.

O auzise întîia oară la San Fernando, într-o *pulpería* [1], pe cînd străbătea terasa. Cîțiva peoni [2] tăifăsuiau despre treburile lor, iar cel care tocmai vorbea a tăcut brusc, ca să spună după o clipă :

— 'Asta-i omul.

A doua oară s-a întîmplat într-unul din hanurile de pe drum. Zăpușeala înăbușitoare a nopții îl silise să iasă în *patio* [3]. Pe una din terase, doi oameni se legănau în hamacuri, iar unul dintre ei încheie astfel ceea ce povestise celuilalt :

— Eu doar i-am potrivit pumnalul. Încolo, răposatul singur a făcut treaba : și l-a înfipt frumușel în piept, de parcă îi plăcea răceala hierului.

Ultima oară, noaptea trecută. Fiindcă i se îmbolnăvise calul din pricina căldurii, ajungînd la casa de la vadul pe unde urma să treacă Arauca, se oprise să doarmă acolo peste noapte, ca să-și continue călătoria a doua zi cu un *bongo* care tocmai venise să ia o încărcătură de piei pentru San Fernando. Închiriase barca și hotărîse plecarea în zorii zilei, dar chiar cînd să adoarmă, auzi un glas undeva, în preajmă :

— Tu du-te înainte, *compañero* [4], eu o să văd dacă nu mă aciuez în barcă.

---

[1] Cîrciumă, prăvălie.
[2] *Peon*, în America Latină, muncitor agricol, argat.
[3] Curte interioară.
[4] Prietene.

Trei imagini clare, precise, apărute acum într-o străfulgerare a memoriei, iar Santos Luzardo trase o anume concluzie, care avea să-l facă să-şi schimbe gîndurile ce-l purtau spre Arauca : „Omul ăsta mă urmăreşte de la San Fernando. Povestea cu frigurile n-a fost decît un şiretlic. Cum de nu mi-am dat seama azi-dimineaţă ?"

Într-adevăr, în zorii zilei, cînd barca era gata de plecare, individul se ivi, dîrdîind sub pelerina cu care se înfofolise, şi se adresă căpitanului :

— *Compañero,* nu vrei să-mi faci hatîrul să-mi închiriezi şi mie un locşor ? Trebuie s-ajung la vadul Bramador, şi din pricina fierbinţelii nu mă pot ţine pe cal. Plătesc bine, pricepi ?

— Îmi pare rău, *compañero,* zise căpitanul — un *llanero* [1] isteţ — cîntărindu-l dintr-o ochire. N-am cum să-ţi fac pe voie, fiindcă barca o are *el señor* [2], şi dînsul vrea să călătorească singur.

Santos Luzardo, fără să bănuiască nimic şi fără să bage de seamă clipirea plină de tîlc a căpitanului, îi dădu însă încuviinţarea să se urce pe punte.

Acum îl privea pieziş şi se întreba în sinea sa : „Ce-o fi vrînd individul ăsta ? Ca să-mi întindă o cursă, dacă pentru asta l-au trimis, a tot avut prilejul s-o facă. Aş jura că-i unul din banda de la El Miedo [3]. O să aflu îndată."

Şi fără să stea pe gînduri, întrebă cu glas tare pe stăpînul bărcii :

— Spune-mi, te rog, căpitane, o cunoşti pe vestita *doña* Bárbara, despre care se aud atîtea în Apure ?

Vîslaşii îşi aruncară o privire neliniştită, iar căpitanul căută s-o scalde cu răspunsul, aşa cum face un

[1] Locuitor din *Ilanura.*
[2] Domnul.
[3] Spaima, teroarea.

llanero şiret atunci cînd e vorba de o întrebare nelalocul ei :

— Păi de, eu nu-s de prin părţile astea.

Luzardo surîse compătimitor, dar, ţinînd să se lămurească ce hram poartă tovarăşul cel nesigur de drum, adăugă, fără să-l scape din ochi :

— Se spune că e o femeie teribilă, căpetenia unei cete de banditi care au poruncă să ucidă, nesupăraţi de nimeni, pe oricine încearcă să se împotrivească planurilor ei.

O mişcare neaşteptată a mîinii drepte, cu care căpitanul ţinea cîrma, făcu barca să salte în loc, în timp ce unul dintre vîslaşi, arătînd ceva ca o îngrămădire de trunchiuri de copaci aruncate de apă pe nisipul malului din dreapta, strigă spre Luzardo :

— Ian uitaţi-vă ! Dumneavoastră, care voiaţi să trageţi în caimani. Ian uitaţi-vă cum stau colo pe plajă !

Din nou apăru pe chipul lui Luzardo surîsul acela ce mărturisea că a înţeles situaţia şi, ridicîndu-se în picioare, duse la ochi carabina pe care o avea cu sine. Glonţul însă nu nimeri ţinta, şi enormii saurieni se azvîrliră cu grabă în apă, stîrnind o bulbuceală de spumă.

Văzîndu-i cum fac bîldîbîc nevătămaţi, călătorul cel suspect, care rămăsese mut atîta timp cît Luzardo încercase să-l iscodească, murmură cu un zîmbet abia schiţat în barba ce-i năpădea faţa :

— Erau vreo cîteva lighioane, şi toate au scăpat şi-au tulit-o frumuşel, dînd din coadă.

Singur căpitanul îi auzi vorba şi-l măsură din cap pînă-n picioare, ca şi cum ar fi vrut să-şi dea seama, după înfăţişarea lui, ce gînduri sinistre ascund aceste cuvinte. Celălalt se făcu însă că nu pricepe, se ridică, se întinse cu mişcări prelungi şi încete, apoi spuse :

— Bun. Acuşi-acuşi ajungem la locul de popas. Şi fierbinţeala mea s-a topit de atîta sudoare. Păcat că m-a lăsat. Straşnică mai era.

În schimb, Luzardo căzu într-un mutism întunecat, pe cînd barca acosta la locul ales de căpitan pentru odihna de amiază.

Săriră pe mal. Luntraşii înţepeniră în nisip un ţăruş, de care legară barca. Necunoscutul se înfundă în desişul pădurii, iar Luzardo, văzîndu-l că se îndepărtează, se întoarse spre căpitan.

— Îl cunoşti pe omul ăsta ?

— Că-l cunosc, nu pot să spun, fiindcă azi îl întîlnesc pentru întîia oară, dar după cîte am auzit de la oamenii de prin partea locului, bănuiesc că e unul căruia i se zice Vrăjitorul.

Atunci unul din luntraşi se amestecă în vorbă :

— Nu te-nşeli, căpitane. Chiar el e.

— Şi vrăjitorul ăsta ce fel de om e ? întrebă mai departe Luzardo.

— Gîndiţi-vă la lucrurile cele mai rele pe care vi le puteţi închipui despre cineva şi mai adăugaţi ceva pe deasupra, fără teamă că se-ntrece măsura, spuse stăpînul bărcii. Nu-i de prin părţile astea. E un *guate* [1], cum le zicem noi pe aici. După cîte se spune, a tîlhărit în pădurea San Camilo, şi de acolo a coborît acum vreo cîţiva ani, trecînd din *hato* [2] în *hato* prin întreg bazinul rîului Arauca pînă s-a aciuat la *doña* Bárbara, unde slujeşte şi acum. Vorba aia : a tunat şi i-a adunat. Lumea îi zice taman cum v-am spus, Vrăjitor, după îndeletnicirea ce-o are, că se pricepe a vrăji caii, ba s-aude că ştie să descînte şi scoate viermii şi din cal, şi din vită. Numai că după mine, unul, alta e adevărata lui treabă. Aia de care pomeniraţi mai adineauri.

[1] Venetic.
[2] Proprietate agricolă, moşie.

Că din pricina asta, zău, era cît pe ce să răstorn barca. Pe scurt, e omul de-ncredere, mîna dreaptă a *doñei* Bárbara...

— Va să zică, nu m-am înşelat.

— V-aţi înşelat doar că l-aţi lăsat să se urce în barcă. Şi de nu mi-o luaţi în nume de rău, vă dau un sfat, fiindcă sînteţi tînăr şi, pe cît se pare, străin prin părţile astea : nu primiţi niciodată drept tovarăş de drum pe cine nu-l ştiţi cum vă ştiţi degetele de la mînă. Şi pentru că mi-am îngăduit să mă pornesc pe sfaturi, vă mai dau unul, că am prins drag de dumneavoastră. Fiţi cu ochii-n patru cu *doña* Bárbara, doar mergeţi la Altamira, care, ca să zic aşa, e la cheremul ei. Acuma, da, pot să vă spun că o cunosc. E o femeie care a îmbrobodit mulţi bărbaţi, că, pe care nu-l robeşte cu drăgostelile, îl supune cu o băutură, ori şi-l leagă la brîu [1] şi face cu el ce-i place, fiindcă se pricepe şi la vrăjitorii. Iar cînd e vorba de un duşman, de unul care i se pune în cale, îl înlătură fără măcar să clipească : pentru treaba asta îl are pe Vrăjitor. Chiar dumneavoastră aţi spus-o. Nu ştiu ce căutaţi prin părţile astea ; dar nu strică să vă mai spun o dată să fiţi cu mare băgare de seamă. Femeia asta are un cimitir întreg pe suflet.

Santos Luzardo rămase pe gînduri, în vreme ce stăpînul bărcii, temîndu-se că l-a luat gura pe dinainte, încheie liniştitor :

— Cum v-am spus toate astea, vă mai spun ceva : vedeţi, aşa vorbeşte lumea, şi d-aia nici nu-ţi vine să ai prea multă încredere ; orice *llanero* e mincinos, şi chiar dacă mi-e greu s-o recunosc, pînă şi atunci cînd spune ceva adevărat, atîta umflă lucrurile, că e ca şi cum ar minţi. Las' că acuma nici n-aveţi de ce vă

[1] V. p. 267, cap. XIII.

teme : sîntem aici patru oameni şi o carabină, iar Bătrînelul merge şi el cu noi.

Pe cînd vorbeau aşa pe plajă, Vrăjitorul, ascuns după un dîmb, era numai urechi, mîncînd, cu încetineala caracteristică a mişcărilor sale, din ce avea în desagă.

În acest timp, luntraşii întinseseră sub copacul cel mare pătura lui Luzardo şi aşezaseră pe ea cufăraşul lui cu de-ale gurii. Apoi aduseseră din barcă şi mîncarea lor. Stăpînul bărcii li se alătură şi, pe cînd îşi prindeau inima la umbra unui *paraguatán* [1], îi povestea lui Santos întîmplări din viaţa lui petrecută pe rîurile mari şi mici din *llanura*.

Într-un tîrziu tăcu, doborît de zăpuşeala amiezii, şi timp îndelungat nu se auzi decît clipocitul uşor al undelor în pereţii bărcii.

Frînţi de oboseală, luntraşii se trîntiră pe pămînt, şi curînd începură să sforăie. Luzardo se rezemă de trunchiul arborelui. Fără gînduri, apăsat de singurătatea sălbatică din jur, se lăsă pradă toropelii de după masă. Cînd se deşteptă, stăpînul bărcii, care stătea de veghe, îi spuse :

— Trăseraţi un pui de somn.

Într-adevăr, soarele pornise să coboare spre asfinţit, şi un vîntuleţ răcoros adia peste Arauca. Sute de puncte negre încreţeau întinderea vastă a rîului : erau boturi de caimani, care respirau la faţa apei, nemişcaţi, pirotind sub mîngîierea călduţă a undelor tulburi. Curînd, spre mijlocul rîului începu să se arate căpăţîna unui caiman enorm. Ieşi cu totul din apă, apoi deschise încet pleoapele-i solzoase.

Santos Luzardo puse mîna pe carabină şi se ridică în picioare, gata să-şi îndrepte greşeala de mai înainte, dar stăpînul bărcii îl opri numaidecît :

[1] Arbore din familia rubiaceelor, cu un lemn foarte preţios.

— Nu trageți !

— De ce, căpitane ?

— Pentru că... pentru că vreo altă dihanie dintr-astea poate să ne curețe dacă-l loviți, sau chiar el însuși, dacă doar îl atingeți. Asta-i caimanul cel chior de la Bramador, în care nu intră glonțul.

Și cum Luzardo stăruia, repetă :

— Nu trageți, zău, tinere, ascultați-mă pe mine.

Privirea i se îndreptă iute, a prevenire, arătînd spre ceva ce trebuia să se afle pitulat după *palodeagua*. Santos întoarse capul și-l descoperi pe Vrăjitor, rezemat de trunchiul arborelui, cu aerul că doarme.

Lăsă carabina din mînă, apoi înconjură copacul și, oprindu-se în fața omului, îl luă la rost, fără să țină seama de somnu-i prefăcut :

— Care va să zică, dumitale îți place să tragi cu urechea la cele ce vorbesc alții !

Vrăjitorul deschise ochii, încet, întocmai ca un caiman, și răspunse cu o liniște desăvîrșită :

— Îmi place să cuget la lucrurile mele în tăcere, așa sînt eu.

— Aș vrea să știu la ce anume cugetai în timp ce făceai pe adormitul.

Înfruntîndu-i privirea străpungătoare, celălalt spuse :

— *Señor* are dreptate. Pămîntul ăsta e mare, și toți încăpem pe el, fără să fie nevoie să ne tulburăm unii pe alții. Rogu-vă să mă iertați c-am venit să mă culc sub copacul ăsta. Mulțumit ?

Și se duse de se întinse pe spate ceva mai la o parte, cu mîinile împreunate sub ceafă.

Scurta scenă fu urmărită cu încordare de către stăpînul bărcii și de către vîslași, care, auzind glasuri, se treziseră cu acea iuțeală cu care trec de la somnul cel

mai adînc la starea de veghe oamenii obișnuiți să doarmă printre primejdii.

— Ehei! Nu se teme de sperietorile savanei domnișorul nostru! murmură stăpînul bărcii.

Luzardo i se adresă îndată:

— Cînd vrei, putem să ne urmăm drumul. Acuma ne-am odihnit puțin.

— Chiar acuși.

Și către Vrăjitor, pe un ton de poruncă:

— Sus, prietene! Pornim.

— Mulțumesc, *señor*, rosti omul, fără să se clintească din loc. Vă sînt recunoscător că vreți să mă duceți pînă la capăt, da' de aici încolo pot s-o iau și pe jos. Nici nu-s departe de casă. Și nu vă-ntreb cît datorez că m-ați adus pînă aici, știu doar că cei de rangul dumneavoastră n-au obiceiul să ia bani de la săraci dacă le fac un bine. În schimb, sînt gata să vă slujesc, zău. Mă numesc Melquiades Gamarra, sluga dumneavoastră. Și vă doresc drum bun și de acum încolo. *Sí, señor!* [1]

Santos se și îndreptase spre *bongo*, dar stăpînul bărcii, după ce șușoti ceva cu luntrașii, îl opri în loc, hotărît să preîntîmpine orice neplăcere:

— Nu vă grăbiți. Eu nu-l las pe omul ăsta în urma noastră în pădure. Ori pornește el înainte, ori îl luăm cu noi în barcă.

Înzestrat cu o ureche foarte ageră, Vrăjitorul prinse fiecare cuvînt.

— N-ai teamă, căpitane. Eu o iau înainte. Și-ți sînt recunoscător pentru buncle cuvinte pe care le-ai spus despre mine. Am auzit totul, pricepi?

Vorbind așa, se ridică, își luă pelerina, își petrecu desaga pe după umăr, totul cu o liniște desăvîrșită,

[1] Da, domnule!

apoi o porni prin savana deschisă ce se întindea dincolo de pădurea de pe mal.

Urcară pe punte. Vîslaşii dezlegară barca şi, după ce o împ'nseră la adînc, săriră sus şi-şi luară prăjinile, în timp ce căpitanul, cu mîna pe cîrmă, îl iscodi pe Luzardo fără nici un rost :

— Sînteţi bun ţintaş ? Iertaţi-mi întrebarea.

— Socotind după încercarea de adineauri, nu prea. Doar nici n-ai vrut să mă mai laşi să încerc. Totuşi, alte dăţi am fost mai norocos.

— Cred ! exclamă stăpînul bărcii. Nu trageţi rău. Am ghicit după felul cum aţi luat arma la ochi, da' uite că gloanţele au bătut la vreo trei braţe de grămada de caimani.

— Şi cel mai iscusit vînător scapă cîte un iepure, căpitane.

— Mda... Numai că aici a fost altceva la mijloc. Sînteţi bun trăgător, da' n-aţi nimerit la ţintă fiindcă lîngă dumneavoastră era cineva care nu voia să omoriţi caimanii. Aţi fi dat greş şi-a doua oară dacă v-aş fi lăsat să trageţi.

— Nu cumva Vrăjitorul ? Crezi că are puteri supranaturale, căpitane ?

— Sînteţi tînăr şi încă n-aţi văzut nimic. Vrăjitoria există. Dacă v-aş povesti ce-am auzit despre omul ăsta... Da, am să vă spun, e bine să ştiţi, la nevoie, cum şi ce fel.

Scuipă amestecul de tutun, şi tocmai se pregătea să-şi înceapă povestirea, cînd unul dintre luntraşi găsi cu cale să-l prevină :

— Mergem singuri, căpitane !

— Aveţi dreptate, băieţi. Şi asta-i tot o trebuşoară a blestematului ăluia de vrăjitor. Trageţi iute la mal.

— Ce e ? se nelinişti Luzardo.

— Uitarăm Bătrînelul pe uscat.

Barca se întoarse la punctul de plecare. Căpitanul puse din nou cîrma cu direcţia spre larg şi, după cîteva clipe, întrebă cu glas tare :

— Cu cine mergem la drum ?

— Cu Dumnezeu, răspunseră luntraşii.

— Şi cu Fecioara Preacurată, adăugă el. Apoi spuse către Luzardo : Ăsta-i Bătrînelul pe care l-am lăsat pe mal. Pe rîurile astea din *llanura* e musai să pleci întotdeauna cu Dumnezeu la drum. Sînt multe primejdii de trecut, şi dacă Bătrînelul nu-i în barcă, nu poţi să ai linişte. Caimanul te pîndeşte în apă de nici nu-l vezi, *temblador* [1]-ul şi *raya* [2] stau gata să se năpustească în orice clipă, ca şi bancurile de *zamuritos* [3] şi *caribes* [4], care nu lasă din creştin decît oasele pînă apucă să pomenească el de Ăl-de-sus.

Întinsă cîmpie ! Imensitate sălbatică ! Preerii pustii şi fără de margini, rîuri adînci, tăcute şi solitare. Cît de zadarnic ar răsuna strigătul de ajutor al celui prăvălit de lovitura unei cozi de caiman în singurătatea acestor meleaguri ! Numai credinţa simplă a luntraşilor mai poate întruchipa o speranţă, deşi aceeaşi naivă credinţă dăruieşte puteri supranaturale şi sinistrului vrăjitor.

Santos ajunsese să cunoască întrebarea sacră a luntraşilor din Apure, dar acum putea să şi-o pună şi lui însuşi, fiindcă pornise în această călătorie cu un scop anume, şi iată că începea să se gîndească la un altul, cu totul opus.

---

[1] Specie de peşte care trăieşte în rîurile Americii de Sud.

[2], [3], [4] *Raya, zamurito, caribe :* specii de peşti răpitori.

II

Urmaşul celui de pe Cunaviche[1]

În partea cea mai pustie şi mai sălbatică din bazinul rîului Arauca se află un important *hato*, cu numele de Altamira — cîndva vreo două sute de leghe de savană fertilă, care hrăneau cele mai numeroase cirezi de vite şi herghelii de cai ce păşteau prin acele singurătăţi şi unde se găsea unul din cele mai bogate locuri în bîtlani.

Îl întemeiase, cu ani în urmă, *don* Evaristo Luzardo, unul dintre acei *llaneros* nomazi care străbăteau cu cirezile lor — şi încă mai străbat — păşunile imense din bazinul lui Cunaviche, trecînd de aici în acela al rîului Arauca, mai puţin depărtat de centrele locuite. Urmaşii săi, adevăraţi *llaneros*, „oameni în *garrasí*[2], deprinşi să simtă pămîntul sub talpă", n-au ieşit niciodată din hotarele proprietăţii, au consolidat-o şi au mărit-o, făcînd din ea una dintre cele mai de seamă din regiune ; dar familia înmulţindu-se şi îmbogăţindu-se, unii s-au îndreptat spre oraş, pe cînd alţii au rămas sub coperişurile de palmier de la fermă, ca după viaţa paşnică, patriarhală, a primilor Luzardo,

[1] Rîu din Venezuela.

[2] Port de prin partea locului, alcătuit dintr-un fel de bluză lungă şi pantaloni pînă la jumătatea pulpelor.

să urmeze neînțelegeri și mai apoi discordia ce avea să le aducă o tragică faimă.

Ultimul stăpînitor al vechii Altamira a fost *don* José de los Santos ; acesta, pentru a salva ferma de ruina unor fărîmițări multiple între moștenitori, a cumpărat drepturile celorlalți coproprietari, cu prețul unei vieți de renunțări și de aprigă muncă ; murind, însă, copiii săi, José și Panchita — aceasta căsătorită cu Sebastián Barquero — au optat pentru împărțire, și în locul vechiului domeniu au apărut două : unul, proprietatea lui José, care și-a păstrat denumirea inițială, și altul, botezat La Barquereña, după numele lui Sebastián.

Începînd de atunci, din pricina unei fraze echivoce din actul de succesiune, unde, fiind vorba de linia de hotar, se spunea : „Pînă la pădurea de palmieri La Chusmita [1]", se ivi discordia între frate și soră, fiindcă fiecare pretindea — în favoarea sa — că fraza trebuie înțeleasă adăugîndu-se cuvîntul „inclusiv", omis la redactarea actului ; și așa s-a pornit unul din acele nesfîrșite procese care îmbogățesc mai multe generații de avocați și care ar fi dus pînă la urmă la ruinarea părților dacă, în clipa cînd li s-a propus o tranzacție, aceeași îndărătnicie care îi împingea să risipească o avere pentru un petic de pămînt neproductiv nu i-ar fi făcut să declare, într-o izbucnire simultană : „Ori tot, ori nimic !"

Și cum „tot" nu se putea să revină în același timp ambelor părți, s-a căzut de acord să fie „nimic", și fiecare dintre ele se obligă să ridice un gard în jurul pădurii, ajungîndu-se astfel ca terenul să rămînă al nimănui, îngrădit, între cele două proprietăți.

Dar lucrurile n-au rămas aici. În mijlocul pădurii era albia unui pîrîu secat, care, în timpul iernii, la ve-

[1] Bîrlănașul.

nirea ploilor [1], se preschimba într-o mlaştină, într-un „ochi" de nămol tremurător, unde pierea orice fiinţă ; cum într-o zi a fost văzută înecată acolo o vită de-a vecinului, José Luzardo protestă pe lîngă Sebastián Barquero pentru încălcarea spaţiului interzis ; certîndu-se, se insultară, Barquero învîrti cravaşa să-l plesnească peste faţă, cumnatul scoase revolverul şi-l doborî de pe cal cu un glonţ în frunte.

Urmară represaliile şi, omorîndu-se reciproc, Luzardos şi Barqueros au nimicit o întreagă aşezare, formată mai cu seamă din ramurile celor două familii.

Ba pînă şi în sînul fiecăreia dintre ramuri se propagă unda cea tragică.

Era în timpul războiului dintre Spania şi Statele Unite [2]. José Luzardo, credincios sîngelui, cum spunea el, simpatiza cu patria-mamă, pe cînd fiul său mai mare, Félix — simptom al vremurilor care începeau să se arate — se entuziasma pentru yankei. Gazetele din Caracas ajunseră şi la fermă, ceea ce se întîmpla cam din lună în lună, şi chiar de la primele ştiri pe care le citi tînărul — fiindcă lui *don* José începuse să-i slăbească vederea — se porni între ei o ceartă care sfîrşi cu o izbucnire aprigă a bătrînului :

— Trebuie să fie cineva tare gogoman ca să creadă că pot învinge cîrnăţarii de la Chicago !

Livid şi cu vocea tremurînd de mînie, Félix răspunse :

— Se prea poate ca spaniolii să învingă ; dar ceea ce nu admit e ca dumneata să mă insulţi fără motiv.

---

[1] În Venezuela, ţară aşezată aproape de Ecuator, iarna este un anotimp ploios.

[2] Război declarat Spaniei de către Statele Unite pentru „eliberarea" Cubei, care se răsculase împotriva stăpînirii spaniole. În urma înfrîngerii colonialiştilor spanioli, Cuba este proclamată, prin Tratatul de la Paris (1898). „republică independentă" ; în realitate, însă, ea a devenit o semicolonie a S.U.A.

Don José îl măsură de sus pînă jos cu o privire disprețuitoare și izbucni într-un hohot de rîs. Atunci, băiatul își pierdu cumpătul și smulse nestăpînit revolverul ce-i atîrna la șold. Tatăl își curmă rîsul pe dată și, fără o umbră în glas, fără măcar să se clintească de pe scaun, cu o expresie dură pe față, spuse rar:

— Trage! Dar nu cumva să dai greș, că te-am și țintuit cu pumnalul de perete.

Asta s-a petrecut în casa de la fermă, la puțin timp după masa de seară, cînd toată familia era adunată, sub lumina lămpii, în salon. *Doña* Asunción se aruncă între soț și fiu, iar Santos, care pe atunci avea 14 ani, rămase încremenit văzînd atîta cruzime.

Copleșit de teribila seninătate a tatălui și încredințat că-și va îndeplini amenințarea dacă el ar fi tras și ar fi dat greș, ori poate cuprins de părere de rău față de pornirea-i aprinsă, Félix puse arma la loc și ieși din încăpere.

Curînd după aceea, strîngea șaua pe cal, hotărît să plece din casa părintească. Toate rugămințile și lacrimile *doñei* Asunción fură zadarnice. În acest timp, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, *don* José își pusese ochelarii și citea, stoic, știrile care se încheiau cu aceea a dezastrului de la Cavite [1].

Félix însă nu se mărgini numai să lase căminul părintesc, ci se duse să facă și el cauză comună cu familia Barquero împotriva celor din familia Luzardo în acea luptă pe viață și pe moarte, atîțată mai cu seamă de către mătușa sa, Panchita, față de care autoritățile închideau ochii, pentru că era încă vremea așa-numiților *caciques* [2], iar în Arauca familiile Luzardo și Barquero își împărțeau puterea.

---

[1] Port din Filipine, în apropierea căruia flota spaniolă a suferit o grea înfrîngere din partea flotei S.U.A.

[2] *Cacique*, la vechii indieni, șef de trib.

Aproape toţi bărbaţii din cele două familii căzuseră înjunghiindu-se unii pe alţii, cînd, într-o după-amiază cu lupte de cocoşi în sat, Félix, care era cherchelit, aflînd că tată-său se găseşte la *gallera* [1], se duse degrabă acolo, stîrnit de vărul său, Lorenzo Barquero, şi se aruncă în mijlocul cercului de privitori, strigînd în gura mare :

— Ete colea un cocoşel de Porto Rico. Nici barem nu-i yankeu ! Să vedem dacă se nimereşte pe-aici vreun jumulit de cocoşel spaniol care să se măsoare cu el. Îl joc pe-al meu cu pintenii acoperiţi şi fără pregătire.

Lupta cea inegală tocmai se sfîrşise cu victoria nord-americanilor, şi el vorbea aşa ca să-l provoace pe tată-său. *Don* José, cu cravaşa în mînă, sări în mijlocul cercului să-l pedepsească pe necuviincios ; Félix însă apucă arma. Atunci, îi alunecă şi lui mîna spre revolver. Curînd după aceea se întoarse acasă, abătut, întunecat, îmbătrînit în cîteva clipe, cu următoarea veste pentru nevastă-sa :

— L-am omorît adineauri pe Félix. Au să ţi-l aducă îndată.

Pe urmă încălecă şi luă drumul fermei.

Ajuns acolo, se duse în odaia în care se desfăşurase prima scenă a tragediei, unde se încuie, după ce mai întîi porunci cu străşnicie să nu-l tulbure nimeni, scoase pumnalul de la brîu şi îl înfipse pînă-n prăsele în peretele de lut, în acelaşi loc unde l-ar fi înfipt în seara nefericitei lecturi a gazetei, străpungînd inima fiului. „Fiindcă aici a fost, îşi spunea el, clipa şi locul în care l-am ucis pe Félix", şi asta chiar în momentul cînd rostise groaznica-i ameninţare, şi voia să aibă înaintea ochilor, pînă ce i se vor închide pentru totdeauna, imaginea ispăşitoare a fierului ucigaş, înfipt în perete.

[1] În America de Sud şi Filipine, clădirea sau arena unde se desfăşoară luptele de cocoşi.

Şi, într-adevăr, zăvorît acolo în odaie, fără pîine şi fără apă, fără să se clintească de pe scaun, aproape fără să clipească, cu un oblon crăpat pentru lumină şi două pupile care curînd ajunseră să nu mai aibă nevoie de nimic ca să vadă şi în timpul nopţii, încordat într-o unică voinţă de teribilă ispăşire, stătu aşa mai multe zile, aşteptîndu-şi moartea la care se osîndise singur ; şi moartea acolo îl găsi, înţepenit în scaun, cu privirile pironite asupra pumnalului înfipt în perete.

Cînd, în cele din urmă, se prezentară autorităţile pentru farsa obişnuită în asemenea împrejurări, nu mai era nevoie de nici o pedeapsă, şi anevoie au putut fi închişi ochii aceia.

Cîteva zile mai tîrziu, *doña* Asunción părăsea pentru totdeauna Llano [1], îndreptîndu-se spre Caracas cu Santos, singurul supravieţuitor din hecatombă. Voia să-l salveze, educîndu-l în alt mediu, la sute de legbe de acele tragice locuri.

Primii ani au fost timp pierdut în viaţa tînărului. Brusca transplantare din mediul *llanurei* — dur, dar cu intense emoţii, care înăspresc caracterul — în ambianţa moale şi somnolentă de la oraş, între cele patru ziduri ale unei case triste, lîngă o mamă înspăimîntată, îi aduse o ciudată adormire a facultăţilor. El, băiatul curajos, cu inteligenţa vioaie şi inima aprinsă, de care tată-său era atît de mîndru atunci cînd îl vedea încălecînd un cal sălbatic şi descurcîndu-se cu isteţime şi hotărîre în mijlocul primejdiilor muncii din savană, vrednic de acel neam de oameni neînfricaţi care dăduse mai mult decît un „centaur" în vremea epopeii de eliberare [2], dar, deopotrivă, mai mult decît un *cacique*

[1] Cîmpie întinsă, care acoperă o bună parte din suprafaţa Americii de Sud.

[2] V. n. 2, p. 24.

în *llanura*, şi în care, mama, avînd altă concepţie de viaţă, punea atîtea speranţe atunci cînd îl auzea dînd glas unor simţăminte şi idei ce dezvăluiau un spirit fin şi reflexiv, deveni obtuz şi lipsit de voinţă, se transformă într-un mizantrop.

— Mă uit la tine şi nu te mai recunosc, fiule. Parcă eşti un cal sălbatic, îi spunea mama, care păstra totuşi felul colorat de a vorbi al celor din *llanura*.

— E din pricina creşterii, îi explicau prietenele. Aşa-s băieţii cînd ajung la vîrsta asta.

— E prăpădul din suflet de pe urma grozăviilor pe care le-a văzut, adăuga ea.

Era şi una, şi alta, precum şi transplantarea într-un alt fel de viaţă. Băiatului îi lipseau orizontul deschis înaintea ochilor, vîntul cald, slobod, izbindu-l în faţă, cîntecul înflorit pe buze în timp ce mergea în capul turmei de vite, izolarea aspră în inima pămîntului nesfîrşit şi mut. Era o plantă din *llanura* ce tînjea într-o vază.

Uneori, *doña* Asunción îl găsea în grădiniţă, între straturile de rezeda lăsate în părăsire, lungit la pămînt, cu faţa în sus, şi visînd cu ochii deschişi. Şedea „în desiş", cum se spune în *llanura* despre taurul care, după ce a suferit mutilarea ce-l osîndeşte să-şi piardă vînoşenia şi domnia peste cireadă, se ascunde în tufişuri, unde zace tolănit şi flămînzeşte zile întregi, mugind din cînd în cînd a furie neputincioasă.

Pînă la urmă, oraşul cuceri totuşi sufletul de sălbatic al lui Santos Luzardo. Scuturîndu-se de vraja nostalgiilor, îşi dădu seama că avea mai mult de 18 ani şi că, în ce priveşte ştiinţa de carte, abia mai înfiripase cu cîte ceva bruma de cunoştinţe cu care venise din Arauca ; îşi propuse deci să cîştige timpul pierdut şi se aşternu cu îndîrjire pe învăţătură.

În ciuda atîtor lucruri care o îndreptăţeau să urască Altamira, *doña* Asunción nu se învoise să vîndă ferma.

Avea același suflet dur și neschimbător de *llanero*, pentru care nimic nu prețuiește ca pămîntul natal, și cu toate că niciodată nu se gîndise să se reîntoarcă în Arauca, nu se hotăra nici să rupă legătura ce o unea cu pămîntul. De altfel, sub privegherea unui vechil cinstit și credincios, ferma îi aducea un venit îndestulător.

„Să o vîndă Santos cînd am să mor", obișnuia ea să spună.

Numai că pe patul de moarte îl povățui : „Cît poți, să nu vinzi Altamira."

Și Santos o păstră, din respect pentru cuvîntul de pe urmă al mamă-si și fiindcă veniturile ei îi îngăduiau să acopere din plin cerințele modeste ale vieții sale cumpătate. Pe de altă parte, ar fi putut să se și lipsească de fermă. Pămîntul natal nu-l mai atrăgea, nici locul unde se născuse și crescuse, nici vastele-i întinderi, căci, pierzînd simțămîntul meleagurilor de baștină, pierduse, de asemenea, orice simțămînt de patrie. Viața de la oraș și deprinderile intelectuale alungaseră din cugetul lui năzuința către viața liberă și sălbatică de la *hato* ; dar, în același timp, făcuseră să se nască în el o anume aspirație, pe care orașul însuși nu o putuse satisface pe deplin. Caracasul nu era decît un sat mare — ceva mai mare decît satul distrus de familia Luzardo pe vremea cînd membrii ei se răpuseseră unii pe alții — cu o mie de uși spirituale deschise la asaltul oamenilor „de pradă", încă foarte departe de orașul ideal, complicat și perfect ca un creier, unde fiecare excitație se transformă în idee și de unde fiecare reacție ce pornește poartă pecetea eficienței conștiente ; și cum acest ideal părea realizat numai în bătrîna și civilizata Europă, el se mîngîia cu gîndul de a se expatria definitiv după terminarea studiilor universitare.

În realizarea acestui scop se bizuia pe venitul Altamirei, ori, dacă avea să o vîndă, pe renta ce i-ar aduce-o banii investiți în proprietăți urbane, întrucît de la profesiunea sa de avocat nu putea spera nimic în străinătate. Dar, între timp, la Altamira nu se mai afla acel vechil cinstit din zilele mamă-si, și în vreme ce Santos se mulțumea abia să arunce ochii peste conturile — totdeauna clare pe hîrtie — pe care i le prezentau din cînd în cînd administratorii, aceștia făceau învîrteli grase pe seama Altamirei. Mai mult, lăsau hoții de vite să o jefuiască și îngăduiau ca vecinii să însemneze cu fierul, chiar acolo, la fermă, ca fiind ai lor, pînă și viteii ce mai sugeau la vacile însemnate cu semnul Luzardo.

Apoi începură procesele cu faimoasa *doña* Bárbara, la ale cărei domenii se alipiră multe leghe de savană altamireană, în temeiul unor statorniciri de hotar arbitrare, hotărîte de tribunale.

După ce termină studiile universitare, Santos se duse la San Fernando, să răsfoiască dosarele proceselor, în scopul intentării unor acțiuni revendicatorii, dacă ar fi fost posibil ; acolo, însă, cercetarea amănunțită a hotărîrilor judecătorești pronunțate în favoarea acestei teribile femei dovedeau că totul — mită, corupere, violență fățișă — fusese surprinzător de simplu pentru această *cacica* din Arauca ; descoperi, de asemenea, că tot ceea ce izbutise ea în dauna proprietății lui, izbutise din pricină că drepturile asupra Altamirei sufereau de viciile dintotdeauna ale bunurilor dobîndite de către oameni „de pradă", și strămoșul său îndepărtat, *don* Evaristo de pe Cunaviche, nu fusese nimic altceva.

Se hotărî atunci să vîndă ferma. Nimeni însă nu voia să se învecineze cu *doña* Bárbara, și cum, pe de altă parte, răsturnările de guverne ruinaseră Llano, pierdu mult timp în căutarea unui cumpărător. Pînă la urmă se ivi unul ; dar acesta îi spuse :

— Treaba asta n-o putem pune la cale de aici, domnule doctor[1]. E nevoie să vedeți cu ochii dumneavostră cum arată Altamira. E la pământ ; în savană n-au mai rămas decît niște *paraparas*[2] și cîteva vite prăpădite. Dacă vreți, duceți-vă și așteptați-mă acolo. Eu plec acum la Caracas să vînd o cireadă ; dar într-o lună sînt la Altamira, și stăm de vorbă la fața locului.

— Vă aștept acolo, spuse Santos, și a doua zi porni spre Altamira.

Pe drum, avînd în fața ochilor priveliștea cîmpiei pustii, se gîndi la o mulțime de lucruri : să se stabilească la fermă și să lupte împotriva dușmanilor, apărîndu-și drepturile sale și pe ale altora, care sînt striviți de diverși *caciques* din *llanura*, pentru că *doña* Bárbara nu era decît unul dintre cei mulți ; să lupte împotriva naturii : împotriva necurățeniei care distruge oamenii din *llanura*, împotriva inundațiilor și a secetei, care își dispută pămîntul tot anul, împotriva pustietății, care nu lasă civilizația să pătrundă.

Numai că nu erau încă hotărîri, ci doar pure reflecții, gînduri de om ce raționează, și după unul optimist, se ivea numaidecît un altul contradictoriu.

„Pentru a duce toate acestea la bun sfîrșit se cere mai mult decît voința unui om. La ce-ar folosi să se pună capăt domniei *doñei* Bárbara în Arauca ? Ar apărea alți *caciques*, sub alte nume. Înainte de toate, să fie schimbate cauzele care produc aceste rele : trebuie populată *llanura*. Dar ca să o populezi, trebuie mai întîi asanată, și pentru ca să o asanezi, trebuie mai întîi populată. Un cerc vicios !"

Iată însă că o simplă întîmplare, întîlnirea cu Vrăjitorul, și cuvintele prin care stăpînul bărcii îl făcu să

[1] În original, doctor, titlu care, în vorbirea curentă din Spania și America Latină, se atribuie adesea tuturor celor cu studii universitare.

[2] *Parapara*, arbore, din a cărui coajă se face un fel de săpun.

vadă primejdiile la care s-ar expune dacă ar avea de gînd să i se pună în cale temutei *doña* Bárbara, eliberă în chip neașteptat pe omul impulsiv din el, copleșit de omul ce raționează, încît acum pentru Santos devenea pasionantă lupta.

Era aceeași pornire de nestăpînit spirit războinic care nimicise familia Luzardo ; cu deosebire că el punea acest spirit în slujba unui ideal : luptînd împotriva *doñei* Bárbara, creație și întruchipare a timpului de față, nu însemna numai să salveze Altamira, ci și să contribuie la distrugerea forțelor care frînau înflorirea întregului Llano.

Hotărî să se arunce în luptă cu impetuozitatea urmașilor celui de pe Cunaviche — oameni de vînă aprigă ; dar, în același timp, însuflețit de idealurile omului civilizat, care celorlalți le lipseau.

III

Mîncătoarea de oameni

„De dincolo de Cunaviche, de dincolo de Cinaruco [1], de dincolo de Meta [2] ! De hăt-departe..." aşa spuneau oamenii de pe Arauca, pentru care, totuşi, orice lucru se află totdeauna „uite colo, după crîngul ăla", de acolo venise tragica muiere. Fruct născut din violenţa aventurierului alb în sumbra senzualitate a indiencei, originea ei se pierdea în dramaticul mister al pămînturilor virgine.

În adîncul amintirilor ei nedesluşite, chiar de la primele luciri ale conştiinţei, fetiţa se vedea într-o pirogă care brăzda marile rîuri din pădurea orinochenă [3]. Erau şase oameni la bord, şi căpitanului ea îi spunea *taita* [4] ; dar toţi — afară de bătrînul cîrmaci Eustaquio — o brutalizau cu aceleaşi mîngîieri : palme zdravene, sărutări duhnind a rachiu şi a *chimó* [5].

Pirateria, tăinuită sub aparenţele unui negoţ legal, cu asta se îndeletniceau cei din barcă, de la Ciudad

[1], [2] Rîuri din Venezuela şi Columbia.
[3] Pădure virgină, străbătută de fluviul Orinoco.
[4] Tăicuţu.
[5] Tutun de mestecat, combinat într-un fel de pastă cu alte cîteva substanţe.

Bolívar [1] și pînă la Río Negro [2]. Piroga pornea încărcată cu butoiașe cu rachiu și baloturi de mărunțișuri, stofe și alimente alterate, și se întorcea plină de *sarrapia* [3] și *balatá* [4]. În unele sate ale indienilor, pentru aceste lucruri de preț ei schimbau cu băștinașii mărfurile aduse, mărginindu-se doar să-i tragă pe sfoară ; în alte părți, însă, mateloții coborau pe uscat numai cu carabinele pe umăr, se înfundau prin pădurile ori savanele de pe maluri, și cînd se întorceau la piroga, *sarrapia* cea parfumată sau oacheșul *balatá* purtau pe ele pete de sînge.

Într-o după-amiază, cînd să ridice ancora de la Ciudad Bolívar, se apropie de barcă un tînăr cu fața supță de foame și îmbrăcat ca un cerșetor ; Barbarita îl văzuse în vreo cîteva rînduri stînd pe marginea cheiului și privind-o cu niște ochi ieșiți din orbite, în timp ce ea, bucătăreasă pe piroga, pregătea mîncarea pentru pirați. Spunea că-l cheamă Asdrúbal, doar atît, și-i propuse căpitanului :

— Trebuie să ajung la Manaos și n-am bani de drum. Dacă ai bunătatea să mă duci pînă la Río Negro, eu sînt gata să vă muncesc în schimb. De la meseria de bucătar pînă la cea de contabil, cu ceva tot pot să vă fiu de folos.

Vesel, plăcut în acel chip cuceritor al vagabondului inteligent, făcu bună impresie asupra căpitanului, care îl luă pe punte ca bucătar, să se odihnească Barbarita. *Taita* începuse să o alinte : avea 15 ani, și era frumoasă metisa.

Trecură cîteva zile. În clipele de odihnă și în timpul nopților, în jurul focului aprins pe plajele unde acostau, Asdrúbal însufleța grupul cu istorioare vesele din

[1], [2] Porturi pe fluviul Orinoco.

[3] Substanță aromată, extrasă din arborele cu același nume.

[4] Denumirea mai multor specii de copaci și a rășinii din care se face un fel de gutapercă.

viața lui hoinară. Barbarita nu mai putea de rîs ; dar dacă el își curma povestirea, încîntat de hohotirea ei proaspătă și răsunătoare, ea amuțea brusc, cu ochii în pămînt și pieptul feciorelnic scuturat de o dulce sufocare.

Într-o zi îi șopti la ureche :

— Nu te uita așa la mine, că *taita* intră la bănuieli.

Într-adevăr, căpitanului începea să-i pară rău că l-a luat pe punte, căci serviciile tînărului puteau să-l coste scump, mai cu seamă unele pe care nici nu i le ceruse : să o învețe pe Barbarita să scrie și să citească. În timpul acestor lecții, pentru care Asdrúbal arăta mult zel, slovele pe care le făcea cu mîna purtată de mîna lui îi apropiau din cale-afară.

Într-o după-amiază, după lecție, Asdrúbal se apucă să-i povestească despre latura dureroasă a vieții sale : brutalitatea tatălui vitreg, care îl silise să plece din casa părintească, întîmplările triste, rătăcirea fără de nici o țintă, foamea și simțămîntul că ești singur pe lume, munca grea la minele din Yuruari [1], lupta cu moartea pe un pat mizer de spital. Pe urmă îi vorbi despre planurile lui : se ducea la Manaos, în căutarea norocului, se săturase de viața asta rătăcitoare, se va lepăda de ea, se va dărui muncii.

Vru să mai spună ceva ; dar se opri dintr-o dată, căutînd ațintit la rîul ce luneca prin fața lor, într-o dramatică privelițte de țărmuri împădurite.

Fata înțelese că nu ocupa în planurile lui locul pe care și-l închipuise, și frumoșii ei ochi se umplură de lacrimi. Rămaseră așa timp îndelungat. Nu va uita niciodată după-amiaza aceea ! Departe, în tăcerea adîncă, se auzea mugetul răgușit al cataractelor de la Atures.

---

[1] Bazin aurifer din Venezuela, străbătut de rîul cu același nume.

Din senin, Asdrúbal o privi drept în ochi şi-o întrebă :

— Ştii ce are de gînd căpitanul cu tine ?

Înfiorată de pala neaşteptată a unei presimţiri îngrozitoare, ea exclamă :

— *Taita !*

— Nu merită să-l numeşti aşa. Are de gînd să te vîndă turcului.

Vorbea despre un sirian sadic şi lepros, îmbogăţit de pe urma exploatării lemnului de *balată*, care locuia în inima pădurii orinochene, departe de oameni, din pricina bolii ce-l rodea, înconjurat de un serai de tinere indience, răpite ori cumpărate de la părinţii lor, nu numai spre a-şi îndestula poftele, ci şi pentru a-şi astîmpăra ura de bolnav fără leac faţă de tot ce era sănătos, molipsindu-le şi pe ele.

Din convorbirile marinarilor de pe pirogă, surprinse de el, Asdrúbal aflase că în călătoria precedentă acel Moloch [1] al pădurii *cauchera* [2] oferise douăzeci de *onzas* [3] pentru Barbarita, şi dacă vînzarea nu se făcuse atunci, era numai pentru că *taita* cerea un preţ mai mare, nu prea greu de obţinut acum, căci în răstimp de cîteva luni fata devenise de o frumuseţe tulburătoare.

Nici ei nu-i scăpase soarta pe care i-o hărăzeau pînă atunci, însă toată oroarea ce o înconjura nu putu să-i stîrnească decît acel sentiment — amestec de frică şi plăcere — pe care i-l dădeau privirile lacome ale bărbaţilor cu care împărţea viaţa în strîmtoarea de pe pirogă.

---

[1] Divinitate a unor străvechi triburi asiatice, căreia i se aduceau jertfe omeneşti.

[2] De cauciuc.

[3] *Onza*, veche monedă de aur, care cîntărea aproximativ o uncie (28,75 gr.) şi valora 320 *pesetas*.

În schimb, acum, dragostea pentru Asdrúbal îi trezise sufletul din amorțeală, și vorbele pe care le auzi o făcură să se cutremure de groază.

„Scapă-mă ! Ia-mă cu tine !" voia să-i spună, dar tocmai în acea clipă îl văzu pe căpitan apropiindu-se.

Avea o carabină la el și zise către Asdrúbal :

— Bine, tinere. Ai pălăvrăgit destul. Ia să te vedem și la treabă. Broasca-Rîioasă se duce să aducă niște *sarrapia* pe care trebuie s-o primim noi aici, iar tu ai să-l însoțești. Și, punîndu-i carabina în mînă, adăugă : Asta-i ca să te aperi dacă vă atacă indienii.

Asdrúbal rămase pe gînduri o clipă : Oare a auzit căpitanul ce i-a spus adineauri fetei ? Treaba asta cu care-i vine acum pe cap !... Oricum, trebuie să înfrunte situația.

Cînd să se scoale de jos, Barbarita încercă să-l rețină cu o privire plină de implorare ; dar el clipi iute spre ea și, ridicîndu-se hotărît, părăsi tabăra, pășind după Broasca-Rîioasă. Acesta era secundul de pe bord, mîna dreaptă a căpitanului în isprăvile-i nelegiuite, și Asdrúbal o știa ; ar fi fost însă pierdut cu desăvîrșire dacă s-ar fi arătat cuprins de frică și n-ar fi vrut să îndeplinească porunca primită. Așa, avea barem o carabină în mînă și numai un singur om împotrivă, pe cînd aici erau cinci de înfruntat. Barbarita îl urmări cu privirea, și ochii ei rămaseră ațintiți îndelung asupra strungăreței pe unde se afundă în pădure.

La toate acestea, oamenii din echipaj schimbară uitături cu înțeles între ei, și cînd, puțin mai tîrziu — chipurile din pricină că indienii de pe mal ar putea să-i atace — căpitanul le porunci să plece în cercetare în susul plajei — o poruncă asemănătoare primise și bătrînul Eustaquio — dumerindu-se că el voia să-i trimită din tabără ca să rămînă singur cu fata, îi răspunseră, după o învălmășeală de mormăituri :

— Lasă asta mai pe urmă, căpitane. Acuma ne odihnim.

Era revolta care mocnea de cîtva timp din cauza frumuseţii tulburătoare a fetei ; căpitanul însă nu se încumetă să o înăbuşe pe loc, pricepînd că cei trei oameni erau înţeleşi şi hotărîţi la orice, şi amînă răfuiala pînă la întoarcerea Broaştei-Rîioase, pe a cărui oarbă supunere se bizuia.

Barbarita, dîndu-şi şi ea seama de planurile cumplite ale *taitei*, îi socoti pe rebeli drept salvatori şi alergă către ei ; dar cînd văzu cum o priveau, se opri, cu inima îngheţată de groază, şi se întoarse buimacă în locul unde o lăsase Asdrúbal.

Deodată se auzi pasărea *yacabó* [1]. Ca un dangăt funebru de clopot în tăcerea dezolantă a înserării ce învăluia pădurea, făcînd să îngheţe inima călătorului : *„Ya-cabó, ya-cabó..."*

Fost-a oare cîntecul de cobe al păsării, sau însuşi geamătul de moarte al lui Asdrúbal ? Fost-a oare brusca descărcare a prelungitei încordări nervoase, sau fulgerarea transmisă tainic la distanţă a loviturii mortale pe care în clipa aceea o primea un alt om : pumnalul Broaştei-Rîioase înfipt în beregata lui Asdrúbal ?

Ea îşi amintea doar că s-a prăbuşit cu faţa la pămînt, doborîtă de o comoţie năprasnică şi scoţînd un ţipăt care îi sfîşie gîtlejul.

Restul s-a petrecut fără să-şi mai dea seama ce-a fost : izbucnirea revoltei, omorîrea căpitanului, apoi a Broaştei-Rîioase, care s-a întors singur în tabără, şi ospăţul cu fecioria ei, din care s-au înfruptat răzbunătorii lui Asdrúbal.

---

[1] Denumire onomatopeică a unei păsări sud-americane, al cărei strigăt, considerat de rău augur, aminteşte cuvintele spaniole *ya acabó* (s-a sfîrşit).

Cînd, sufocîndu-se de alergătură, bătrînul Eustaquio îi veni în ajutor, la strigătele ei, totul se sfîrşise, şi unul tocmai spunea :

— Acuma putem s-o vindem turcului, fie şi pe douăzeci de *onzas*, cît dădea data trecută.

Răsfrîngeri de pălălăi împurpurează întunericul nopţii ; se aud ţipete sălbatice. E vînătoarea de *gaván* [1]. Indienii aprind focuri mari de paie în jurul înlăştinilor de nestrăbătut, pasărea se ridică în zbor, înspăimîntată de larmă, aripile i se colorează trandafiriu în lumina flăcărilor, pe fundalul negru al beznei ; şi deodată vînătorii amuţesc şi înăbuşă degrabă focurile, iar pasărea cade buimacă şi fără apărare în mîinile lor.

Ceva asemănător se petrecu şi în viaţa Barbaritei. Iubirea pentru Asdrúbal fu un zbor scurt, abia o fîlfîire de aripi către strălucirea celui dintîi simţămînt pur ce-şi făcu sălaş în inima ei, înăbuşit cu brutalitate şi pentru totdeauna de violenţa bărbaţilor — vînători de plăcere.

Din mîinile lor o smulse în noaptea aceea Eustaquio, bătrînul indian *baniba* [2], care slujea drept cîrmaci pe pirogă numai ca să se afle în preajma ei — copila unei femei din tribul său, care, în ceasul de pe urmă, dîndu-şi sfîrşitul din pricina purtării crude a căpitanului, l-a rugat să nu-i părăsească fata ; dar nici timpul, nici viaţa liniştită din *ranchería* [3] unde se refugiară, nici fatalismul împăciuitor pe care sunetul tristelor *yapururos* [4] îl trezea uneori în sufletu-i de indiancă nu izbutiră să ostoiască chinul întunecat al

[1] Pasăre de apă din fauna Americii de Sud.
[2] Populaţie indiană din regiunea Amazoanelor.
[3] Grup de locuinţe, sat, cătun.
[4] *Yapururo*, un fel de flaut indian.

inimii ei ; o cută aspră şi stăruitoare îi brăzda fruntea, un foc rău îi strălucea în ochi.

De acum înainte numai duşmănie putea să sălăşluiască în pieptul ei, şi nimic nu-i făcea plăcere mai mare decît priveliştea bărbatului zbătîndu-se în ghearele forţelor distrugătoare. Urzelile de piază-rea ale lui Camajay-Minare, sinistră divinitate a pădurii orinochene, puterea diabolică aciuată în ochii vrăjitorilor *dañeros* [1], precum şi cumplitele însuşiri ale ierburilor şi rădăcinilor din care indienele pregătesc *pusana* [2], ca să aprindă poftele şi să nimicească voinţa bărbaţilor nepăsători la mîngîierile lor, o pasionau pînă într-atîta, încît nu mai trăia decît ca să devină stăpînă pe tainele farmecelor ce subjugă bărbatul.

De asemenea, o iniţiară în tenebroasa lor îndeletnicire întreaga tagmă a vrăjitorilor, creată de barbara existenţă a indienilor. *Los ojeadores* [3], care susţin că aduc bolile cele mai ciudate şi mai îngrozitoare numai aţintindu-şi ochii asupra celui osîndit ; *los sopladores* [4], care spun că lecuiesc îndreptînd suflarea lor miraculoasă asupra părţii vătămate a bolnavului ; *los ensalmadores* [5], care au rugăciuni împotriva tuturor relelor, şi e destul să le murmure, uitîndu-se spre locul unde se află omul, fie şi la cîteva leghe depărtare — toţi îi dezvăluiră tainele lor, şi, curînd, cele mai grosolane şi mai stranii superstiţii domneau în sufletul metisei.

Pe de altă parte, frumuseţea ei ajunsese să tulbure pacea obştii. Tinerii o doreau, femeile geloase nu o scăpau din ochi, iar bătrînii prevăzători trebuiră să-l

[1] *Dañero*, vrăjitor care, potrivit credinţelor superstiţioase de prin partea locului, ar avea puterea de a atrage diverse nenorociri asupra celor blestemaţi de el.

[2] Băutură afrodiziacă.

[3] *Ojeador*, persoană căreia i se atribuie puterea de a „deochia".

[4] *Soplador*, suflător.

[5] *Ensalmador*, descîntător.

sfătuiască pe Eustaquio: „Ia-ți fata. Du-te cu ea de-aici."

Și din nou începu viața rătăcitoare pe marile rîuri, pe puntea unui *bongo*, cu luntrași indieni.

Rîul Orinoco are apele ca blana leului; Guainía le are negre. În inima pădurii, ele amîndouă se împreună; dar cale lungă pînă aici curg fără să se amestece, păstrîndu-și fiecare culoarea deosebită. Tot așa, și în sufletul metisei, trebuiră să treacă mulți ani pînă să se contopească senzualitatea aprinsă și ura întunecată față de bărbat.

Întîia victimă a acestui spăimîntător amestec de patimi fu Lorenzo Barquero.

Acesta era fiul mezin al lui *don* Sebastián, și se instruise la Caracas. Se afla cu studiile de drept pe terminate, și viitorul îi surîdea, în dragostea unei femei frumoase și distinse, în perspectivele unei profesiuni unde talentul său ar fi obținut triumfuri, cînd, deodată, pe timpul cînd în Llano izbucni discordia între familiile Luzardo și Barquero, începu să se manifeste la el un ciudat caz de regres moral. Cuprins de un brusc acces de mizantropie, părăsi aulele universitare și viața plăcută a capitalei, pentru a se duce într-un *rancho* [1] din cîmpia înconjurătoare, unde, răsturnat într-un hamac, petrecea zile în șir, singur, mut și întunecat, ca o fiară bolnavă în vizuina ei. Pînă cînd, în cele din urmă, renunță definitiv la tot ce putea să-i facă atrăgătoare viața în Caracas — la logodnică, la studii, la viața strălucitoare a societății alese — și luă drumul *llanurei*, ca să se arunce în vîltoarea dramei ce se desfășura acolo.

[1] Denumire dată în America Latină mai multor tipuri de case specifice regiunii respective. De la caz la caz, poate desemna: casa primitivă cu pereți de nuiele ori papură și acoperiș de frunze, casă de tip colonial, vilă etc.

Şi acolo o întîlni pe Barbarita, într-o după-amiază cînd, urcînd pe Arauca cu o încărcătură de alimente pentru La Barquereña, *bongo*-ul lui Eustaquio acostă la vadul Bramador, unde Lorenzo tocmai supraveghea trecerea unor animale peste rîu.

Furtuna din Llano, care se pregăteşte şi se dezlănţuie în cîteva clipe, nu izbucneşte, fără îndoială, cu violenţa cu care irupseră în inima metisei dorinţele înăbuşite pînă atunci din pricina urii ; totuşi, ura dăinuia încă, şi Barbarita nu o ascundea.

— Cînd te-am văzut prima dată, mi s-a părut că eşti Asdrúbal, îi spuse ea după ce îi povesti tragica întîmplare. Dar acum reprezinţi pentru mine pe ceilalţi ; într-o zi eşti *taita*, într-alta, Broasca-Rîioasă.

Plin de orgoliul bărbatului, el spuse :

— Da, sînt fiecare dintre ei — toţi detestaţi de tine ; numai că, întrupîndu-i, unul cîte unul, eu te fac să-i iubeşti pe toţi, fără voia ta.

Ea i-o întoarse urlînd :

— În schimb, eu îi voi distruge pe toţi, în tine.

Şi această sălbatică dragoste, care de fapt dădea oarecare poezie aventurii cu femeia de pe *bongo*, sfîrşi prin a perverti spiritul în parte tulburat al lui Lorenzo Barquero.

Nici chiar maternitatea nu împăcă duşmănia mîncătoarei de oameni, ba, dimpotrivă, i-o înteţi şi mai mult : un copil în pîntece însemna pentru ea o victorie a masculului, o altă violenţă îndurată, şi, stăpînită de acest simţămînt, concepu şi dădu naştere unei fetiţe, pe care alţi sîni trebuiră să o alăpteze, fiindcă ea nici măcar nu vru să o vadă.

Nici Lorenzo nu se îngriji de fetiţă, prins într-o diavolească mreajă de femeia dezlănţuită şi răpus de băutura afrodiziacă pe care ea îl făcea să o înghită, amestecîndu-i-o în mîncare şi în băutură, aşa că nu trebui să treacă prea mult timp pentru ca din tinereţea

falnică a aceluia ce părea sortit unui viitor strălucit să nu rămînă decît o ființă roasă de viciile cele mai păcătoase, o voință destrămată cu desăvîrșire, o inteligență ce se întuneca.

Și pe cînd amorțirea treptată a facultăților sale — zile întregi pradă unei somnolențe de neînvins — îl arunca în mizeria îngrozitoare a surselor vitale istovite de veninul băuturii *pusana*, lăcomia femeii îl despuie și de avere.

Ideea i-o dădu un oarecare colonel Apolinar, venit pe acolo în căutare de pămînturi, pe care să le cumpere cu banii jefuiți în timpul cît fusese șef civil [1] într-unul din orășelele regiunii.

Abil în arguții juridice, cînd văzu ruina morală a lui Lorenzo Barquero, își dădu seama că amanta acestuia era o cucerire ușoară, își făcu repede un plan și, în vreme ce se străduia să-i cîștige dragostea, între două galanterii, îi sugeră :

— Există un procedeu foarte simplu și care nu poate da greș, prin care dumneavoastră ați putea să ajungeți stăpînă pe La Barquereña, fără să fie nevoie de o căsătorie cu *don* Lorenzo, fiindcă, după cum spuneți, vă scîrbește ideea ca un om să vă poată numi „femeia lui". O vînzare simulată. Totul e ca el să semneze actul ; și asta nu-i greu pentru dumneavoastră. Dacă doriți, voi redacta eu actul în așa fel încît să nu aveți complicații nici cu rudele.

Ideea găsi ușor încuviințare.

— De acord. Redactați actul. Eu îl voi face să-l semneze.

Lucrurile se petrecură întocmai, fără ca Lorenzo să se împotrivească jafului ; dar cînd fu vorba să se înregistreze actul, *doña* Bárbara descoperi că exista o clauză

[1] Autoritate locală, cu atribuții administrative și polițienești.

prin care ea recunoștea că a primit de la Apolinar suma de bani stabilită ca preț pentru La Barquereña și că punea proprietatea drept garanție pentru suma respectivă.

Apolinar explică :

— Clauza a fost necesară ca o măsură de precauție împotriva rudelor lui *don* Lorenzo, care dacă miros cumva că e o vînzare simulată la mijloc, pot să ceară anularea ei, declarîndu-l iresponsabil. Ca să nu existe nici un dubiu, eu vă număr banii în fața funcționarului de la cadastru. Să nu aveți nici o grijă. Asta nu-i decît un joc între noi doi. Pe urmă îmi restituiți banii, iar eu vă dau în schimb această scrisoare la mînă, care anulează clauza.

Și îi arătă un act particular, a cărui invalidare depindea de el.

Era prea tîrziu să mai dea înapoi, și, pe de altă parte, *doña* Bárbara însăși urzise un plan al ei ca să pună mîna pe banii pe care Apolinar voia să-i investească în proprietăți, încît conveni, înapoindu-i documentul :

— Bine. Facem așa cum vrei tu.

Apolinar înțelese că ea capitula și la asediul lui amoros și se felicita pentru abilitatea sa : deocamdată, femeia care i se oferea cu acel *tu* ; apoi, proprietatea. Și banii lui rămîneau neatinși.

După cîteva zile, femeia îl înștiință pe Lorenzo :

— Am hotărît să te înlocuiesc cu colonelul. Așa că ești de prisos în casa asta.

Lorenzo avu această biată idee :

— Sînt gata să mă căsătoresc cu tine.

Ea îi răspunse cu un hohot de rîs, și ruina bărbatului de odinioară trebui să se refugieze, împreună cu fiica sa, acum cu adevărat și pentru totdeauna, într-un *rancho* din pădurea de palmieri La Chusmita, care de fapt nici nu-i mai aparținea, în baza tranzacției prin

care mama și unchiul său, José Luzardo, renunțaseră la dreptul de proprietate asupra acestei porțiuni din vechea Altamira.

Nici măcar numele de La Barquereña nu mai rămase, fiindcă *doña* Bárbara îl schimbă în El Miedo, sub care era cunoscută partea de savană unde se aflau casele fermei și care fusese sîmburele faimosului latifundiu.

O dată dezlănțuită setea de avuție în inima-i furtunoasă, ea își puse în gînd să devină stăpîna întregului bazin al riului Arauca și, sfătuită de Apolinar, nemaipomenit de iscusit în ce privește litigiile, începu să facă procese vecinilor, obținînd de la venalitatea judecătorilor ceea ce justiția nu i-ar fi putut recunoaște, iar cînd nu mai avu nimic de învățat de la noul amant, și cînd toți banii acestuia fuseseră întrebuințați în folosul moșiei, femeia își recîștigă sălbatica independență, făcînd să dispară în chip misterios bărbatul care se putea mîndri că ea îi aparține.

Altamira, lipsită de grija stăpînului și încăpută pe mîna unor administratori ușor de supus, se dovedi slăbiciunea ambiției ei de dominație. Procesele îi aduseră leghe după leghe de pămînt, iar între un proces și altul, hotarul proprietății El Miedo se așeza pe pămînturi altamirene printr-o simplă mutare a stîlpilor, înlesnită de imprecizia intenționată și de obscuritatea termenilor cu care judecătorii cumpărați redactau hotărîrile, precum și de complicitatea administratorilor lui Luzardo, care închideau ochii.

La fiecare nouă potlogărie de care afla, Santos Luzardo schimba administratorul, și așa, din om în om, Altamira ajunse pe mîinile unui oarecare Balbino Paiba, fost geambaș de cai, care se nimeri să cumpere niște cai de la stăpîna lui El Miedo și îndrăzni să-i spună o vorbă curtenitoare tocmai în momentul cînd ea avea nevoie de un administrator la Altamira, fără să iște bănuiala că ar fi cumva înțeleși dinainte.

Asta se petrecu îndată după ultimul proces cîştigat de *doña* Bárbara împotriva lui Santos Luzardo, cînd ea i-a dat gata avocatul, care, pe lîngă faptul că nu ştia ce e cinstea, mai era şi mulieratic. Cincisprezece leghe de savană altamireană trecură să sporească pe cele de la El Miedo ; dar ea nu se mulţumi cu atît şi făcu în aşa fel încît avocatul să-l recomande pe Balbino Paiba în postul vacant de administrator. Din acea clipă, veghind într-o pîndă neobosită, orice dobitoc neînsemnat încă cu fierul pica pe acolo, fie grămădit în *rodeo* [1], fie fugărit pe cîmp, era ars numaidecît cu fierul moşiei El Miedo, şi între timp hotarul nestatornic înainta mereu spre Altamira.

Şi pe cînd pămînturile mărginaşe intrau astfel în stăpînirea *doñei* Bárbara, iar vitele altora îi măreau turmele, toţi banii ce-i cădeau în mînă dispăreau ca prin farmec. Se vorbea de felurite ulcele pline cu *morocotas* [2], slăbiciunea ei, ulcele pe care le avea îngropate undeva, şi cică odată, proprietarul unui *hato* foarte bogat în vite, ştiind că ea nu-şi numără banii, ci îi măsoară, ca pe cereale, i-a spus :

— Împrumută-mi o ulcică de *morocotas*, *doña*.

Zice povestea că ea s-a dus şi s-a întors cu o ulcică plină cu vîrf.

— Cum o vrei, *ño* [3], rasă, ori cu vîrf ?

— Rasă, *doña*. Vîrful ăsta poate să mă coste scump la plată.

Ea a dat jos banii de prisos ştergînd buza ulcelei cu o linie, pe care o folosea anume în acest scop, apoi i-a spus :

— Uită-te, *ño*. Uite cum o vreau cînd o să-mi înapoiezi banii : cu vîrful ras dintr-o lovitură.

---

[1] Cireadă alcătuită din vite care rătăcesc pe cîmp.

[2] *Morocota*, în Columbia şi Venezuela, monedă de aur.

[3] *Ño*, prescurtare familiar-populară a cuvîntului spaniol *señor*.

Așa vorbea lumea. Poate că era și multă închipuire în cele ce se șușoteau despre bogăția ei, dar destul de bogată și zgîrcită foc era într-adevăr *doña* Bárbara.

În ce privește povestea cu puterile ei vrăjitorești, nici asta nu era pe de-a-ntregul o născocire de *llanero*. *Doña* Bárbara se credea într-adevăr sprijinită de puteri supranaturale și vorbea amănunțit despre un „asociat" care o scăpase de la moarte într-o noapte, aprinzîndu-i lumînarea să se trezească, tocmai cînd pătrundea în casă un peon plătit să o omoare. De atunci, „asociatul" i se arăta să o sfătuiască ce are de făcut în împrejurările grele, ori ca să-i descopere lucrurile ascunse în viitor, în interesul ei să le cunoască. După credința ei, era însuși Nazarineanul făcător de minuni de la Achaguas ; dar îi spunea simplu și în chipul cel mai firesc : „Asociatul meu", și de aici se născu legenda înțelegerii ei cu Diavolul.

Numai că, Dumnezeu ori Diavol, era totuna pentru ea. Vrăjitorie și credințe religioase, descîntece și rugăciuni, totul i se învălmășea în suflet, într-o aceeași plămadă de superstiții ; întocmai cum îi atîrnau într-o desăvîrșită armonie pe piept amulete ale vrăjitorilor indieni și scapulare creștine, iar pe dulapul din odaia unde avea misterioasele convorbiri cu „asociatul" ei stăteau laolaltă chipuri sfinte, cruci din ramuri de palmier binecuvîntat, canini de caiman, pietre zise „degete de drac" și „de trăsnet", fetișe de care făcuse rost din satele indienilor, și pe toate le lumina uleiul aceleiași candele pioase.

Cît despre dragoste, nu-i mai rămăsese nici măcar acel amestec sălbatic de dorință și ură a mîncătoarei de oameni. Cu senzualitatea înfrînată de patima înavuțirii, i se atrofiaseră pînă și cele din urmă fibre de feminitate din pricina deprinderilor ei de femeie-bărbat : supraveghea singură munca peonilor, mînuia lasoul și

răsturna la pămînt un taur în plină savană ca şi cel mai îndemînatic dintre oamenii ei, nu lepăda pumnalul şi revolverul de la cingătoare, şi nu le purta numai ca să intimideze. Iar dacă vreun calcul — ca, la un moment dat, nevoia de a avea un admirator supus orbeşte, sau, în cazul lui Balbino Paiba, de o unealtă în tabăra potrivnică — o îndemna totuşi să împartă mîngîieri, atunci era vorba mai degrabă de o îmbrăţişare de bărbătoaie decît de femeiasca uitare de sine. Un profund dispreţ pentru bărbat înlocuise acum duşmănia ei neîmpăcată.

În ciuda acestui fel de viaţă şi în ciuda faptului că trecuse de 40 de ani, era încă o femeie atrăgătoare, căci, deşi pierduse orice gingăşie feminină, înfăţişarea-i impunătoare de amazoană trupeşă dădea o notă originală frumuseţii ei — ceva sălbatic, seducător şi teribil în acelaşi timp.

Aşa era faimoasa *doña* Bárbara : desfrîu şi superstiţie, lăcomie şi cruzime, iar undeva în adîncul sufletului sumbru, un grăunte pur şi dureros — amintirea lui Asdrúbal, iubirea zădărnicită, care ar fi putut să o facă bună. Dar chiar şi acest simţămînt lua forma cumplită a unui cult barbar, care cerea jertfe. Amintirea lui Asdrúbal o asalta de fiece dată cînd se izbea în cale de un bărbat care merita osteneala să facă din el o pradă.

IV

O singură cale, şi totuşi o mie de drumuri deosebite

Vadul Roşcovului ducea la Altamira prin depresiunea pe care o făceau aici malurile înalte, ce pogorau pînă la albia rîului Arauca.

La sunetul *guarurei* [1], vestind venirea unui *bongo*, cîteva fete alergară pînă la buza malului abrupt, iar trei flăcăi şi doi bărbaţi coborîră pe plajă.

Într-unul dintre aceştia, un araucan chipeş, cu faţa rotundă, de culoare măslinie, Santos Luzardo recunoscu pe Antonio Sandoval, Antoñito, păzitorul de viţei din timpul copilăriei sale la *hato*, tovarăşul de hoinăreli după faguri de albine sălbatice şi cuiburi de *paraulatas*.

El salută, descoperindu-se respectuos ; dar cînd Luzardo îi întinse braţele, aşa cum făcuse la despărţire, cu treisprezece ani în urmă, peonul murmură mişcat :

— Santos !

— Nu te-ai schimbat la înfăţişare. Antonio, spuse Luzardo, cu mîinile sprijinite pe umerii lui.

Peonul luă din nou aerul respectuos de mai înainte :

— Dumneavoastră, da, sînteţi altul. De nu s-ar fi întîmplat să aflu că veniţi cu acest *bongo*, nici nu v-aş fi recunoscut.

---

[1] *Guarura*, un fel de corn de vînătoare, făcut din ghiocul unei melcişte mari.

— Prin urmare, nu te-am luat pe neașteptate. De unde știați voi că vin ?

— Pe cît se pare, știrea a adus-o la El Miedo omul care-l însoțea pe Vrăjitor.

— A, da. Erau doi. Cestălalt trebuie să fi venit chiar astă-noapte, pe uscat.

— Mie mi-a fluierat-o Juan Primito, lămuri Antonio. Unul cam prostănac, de-acolo de la El Miedo, dar care pe toate le află, și e ca un telegraf, așa duce știrile. Zău, n-am avut liniște toată ziua la gîndul că Vrăjitorul a venit cu dumneavoastră în *bongo*. Cînd am auzit *guarura*, eu și cu prietenul meu, Carmelito, tocmai despre asta vorbeam. Se întoarse spre tovarășul lui și spuse îndată : Carmelito López. Un om în care poți să te-nerezi cu ochii închiși. E nou aici, da' e de-al nostru pînă-n măduva oaselor.

— Omul dumneavoastră, zise celălalt, laconic, abia atingîndu-și borul pălăriei.

Era un bărbat cu fața colțuroasă, cu sprîncenele împreunate, cîtuși de puțin plăcut la prima vedere. Unul dintre acei oameni care rămîn totdeauna în „bîrlogul lor", cum se spune în Llano, mai ales față de străini.

Cu toate acestea, mulțumită cuvintelor lui Antonio, îi făcu o bună impresie lui Luzardo ; dar, în același timp, Santos își dădu seama că peonul nu-l privea cu aceiași ochi.

Într-adevăr, Carmelito era unul dintre cei trei-patru peoni pe a căror credință se putea bizui Santos Luzardo în lupta pe care plănuia s-o pornească împotriva dușmanilor proprietății sale. Sosise de puțin timp la Altamira, și dacă mai rămînea încă acolo, deși se avea rău cu administratorul Balbino Paiba, era ca să nu-l amărască pe Antonio, care, exagerînd vechea fidelitate a Sandovalilor față de familia Luzardo, nu numai că-l răbdase pe administratorul potlogar, dar

căutase să oprească la Altamira puținii peoni cinstiți, cîți mai rămăseseră, în speranța că Santos se va hotărî într-o zi să vină și să ia în mîna lui treburile de la *hato*. Ca și Antonio, Carmelito se bucurase de știrea că venea stăpînul : Balbino Paiba va fi alungat și silit să dea socoteală de hoțiile sale ; se va isprăvi odată cu bunul-plac al *doñei* Bárbara, și totul va merge cum trebuie.

Numai că, în tot ce cugeta Carmelito despre bărbăție, nu era nimic din ceea ce descoperi el la Santos Luzardo de cum îl văzu sărind din *bongo* : aerul îndrăzneț al acestuia i se păru înfumurare goală, apoi nu-i plăcu netezimea obrazului, cu pielea gingașă, înroșită de soare în cele cîteva zile de călătorie, mustața rasă, această podoabă a bărbaților, purtarea prietenoasă, pe care o găsi nefirească, costumul neobișnuit de călătorie, cu haina strînsă pe corp și niște pantaloni foarte largi sus și foarte înguști la genunchi, cu manșete strîmte în loc de jambiere, cravata — o bucată de cîrpă de prisos în singurătățile acelea.

— Hm ! făcu el printre dinți. Va să zică, ăsta-i omul de la care așteptam atîtea ? Cu filfizonul ăsta înfumurat nu-i nici o nădejde.

În acest timp, tatăl lui Antonio, un bătrîn cu pielea zbîrcită, dar cu părul încă negru, cobora șchiopătînd povîrnișul spre plajă, cu fața numai zîmbet.

— Taică Melesio ! exclamă Santos, ieșindu-i înainte. N-ai fir de păr alb în cap !

— Indianul nu și-l cărește, *niño* [1] Santos, și începu să rîdă cu un rîs tăcut, abia schițat, care lăsa să i se vadă gingiile fără dinți și saliva neagră de amestecul de tutun. Eh ! nu și-a uitat de mine *niño* Santos ! Lă-

[1] Formulă reverențioasă, cu care personalul de serviciu se adresează fiilor stăpînilor (corespondentul românesc ar fi : domnișorule)

saţi-mă să vă spun aşa cum vă spuneam cînd eraţi mititel, pînă m-oi obişnui să vă spun „*don* doctur“ ! Că, ştiţi, noi bătrînii tare anevoie mai învăţăm o vorbă nouă.

— Spune-mi cum îţi place, taică Melesio.

— Da' respectul nu se schimbă, nu-i aşa, *niño* ? Acuma, chiar de-o fi cu nitel ocol, haideţi să vă odihniţi la mine-n casă înainte să vă urmaţi calea pînă la alde dumneavoastră.

În dreapta povîrnişului, înălbite de schimbările vremii, se vedeau îngrăditurile de *corrales* [1], unde erau aduse vitele ce urmau să treacă vadul pe aici, iar în stînga, un pîlc de locuinţe tipice în Llano : două căsuţe de *bahareque* [2], învelite cu foi de palmier, unde stătea familia lui Melesio, iar între ele, un *caney* [3] cu coperişul de paie, gros şi tare scund, sub care era o masă lungă, cu laviţe împrejur ; ceva mai încolo, un alt *caney*, înalt şi încăpător, de ai cărui stîlpi erau legaţi caii lui Antonio şi Carmelito, precum şi acela adus de ei de la *hato* pentru Santos ; în sfîrşit, nitel mai departe de casă se afla un alt *caney*, de ale cărui traverse din lemn de *macanilla* [4] atîrnau piei de vînat mare şi de *chigüires* [5], de curînd tăbăcite, ce miroseau pătrunzător.

În spatele acestui *caney* se înălţa un şir de arbori : *jobos* [6], *dividives* [7] şi un roşcov înalt, care dăduse şi numele vadului. Dincolo de ei pornea cîmpia deschisă,

---

[1] *Corral*, ogradă, ţarc.

[2] Material de construcţie din lut şi papură.

[3] Casă cu pereţi de nuiele sau trestie.

[4] Specie de palmier.

[5] *Chigüire*, mamifer din familia rozătoarelor, vînat sau crescut pe lîngă casă pentru carnea lui comestibilă.

[6] *Jobo*, arbore din familia terebintaceelor, al cărui fruct seamănă cu pruna.

[7] *Dividive*, arbore din al cărui fruct se extrage o substanţă colorantă.

întinderea de necuprins a pășunilor, în a cărei zare depărtată și rotundă, atîrnînd parcă în aer din pricina mirajului, se deslușea o geană de arbori — *mata*[1] *llanera*, un crîng pierdut în inima savanei.

— Altamira ! exclamă Santos. De cîți ani nu te-am mai văzut !

Fetele care cu puțin timp înainte se arătaseră pe marginea malului abrupt dispărură din ușile caselor, și Melesio spuse :

— Nepoatele mele. Puiet sălbatic, cum zicem noi pe aici. În după-amiaza asta n-au făcut altceva decît să se uite pe rîu, așteptîndu-vă, și acum, cînd ați sosit, se ascund.

— Fetițele tale, Antonio ? întrebă Santos.

— Nu, *señor*. Eu pînă acușa sînt de unul singur, slavă Domnului !

— Sînt ale celorlalți copii, lămuri Melesio. Ale celor răposați, odihnească-se în pace.

Pătrunseră sub adăpostul umbros al *caney*-ului celui mic. Pămîntul de pe jos fusese măturat cu grijă, iar lavițele, așezate pe margine, de-a lungul stîlpilor, ca în nopțile de *joropo*[2]. Era acolo și un fotoliu — ceva deosebit pentru lucrurile simple din casa unui *llanero* — pus la locul de cinste, anume pentru oaspe.

— Haideți încoace, fetelor ! strigă Melesio. Ce sînteți așa de sperioase ! Haideți să-i dați bineț lui *don* doctur.

Pitulate pe după uși și totodată dornice să-l vadă de aproape, cele opt nepoate ale lui Melesio își ascundeau sfiala chicotind pe înfundate și îndemnîndu-se una pe alta.

— Du-te tu întîi, *chica*[3] !

— Nu zău, păi de ce nu te duci tu ?

---

[1] Pădurice.
[2] Dans popular din Venezuela.
[3] Fată.

În cele din urmă, apărură înşiruite una după alta, ca şi cum ar fi mers pe o cărare îngustă, şi cu aceleaşi cuvinte cîntate dădură bineţe lui Luzardo, întinzîndu-i fiecare mîna şi trăgîndu-şi-o iute înapoi.

— Bună ziua! Bună ziua! Bună ziua!

În acest timp, bunicul venea cu lămuririle:

— Asta-i Gervasia lui Manuelito. Asta-i Francisca lui Andrés Ramón. Asta-i Genoveva, asta Altagracia... Juncuţe Sandovale, cum le spune lumea pe aici. Juncani n-am decît pe ăştia trei flăcăi care v-au adus lucrurile de pe *bongo*. Moştenirea pe care mi-au lăsat-o copiii: unspce guri, cu toţi dinţii buni.

După sfiala primelor clipe, fetele se aşezară pe laviţe una lîngă alta, în aceeaşi ordine în care ieşiseră din casă, fără să ştie ce să facă cu mîinile şi unde să-şi aşeze privirile. Cea mai mare, Genoveva, nu părea să aibă mai mult de 17 ani; unele erau bine făcute, cu faţa măslinie şi obrajii îmbujoraţi, cu ochii negri strălucitori, toate trupeşe, cu un aer plin de sănătate.

— Ai o familie pe care-ţi face plăcere s-o vezi, Melesio, zise Luzardo. Oameni voinici şi sănătoşi. Se vede că pe-aici nu bîntuie frigurile.

Bătrînul schimbă amestecul de tutun de pe o falcă pe alta şi glăsui:

— Am să-ţi spun, *niño* Santos. Pe-aici, pe la noi, ce-i drept, nu-i atîta boală ca prin alte cîmpii pe unde aţi trecut; da' nici nouă nu ne dau pace frigurile. Eu, ăsta, unsprezece feciori am avut, şi doar şapte i-am văzut mari. Trebuie că v-aduceţi aminte. Iar azi nu-l mai am decît pe Antonio. Aşa ca mine pot să vorbească mulţi alţii. Ei, da' avem şi dintr-ăia mai tari decît frigurile. Să fie într-un ceas bun pentru toţi cei de faţă, slavă Domnului! Încolo, cu ăilalţi, frigurile îşi fac mendrele cum poftesc. Scuipă din gură amăreala amestecului de tutun şi, întorcîndu-se la graiul

lui colorat de om crescut între vite, încheie cu un fatalism glumeț : Ete numai cum m-a lăsat doar cu vitele tinere. Pe cele mari — feciorii și nevestele lor — mi le-a prăpădit viermele.

Și rîse iarăși cu rîsul lui tăcut.

— Cu toate astea, cîți bunici nu te-ar invidia, Melesio, văzîndu-te înconjurat de atîtea nepoate chipeșe, spuse Santos, abătînd convorbirea de pe făgașul ei trist.

— Sînteți tare bun, murmură Genoveva a mulțumire, pe cînd fetele celelalte șușoteau speriate.

— Hm ! făcu Melesio. Să nu credeți că-i vreo pricopseală. Mai bine rămîneam cu o turmă de slute, că alea se pasc fără multă bătaie de cap. Așa, nici să dorm ca lumea nu pot. Toată noaptea stau ca buhaiul-de-baltă : ciulesc urechea la vulpe ! Și din cînd în cînd mă smulg din hamac să dau o raită, și le număr, una cîte una, să văd dacă-s toate opt în cap.

Și o schimă potolită îi aduse din nou pe față mulțimea aceea de cute mărunte, în timp ce fetele, împurpurate de rușine și silindu-se să nu pufnească în rîs, bombăneau :

— Isuse, *taita !* Iar cu poveștile matale !

Potrivindu-și vorba cu pornirea șugubeață a lui Melesio, Santos se apucă să glumească cu fetele. Ele se foiau pe lavită, stăpînite de sfială și de mulțumire, iar bătrînul îl asculta, în vreme ce rîsu-i tăcut îi lumina fața, și Antonio îl privea în tăcere, cu ochii plini de credință.

Un băiat aduse apoi o ceașcă de cafea, cu care un *llanero* nu uită niciodată să-și cinstească oaspeții.

— Beți și dumneavoastră din ceașca din care a băut tatăl dumneavoastră. Dumnezeu să-l odihnească în pace, spuse Melesio. De cînd s-a dus, nimeni nu s-a atins de ea. Și după o clipă adăugă : Uite că n-am murit fără să-l mai văd pe *niño* Santos !

— Îţi mulţumesc, taică Melesio.

— N-ai de ce-mi mulţumi, *niño*. M-am născut slujind casa Luzardo, şi aşa vreau să mor. Prin partea locului, cînd se vorbeşte de alde noi, Sandovalii, se spune că sîntem însemnaţi pe buci cu hierul Altamirei. He ! He !

— Întotdeauna v-aţi dovedit tare credincioşi familiei noastre. Ăsta-i adevărul.

— Fie într-un ceas bun ca băieţii ăştia care v-ascultă să calce mereu pe-acelaşi drum ! Da, *señor*. Sîntem credincioşi, şi totdeauna am fost : vorbind cînd trebuie şi tăcînd dacă nu ne-ntreabă nimeni ; dar îndeplinindu-ne fără încetare datoria noastră. Că se întîmplă fel şi fel de lucruri ? Nu, *señor !* I-am spus întotdeauna lui Antonio : Sandovalii rămîn lîngă Luzardos pînă-i alungă. Fiindcă dacă...

— Bine, taică Melesio, zise Antonio, surîzînd. Deocamdată nu întreabă nimeni nimic.

Santos înţelese ce voia să spună bătrînul cu acel „tăcînd dacă nu ne-ntreabă nimeni". El prevenea mustrările pe care i le-ar fi putut face că nu i-au dat de ştire la vreme despre matrapazlîcurile administratorilor, şi totodată lăsa să se întrezărească amărăciunea acelora care, cu toată încercata şi vechea lor credinţă faţă de stăpîn, s-au văzut puşi la cheremul poruncii unor venetici ca Balbino Paiba, pe care Luzardo nu-l cunoştea nici măcar din vedere.

— Înţeleg, taică Melesio. Şi recunosc că adevăratul vinovat de tot ce se petrece aici sînt eu, fiindcă de vreme ce vă aflaţi aici, nu era nimic mai simplu decît să vă încredinţez voua grijile mele. La drept vorbind, eu nu m-am ocupat şi n-am căutat niciodată să mă ocup de *hato*.

— Învăţătura nu vă lăsa timp, spuse Antonio.

— Şi dezlipirea de pămîntul ăsta.

— Asta, da, asta-i rău, *niño* Santos, sublinie Melesio.

— Îmi dau seama, urmă Luzardo, ce crîncenă a trebuit să fie viața voastră la Altamira.

— Ținînd turma să n-o ia razna, cum se spune pe la noi, adăugă Antonio.

Iar bătrînul stărui în același grai colorat al crescătorilor de vite :

— Și n-au fost puține trîntelile. Antonio al meu, mai ales, s-a lăsat ținut la pămînt mai cu seamă de *don* Balbino, ba chiar s-a arătat că vă e dușman, numai să nu-l alunge de aici. Ce mai calea-valea, vă închipuiți și dumneavoastră de ce n-a venit să vă-ntîmpine.

— Mai bine așa, spuse Santos. Barem dacă i-ar veni în gînd să plece de la *hato* pînă ajung eu acolo, fiindcă ce fel de conturi poate el să-mi arate ca să nu semene cu acelea pe care mi le-au arătat cei dinaintea lui — conturile Marelui căpitan [1] — și ce pot să-i mai spun, cînd pentru toate hoțiile lui adevăratul vinovat sînt eu ?

Auzind vorbele astea, Carmelito, care stătea puțin mai încolo și strîngea chingile cailor legați de stîlpi la *caney*-ul cel mare, murmură :

— N-am spus eu ? Omul s-arată dornic să n-aibă greutăți cu administratorul. E lege : de la filfizoni nu-i nici o nădejde. Cel căruia trebuie să i se facă socoteala, și chiar în noaptea asta, sînt eu, fiindcă mîine dimineață în zori încalec și-am plecat.

Poate că și Antonio cugeta la ceva asemănător, oricît s-ar fi simțit legat de Santos, atunci cînd auzi că

[1] Conturi încărcate, socoteli necinstite. Expresia are la origine un fapt istoric : Marele căpitan, *Gonzalo Fernández de Córdoba* (1453—1515), conetabil al Neapolului, a rămas faimos prin socotelile încărcate pe care i le-a prezentat regelui Spaniei, *Ferdinand Catolicul* (1452—1516).

acesta era gata să-l lase pe administrator să plece liniștit, cu tot ce-a jefuit, fiindcă încreți fruntea și tăcu descumpănit.

Santos continua să soarbă cu desfătare din cafeaua tare și aromată — slăbiciunea oricărui *llanero* — bucurîndu-se în același timp de o uitată emoție.

Priveliștea minunată a după-amiezii pe sfîrșite, așternută peste imensitatea savanei ; adăpostul odihnitor, umbra și răcoarea dăruite de acoperișul rustic sub care se găsea ; prezența sfioasă a fetelor, care îl așteptaseră toată după-amiaza, îmbrăcate frumos, cu flori de cîmp prinse în cosiță, ca pentru sărbătoare ; bucuria mișcătoare a bătrînului că „*niño* Santos" nu l-a uitat și credința nobilă și tăcută arătată de Antonio îi spuneau că nu totul era rău și dușmănos în *llanura*, acest pămînt neizbăvit, unde un popor bun iubește, suferă și speră.

Cu această emoție în suflet, care îl împăca din nou cu pămîntul, părăsi casa lui Melesio, cînd soarele începuse să coboare spre asfințit, și apucă pe drumul oamenilor din partea locului, adică de-a dreptul peste savană, care e toată o singură cale și totuși o mie de drumuri deosebite.

V

Pumnalul înfipt în perete

Pe drumul pe care-l urmau acum caii — o cărare bătătorită de copitele vitelor — se ridicau în zbor tăcute cucuvele şi *aguaitacaminos* [1], orbite încă de lumina zilei, iar la trecerea călăreţilor, buhaii-de-baltă scoteau ţipete pătrunzătoare.

Perechi de cerbi fugeau în toate părţile, pînă se pierdeau din vedere. Departe, scăldată în lumina unui amurg în culori vii şi solemne, se contura silueta unui călăreţ care mîna o turmă. Vite sălbăticite se arătau ici-colo, mîndre şi ameninţătoare, sau o zbugheau într-o goană nebună, dînd cu ochii de oameni, în vreme ce altele, blînde, se îndreptau agale, pe drumuri feluri-te, către ţarcurile fermei ; acolo se şi înălţa fumul alb de la focul de tizic, aprins de obicei la căderea nopţii, ca să alunge norii de ţînţari ce stricau somnul oamenilor şi al vitelor. Spre zare se învălătucea trîmba de colb a unei *rochela* [2] de cai sălbatici. O ceată de bîtlani vîslea spre miazăzi, unul după altul, în zbor domol, armonios.

Era însă şi ceva dezolant în măreţia priveliştii pe care o înfăţişa *llanura*. Lui Santos Luzardo i se spu-

[1] Pasăre de baltă, specifică Americii de Sud.
[2] Herghelie.

sese că la Altamira n-au mai rămas decît niște *para-paras*, și că de fapt toate animalele care se mișcau pe uriașa pînză a savanei n-ar mai fi decît vreo sută de capete, cai și cornute laolaltă, pe cînd înainte, pînă pe timpul lui José Luzardo, vieţuiau o mulțime de herghelii și cirezi.

— S-a isprăvit! exclamă Santos. La ce-am mai venit încoace dacă nu mai e nimic de făcut?

— Judecați și dumneavoastră, spuse Antonio. Dintr-o parte, *doña* Bárbara, dintr-alta, o haită întreagă de administratori, care de care mai pungaș, își fac de cap cu vitele noastre. Ba, ca și cum atîta n-ar fi de ajuns, hoții de vite din Cunaviche vin puhoi peste Altamira cînd poftesc; pe urmă, răsculații și comisiile guvernamentale au nevoie de cai, și de aici îi iau, fiindcă *doña* Bárbara, ca să și-i scape pe-ai ei, îi trimite pe toți la noi.

— E un prăpăd, rosti Santos. Ruina cea binemeritată!

— Da' ne mai rămîne ceva, *don* doctur, vorbi Antonio. Animalele sălbatice, slavă Domnului, că altfel și pe astea ni le luau. Din fericire, de cînd n-am mai ținut căşeriile la Altamira, aproape toate vitele sălbatice au fugit, și tocmai în asta a fost scăparea, că fiind greu de prins, administratorii s-au mulțumit să pună mîna pe alea din cireadă. Într-o noapte am să vă duc eu la păşunea cu izmă de la Mata Luzardera, ca să vedeți că mai aveți ce apăra. Dacă mai zăboveați cîteva zile, nici pe astea nu le mai găseați, că *don* Balbino se hotărîse să dea iama în ele și să le împartă cu *doña* Bárbara. Nu degeaba s-a încurcat ea cu el.

— Cum?! Adică Paiba e amantul cel nou al *doñei* Bárbara?

— Păi ce, nu știați, *don* doctur? Oh, drace! Chiar așa. Tocmai pentru asta stă el aici, la dumneavoastră.

Mai mult, *doña* Bárbara se laudă că ea a învîrtit lucrurile ca Balbino să ajungă la noi, la Altamira.

Abia atunci îşi dădu seama Santos de trădarea împuternicitului său, care i-l recomandase pe Paiba după ce lăsase să piardă procesul.

Un zîmbet uşor, descoperit numai de privirea pătrunzătoare a lui Antonio, se furişă pe faţa lui Carmelito ; şi lui Antonio îi păru rău de vorbele sale despre situaţia dezastruoasă în care se afla Luzardo, atunci cînd descoperi şi la acesta, în expresia dură a feţei, revolta acelei bărbăţii pe care Carmelito nu o cunoştea şi de care el însuşi se îndoise adineauri pentru o clipă.

„Avem acum un bărbat, îşi spuse el în sinea lui, bucurîndu-se. Neamul Luzardo n-a pierit încă."

Peonul credincios păstră o tăcere respectuoasă ; Carmelito continuă să rămînă fără grai, şi o bună bucată de vreme nu se auzi decît tropotul cailor. Apoi, în depărtarea unde se mişca, neagră în pîcla amurgului, silueta călăreţului în urma turmei de vite, răsună un cîntec cu glăsuiri prelungi, ce se împrăştiau pe întinderea mută şi de necuprins a cîmpiei.

Emoţia liniştitoare a meleagurilor natale începu să pună stăpînire pe sufletul lui Santos. Descreţindu-şi fruntea, lăsă privirea să-i alerge în voie peste pămîntul larg, şi numele dragi ale locurilor pe care le recunoştea de departe prinseră să i se înfiripeze pe buze :

— Mata Obscura [1], Uveral [2], Corozalito [3], pădurea de palmieri la Chusmita [4].

Pentru o clipă, nu mai mult, rostind numele locului aducător de nenorocire — pricina discordiei care îi nimicise familia — simţi ţîşnindu-i din adîncul fiinţei

[1] Pădurricea întunecată.
[2] Pădurricea de migdali.
[3] Pădurricea de palmieri.
[4] V. n. 1, p. 23.

o pornire surdă ce-i întunecă seninătatea abia redobîndită a sufletului. Să fie oare ura unui Luzardo față de familia Barquero, patimă de care el se credea izbăvit?

Și pe cînd își punea această întrebare, ce dezvăluia o conștiință trează, îl auzi pe Antonio, credincios și el mîniei de „familie", cum spuneau Sandovalii, murmurînd:

— Blestemata pădure de palmieri! Da, *señor*. Acolo își ispășește crima acela care l-a atîțat pe fiu împotriva tatălui.

Vorbea de Lorenzo Barquero, care îl întărîtase pe Félix Luzardo în după-amiaza cumplitei tragedii petrecute la *gallera*, și parcă într-adevăr propria-i mînie îi tremura în glas.

Totuși, după un scurt răstimp de tăcere, Santos constată cu mulțumire că numai din milă întreabă:

— Mai trăiește bietul Lorenzo?

— Dacă se poate numi viață sufletul care i-a mai rămas. „Arătarea din La Barquereña", așa-i zice lumea pe aici. E o ruină omenească. Se spune că *doña* Bárbara l-a adus în starea asta. Eu, unul, cred însă că e pedeapsa lui Dumnezeu, fiindcă a început să se usuce de viu din ceasul, din clipa în care răposatul José l-a țintuit de perete...

Santos nu înțelese prea bine ce voia să spună Antonio cu aceste cuvinte din urmă, dar, cum îi făcea silă să-l amestece pe tată-său în povestea asta, schimbă vorba și se interesă despre vitele ce pășteau pe acolo.

Asfinți și soarele, dar deasupra zării rămase să atîrne multă vreme amurgul leneș din *llanura*, într-o fîșie de culori roșcate, sumbre, tăiată de linia clară ce tivea discul cîmpiei, pe cînd în partea opusă, în adîncul unei depărtări străvezii de pămînturi mute, începea să se înalțe luna plină. Strălucirea spectrală care poleia cu argint pășunile savanei se făcea tot mai lu-

minoasă, plutea ca un văl peste profunzimile zării și se întunecase de-a binelea cînd ajunseră la conac.

O casă mare din *bahareque*, învelită cu olane, cu pereții coșcoviți și cu spărturi în acoperișurile de tablă ale galeriilor exterioare, cu o îngrăditură în față, ca să o apere de vite, și cîțiva pomi în spate, în *patio*, nu prea înalți, pentru că un *llanero* nu îngăduie pomi în vecinătatea casei, de teama trăsnetului; în fund, bucătăria și cîteva magazii pentru *yucas* [1], *topochos* [2] și fasolea recoltată de pe ogoare pentru hrana oamenilor; în dreapta, un *caney* unde se păstrează atelajele cailor, și alte cîteva unde dorm peonii, iar între acestea și cel dintîi — *tasajera* [3], unde se usucă la soare și la aer carnea sărată, pe care dau năvală mușchii; în stînga — coșarele pentru știuleții de porumb, un arbore *totumo* [4] și un *merecure* [5] pentru găini, niște țăruși pentru împletit funii, țarcurile mari — *las majadas*, țarcurile mijlocii și mici, și, în sfîrșit, cocina pentru porci — asta era Altamira, așa cum o întemeiase *don* Evaristo, cel de pe Cunaviche, cu ani în urmă, afară doar de olanele și tabla de pe casa stăpînului, îmbunătățiri aduse de tatăl lui Santos. O așezare primitivă, locul unde se făcea o industrie rudimentară și adăpostul unei existențe pe jumătate barbare din pustietate.

Două femei ieșiră în ușa bucătăriei, dornice să vadă cum arată stăpînul, și trei peoni alergară să-l întîmpine — iată toată suflarea aflată aici.

Antonio îl prezentă pe fiecare, cine este, cum îl cheamă și ce treburi are în seamă. Despre unul dintre

---

[1] *Yuca*, tubercul de manioc (din care se face tapioca).

[2] *Topocho*, varietate de banană.

[3] Uscătorie.

[4] Copac din ale cărui fructe, asemănătoare cu tigvele, se fac vase de bucătărie.

[5] Specie de arbore cu frunzișul foarte des.

peoni, unul cu fața măslinie și trei-patru tuleie spălăcite în chip de mustață, spuse :

— Ăsta-i Venancio, *amansador* [1]. Feciorul lui ño Venancio, căşerul. Poate că v-amintiți de *ño* Venancio.

— Cum să nu ! zise Santos. Oameni care au slujit dintotdeauna în casa noastră.

— Atuncea, eu nu mai am nimica de spus, glăsui omul, dar Santos descoperi pe fața lui același aer de îndoială ca și la Carmelito.

— Ăsta-i María Nieves, *cabrestero* [2], urmă Antonio, trecînd la un altul, roșcovan și bondoc. E un *llanero* șiret pînă și-n numele ce-l poartă, că pare nume de femeie. O să vă dați singur seama ce neam de om e. Eu nu pot spune despre el decît de bine.

— Ești prea binevoitor cu mine, Antonio, murmură cel în cauză și, uitîndu-se la Luzardo, adăugă : Omul dumneavoastră, cu puținul cu care pot să vă fiu de folos.

În ce-l privește pe al treilea, un *zambo* [3] vesel, cu picioarele lungi și cu hainele parcă azvîrlite cu furca pe el, plin de neastîmpăr că nu putea sta locului, Antonio nu mai apucă să deschidă gura.

— Dați-mi voie, *don* doctur. O să vă spun eu singur despre mine. Chiar dacă prietenul meu Antonio n-are de gînd să mă ponegrească, dar îi și văd pehlivănia întipărită-n ochi. Eu sînt Juan Palacios, da' toți îmi zic Păsăroiul, și așa puteți să-mi spuneți și dumneavoastră. Nu-s dintotdeauna de-al casei, cum spuneați adineauri, da' pe mine vă puteți bizui în orice treabă, fiindcă eu-s om dintr-o bucată. Și cu asta, dacă nu vă e cu supărare, sînt al dumneavoastră, *zambo*, Păsăroiul.

---

[1] Îmblînzitor (de cai sălbăticiți).
[2] Văcar.
[3] Metis născut dintr-un negru și o indiană.

Zicînd acestea, îi întinse mîna, iar Santos i-o strînse, încîntat de sinceritatea lui de om simplu, atît de caracteristică şi ea pentru un *llanero*.

— Aşa te vreau, Păsăroiule ! şopti Antonio, cu prietenească mulţumire.

— Bravo, *zambo* ! Vorbele-s făcute să fie spuse, rosti stăpînul.

Santos mai schimbă vreo cîteva vorbe cu peonii, apoi se duse în casă ; Antonio sări îndată cu nişte întrebări care nu i se păruse nimerit să le pună de faţă cu noul-venit :

— De ce sînteţi aşa puţini ? Unde-s ceilalţi băieţi ?

— Au şters-o, mormăi Venancio. Abia ai plecat tu la El Paso [1], că ei au încălecat şi, glonţ la El Miedo !

— Da' *don* Balbino ? N-a dat pe aici ?

— Nu. În schimb, el a pus asta la cale. Bănuiam eu că-i ademeneşte pe băieţi.

— Nu-i cine ştie ce pierdere, doar toţi erau vînduţi, nişte neisprăviţi şi nişte hoţi, rosti Antonio după un răstimp de gîndire.

În vremea asta, cu trupul frînt de lunga călătorie făcută, dar cu sufletul adînc tulburat de emoţiile acestei zile, hotărîtoare pentru viaţa lui, Santos Luzardo se întinse în hamacul pregătit pentru el într-una din odăi şi îşi cerceta îndeaproape simţămintele.

Erau două porniri contrarii : intenţii şi impulsuri, hotărîri şi temeri.

Pe de o parte, ceea ce fusese rodul reflecţiilor sale în faţa priveliştii *llanurei* : dorinţa de a se angaja în această acţiune patriotică, în lupta împotriva răului ce stăpînea aici, împotriva naturii şi a omului, în căutarea unor remedii eficace, dorinţă dezinteresată, pînă la un punct, fiindcă ceea ce conta cel mai puţin pen-

[1] Trecătoarea.

tru el era grija de a-şi reface averea, punînd pe picioare Altamira.

Dar în această hotărîre era şi impulsivitatea omului scăpat de sub controlul raţiunii în clipa contactului cu mediul respectiv — *llanura* cea pe jumătate sălbatică, „pămîntul adevăraţilor bărbaţi", cum obişnuia să spună tată-său — întrucît fusese destul ca stăpînul bărcii să pună în talgerul balanţei riscurile celui care încerca să se împotrivească *doñei* Bárbara, ca el să renunţe la gîndul vînzării pămîntului.

Apoi, nu oare din acelaşi contact cu mediul izbucnise şi acea bruscă pornire de ură de familie, încercată la vederea pădurii de palmieri La Chusmita ? Şi oare nu trebuia să înţeleagă această întoarcere la violenţă, fie chiar şi de o clipă, ca un avertisment care să-l pună în gardă faţă de el însuşi ? Viaţa în Llano, această irezistibilă forţă care atrage prin impunătoarea ei asprime, acest exagerat sentiment de bărbăţie, izvorît şi din simplul fapt de a merge călare în lungul şi în latul savanei imense, ar pune în primejdie opera celor mai buni ani ai săi, dăruiţi tocmai efortului de a sugruma tendinţele barbare ale războinicului latent din el.

Deci, mai prevăzător era să se întoarcă la hotărîrea iniţială, adică să vîndă ferma. De altfel, asta se potrivea şi cu adevăratele lui planuri de viaţă, dat fiind că tot ce-i trecuse prin cap pe puntea *bongo*-ului nu fusese, poate, decît o exaltare de moment. Era el în realitate pregătit pentru opera căreia voia să i se dedice ? Ştia el în realitate ce este un *hato*, cum trebuie condus şi în ce fel să înlăture deficienţele unei industrii trecute prin mai multe generaţii, fără să-şi schimbe întocmirea primitivă ? Liniile generale ale vastului său plan civilizator nu puteau să-i scape ; în schimb, putea el oare să domine detaliile ? Inteligenţa lui, deplasată brusc din spaţiul ideal al teoriilor prin care se mişcase

pînă atunci, va ajunge oare la vreun rezultat pozitiv, aplicată la lucruri atît de concrete și de mici, cum aveau să fie cele privitoare la administrarea unei asemenea ferme ? Nu era oare îndeajuns dovedită nepriceperea lui prin chiar nepăsarea arătată pînă acum în orice privință față de Altamira ?

Aici era lipsa acestui caracter, de altfel foarte bine călit : Santos Luzardo nu simțea prezența energiilor care trăiau în el, era intimidat și exagera nevoia de a proceda cu mare băgare de seamă.

Ivirea lui Antonio, care îl pofti la masă, îi curmă firul gîndurilor.

— Nu mi-e foame.

— Asta-i din pricina oboselii, zise Antonio. La noapte o să trebuiască să dormiți aici, în odaie, așa cum e, fiindcă n-am avut vreme decît să măturăm pe jos. Mîine dimineață o s-o spoim cu var și o să rînduiți lucrurile ceva mai bine. Dacă nu cumva hotărîți să facem o reparație generală, că, zău, în casa asta, așa cum se găsește, nu puteți să stați.

— Deocamdată să o lăsăm așa. Poate că vînd ferma. Într-o lună de zile o să treacă pe aici *don* Encarnación Matute, căruia i-am propus să cumpere Altamira, și dacă dă un preț potrivit, mă învoiesc numaidecît.

— Oh ! Care va să zică, vreți să vă despărțiți de Altamira ?

— Cred că-i cel mai cuminte lucru pe care pot să-l fac.

Antonio rămase pe gînduri cîteva clipe.

— Dacă ați hotărît așa, apoi dumneavoastră știți mai bine, spuse el. Și, întinzîndu-i o legătură de chei, adăugă : Cheile de la casă. Asta mai ruginită e de la salon. Poate că nu mai merge, fiindcă nimeni n-a mai deschis ușa asta. Aici toate-au rămas așa cum le-a lăsat răposatul, odihnească-se în pace !

„Așa cum le-a lăsat răposatul... Din ceasul și clipa în care răposatul l-a țintuit de perete."

Rapida alăturare a celor două rostiri ale lui Antonio însemna o clipă hotărîtoare în viața lui Santos Luzardo.

Se ridică din hamac, luă sfeșnicul în care ardea lumînarea și zise către peon :

— Deschide salonul.

Antonio se supuse și, după ce luptă puțin cu împotrivirea broaștei ruginite, deschise ușa, încuiată cu treisprezece ani în urmă.

O răbufnire de aer stătut îl făcu pe Santos să se tragă înapoi, ceva negru și dezgustător țîșni din întuneric — un liliac — și îi stinse lumînarea cu un fîlfîit de aripă. O aprinse din nou și pătrunse în încăpere, urmat de Antonio.

Într-adevăr, aici toate rămăseseră așa cum le lăsase *don* José Luzardo : scaunul în care murise, pumnalul înfipt în perete.

Fără să scoată o vorbă, adînc mișcat și pătruns de conștiința că îndeplinește un act suprem, Santos se apropie de perete și, cu o mișcare tot atît de aprigă ca și aceea pe care trebuie să o fi făcut tată-său ca să împlînte acolo pumnalul ucigaș, îl smulse afară.

Rugina ce acoperea lama de oțel parcă era sînge. Aruncă pumnalul departe și îi spuse lui Antonio :

— Așa cum am făcut eu cu pumnalul ăsta să faci și tu cu ura căreia nu demult te-am auzit dîndu-i glas, mai ales că nici nu-i ceva al tău. Un Luzardo ți-a impus-o ca pe o datorie de credință. Un alt Luzardo te dezleagă acum de această monstruoasă îndatorire. Ajunge cîte a făcut ura pînă azi pe meleagurile astea.

Și, în timp ce Antonio, tulburat de aceste cuvinte, se retrăgea în tăcere, adăugă :

— Îngrijește-te ca de mîine să înceapă repararea casei. Nu mai vînd Altamira.

Se duse și se cuibări din nou în hamac, cu sufletul senin, plin de încredere în sine.

Afară, vuietele cîmpiei îi legănau somnul, ca în zilele limpezi ale copilăriei : zdrăngănitul de *cuatro* [1] în *caney*-ul peonilor, răgetele măgarilor ce se trăgeau spre căldura focurilor, mugetele vitelor din *corrales*, orăcăitul broaștelor în mlaștinile din împrejurimi, simfonia pătrunzătoare a greierilor din savană și acea tăcere adîncă, de singurătăți nesfîrșite, de Llano adormit sub clar de lună, care se auzea și ea, osebit de toate aceste zgomote.

[1] Un fel de ghitară cu patru coarde.

VI

Amintirea lui Asdrúbal

În aceeaşi noapte, la El Miedo.

Tocmai cînd se întuneca, apăru Vrăjitorul. I se spuse că *doña* Bárbara abia s-a aşezat la masă, însă cum el avea anume lucruri să-i aducă la cunoştinţă şi cum era dornic să se întindă şi să se odihnească, nu aşteptă să se isprăvească masa, ci se îndreptă către casă, cu pelerina pe braţ.

Nici nu apucă să treacă pragul, că se şi căi de atîta grabă. *Doña* Bárbara mînca în tovărăşia lui Balbino Paiba, pe care el nu-l avea la inimă. Dădu să se întoarcă, dar ea îi spuse :

— Intră, Melquiades.

— O să vin mai tîrziu. Staţi şi mîncaţi în tihnă.

Balbino, batjocoritor, ştergîndu-şi mustaţa cu mîna de grăsimea de la supa fierbinte, zise şi el :

— Intră, Melquiades. Nu te teme, aici doar nu-s cîini.

Vrăjitorul îl fulgeră cu privirea şi i-o întoarse muşcător :

— Sînteţi sigur, *don* Balbino ?

Balbino nu înţelese unde bătea celălalt, şi omul urmă, vorbind către *doña* Bárbara :

— Am venit numai să vă spun că toţii caii au ajuns cu bine la San Fernando şi să vă aduc ce vi se cuvine.

Puse mantaua pe un scaun, își trase în față tașca de la chimir și scoase pe masă un pumn de bani de aur, pe care îi clădi apoi în fișicuri.

— Numărați și dumneavoastră, să vedeți dacă e bine.

Balbino cătă cu coada ochiului la bani și, cugetînd pe departe la obiceiul *doñei* Bárbara de-a ascunde în pămînt tot aurul ce-i cădea în mînă, se minună :

— *Morocotas* ? Ce mi-e dat să văd !

Și continuă să mestece o bucățoaie de carne ce-i umplea gura, fără să-și ia privirea lacomă de la bani.

O încrețire bruscă a frunții făcu sprîncenele *doñei* Bárbara să se apropie și să se depărteze, întocmai ca aripile unui uliu, într-o bătaie iute de zbor. Nu obișnuia să îngăduie amantului glume în prezența unui al treilea, nici dovezi de tandrețe, nimic din ce-ar fi putut să o pună într-o situație de inferioritate. Proceda astfel nu ca să disimuleze ceva — în această privință, ca și în toate celelalte, nepăsarea ei era deplină — ci datorită naturii însăși a sentimentelor pe care i le inspira acest om.

Balbino Paiba nu nesocotea acest lucru, dar fiind mărginit și lăudăros, nu pierdea niciodată prilejul să arate că are un ascendent absolut asupra ei, deși o scrîntea la fiece paradă a lui. Gluma pe care tocmai se încumetase să o facă era dintre acelea pe care avara *doña* Bárbara le suferea cel mai puțin, și i-o plăti numaidecît :

— Trebuie să fie bine, zise ea, luînd banii fără să-i mai numere, tu nu greșești niciodată, Melquiades. N-ai acest prost obicei.

Balbino își trecu repede mîna peste mustață, de astă dată nu ca să și-o șteargă, ci mașinal, așa cum făcea ori de cîte ori îl contraria ceva. Lui, *doña* Bárbara nu-i arăta niciodată un atare semn de încredere ; dimpotrivă, socotea cu grijă banii pe care trebuia să i-i dea,

şi dacă lipsea ceva — cum se întîmpla adesea — stătea şi-l privea fără o vorbă, pînă cînd el, prefăcîndu-se că-şi descoperă singur greşeala, întregea suma cu ceea ce lăsase în pungă. În plus, era limpede că vorbele ei despre „prostul obicei" pe el îl ţinteau. În ciuda excelentelor servicii pe care i le adusese ca administrator la Altamira, nu reuşise încă să-i cîştige încrederea. Iar cît despre situaţia de amant, în privinţa asta nu putea să aibă nici măcar garanţia precară a unui capriciu.

— Bine, Melquiades, continuă *doña* Bárbara... Ce mai ai să-mi spui ? De ce-ai trimis peonul înaintea ta ?

— N-a spus ? întrebă acesta la rîndu-i, căutînd să evite o explicaţie de faţă cu Balbino, în prezenţa căruia devenea întotdeauna tare zgîrcit la vorbă.

— Ba da. Mi-a spus el ceva, dar vreau amănunte.

Acum, ca şi mai înainte, vorbi fără să-l privească, cu ochii în farfurie. Melquiades, la fel, îi vorbea fără să o privească. Vrăjitori amîndoi, învăţaseră de la indienii *dañeros* să nu se privească niciodată în ochi.

— Păi să vedeţi, la San Fernando aud că a sosit doctorul Santos Luzardo, să cerceteze de la cap la coadă toate procesele pe care le-aţi cîştigat împotriva lui. Am fost curios să cunosc omul, şi pînă la urmă am izbutit să fac într-un fel şi să mi-l arate cineva. Pe urmă l-am pierdut din vedere, pînă ieri seară ; tocmai puneam şaua pe cal, s-o pornesc pe răcoarea nopţii şi s-ajung aici în zori, cînd pică un călător care spune că i s-a îmbolnăvit calul de căldură şi închiriază un *bongo*, venit acolo după o încărcătură de piei de *chigüire*, ca să-l ducă pînă la vadul Roşcovului. „Ăsta-i omul meu", mi-am zis, şi numaidecît am scos şaua de pe cal, mi-am luat pelerina şi m-am dus să mă ghemuiesc în *caney*-ul unde trebuia să-i aducă masa, s-aud cam despre ce o să vorbească.

— Şi-ai auzit multe, îmi închipui.

— Păi să vedeți, nimic ce merita osteneală. Vorba ceea : „Să fierbi în zeama altuia". Da, ascultîndu-l pe doctoraș, că-ți și place să-l asculți cînd i se dezleagă limba, fiindcă vorbește tare frumos, mi-am zis : „Cine are slăbiciune la vorbă nu poate să tacă multă vreme. Să am răbdare și urechea ciulită." Și peste noapte i-am spus peonului : „Ia cu tine și calul meu, că eu mă duc să văd dacă nu găsesc un locșor în barcă."

Apoi îi povesti cele petrecute la arborele *palodeagua*, pe cînd se odihneau, înfățișîndu-l pe Santos Luzardo ca pe un bărbat îndrăzneț și primejdios.

Omul de încredere al *doñei* Bárbara era una dintre acele ființe complicate și ascunse, pătrunse întotdeauna de nevoia să arate exact contrariul celor ce simt. Mișcările-i blajine, vorba domoală și obiceiul lui de a arăta multă admirație pentru bărbăția altora ascundeau o răutate tăioasă și rece, ce întrecea orice cruzime.

— Nu te pierde cu firea, *zambo*, îi spuse Balbino, auzind ce greu atîrna pentru el la cîntar bărbăția stăpînului de la Altamira. Știm noi că nu ești unul care să te pleci în fața domnișorilor.

— Păi, să vedeți, *don* Balbino, să vedeți cum stau lucrurile. Nu că mă pierd cu firea. Știți ? Da' omul e nălțișor bine și se mai și înalță dacă trebuie.

— Eh, atunci mîine dimineață o să-l coborîm nițeluș, ca să ne fie pe măsură, încheie *don* Balbino, care, dimpotrivă, nu obișnuia să dea de la el nimic dușmanului.

Vrăjitorul surîse și rosti grav :

— Nu uitați, *don* Balbino, „mai bine să culegi decît să semeni".

— N-ai nici o grijă, Melquiades. O să știu eu să culeg mîine ceea ce semăn azi.

Se gîndea la planul pe care îl urzise ca să se impună lui Luzardo : să-i ia peonii, să lipsească de la Alta-

mira în noaptea aceea, să se abată abia a doua zi pe acolo și, sub un pretext oarecare, să provoace o ceartă cu primul peon întîlnit în cale și să-l alunge de la fermă, toate astea fără să țină seama de prezența lui Luzardo.

Cum însă ori de cîte ori avea ceva în cap nu putea să-și găsească liniștea pînă nu trăncănea, și, afară de asta, cum ținea să-i dovedească lui Melquiades că el, da, se ia de piept cu Santos Luzardo, nu se mulțumi să pomenească doar pe departe de planul său, ci, înghițind în grabă mîncarea, se apucă să se umfle în pene :

— Mîine dimineață, devreme, află el, doctorul Luzardo, ce om e administratorul lui, Balbino Paiba !

Își lăsă vorba în drum, să vadă ce face *doña* Bárbara.

Tocmai își turnase apă în pahar și-l ridicase la buze, cînd, cu o mișcare de surprindere, dădu deodată capul pe spate și rămase așa, privind țintă la conținutul paharului dus în dreptul ochilor. Pe urmă, expresia aceea de surpriză lăsă loc unei alteia, de uimire.

— Ce este ?

— Nimic. Doctorul Luzardo a binevoit să se lase văzut, zise ea, cătînd mereu la apa din pahar.

Balbino avu un gest de teamă, Melquiades făcu un pas pînă la masă și, sprijinindu-se în tăblie cu mîna dreaptă, se aplecă să vadă și el paharul fermecat, iar ea continuă, vizionară :

— Chipeș, băiatul ! Ce frumoasă culoare-n obraz ! Se vede cît de colo că nu-i obișnuit cu soarele *llanurei*. Și îmbrăcat cu gust !

Vrăjitorul se trase îndărăt de la masă, cugetînd în sinea lui : „Învață cîinele cum să latre ! Să te creadă Balbino. Astea ți le-a spus peonul."

De fapt, ceea ce se petrecea era una din nenumăratele viclenii prin care *doña* Bárbara căuta să țină vie faima ei de vrăjitoare și teama ce-o insufla prin asta

oamenilor din jur. Bănuia el, Balbino, ceva, dar fără îndoială că asemenea lucruri îl impresionau.

— Dumnezeule sfinte ! murmură el printre dinți. Și adăugă, ca pentru sine : Dacă o fi ceva, mai știi ?!

Doña Bárbara lăsase paharul pe masă, fără să-l mai ducă la buze, întunecată brusc de o amintire :

Era pe bordul unei piroge... Departe, în tăcerea adîncă, se auzea mugetul răgușit al cataractelor de la Atures... și deodată a răsunat cîntecul păsării *yacabó*...

Trecură așa cîteva clipe.

— Nu termini de mîncat ? întrebă Balbino.

Întrebarea rămase fără răspuns.

— Dacă n-aveți nimic să-mi porunciți... vorbi Melquiades după o vreme.

Își strînse pelerina, și-o puse pe umăr, mai așteptă puțin și zise :

— Bun. Cu voia dumneavoastră, mă duc. Rămîneți cu bine.

Balbino continuă să mănînce, în timp ce bărbătoaia ședea pe gînduri, cu privirea ațintită înainte. El lăsă deodată ochii în farfurie, își șterse mustața cu mîna și se ridică de la masă.

...Lampa începu să pîlpîie. Curînd se stinse. *Doña* Bárbara stătea neclintită la masă, iar gîndul ei, împietrit, ascuns, întunecat, ațintit spre acea clipă cumplită din trecut.

...Departe, în tăcere adîncă, se auzea mugetul răgușit al cataractelor de la Atures... și deodată a răsunat cîntecul păsării *yacobó*...

VII

Duhul ocrotitor al Altamirei

Noapte cu lună plină, potrivită pentru istorii cu strigoi. Sub acoperișurile *caneye*-lor, ori cocoțați pe ostreţele ţarcurilor, se găseşte întotdeauna printre *vaqueros*[1] cîte unul care să povestească despre stafiile pe care le-a întîlnit.

Lumina înşelătoare răspîndită de doamna nopţii învăluie totul, umple *llanura* de fantome. Sînt nopţile lucrurilor mărunte ce apar uriaşe de departe, ale distanţelor nemăsurate, ale întocmirilor lipsite de orice noimă. Ale umbrelor albe, aşternute la rădăcina copacilor, ale călăreţilor misterioşi, neclintiţi în lumina savanei, care pier îndată dacă stai să-i priveşti. Nopţi cînd umbli pe drum „clănţănind din dinţi şi bolmojind de zor *Născătoarea*[2]", după cum spunea Păsăroiul. Nopţi halucinante, în care pînă şi caii au somnul neliniştit.

La Altamira, Păsăroiul povestea mereu întîmplări dintre cele mai înspăimîntătoare. Viaţa pribeagă de păstor şi închipuirea lui vie îl făceau să aibă nenumărate lucruri de istorisit, care de care mai nemaipomenite.

---

[1] *Vaquero*, văcar.

[2] Rugăciune căreia i se atribuie puterea de a alunga duhurile

— Morții ? Pe toți îi știu, de la Uribante [1] pînă la Orinoco și din Apure pînă la Meta, după chip și înfățișare, obișnuia el să spună. Iar dacă-i vorba de alte arătări, apoi nu se află spaimă în care eu să nu mă fi băgat.

Sufletele chinuite ce-și „adună păcatele" prin locurile pe unde au umblat în viață ; Bocitoarea, fantoma de pe malul rîurilor mari și mici, ori de pe malul bălților, ale cărei tînguiri se aud pînă hăt-departe ; sufletele care se roagă în cor, bîzîind ca un roi în singurătatea mută a tufișurilor din poienile poleite de lună ; și Sufletul-Singur, care șuieră în calea drumețului ca să-i smulgă un *Tatăl nostru,* fiindcă e cel mai oropsit suflet din purgatoriu ; Sayona, frumoasa îndoliată, pedeapsa muieraticilor, a celor ce fac din noapte zi, cărora le iese înainte și le spune : „Vino după mine", ca deodată să se întoarcă și să le arate hîdul ei rînjet fosforescent ; apoi, turmele de porci negri pe care Mandinga [2] îi mînă în calea drumețului, precum și celelalte o mie de chipuri sub care se înfățișează, toate i se arătaseră Păsăroiului.

Nimic de mirare, deci, în faptul că în noaptea aceea, începînd să mai zdrăngăne la *cuatro,* vesti deodată pe cei din jur că el a văzut duhul ocrotitor al Altamirei.

După o veche credință, de obîrșie misterioasă, dar destul de răspîndită prin partea locului, atunci cînd se întemeia un nou *hato,* se îngropa de viu un animal sub portița primului țarc de vite ce se ridica, pentru ca duhul acestuia, prizonier al pămîntului intrat în proprietate, să vegheze asupra ei și a stăpînilor. De aici venea și numele — duhul ocrotitor — și apariția lui era socotită drept un semn bun, adică toate vor merge în plin. Duhul ocrotitor al Altamirei era un

[1] Rîu din Venezuela.
[2] Scaraoțchi, diavolul.

taur roşcovan, pe care, după cum se spunea din bătrîni, l-ar fi îngropat *don* Evaristo Luzardo sub poarta ţarcului mare şi căruia i se mai zicea şi El Cotizudo [1], fiindcă toată lumea credea că are nişte copite mari, de taur bătrîn, ferfenitite ca nişte încălţări vechi.

Deşi la Altamira nimeni nu obişnuia să ia de bune poveştile despre arătări ale Păsăroiului, de astă dată conteni pe neaşteptate zuruitul lui María Nieves din *maracas* [2], şi în acelaşi timp Antonio şi Venancio se ridicară în hamacurile lor. Singur Carmelito rămase nepăsător.

Pe chipul lui Antonio se citea mai mult decît o simplă curiozitate. Erau ani de cînd El Cotizudo nu se mai arătase pe nicăieri, din vremea cînd se porniseră nenorocirile în familia Luzardo, aşa că dintre oamenii de astăzi de la *hato*, numai tată-său, bătrînul Melesio, îşi amintea să fi auzit vorbindu-se în copilăria lui despre desele apariţii ale duhului ocrotitor, asta pe cînd trăia *don* José de los Santos, ultimul Luzardo prosper. Ţinînd seama de spusa legendei, şi dacă Păsăroiul nu mintea, apariţia duhului ocrotitor vestea deci întoarcerea unor vremuri mai bune, o dată cu întoarcerea lui Santos.

— Haide, dă-i drumul, Păsăroiule, şi vedem noi dacă te credem ! Zi, cum a fost ?

— Pe seară, cînd adunam viţeii, numai ce văd că se uită dinspre Carama, taman de pe Duna el Tigre, un taur roşcat azvîrlind pămîntul cu copitele, în mijlocul unei văluriri ca de ape. Ridica o pulbere ca de aur şi nu putea să fie decît El Cotizudo, fiindcă, vezi, cum am tras un chiot, a şi pierit, de-ai fi zis că l-a înghiţit savana.

---

[1] Încălţatul.

[2] Instrument muzical foarte răspîndit în Columbia şi Venezuela, făcut dintr-un dovleac mic, care se umple cu pietricele sau seminţe uscate şi se agită ritmic.

Venancio şi Maria Nieves schimbară o privire între ei, căutînd fiecare să se dumirească cît crede celălalt, în vreme ce Antonio rămase pe gînduri.

— Poveştii ăsteia nu-i lipseşte nimica : se petrece spre seară, şi ăla azvîrle pămîntul cu picioarele în mijlocul unei văluriri ca de ape. Tocmai aşa cum spune bătrînul că se arată totdeauna duhul ocrotitor... Eh, da' Păsăroiul ştiu că-i mare meşter să toarne la gogonate... Nici vorbă că s-ar putea să fie şi-aşa... Şi-apoi, un lucru poate să fie adevărat în două chipuri : ori că e chiar adevărat, ori că-i convine cuiva să-l creadă, sau numai să arate că-l crede. Povestea asta cu El Cotizudo vine parcă şi spune oamenilor noştri să aibă încredere în Santos, mai ales lui Carmelito îi spune, care-i unul dintre stîlpii rosturilor de-aici, şi mai ales acum, cînd *doña* Bárbara o să pornească să se războiască, doar alt tîlc n-are plecarea peonilor lui *don* Balbino.

Şi tocmai se pregătea să folosească aceste gînduri spre a întări povestirea Păsăroiului, cînd Maria Nieves, ridicîndu-se în capul oaselor în hamac, îi luă vorba din gură :

— Spune, *vale*,[1] Păsăroiule : ai văzut tu cu ochii tăi, ori ştii totul din auzite ?

— Cu ochii ăştia pe care o să mi-i ciugulească *los zamuros*[2], se repezi el, ţipînd după cum îi era obiceiul. Fiindcă pe mine n-o să mă roadă viermii după moarte şi nici n-o să putrezesc liniştit în groapă, cum a lăsat Dumnezeu, că aşa mi-a spus mie *don* Balbino, că, de, acuma o face şi el pe vrăjitorul, să nu rămînă mai prejos de muiere ; cică eu n-o să mor de moarte bună, ci aşa, pe un drum printre tufe ; şi toate astea

[1] Prietene, frate.
[2] *Zamuro*, specie de vultur.

pentru că știe că-i țin socoteală de tot ce șterpelește el și însemn pe un răboj, care acuma-i plin-plinuț de dungi.

— Ei, a dat strechea-n-vite ! strigă Venancio, vrînd să spună că Păsăroiului i se învălmășeau și îi fugeau gîndurile în cap, încît începea să o ia razna, întocmai ca o cireadă de vite atunci cînd o pălește strechea. Nu de *don* Balbino trebuia să vorbești.

— Dă-i pace, zise María Nieves. Sare și el pe loc, doar-doar și-o scoate piedica.

Vorba-i cu tîlc țintea la încurcătura în care îl pusese întrebîndu-l dacă a văzut taurul cu ochii lui, fiindcă tot ce povestise Păsăroiul despre duhul ocrotitor nu era decît o istorie stîlcită a celor ce i le povestise el însuși cu vreo cîteva zile în urmă.

— Adică tu nu crezi că e adevărat ce spune Păsăroiul ? îl iscodi Antonio.

— O să afli îndată, zise María Nieves. Pentru mine nu-i ceva de mirare, că și eu l-am văzut deunăzi pe roșcovan. Nu într-o vălurire de ape și azvîrlind pămîntul cu copitele, cum povestesc bătrînii că se arăta mereu și cum spune că l-a văzut și prietenul meu, care vede întotdeauna mai mult decît alții.

În vorbele-i din urmă avea un gînd ascuns, pe care Păsăroiul trebuia musai să-l priceapă, și tăcu un timp, ca să vadă ce se întîmplă ; celălalt însă nu se tulbură cîtuși de puțin.

— Zi mai departe, hai, *vale !* îl îndemnă el. Goleș-te-ți tolba. S-auzim cum l-ai văzut tu pe duhul ocrotitor. N-are a face, că de acum încolo n-o să mai rămînă unul fără să-l vadă, pentru că-n lumea asta e așa cum e la drum cu cireada : în cap merge un *puntero* [1], și după el o seamă de *culateros* [2].

---

[1] Peon care merge în capul cirezii.

[2] *Culatero*, peon care mînă cireada din urmă.

— În cap ori în coada cirezii, eu una știu : l-am văzut stînd pe povîrnișul dunei.

Se opri și-l privi o clipă în tăcere, apoi adăugă :

— Tocmai așa cum ți-am povestit. Tu ai mai pus de la tine floricelele alea cu vălurirea de ape și cu pulberea, ca să mă lași cu buzele umflate ; numai că ți-ai găsit nașul cu mine ! Și urmă cu lămuririle : Un taur sălbatic, roșcovan-bălțat, mîndru și zdravăn proptit pe copite. A adulmecat el o bucată de vreme pe-aici, pe urmă s-a dus și s-a învîrtit prin părțile către El Miedo, și-a scos niște mugete că trebuie să se fi auzit prin toate casele de pe-acolo, după care s-a făcut deodată nevăzut, de parcă l-ar fi înghițit pămîntul.

Păsăroiul zîmbi. Adevărul era că el scornise totul, înflorind cele auzite de la María Nieves, și că spusese povestea asta spre a trezi în sufletul celorlalți peoni convingerea că o dată cu sosirea stăpînului se vor întoarce timpuri mai bune la Altamira. Luzardo îi cîștigase inima, cine știe, poate tocmai din pricină că toți ceilalți — și el nu putea să nu bage de seamă — îl priveau cu alți ochi.

— De la dună pînă la locul unde l-am văzut eu nu-i departe. Nu-i de mirare ca El Cotizudo să se fi arătat o dată pe povîrniș și altă dată în vălurirea de ape. Doar peste tot pe-aici e ca acasă.

— Și tu, María Nieves, de ce n-ai spus nimic despre asta ? întrebă Antonio, mai interesat.

— Păi uite, de obicei nu așa se arăta duhul ocrotitor, și-am crezut c-o fi vreun taur roșcat oarecare.

— Cu toate astea, dacă s-a învîrtit și-a adulmecat pe aici, la Altamira, și-apoi s-a dus să mugească prin părțile de la El Miedo, trebuia să-ți dea de bănuit, ca unuia care știi cum stau lucrurile, stărui Antonio.

— Să nu-ți închipui că nu m-am gîndit, numai că...

Păsăroiul îi luă vorba din gură :

— Numai că sînt unii la care de la gînd pînă la faptă le creşte barbă albă.

— Haide, María Nieves, zoreşte, flăcăule ! exclamă Venancio. Vezi că *zambo* te calcă din urmă pe picioare.

— Într-un fel, ţineam să mă plătesc şi eu de înţepătura de adineauri a lui frate-meu ăsta, încheie Păsăroiul.

Prieteni de nădejde, gata oricînd să-şi dea şi viaţa unul pentru celălalt, Păsăroiul şi María Nieves nu erau în stare să deschidă gura fără să-şi arunce vorbe muşcătoare şi răutăţi cu toptanul, spre desfătarea celor din jur. Venancio şi începuse să-i atîţe, ca de obicei, însă Antonio ţinea morţiş ca în noaptea aceea să nu o mai ia razna, şi întrebă :

— Cît e de atuncea, María Nieves ?

— Cît ? Stai să-ţi spun... Păi a fost luni, săptămîna trecută.

— Ia te uită ! exclamă Antonio. Tocmai ziua în care a sosit *don* doctur la San Fernando.

— Ca să vezi, zău aşa ! strigă Păsăroiul.

— Venancio sări într-o clipită din hamac.

— Eh, să-mi golesc şi eu tolba !

— Nu ţi-am spus ? Acuma, gata, toţi l-au văzut.

— Nu-i numai de-acuma, dacă vă spun ! De la un timp încoace mă tot bate gîndul că pe-aici se petrec lucruri necurate.

— Asta-i adevărat, întări María Nieves.

— Hai, povesteşte. Ce-ai văzut ?

— La drept vorbind, n-am văzut nimic ; am mirosit, asta, da. De pildă, ce-am văzut cu toţii la ultima *vaqueria* [1].

— Mugetul şi frămîntarea vitelor ?

[1] Prinderea vitelor cu lasoul şi marcarea lor cu fierul roşu.

— Chiar așa! Nimeni din toți cîți eram acolo, să păzim vitele, n-am socotit că-i lucru curat la mijloc. Toate se foiau, mugeau de parcă plîngeau și-au încercat toată noaptea să scape! Degeaba o să caute vreunul să-mi scoată din cap că dădea cineva tîrcoale sălașului. Ba mai spun și altceva: am auzit un tropăit și am văzut cum se pleca iarba la pămînt, fără să umble țipenie pe-acolo. Afară de asta, n-a fost chip să facem un *rodeo* ca lumea, ia gîndiți-vă! Te uitai peste savană că era neagră de dobitoace, și cînd băgai caii să le aduni, se împrăștiau ca semințele dintr-o *maraca*.

— Asta-i drept, întări Maria Nieves. Rămîneau locului vreo cîteva *paraparas*.

Păsăroiul, care ținea morțiș să povestească el singur totul, ridică vocea lui răgușită de om din savană, obișnuit să se facă auzit de departe, și vorbi iarăși:

— Ți-aduci aminte, Carmelito, de dimineața aia cînd am plecat de la El Miedo, tu, eu și vreo cîțiva *vaqueros*, să găbjim vitele din savana La Culata? Muierile astea n-au fost în stare să prindă nici măcar una singură, cu toate că nu-i întrece nimeni în azvîrlitul lasoului. Laturile picate cel mai bine se desfăceau, caii cei mai de ispravă cădeau naibii, se-ntîmpla tot ce Dumnezeu a scornit ca să-și rîdă de Diavol. Cu noi era și *don* Torres bătrînul, unul dintre cei mai iscusiți aruncători de lasou din Arauca, și taman acolo unde fugăream noi, îi pică sub ochi un taur sălbatic roșcovan-bălțat, ca să vă spun și amănunte. Gonea bătrînul strașnic între poala pădurii și taur și era gata să arunce lasoul, cînd, deodată, taurul se oprește în loc și se holbează la el. Ascultă numai, prietene Antonio! Tu știi, *don* Torres bătrînul e un *llanero*, nu glumă, bărbat îndrăzneț cu taurul El Caribe, sălbăticiunea cea mai aprigă din Apure. Ei bine, atunci, dimineața, l-am văzut pălind la față ca altceva, el, oacheșul!

Nu s-a mai încumetat să arunce lasoul, şi-a adunat îndată oamenii şi l-am auzit spunînd : „Ardeam să-l prind, nici n-am băgat de seamă că-i El Cotizudo de la Altamira. Cît oi trăi, nu mai arunc lasoul în savana asta !"

Carmelito stătea mai departe închis în muţenia lui, şi Antonio se hotărî să-l iscodească :

— Ei, Carmelito, tu ce zici ? E-adevărat ce ne turuie Păsăroiul ?

Celălalt se mărgini să o scalde :

— De, eu eram ceva mai departe, zău aşa ! Ori mă gîndeam la altceva.

— Omul e tot în vizuină, murmură Antonio.

Iar Păsăroiul o ţinea înainte :

— Dea Dumnezeu să mi se usuce limba dac-am minţit ! Cît despre El Cotizudo, n-aveţi decît să nu mă credeţi, da' frate-meu ăsta de María Nieves l-a văzut ca şi mine, şi el trece drept unul care n-are treabă cu minciunile. Dacă duhul ocrotitor s-arată azi din nou, înseamnă că s-a isprăvit cu puterile vrăjitoarei şi că acum e rîndul nostru, al altamirenilor, s-aruncăm zarul. Aşa că ce mai tura-vura, zi *topo* [1], frate Carmelito, că altfel n-ai cum cîştiga la joc.

Carmelito se mişcă nitel în hamac şi spuse tăios :

— Cît o să mai tălălăiţi despre puterile *doñei* Bárbara ? Tot ce se întîmplă e din pricină că femeia asta e din alea „cu păr pe piept", cum trebuie să aibă oricine vrea să nu-i sufle nimeni în ciorbă pe pămîntul ăsta.

„Aşa, aşa ! Bolnavul începe să dea afară răul din el", gîndi Antonio.

Iar Păsăroiul spuse cu tîlc :

---

[1] Expresie prin care un jucător de barbut anunţă că mizează pe toţi banii de care dispune.

— În privința asta, cu „părul pe piept", ai multă dreptate, Carmelito. Da' ascultă-mă pe mine: nu-l au numai ăia care și-l arată, că multora le vine poate mai bine să-l ascundă, și din pricina asta par niște cîrpe. Vezi, că *doña* Bárbara se pricepe la vrăjitorii, despre asta nimeni nu poate să zică ba. Și dacă vrei să te convingi, ascultă încă una; cum am cumpărat-o, așa ți-o vînd. Scuipă printre dinți și continuă: Acum vreo săptămînă, dimineața-n zori, cînd vreo cîțiva de la El Miedo erau gata să plece la un *rodeo* în savana de la Corozal, unde prinzi animalele mai dihai decît în toate celelalte savane ale noastre de pe aici, cum bine știi, *doña* Bárbara iese la fereastra odăii ei, în cămașă de noapte, și le spune: „Nu vă mai pierdeți vremea degeaba, că azi n-o să prindeți nici măcar un viteluș". Da' cum oamenii erau pe cai, tot au plecat. Și-a fost întocmai cum a spus ea: n-au putut să prindă nici măcar un vițel. Pe toată pășunea aia, care altfel geme de vite, nu se vedea picior de vită. Tăcu puțin și își reluă vorba: Asta încă nu-i nimic. Ascultați ceva și mai și. Deunăzi, cam răsalaltăieri, pe la cîntatul cocoșilor, își trezește ea peonii și le spune: „Puneți șaua pe cai și plecați degrabă. În savana Lagartijera e o cireadă de vite sălbatice. Șaptezeci și cinci în cap. O să le prindeți frumușel pe toate." Cum a spus ea, așa a și fost. Ia lămurește-mă, Carmelito. Cum de-a numărat femeia asta, de la ea de-acasă, vitele din savana Lagartijera? Pînă acolo doar sînt două leghe bune.

Carmelito nu găsi cu cale să răspundă, și María Nieves sări îndată, căci nu dorea ca prietenul lui să rămînă rușinat:

— Că femeia asta a învățat de la indieni lucruri de care alții nu-s în stare, de ce să zicem că nu-i adevărat, cînd nici ea nu se ascunde? Știu, bunăoară, că odată cineva, un prieten, i-a spus că-și face griji

din pricina ibovnicului ei care o fură, şi ea i-a răspuns : „Nici ăsta şi nici nimeni altul nu scoate de aici o vită fără voia mea. Poate să strîngă cîte o vrea şi să le mîne din urmă, dar hotarul moşiei mele nu-l trece. Vitele se împrăştie şi se întorc toate la păşunile lor, fiindcă pe mine are cine să mă ajute."

— Are cine s-o ajute, cred şi eu, mormăi Venancio. Dracu însuşi. „Asociatul", cum îi spune ea. Ce rost au taifasurile pe care le ţine cu el în fiecare noapte, în odaia aia unde nu lasă pe nimeni să intre ?

Şi n-ar mai fi isprăvit niciodată cu vrăjitoriile *doñei* Bárbara dacă Păsăroiul n-ar fi schimbat vorba :

— Ei, de-acum încolo, gata, s-a zis cu toate astea ! Mugetele roşcovanului, pe care le-a auzit María Nieves, vestesc lămurit că le-a sunat ceasul. Înainte de toate, am cîştigat mult cu venirea lui *don* doctur, că a pus capăt hoţiilor săvîrşite de către *don* Balbino. Zău, n-am pomenit om mai lacom de bunurile altuia ! Dacă spui că a furat şi Sufletul de la Ajirelito, ai spus tot.

La aceste vorbe, María Nieves sări îndată, cu pornirea obişnuită a înţepăturilor sale de răspuns :

— Cu asta n-ai nimerit-o, măi frate, eu mai ştiu pe cineva care a pus mîna în talgerul de *totumo*, cu bani de milostenie.

Sufletul de la Ajirelito — în Llano există multe asemănătoare — era credinţa cea mai răspîndită printre locuitorii din bazinul rîului Arauca ; nimeni nu pornea niciodată la drum fără să se pună sub ocrotirea lui şi nu trecea prin preajma pădurii de la Ajirelito fără să se abată să-i aprindă o lumînare, ori să-şi lase obolul. La rădăcina unui copac din pădure se afla un mic acoperiş de palmier, sub care se aprindeau lumînările şi era pus un talger de *totumo*, unde drumeţii îşi lăsau obolul ; preotul din satul vecin venea din

cînd în cînd şi-l lua pentru slujba din fiecare lună întru slava Sufletului. Nimeni nu păzea banii, şi nu rareori vedeai acolo *onzas* şi *morocotas,* dăruiţi drept prinos de mulţumire şi făgăduiţi în clipe de mare strîmtoare. Cît despre legendă, nimic fantastic în ea : un călător fusese găsit mort la rădăcina pomului aceluia ; un alt călător, aflat la ananghie, spusese într-o zi : „Suflet de la Ajirelito, ajută-mă, scapă-mă !" Şi ieşise cu bine din primejdie ; trecînd apoi pe la Ajirelito, s-a dat jos de pe cal, a întocmit acel mic acoperiş şi a aprins acolo cea dintîi lumînare.

Restul l-a făcut timpul.

La vorba cu tîlc a lui María Nieves, Păsăroiul sări în sus numaidecît :

— Nu-ţi bate joc de mine într-ascuns, măi frate ! Cel care a pus mîna în talgerul cu milostenii al Sufletului chiar eu am fost. Cum cei de faţă nu ştiu întîmplarea, am să le-o spun singur, ca nu cumva să creadă în poveştile unora cu limba lungă. N-aveam lescaie în pungă şi grozav mai tînjeam după ceva bani, că aste două lucruri merg totdeauna împreună ; ei, şi trecînd pe la Ajirelito, îmi dă deodată prin minte cum să fac rost de bănuţi. Mă apropii de copac, sar de pe cal, mă-nchin şi-l salut pe răposat : „Ce mai faci, prietene ? Cum stăm cu paraua ?" Sufletul nu mi-a răspuns, dar talgerul cu milostenii zicea ochilor : „Am şi vreo patru *fuertes* [1] prin mărunţişul ăsta de *centavos* [2]". Şi eu mă scărpinam în cap, că, vezi, gîndul nu-mi dădea pace : „Ia ascultă, prietene. Hai să facem noi o trebuşoară cu argintul ăsta. Am eu o presimţire că lăsăm lefteră lumea de la casa de joc din primul sat ce mi-o ieşi în cale. Jucăm pe din două :

[1] *Fuerte,* monedă de argint în valoare de 5 bolivari. (Bolivarul e unitatea monetară a Venezuelei.)

[2] *Centavo,* monedă mică de aramă ; valorează a suta parte dintr-un pesos.

tu pui banii, eu priceperea." Ei, și Sufletul mi-a răspuns, așa cum fac ele, fără să le auzi vorba : „Cum de nu, Păsăroiule ! Ia cît vrei. Ce mai stai pe gînduri ? N-are a face dacă pierzi banii, că și așa se pierd în mîinile popii." Ei bine, am luat sunătorii, și cum am ajuns la Achaguas, m-am dus glonț la casa de joc și i-am pus la bătaie, *fuerte* pentru *fuerte*.

— Și i-ai lefterit pe ăia ? întrebă Antonio.

— Așa ca tine, care nici n-ai călcat pe acolo. Mi-au suflat banii unul cîte unul, fiindcă diavolii ăia de la casele de joc nici măcar pentru „sufletе" n-au respect. M-am dus la culcare fluierînd a pagubă, și cînd am trecut înapoi pe la Ajirelito, i-am spus răposatului : „Tu știi, de bună seamă, că n-am făcut nici o ispravă. Rămîne pentru altă dată. Uite o cinste de la mine."

Și i-am aprins o lumînare de o *locha* [1], că doar cu atîta lumînare s-ar fi ales de pe urma celor patru *fuertes* dacă picau în mîna popii.

Hohote de rîs izbucniră atunci cînd Păsăroiul isprăvi să-și povestească pungășia. Apoi se vorbi despre ultimele minuni ale Sufletului și, în cele din urmă, fiecare se duse de se cuibări în hamacul lui.

În *caney* domnește tăcere. Noaptea e destul de înaintată, iar luna face și mai adînci depărtările savanei. Cocoțat pe o creangă în *totumo*, cocoșul visează la uliu, și țipătul lui de alarmă trezește și sperie găinile. Cîinii care dorm tolăniți în *patio* ridică degrabă capul și ciulesc urechile, dar cum nu se aude decît zborul bufnițelor și al liliecilor în jurul smochinului, lăsă din nou botul pe labe. În țarc mugește o vacă. Undeva, departe, se aude mugetul unui taur, care poate a adulmecat un jaguar.

[1] Monedă venezuelană de nichel.

Păsăroiul, pe jumătate adormit, mormăie :

— Eh, taur bătrîn ! N-am cal, nici lasou la îndemnă. Om am, că sînt eu aici.

Cineva rîde, în vreme ce altul întreabă :

— O fi El Cotizudo ?

— Numai el mai lipsea, zice Antonio.

Apoi, nimeni nu mai scoate o vorbă.

VIII

Îmblînzirea roibului

Llanura e minunată şi teribilă totodată ; în cuprinsul ei îşi află loc destul, deopotrivă, viaţa îmbietoare şi moartea cumplită. Cea din urmă pîndeşte pretutindeni, dar nimeni nu se teme de ea. Llano înspăimîntă, dar frica de Llano nu îngheaţă inima : e fierbinte ca vîntul vajnic al imensităţii sale însorite, ca febra bălţilor ei.

Llano te face nebun, şi nebunia omului de pe acest pămînt vast şi liber constă în a fi veşnic *llanero*. În timpul războiului de eliberare [1], această nebunie a însemnat şarja irezistibilă a savanci incendiate, la Mucuritas, şi atacul eroic de la Queseras del Medio [2] ; în

[1] La începutul secolului al XIX-lea întreaga Americă Latină este zguduită de numeroase mişcări de eliberare naţională duse de popoarele sud-americane împotriva colonizatorilor spanioli. Războiul de Independenţă din Venezuela (1810—1821) a fost dus de către poporul venezuelan condus la început de generalul Francisco Miranda (1756—1816) iar mai tîrziu de generalul Simón Bolívar (1783—1830) supranumit şi *Eliberatorul Americii*, care în 1819 izbuteşte să întemeieze Republica Marii Columbii (formată din actualele state Columbia, Venezuela şi Ecuador) al cărei preşedinte devine.

[2] Orăşel de pe malul rîului Arauca în apropierea căruia, în 1819, un detaşament de 150 de *llaneros* a distrus printr-o eroică şarjă de cavalerie o întreagă armată spaniolă, alcătuită din 5.000 de oameni.

vreme de muncă pașnică : prinderea și îmblînzirea animalelor sălbatice, care de fapt nu sînt munci, ci acțiuni temerare ; în clipele de odihnă înseamnă *llanura* mușcătoarelor *cacho* [1], a hîtrelor istorii *pasaje* [2], a melancoliei senzuale din *coplas* ; în momente de trîndăvie înseamnă : să ai pămîntul nesfîrșit în față, iar tu să nu trebuiască să pleci nicăieri — orizontul întreg deschis, și tu să nu dorești nimic ; în prietenie : neîncredere la început, apoi o sinceritate deplină ; în ură : năpustire năvalnică ; în dragoste : „Înainte de orice, calul meu". Pretutindeni și în toate, aceeași *llanura !*

Pămînt deschis și întins, chemînd la efort și acte de bravură ; tu ești numai zare — ca speranța ; numai drumuri — ca voința !

— Sus, băieți ! Uite, vin zorile pe caii suri ai zilei !

E vocea Păsăroiului, care veșnic se trezește voios, iar caii suri ai zilei — metaforă naivă, de poet trăind printre vite — sînt norii mici, rotunzi, pe care zorile îi luminează dincolo de geana întunecată a unei păduri.

În bucătărie, un opaiț aîrnînd de grindă luminează între cei patru pereți înnegriți de funingine cafeaua fumegîndă. Unul cîte unul se apropie de ușă peonii deprinși să se scoale cu noaptea în cap. Casilda le întinde băutura aromată și, între două sorbituri, ei vorbesc despre treburile zilei. Toți par foarte încrezători, afară de Carmelito, care a și pus șaua pe cal, să plece. Antonio spuse :

— Prima treabă ce-avem de făcut e să învățăm la călărie armăsarul ăl roib, fiindcă *don* doctur are nevoie de un cal bun, pe măsura lui, și armăsarul ăsta, care nu-i ars cu hierul, e unul dintre cei mai de soi.

---

[1] Un fel de cuplet.
[2] Anecdotă, istorioară.

— Asta da, zic și eu ! întări Venancio, îmblînzitorul.

Și Păsăroiul adăugă :

— *Don* Balbino, care se pricepe la cai — ce-i al lui e al lui — pusese ochii să-l ia pentru el.

În vremea asta, Carmelito cugeta în sinea sa : „Păcat de roibul ăsta, e făcut să poarte un om mai acătării în spinare".

Iar cînd peonii se îndreptară spre țarc, unde se afla armăsarul, îl opri în loc pe Antonio și-i spuse :

— Îmi pare rău de vestea ce-ți dau : m-am hotărît să plec de la Altamira. Nu mă întreba de ce.

— Nu te întreb, Carmelito, pentru că știu ce ai, zise Antonio. Și nici nu te rog să rămîi, deși mă bizuiam pe tine mai mult decît pe oricare altul ; da' tot vreau să-ți cer ceva. Mai așteaptă puțin. Vreo cîteva zile, nu mai mult, pînă mă obișnuiesc cu gîndul că n-ai să mai fii aici.

Înțelegînd că Antonio îi cerea asta în speranța că-și va schimba părerea despre Santos Luzardo, Carmelito primi :

— Fie. Am să-ți fac pe plac. Rămîn pînă ai să te obișnuiești, după cum spui tu. Cu toate că sînt lucruri cu care nu te poți obișnui pe lumea asta.

Se lumina repede în *llanura*. Peste savană prinde să colinde adierea proaspătă a dimineții, aducînd miros de izmă de cîmp și de dobitoace. Găinile încep să sară la pămînt de pe crăcile de *totumo* și de *merecure* ; cocoșul, nesătios, le acoperă cu mantia de aur a aripilor lui înfoiate, și, una cîte una, le face să se topească de dragoste. Potîrnichile șuieră prin pășuni. De pe îngrăditura țarcului, o *paraulata* își împrăștie în văzduh trilul de argint. Lacomii *pericos* [1] trec în cîrduri zgo-

[1] *Perico*, specie de papagal cu penajul alb și verde, din America Meridională.

motoase ; ceva mai sus, tărăboiul cetelor de *güiriríes* [1], şiragurile roşii de *corocoras* [2], iar mai sus, bîtlanii albi, paşnici şi tăcuţi. Sub apriga larmă a păsărilor ce-şi auresc aripile în lumina limpede a dimineţii, pe pămîntul larg unde se împrăştie acum cirezile sălbatice şi gonesc hergheliile sperioase, salutînd ziua cu trîmbiţa nechezatului lor, palpită într-un ritm amplu şi puternic viaţa liberă şi viguroasă a *llanurei*. Santos Luzardo contempla spectacolul de pe terasa casei, pătruns pînă în adîncul fiinţei sale de simţăminte uitate, ce-l înfrăţeau cu acest ritm barbar.

Voci răstite, lîngă ţarc, îl scoaseră din visare :

— Armăsarul ăsta neînsemnat cu hierul e al lui *don* doctur Luzardo, fiindcă a fost prins în savanele Altamirei. Nu-mi veni mătăluţă cu poveşti, cum că e mînzul unei iepe de la El Miedo. Aici s-a cam isprăvit cu hoţiile.

Antonio Sandoval se certa cu o matahală de om, abia sosit acolo, care îi cerea socoteală de ce-a trimis să prindă armăsarul roib — tocmai calul despre care vorbise adineauri cu îmblînzitorul.

Santos înţelese că noul-venit trebuie să fie administratorul Balbino Paiba, şi se îndreptă spre ţarc, să pună capăt sfadei.

— Ce se petrece aici ? întrebă el.

Cum însă nu-i răspunse nici Antonio, care se sufoca de furie, şi cum nici celălalt nu binevoia să dea vreo lămurire, Santos stărui răstit, adresîndu-se către noul-sosit :

— Ce se petrece aici ?

— Omul ăsta a fost obraznic cu mine, bombăni matahala.

---

[1] *Güiriri,* pasăre asemănătoare cu raţa sălbatică.

[2] *Corocora,* pasăre din ordinul picioroangelor, cu penele roşii.

— Dar dumneata cine ești ? întrebă Luzardo, ca și cînd nici n-ar fi bănuit cine era.

— Balbino Paiba. Omul dumneavoastră.

— Aha ! făcu Santos, continuînd jocul. Adică dumneata ești administratorul. Ai sosit la timp, după cum văd. Și de bine ce-ai venit. cauți ceartă, în loc să te prezinți să-mi ceri scuze că n-ai fost aici astă-noapte, cum era de datoria dumitale.

Balbino își trecu o dată mîna peste mustață și răspunse într-un fel neprevăzut în planul întocmit de el ca să se impună din prima clipă în fața lui Luzardo :

— Nu știam că dumneavoastră era să veniți astă-noapte. Abia acuma îmi dau seama că sînteți aici. Asta fiindcă gîndesc că dumneavoastră trebuie să fiți stăpînul, dacă îmi vorbiți așa.

— Și bine faci că gîndești !

Regăsindu-se după descumpănirea trecătoare pricinuită de neașteptata luare din scurt a lui Luzardo și încercînd să recîștige terenul pierdut, Paiba spuse :

— Bun. Eu v-am cerut scuze. Acuma mi se pare că e rîndul dumneavoastră, fiindcă tonul cu care mi-ați vorbit... Ca să fiu sincer... nu sînt obișnuit să mi se vorbească așa.

Fără să-și piardă siguranța de sine și cu un ușor zîmbet, Santos replică :

— Dumneata nu ești prea pretențios, fără îndoială.

„Avem un stăpîn !" își zise Păsăroiul.

Lui Balbino nu-i mai rămăsese acum nici dorința să se grozăvească, nici speranța treburilor administrației.

— Vreți să spuneți cumva că sînt concediat și că, prin urmare, rolul meu aici s-a sfîrșit ?

— Încă nu. Întîi trebuie să-mi prezinți socotelile. Dar asta mai tîrziu.

Și-i întoarse spatele, în timp ce Balbino încheia mormăind :

— Cînd poftiți dumneavoastră.

Antonio îl căută din ochi pe Carmelito, în vreme ce Păsăroiul, îndreptîndu-se către María Nieves și Venancio, care așteptau în țarc să vadă cum se vor sfîrși lucrurile, chipurile ocupați să pregătească funiile cu care să lege roibul, le strigă aceste vorbe pline de înțeles :

— Bine, băieți ! Păi ce faceți acolo, încă n-ați împiedicat roibul ? Ia uitați-vă, tremură de furie, de parcă ar tremura de frică. Și asta numai cît i-am arătat funiile. Ce-o să fie cînd o să-l trîntim la pămînt ?

— Ei, ce-o să fie ? Vedem noi dac-o azvîrli și piedica asta, așa cum le-a azvîrlit pe celelalte, ziseră María Nieves și Venancio într-un glas, subliniind cu rîsete vorba în doi peri a prietenului lor, care bătea atît spre Balbino, cît și spre roib.

Nervos, cu liniile fine și boiul semeț, cu părul lucios și privirea de foc, armăsarul neîmblînzit rupsese de fapt piedicile pe care i le puseseră atunci cînd îl scoseseră din savană și, prevenit de instinct că era ținta celor puse la cale de către peoni, se apăra, căutînd să rămînă în mijlocul celorlalți cai tineri, care fugeau de colo pînă colo în cuprinsul țarcului mare.

În cele din urmă, Păsăroiul izbuti să pună mîna pe capătul de frînghie pe care roibul îl tîra după el ; proptindu-se cu picioarele în pămînt și lăsîndu-se mult pe spate, ținu piept smuciturii năprasnice a calului, ca după o clipă să-l trîntească la pămînt.

— Apucă-l de coadă [1], frățioare ! strigă el către Maria Nieves. Nu-l lăsa să se ridice !

Totuși, roibul se puse dintr-o dată pe picioare, tremurînd de furie. Păsăroiul îl lăsă să se liniștească, ca

[1] Mijloc de a imobiliza un cal sau un taur trîntit la pămînt, petrecîndu-i coada printre picioarele dindărăt și trăgînd cu putere de ea.

să-i recîştige încrederea, apoi se apropie binişor, să-l lege la ochi.

Vibrînd tot şi cu ochii injectaţi de mînie, armăsarul îl lăsă să se apropie ; Antonio, ghicind însă ce are de gînd, strigă Păsăroiului :

— Păzea ! Vrea să te lovească.

Păsăroiul întinse încet braţul, dar nu izbuti să-i pună legătura peste ochi, căci în clipa cînd îi atinse urechile, armăsarul se ridică în două picioare, să-l pălească drept în faţă.

Omul sări sprinten în lături, punîndu-se în afara primejdiei.

— Eh, tu, pui de lele, păcătosule ! exclamă el.

Acest scurt răgaz dădu însă armăsarului putinţa să o rupă la fugă şi să se adăpostească din nou în mijlocul cetei de cai tineri, care, cu gîtul întins şi cu urechile ciulite, priveau ce se petrece.

— Prinde-l în laţ ! porunci Antonio. Aruncă-i un laso.

Şi roibul rămase ţintuit acolo pe loc, cu grumazul strîns din ce în ce mai mult în laţ ; María Nieves şi Venancio se repeziră să-i pună piedica la picioarele din faţă. Împiedicat şi sugrumat de laso, calul se întinse la pămînt, învins, gîfîind.

După ce-i puseră legătura peste ochi şi căpăstrul, şi-i prinseră piedicile, îl lăsară să se ridice de jos, iar Venancio se apucă să-i potrivească în spinare şaua simplă pe care o folosesc îmblînzitorii. Armăsarul se zbătea, cabrîndu-se, dar cînd înţelese că orice împotrivire era de prisos, rămase liniştit, paralizat de mînie şi lac de sudoare, sub umilinţa şeii pe care niciodată pînă atunci nu o mai suferise.

Santos Luzardo, rezemat de portiţa ţarcului, privise totul în tăcere, cu sufletul adînc tulburat de evocarea copilăriei sale, cînd gonea călare, fără şa, cu vîntul

mare din *llanura* în față ; în clipa cînd Venancio tocmai se pregătea să sară în spinarea roibului, îl auzi pe Antonio vorbindu-i cu tu :

— Santos, ți-aduci aminte cînd îmblînzeai tu însuți caii pe care îi alegea bătrînul pentru tine ?

Și nu-i trebui mai mult ca să înțeleagă ce voia să-i spună credincioșul peon cu această întrebare. Să îmblînzești ! Dovada supremă a unui adevărat *llanero*, dovada bărbăției și a istețimii sale, pe care oamenii aceia o așteptau de la el ca să-l respecte. Fără voie, îl căută din ochi pe Carmelito, îl văzu rezemat cu coatele de îngrăditură, în celălalt capăt al țarcului, și, fulgerat de o hotărîre, spuse :

— Lasă, Venancio. Am să-l îmblînzesc eu.

Antonio zîmbi mulțumit că nu s-a înșelat în privința bărbăției stăpînului ; Venancio și María Nieves se uitară unul la altul, mirați și neîncrezători, dar Păsăroiul, cu firea lui deschisă, dintr-o bucată, zise :

— Nu-i nevoie de asta, *don* doctur. Aici, toți știu că sînteți un om întreg. Lăsați-l pe Venancio să-l îmblînzească.

Santos însă nu mai ascultă de nimic ; sări deodată în spinarea calului neîmblînzit, și calul, simțindu-i povara, se lăsă aproape cu burta la pămînt.

Carmelito avu o tresărire de uimire, apoi rămase încremenit, atent la fiecare mișcare a călărețului, care stătea cu picioarele înfipte în scări și sub genunchii căruia roibul, stingherit de legătura ce-i acoperea ochii și ținut de frîu de către Păsăroiul și María Nieves, se frămînta aprig, leoarcă de sudoare, cu nările aprinse.

Balbino Paiba, care rămăsese pe loc, așteptînd un prilej ca să-i arate lui Luzardo, cînd acesta îi va mai spune ceva, că încă îl paște primejdia la care s-a expus vorbindu-i așa cum i-a vorbit, surîse disprețuitor, gîndind în sinea sa : „Păi... filfizonul ăsta o să-și rupă gîtul chiar pe moșia lui".

În vremea asta, Antonio îi dădea zor cu sfaturi de prisos, învățîndu-l ceea ce Santos n-ar fi putut să uite :

— La început, lăsați-l să gonească cît poftește, apoi, încetul cu încetul, aduceți-l să meargă la pas. Nu-l bateți decît la mare nevoie ; să luați aminte la plecare, că roibul se smucește înainte într-o clipită, nu joacă decît prea puțin în loc și-o pornește de parc-ar fi mînat din urmă de Diavol. Venancio și cu mine o să fim *amadrinadores* [1].

Acum însă Luzardo nu mai asculta decît de propriile sale simțăminte — impulsuri copleșitoare, care îl făceau să vibreze tot, ca și roibul sălbatic ; se aplecă să ia legătura de pe ochii calului și strigă :

— Dați-mi drumul !

— Doamne-ajută ! zise Antonio.

Păsăroiul și Maria Nieves lăsară slobod armăsarul, sărind iute într-o parte și într-alta. Pămîntul bubui sub frămîntarea năprasnică a copitelor ; călăreț și cal erau o singură ființă ; se ridică un nor de praf, care nu se risipi nici atunci cînd roibul gonea departe, sorbind lacom aerul savanei fără sfîrșit.

După el, aplecați pe coamele cailor îmblînziți de mult, dar rămînînd cu fiece clipă tot mai în urmă, alergau Antonio și Venancio.

Carmelito murmură tulburat :

— M-am înșelat asupra omului.

Păsăroiul sări numaidecît :

— Nu ți-am spus eu, Carmelito, că omul ăsta poartă cravată numai ca să-și ascundă părul strașnic de încîlcit de pe piept ? Ia te uită cum s-a înfipt în spinarea roibului ! Ca să-l dea jos, ar trebui să se răstoarne cu picioarele-n sus. Apoi se întoarse spre Balbino și spuse de-a dreptul provocător : O să afle și ăștia, muierile

[1] *Amadrinador*, călăreț care însoțește și ajută pe îmblînzitorul de cai sălbatici.

noastre, ce-nseamnă niște pantaloni de bărbat încinși ca lumea! Vedem noi acuma dacă tot ce rage e jaguar!

Balbino se făcu însă că nu pricepe, fiindcă Păsăroiul, ori de cîte ori îi căsuna pe cineva, nu rămînea numai la vorbe.

„Toate la timpul lor, gîndi Balbino. E dat naibii filfizonul, dar roibul încă nu s-a întors, și poate că nici nu se mai întoarce. Văzută la buza ierbii, savana pare netedă ca-n palmă, numai că are ea hîrtoapele și gropile ei."

După ce dădu vreo cîteva raite prin *caneyes*, chipurile căutînd ceva, Balbino încălecă pe cal și plecă de la Altamira, fără să mai aștepte să fie silit a da socoteală de pungășiile lui.

Pămînt vast, chemînd la efort și acte de bravură! Inelul de miraj ce înconjoară savana a început să se învîrtă deasupra capului. Vîntul fluieră în urechi, cîmpul se deschide și se închide în urmă, ierburile înalte șfichiuie carnea; dar tu nu simți nimic — nici șfichiuiri, nici zgîrieturi. Uneori, calul nici nu gonește, zboară; gropile și hîrtoapele sînt primejdii de moarte peste care trece zburînd. Văzduhul *llanurei* răsună de duduitul galopului. Pămînt fără margini, pe care gonești zile întregi, și mereu ai cîmpia în față!

În cele din urmă, îndîrjirea năprasnică a roibului se moaie. Goana se potolește din ce în ce. Curînd, ajunge să meargă la pas, și fornăie, scuturînd din cap, lac de sudoare și alb de spumă, învins, dar încă semeț. Iată-l, acum se apropie de conac, încadrat de cei doi *amadrinadores*, și nechează mîndru, căci, deși nu mai e liber, știe cel puțin că poartă un bărbat adevărat în spinare.

Iar Păsăroiul îl întîmpină cu lauda unui *llanero*:

— Așa, roibule, bravo: mai bine mort decît ostenit!

IX

Sfinxul savanei

Straşnică învîrteală scăpa din mînă Balbino Paiba, şi o scăpa tocmai în clipa cînd începea cu adevărat să se pricopsească. La drept vorbind, pînă atunci numai *doña* Bárbara trăsese foloase de pe urma prezenţei lui la Altamira, fiindcă ea jefuise de acolo dobitoace cu miile, marcîndu-le cu semnul moşiei El Miedo, în vreme ce el „făcuse la stînga" abia vreo trei sute de capete, ceea ce era un fleac pentru îndemînarea ce-o avea în asemenea treburi.

Acuma nu-i rămînea decît să „învîrtească administraţia" la El Miedo — cum se numea prin partea locului furtul de dobitoace al administratorilor — întrucît, deşi situaţia lui de amant al *doñei* Bárbara era nesigură, ea trebuia, pentru bunele servicii aduse, să-l compenseze de pierderea chilipirului care era Altamira.

Deosebit de pierderea slujbei, pe Balbino îl mai frămîntau şi alte lucruri. Faptul că bătuse în retragere însemna că-i recunoştea lui Santos Luzardo bărbăţia despre care nici nu voise să audă seara trecută, şi s-ar fi putut prea bine ca Vrăjitorul să-l întîmpine cu aceste cuvinte : „Ce vă spuneam eu, *don* Balbino ? «Mai bine să culegi decît să semeni.»"

Ajunsese aproape de conacul de la El Miedo, cînd i se alăturară trei oameni, care aveau acelaşi drum cu el.

— Ce caută pe aici alde Mondragones ? întrebă Paiba.

— Păi cum ! Dumneavoastră n-aţi aflat noutatea, *don* Balbino ? *Señora* ne-a poruncit să părăsim casa de la Macanillal. Pare-se că nu mai e nevoie de noi pe-acolo.

Aceşti Mondragones erau trei fraţi, de fel de prin cîmpiile Barinasului. Pentru cruzimea şi nelegiuirile lor fuseseră porecliţi : Jaguarul, Tigrul şi Leul. Fugiţi pentru omoruri săvîrşite în satul acela, trecuseră în Apure şi, după ce se îndeletniciseră cîtva timp cu jaful de animale, intraseră în slujba *doñei* Bárbara, pe al cărui domeniu găseau un refugiu sigur toţi cei certaţi cu legea care nimereau prin bazinul rîului Arauca.

Casa de la Macanillal se găsea chiar pe linia de hotar cu Altamira, stabilită potrivit ultimei hotărîri judecătoreşti obţinute de *doña* Bárbara în favoarea ei ; dar atît casa, cît şi stîlpii de hotar îşi şi schimbaseră locul, înaintînd pe pămîntul Altamirei ; doar pentru asta se aflau acolo cei trei Mondragones, cu poruncă să mute din cînd în cînd mai înainte linia de hotar.

Punctul de orientare pentru linia de hotar, formulat anume în mod vag în hotărîrea tribunalului, era tocmai „casa umblătoare" în care stăteau ei — o casă lesne de desfăcut şi de ridicat în altă parte, fără ca treaba asta să lase în urmă, la prima vedere, semne prea lămurite în uniformitatea imensei pînze a savanei. Mulţumită acestui vicleşug, în şase luni *doña* Bárbara răpise Altamirei aproape jumătate de leghe de pămînt, şi acum punea la cale un alt proces.

Lui Balbino nu-i plăcu vestea pe care i-o dădu Jaguarul ; dar cele spuse de Tigru îl lăsară cu gura căscată :

— N-ar fi mai nimic că ne-a trimis vorbă să lăsăm casa, da' azi-dimineaţă ne-am pomenit cu Melquiades cum că avem poruncă s-o desfacem la noapte şi s-o punem pe locul unde era înainte, dimpreună cu stîlpii de hotar. Ca şi cum să muţi o casă, ba să schimbi şi stîlpii de hotar, e-o treabă ce se poate face într-o noapte. Şi, pe urmă, nouă niciodată nu ne-a plăcut să dăm îndărăt pe ce-am pus laba. Drept care ne ducem să-i spunem *señorci* să trimită pe alţii pentru trebuşoara asta.

Balbino stătea întunecat şi încruntat, în vreme ce Leul spuse drept încheiere :

— Eu, unul, nu pricep lucrurile astea în ruptul capului. Afară dacă nu cumva *señora* face totul fiindcă se teme de vecin.

— Să nu desfaceţi casa şi să nu mutaţi stîlpii, rosti Balbino. Şi deocamdată să nu vorbiţi cu ea. Lăsaţi asta în grija mea.

Ajungînd la *caneye*, adăugă :

— Rămîneţi prin preajmă pînă stau eu de vorbă cu *señora*.

Cei trei Mondragones intrară în vorbă cu alţi peoni aflaţi pe acolo, iar Balbino se îndreptă spre casă.

Înainte de orice îl impresionă neplăcut schimbarea petrecută de seara pînă dimineaţa în înfăţişarea acestei bărbătoaie. Nu mai purta rochia simplă, albă, închisă pînă la gît şi cu mînecile acoperindu-i de tot braţele, care era pentru ea culmea cochetăriei feminine ce-şi îngăduia în îmbrăcăminte, ci alta, pe care Balbino n-o văzuse niciodată, decoltată şi fără mîneci, împodobită cu panglici şi dantele. În plus, era pieptănată cu îngrijire, ba chiar cu oarecare graţie, ceea ce o întinerea şi o făcea frumoasă.

Lui Balbino nu-i veni bine această schimbare. Încruntă fruntea şi lăsă să-i scape un uşor mîrîit de neîncredere.

Apoi, îl impresionă neplăcut zîmbetul mușcător cu care ea, țintind vădit la fanfaronada lui din seara precedentă, cum că are să facă și are să dreagă împotriva lui Luzardo, îl întrebă :

— Ei, i-ai tăiat lungul nasului ?

Fîstîcit și dezumflat de această primire batjocoritoare, Balbino izbucni brusc :

— M-am întors din drum, aștept să mă cheme el să-i dau socoteală. Numai să mi-o ceară, și o să vadă 'mucalui care dintre noi doi o să dea socoteală !

Ea stătea și-l privea zîmbitoare, iar el, după ce dădu de două-trei ori cu mîna peste mustață, zise :

— Am fost acolo ca să-ți fac plăcere ție.

Zîmbetul pieri de pe fața femeii, care păstră în schimb aceeași tăcere descumpănitoare.

Balbino avu un gest de neîncredere și își spuse în sinea sa : „Hm, asta nu-mi prea place".

De fapt, superioritatea acestei femei, ascendentul ei asupra celor din jur și teama pe care o inspira păreau să purceadă îndeosebi din priceperea ei de a ști să tacă și să aștepte. Era de prisos să vrei să-i smulgi o taină ; nimeni nu știa nimic despre ce plănuia ; nimeni nu putea pătrunde adevăratele-i simțăminte. Intimitatea ei aducea tot, inclusiv nesiguranța permanentă de a ști că o stăpînești în realitate ; cînd amantul se apropia de ea, nu știa niciodată cum o va găsi. Cine ar fi iubit-o, așa cum o iubise Lorenzo Barquero, și-ar fi făcut viața un chin.

Balbino era departe de o pasiune ca aceea a lui Barquero ; totuși, favorurile *doñei* Bárbara nu erau de disprețuit, și, pe lîngă asta, mai și îmbogățeau. Legenda despre acea putere supranaturală ce-i venea în ajutor, făcînd cu neputință, prin anume practici misterioase, ca să-i fure vreo vită ori vreun cal, era poate născocită de pungășia administratorilor-amanți, care

învîrtiseră multe afaceri cu animalele ei, căci, superstiţioasă din cale afară cum era, şi crezîndu-se sprijinită într-adevăr de această putere, nu mai stătea cu ochii-n patru şi se lăsa jefuită.

Balbino se hotărî să se folosească de fraţii Mondragones pentru a dibui simţămintele enigmaticei femei.

— Sînt aici cei trei Mondragones, tocmai au venit de la Macanillal.

— De ce-au venit ? întrebă ea.

— Mi se pare că vor să vă vorbească. (Acum socotea mai prevăzător să i se adreseze într-o formă respectuoasă.) Pe cît se pare, nu le prea convine să desfacă tot ce s-a făcut acolo.

Doña Bárbara întoarse brusc capul şi avu o mişcare nestăpînită.

— Cum adică nu le convine ? Cine i-a întrebat dacă le convine ori nu ? Ia cheamă-i încoace !

— Nu-i vorba că nu vor să facă ce li s-a poruncit, dar, cum nu-s decît trei, nu răzbesc să mute casa şi stîlpii într-o noapte.

— Să-şi ia cîţi oameni au nevoie, dar mîine dimineaţă toate să se găsească pe locul unde erau mai înainte.

— Aşa am să le spun, zise Balbino, ridicînd din umeri.

— Trebuia să faci asta de la bun început. Ştii doar că nu îngădui să mi se discute ordinele.

Balbino ieşi în *patio*, îi chemă deoparte pe cei trei Mondragones şi le spuse :

— V-aţi înşelat. Nu-i vorba că ne-am teme de vecin, aşa cum vă închipuiţi voi, vrem să-i întindem o cursă, ca să prindă curaj şi să se ia la harţă cu noi. Luaţi-vă cîţi oameni aveţi nevoie, duceţi-vă înapoi şi îndepliniţi porunca întocmai, iar mîine dimineaţă casa să fie pe locul ei, acolo unde a hotărît judecata.

— Asta-i altă poveste, mormăi Jaguarul. Dacă-i aşa, ne mutăm noi numaidecît, cu hotar cu tot.

Şi se întoarse cu fraţii săi la Macanillal, luînd cu ei şi oamenii de care aveau nevoie ca să isprăvească treaba degrabă.

Balbino reveni la *doña* Bárbara şi, după ce-i adresă cîteva cuvinte, rămase fără răspuns, hotărî să lămurească ce fel de simţăminte nutrea ea faţă de Luzardo.

— Melquiades a cam început să calce-n strachini, zise el. Gîndiţi-vă numai : nu i-a dat prin cap decît să vină în *bongo*, unde nu putea să facă nimic, atunci cînd pe sub streaşina pădurii se găseau atîtea locuri bune ca să-i facă de petrecanie doctorului Luzardo ! Şi-apoi, un rîu plin de caimani ca ăsta face nevăzut orice leş i s-aruncă. Acuma, e ceva mai greu, că, măcar de formă, autorităţile tot au să deschidă o anchetă.

Fără să-şi schimbe atitudinea, aţintindu-l pe Balbino cu o privire înceată şi sumbră, *doña* Bárbara răspunse la sinistra-i insinuare :

— Vai de cel ce se atinge de Santos Luzardo ! Omul ăsta îmi aparţine.

X

Spectrul Barquereñei

Era o pădure de palmieri, adîncă şi diafană, care acoperea o vastă depresiune din savană şi al cărei nume venea de la numele unui mic bîtlan albăstrui — după o veche legendă, singurul suflet ce se putea întîlni pe aceste meleaguri. Locul era blestemat : o tăcere dătătoare de fiori, sumedenie de palmieri carbonizaţi de trăsnet, iar în mijloc, o mlaştină unde pierea, înghiţită de mîl, orice fiinţă s-ar fi încumetat să o străbată.

Chusmita — pasărea de la care îi venea numele — era, după spusa legendei, sufletul chinuit al unei indience, fiica unui *cacique* dintr-un trib yaruro [1], care sălăşluia în aceste locuri atunci cînd Evaristo Luzardo trecuse cu turma lui prin bazinul rîului Arauca. Prădalnic, fără să ţină seamă de nimeni şi de nimic, „cel de pe Cunaviche" luase băştinaşilor pămîntul pe care ei îl stăpîneau în temeiul dreptului natural al primului sosit, iar cînd aceştia au încercat să-şi apere avuţia, îi nimici trecîndu-i prin foc şi înecîndu-i în sînge ; cînd văzu aşezarea tribului său prefăcută în ruine, acest *cacique* blestemă pădurea de palmieri, juruind pe cotropitor şi pe urmaşii lui să nu afle într-însa decît

[1] Trib indian din regiunea fluviului Orinoco.

prăpăd şi nenorocire, să-i lovească trăsnetul, şi prezicînd totodată că locurile vor intra din nou în stăpînirea *yaruro*-ilor atunci cînd unul dintre oamenii tribului va scoate din pămînt „piatra de scînteie" a blestemului.

Blestemul se împlinise întocmai după spusa legendei, căci nu se abătuse furtună pe acolo fără ca trăsnetul să nu se prăvălească asupra palmierilor, nimicind adesea turme întregi de-ale familiei Luzardo, ba mai mult, acest petic de pămînt devenise cauza neînţelegerii care a distrus familia Luzardo. Cît despre prezicerea făcută, pînă pe timpul cînd trăia tatăl lui Santos, umbla vorba că după orice furtună era văzut mereu pe acolo cîte un indian, venit cine ştie de unde, care scormonea pămîntul, să găsească „piatra de scîntei".

Trecuseră însă ani de cînd nu se mai văzuse picior de *yaruro* prin partea locului. Poate că la ei, în noile lor aşezări, se pierduse tradiţia. La Altamira nimeni nu spunea că ar da crezare legendei, dar toţi se arătau bucuroşi să ocolească pe departe, decît să străbată locul acela blestemat.

Santos călărea pe malul mlaştinii, pe o coajă de pămînt negru şi lipicios, sunînd surd sub copitele calului, pe unde se putea umbla fără teamă de primejdie. O iarbă fragedă acoperea pămîntul în jurul mlaştinii ucigaşe, dar cu toată prospeţimea verdeţii ce încînta ochiul, ceva sumbru stăruia în văzduh, iar pe o insuliţă a mlaştinii, în locul păsării *chusmita* din legendă, un bîtlan singuratic accentua şi mai mult liniştea funebră din preajmă.

Santos mergea cufundat în gîndurile ce-l aduceau aici, cînd ceva se mişcă într-o parte, făcîndu-l să întoarcă ochii. Era o fetişcană cu părul numai laţe şi îmbrăcată cu nişte zdrenţe murdare, care purta o legă-

tură de lemne pe cap și toi căuta să se ascundă după un palmier.

— Ei, fetițo! strigă el, oprindu-și calul. Unde-i casa lui Lorenzo Barquero?

— Păi ce, n-o știi? făcu țărăncuța, după ce scoase mai întîi un mormăit de sălbăticiune.

— Nu. Tocmai de aceea te întreb.

— Zău! Și acoperișul care se vede colo al cui e?

— Puteai să-ncepi cu asta, îi spuse Santos, și își urmă drumul.

Un adăpost mizer, pe jumătate *caney*, pe jumătate colibă, cu patru pereți de vălătuci, nespoiți, avînd o simplă deschizătură în chip de ușă și o mulțime de stîlpi ce sprijineau restul acoperișului, înnegrit și aproape desfăcut, încropit din foi de palmier. De doi dintre stîlpi atîrna un hamac soios. Așa arăta sălașul „spectrului Barquereñei", cum i se spunea lui Lorenzo Barquero.

Cum nu-l văzuse decît o singură dată, în copilărie, Santos abia păstra o amintire despre el; dar oricît de deslușită ar fi fost această amintire, tot nu l-ar fi putut recunoaște pe Lorenzo în omul care se ridică în hamac atunci cînd îl simți venind.

Era teribil de slab și de palid, o adevărată ruină omenească, cu părul sur și o înfățișare de bătrîn, deși abia trecuse de 40 de ani. Mîinile lungi și descărnate îi tremurau fără încetare, iar în adîncul pupilelor lui negre-verzui stăruia o sclipire de nebunie. Capul plecat în piept, de parcă ar fi purtat un jug pe grumaz, trăsăturile feței, ca și întreaga lui ținută mărturiseau o cumplită istovire a voinței, gura îi era schimonosită de pe urma bețiilor sumbre. Făcînd o vădită sforțare, întrebă cu o voce cavernoasă:

— Cu cine am plăcerea?...

Oaspetele și sărise din șa și, după ce legă calul de un stîlp, înaintă spunînd:

— Sînt Santos Luzardo și vin să-ți ofer prietenia mea.

Numai că înăuntrul acelei ruine omenești mai ardea încă aceeași ură neîmpăcată.

— Un Luzardo în casa unui Barquero !

Și Santos îl văzu cum începe să tremure și cum bîjbîie, căutînd, poate, o armă ; totuși, se apropie și-i întinse mîna.

— Să vorbim ca doi oameni, Lorenzo. Ar fi absurd din partea noastră să ne încăpățînăm a păstra această funestă ură de familie. Eu, fiindcă în realitate nici nu nutresc aceste simțăminte, tu...

— Eu, fiindcă nu mai sînt om ? Asta ai vrut să spui, nu ? se bîlbîi el, ca unul pe care nu-l mai ajută capul să judece.

— Nu, Lorenzo. Departe de mine un asemenea gînd, rosti Luzardo, cu un început de adevărată compătimire în glas, întrucît pînă acum îl stăpînise numai hotărîrea de a pune capăt discordiei de familie.

Lorenzo stărui însă :

— Ba da ! Ba da ! Asta voiai să spui.

Pînă în acea clipă vocea lui sună aspru, atitudinea lui se dovedi sfidătoare și deodată se muie tot, ca și cum și-ar fi cheltuit în acea paradă de energie și bruma de putere ce-i mai rămăsese ; apoi continuă cu alt glas, un glas stins, îndurerat, bîlbîindu-se și mai mult :

— Ai dreptate, Santos Luzardo. Eu acum nu mai sînt om. Sînt spectrul unui om care nu mai trăiește. Fă din mine ce vrei.

— Ți-am spus adineauri : am venit să-ți ofer prietenia mea. Îți stau la dispoziție oricînd pot să-ți fiu de folos. Mă aflu aici ca să mă ocup de Altamira și...

Lorenzo îi luă vorba din gură și, sprijinindu-și mîinile scheletice pe umerii celuilalt, exclamă :

— Şi tu, Santos Luzardo ? Şi tu ai auzit chemarea ? Toţi trebuie s-o auzim.

— Nu înţeleg. Ce chemare ? Şi cum Lorenzo nu-şi lua mîinile de pe umerii lui şi-l privea cu o aţintire rătăcită, iar el nu mai putea îndura duhoarea de rachiu pe care i-o trimitea în faţă, adăugă : Încă nu m-ai poftit să stau.

— Ai dreptate. Aşteaptă. Mă duc după un scaun.

— Pot să-l iau singur. Lasă, îi spuse el, văzîndu-i mersul şovăielnic.

— Nu. Rămîi aici, afară. Nu poţi intra. Nu vreau să intri. Asta nu-i casă, e vizuina unei sălbăticiuni.

Pătrunse pe uşă, aplecîndu-se şi mai mult, ca să nu se lovească de pragul de sus.

Mai înainte să ia scaunul pentru oaspete, se apropie de o masă din fundul încăperii, pe care era un clondir cu gîtul ascuns într-un pahar răsturnat cu gura în jos.

— Te rog din suflet, nu bea, Lorenzo, îl opri Santos, apropiindu-se de uşă.

— Doar o înghiţitură. Lasă-mă, doar o înghiţitură. Simt nevoia în clipa asta. Nu-ţi dau şi ţie, e otravă. Dar dacă vrei...

— Mulţumesc. Nu obişnuiesc să beau.

— Te vei obişnui...

Şi un zîmbet îngrozitor se ivi pe faţa supţă a ruinei aceleia omeneşti, în timp ce mîinile-i tremurînde făceau să se izbească paharul de gîtul clondirului.

Văzînd cît rachiu îşi toarnă, Santos vru să-l împiedice, însă înăuntru era un aer atît de greu, încît nici nu putu să treacă pragul. De altfel, Lorenzo ridicase paharul la gură şi-l golea pe nerăsuflate.

După aceea îşi şterse apăsat mustăţile cu braţul, întocmai ca un copil care nu ştie încă să se folosească de mînă, luă un scaun de lemn şi unul unsuros făcut din piele crudă şi ieşi afară, mormăind :

— Așa, care va să zică, un Luzardo în casa unui Barquero! Și totuși trăiesc amîndoi. Ultimii care au mai rămas!

— Te rog din tot sufletul să...

— Nu! Mi-ai mai spus. Acum știu... Luzardo nu vine ca să ucidă, iar Barquero îi oferă cel mai bun scaun pe care îl are: uite, ăsta. Stai. Și el, Barquero, să stea pe cestălalt. Așa.

Scaunul de lemn, foarte scund, îl silea să îndoaie picioarele și să-și sprijine brațele pe genunchi, lăsînd mîinile tremurînde să-i atîrne într-o poziție grotească, ce făcea și mai respingătoare mizeria-i trupească. Ca singură îmbrăcăminte, niște pantaloni slinoși, din cei cărora un *llanero* le spune „gheară de curcan", crăpați în părți pînă la genunchi, și o flanea în dungi, prin ale cărei găuri îi ieșea la iveală părul de pe piept.

Privind această înspăimîntătoare ruină omenească, Santos încercă un simțămînt de groază fatalistă. Cel care se afla în fața lui fusese și el om, un om în care se puseseră speranțe, prilej de mîndrie și dragoste.

Vrînd să facă ceva care să-l îndreptățească a-i vorbi fără să-l privească, scoase o țigară și, pe cînd o aprindea, îi spuse:

— Asta e a doua oară cînd ne vedem.

— A doua oară? murmură întrebător umbra omului de odinioară, cu o expresie de penibilă sforțare a minții. Vrei să spui că ne cunoaștem?

— Da. E mult de-atunci. Eu aveam vreo opt ani.

Lorenzo se dezmorți brusc:

— Eu, în casa voastră? Pesemne că nu începuse încă...

— Întocmai, îi luă vorba Santos. Încă nu începuse dușmănia dintre familiile noastre.

— Pe atunci mai trăia tata?

— Da. Şi la noi în casă, ca şi la voi, toţi te lăudau mult, pe tine şi inteligenţa ta extraordinară, care era mîndria familiei.

— Inteligenţa mea ? făcu Lorenzo, ca şi cînd ar fi fost vorba despre ceva ce n-ar fi avut niciodată. Inteligenţa mea ! exclamă el din nou, trecîndu-şi mîinile prin păr, cu un gest chinuit. Şi, în cele din urmă, aţintind asupra lui Santos o privire imploratoare, îngăimă : De ce vii să-mi vorbeşti de asta ?

— O amintire venită aşa, deodată, zise Santos, ascunzîndu-şi intenţia de a provoca în mintea aceea degradată o reacţie salutară. Eram copil, dar auzind mereu cum te lăudau toţi ai mei, mai cu seamă mama, care nu uita să-mi spună : „Ia exemplu de la Lorenzo", ori de cîte ori voia să-mi dea un imbold, am ajuns să-mi fac despre tine cea mai înaltă idee ce poate să încapă în capul unui copil de opt ani. Nu te cunoşteam, dar trăiam gîndindu-mă neîncetat la „verişorul care învaţă la Caracas, să-şi ia diploma", şi nu existau cuvinte, atitudini, ori gesturi obişnuite de-ale tale despre care să aud vorbindu-se fără să mă apuc de îndată să le imit. Nu-mi amintesc să fi trăit o mai mare emoţie în copilărie ca în ziua cînd mama mi-a spus : „Vino să-l cunoşti pe vărul tău Lorenzo". Aş putea să înfăţişez scena întocmai : mi-ai adresat două-trei întrebări care se pun de obicei copiilor atunci cînd ne sînt prezentaţi şi cum, cu acelaşi prilej, tata ţi-a spus, cu o mare mîndrie de *llanero*, că eram „un călăreţ iscusit", tu i-ai răspuns printr-un lung discurs, care mie mi s-a părut o adevărată muzică cerească, nu atît pentru că nu înţelegeam o iotă — îşi închipui ! — ci pentru că, fiind vorbele tale, totul însemna pentru mine elocinţa însăşi. M-a impresionat adînc o frază : „E necesar să ucidem centaurul pe care fiecare

llanero îl poartă în ființa sa", chiar așa ai spus. Eu, bineînțeles, n-aveam cum să știu ce e un centaur, și cu atît mai puțin reușeam să-mi explic de ce fiecare *llanero* îl poartă în ființa sa ; dar cuvintele astea mi-au plăcut atît de mult și mi-au rămas întipărite în minte în așa chip, încît, ți-am să-ți mărturisesc, primele mele încercări oratorice — noi toți, *llaneros*, aparținem unui neam de oameni emfatici, avem într-un anumit fel pasiunea oratoriei — au purces de la acel : „E necesar să ucidem centaurul", cuvinte pe care le declamam, singur cu mine însumi, fără să înțeleg nimic din ceea ce spuneam, firește, și în același timp fără să pot duce mai departe firul ideilor. E de prisos să-ți spun că faima ta de orator ajunsese de mult la urechile mele.

Tăcu o vreme, chipurile să scuture scrumul din capătul țigării, dar în realitate vrînd să-i lase răgaz lui Lorenzo să dea în vileag efectul produs asupra sa de aceste cuvinte.

Ceva se petrecuse în el, desigur, căci își trecea nervos mîinile de la frunte pînă la ceafă, vădind o mare agitație ; Santos, mulțumit de opera sa, continuă :

— La cîțiva ani după aceea, la Caracas, mi-a căzut în mînă o broșură cu un discurs ținut de tine la nu știu ce serbare patriotică, și închipuiește-ți ce emoție m-a cuprins cînd am reîntîlnit acolo acele faimoase cuvinte. Îți mai aduci aminte de acest discurs ? Ideea era : Centaurul este barbaria, prin urmare, trebuie să isprăvim cu el. Am aflat atunci că această teorie, care proclama o orientare mai utilă a istoriei noastre naționale, a stîrnit scandal printre tradiționaliști, și am avut satisfacția să constat că ideile tale au făcut epocă în ce privește modul de a aprecia istoria luptei noastre pentru independență. Acum eram capabil să-ți înțeleg teza, simțeam și gîndeam ca tine. Ceva tot trebuia să-mi rămînă după atîta repetare, nu crezi ?

Lorenzo nu făcea decît să-şi treacă mereu mîinile tremurînde peste frunte, dinapoia căreia se dezlănţuise dintr-o dată furtuna amintirilor.

Tinereţea lui strălucită, viitorul plin de promisiuni, speranţele puse în el. Caracas... Universitatea... Plăcerile, răsfăţările succesului, prietenii care îl admirau, o femeie care îl iubea — tot ce te îmboldeşte să doreşti viaţa. Studiile aproape să fie încununate cu titlul de doctor, o atmosferă de simpatie prielnică unui triumf binemeritat, orgolioasa stăpînire a unei inteligenţe fericite, cînd, deodată : chemarea. Porunca fatală a barbariei, aşternută pe hîrtie de mîna mamei : „Vino. José Luzardo l-a ucis ieri pe tatăl tău. Vino să-l răzbuni."

— Îţi dai seama acum de ce nu pot să mă simt duşmanul tău ? încheie Santos Luzardo, întinzînd o mînă de ajutor acelui suflet ce se zbătea să iasă din prăpastie. Tu ai fost ţinta admiraţiei mele în copilărie ; m-ai ajutat, apoi, indirect, dar foarte eficace, întrucît multe din înlesnirile pe care le-am întîlnit la Caracas, în viaţa de student şi în relaţiile sociale, erau rezultatul preţuirii şi simpatiilor pe care tu le-ai lăsat acolo ; şi, în sfîrşit, am o datorie sfîntă de recunoştinţă faţă de tine în ce priveşte orientarea mea spirituală : încercînd să te imit, am cîştigat aspiraţii nobile.

Cumplitul sarcasm pe care împrejurarea de faţă îl dădea acestor cuvinte bine intenţionate sfîrşi prin a scoate din minţi ruina omului de odinioară. Se ridică pe neaşteptate de pe scaunul unde şedea gîrbovit, sub povara mizeriei sale trupeşti şi a furtunii sale lăuntrice, şi se repezi în casă.

După cîteva clipe se auzi clincănind gîtul clondirului lovit de buza paharului ţinut în mîna tremurîndă. Santos murmură :

— De prisos. Nefericitului ăstuia nu-i mai rămîne altceva decît abrutizarea beţiei.

Era gata să plece, cînd Lorenzo se întoarse ; pasul lui vădea mai multă siguranță, iar pe față avea întipărit un aer mai inteligent, trezit de beciul alcoolului.

— Nu ! Încă nu poți să pleci ; trebuie să mă asculți. Tu ai vorbit, acum e rîndul meu. Stai jos și ascultă ce vreau să-ți spun.

— Să lăsăm pe altădată, Lorenzo. Voi veni mereu pe aici, să stau de vorbă cu tine.

— Nu ! Acuma vreau. Te implor să mă asculți. Și continuă îndată, ca un posedat : Te implor ! Nu, îți poruncesc să mă asculți ! Ai venit să mă zgîndări, acum trebuie să mă asculți.

— Fie. Am să-ți fac pe plac, se învoi Santos, îngăduitor. Uite, stau. Spune tot ce dorești.

— Da. Voi vorbi. Voi vorbi, în sfîrșit ! Ce mare lucru să poți vorbi, Santos Luzardo !

— Și n-ai cu cine ? Nu trăiești aici cu fata ta ?

— Nu-mi aminti acum de fata mea. Nu tu ești acela care vorbește. Ascultă. Ascultă, atît. Așa. Aici !... Uită-te mai bine, Santos Luzardo ! Acest spectru al unui om isprăvit, această ruină omenească, acest hoit care îți vorbește a fost idealul tău. Eram cel despre care ai vorbit adineauri, și azi sînt ăsta, care mă vezi. Nu ți-e frică, Santos Luzardo ?

— Frică, de ce ?

— Taci ! Nu te întreb ca să-mi răspunzi, vreau să auzi tot ce am să-ți spun : acel Lorenzo Barquero de care ai vorbit n-a fost decît o minciună ; adevărul este ce vezi acum ! Și tu ești o minciună, care se va destrăma curînd. Pămîntul ăsta nu iartă. Și tu ai auzit chemarea mîncătoarei de oameni. Am să te văd căzînd în brațele ei. Iar cînd va deschide brațele, nu vei mai fi decît o zdreanță... Iată, privește-o. Miraje peste tot : colea se vede unul, dincolo altul. *Llanura* e plină de miraje. Mă doare, dar ce vină am eu dacă ți-ai făcut iluzii că un Luzardo — pentru că și eu sînt un

Luzardo — poate să constituie un ideal uman ? Numai că nu sîntem singuri, Santos. Da, ne rămîne mîngîierea asta. Eu am cunoscut destui care la douăzeci şi ceva de ani promit mult. Lasă-i să treacă de treizeci : s-a isprăvit cu ei, se pierd. Nu erau decît nişte miraje de la tropice. Ascultă ce-ţi spun : eu, unul, nu m-am înşelat niciodată pe mine însumi. Ştiam că tot ce alţii admiră la mine e minciună. Am descoperit asta îndată după unul din cele mai mari triumfuri din viaţa mea de student : un examen pentru care nu mă pregătisem temeinic. M-am pomenit dezvoltînd un subiect despre care habar n-aveam, am început să vorbesc, şi vorbele, vorbele singure, au făcut totul. Nu numai că am obţinut un calificativ excelent, dar m-au aplaudat înşişi profesorii. Mişeii ! De atunci am început să observ că inteligenţa mea, ceea ce toţi numeau marele meu talent, nu funcţiona decît atîta timp cît vorbeam ; cînd tăceam, mirajul se destrăma, şi eu nu înţelegeam o iotă, nimic. Am simţit minciuna inteligenţei şi a sincerităţii mele. Îţi dai seama ? Minciuna propriei sinceriţăţi ; adică cel mai rău lucru care se poate întîmpla unui om. Am simţit-o ghemuită în fundul inimii mele, aşa cum un om aparent sănătos simte probabil in el rana latentă a unui cancer ereditar. Şi am ajuns să am oroare de universitate, de viaţa de la oraş, de prietenii care mă admirau, de logodnică, de tot ce era cauză sau efect al acelei automistificări.

Santos îl asculta cu un viu interes, pătruns de emoţie şi speranţă. Cine era în stare să cugete astfel şi să se exprime cu atîta luciditate nu era încă definitiv pierdut.

Asta însă nu putea să ţină mult. Era la mijloc şi şfichiuirea alcoolului, şi acel organism obişnuit cu băutura răspundea stimulentului ei numai pentru un scurt interval de timp, urmat de căderea bruscă în inconştienţă. Şi, într-adevăr, scurta tăcere a lui Lorenzo se

dovedi suficientă pentru ca mirajul să se destrame încă o dată.

— Să ucizi centaurul ! He ! He ! Nu fii idiot, Santos Luzardo ! Crezi că vorba asta cu centaurul e pură retorică ? Eu te asigur că există. L-am auzit nechezînd. În fiecare noapte trece pe aici. Și nu l-am auzit numai aici, ci și-acolo, la Caracas. Și aiurea. Oriunde se găsește unul de-ai noștri, dintre cei care avem sînge de Luzardo în vine, auzim nechezatul centaurului. Și tu l-ai auzit, de aceea te afli aici. Cine a spus că centaurul poate să fie ucis ? Eu ? Scuipă-mă în față, Santos Luzardo ! Centaurul e un fel de entelehie [1]. De o sută de ani galopează pe pămîntul ăsta, și-au să mai treacă așa încă o sută. Eu mă credeam un om civilizat, primul om civilizat din familia mea, dar a fost destul să mi se spună : „Vino să-ți răzbuni tatăl", ca să iasă la iveală sălbaticul din mine. La fel s-a întîmplat și cu tine : ai auzit chemarea. Am să te văd căzîndu-i în brațe, pierzîndu-ți mințile pentru o mîngîiere a ei. Apoi, îți va da cu piciorul, iar cînd tu îi vei spune : „Sînt gata să mă căsătoresc cu tine", ea va rîde de mizeria ta și...

Începu să-și smulgă părul din cap. Ideea fixă, care abia de cîteva clipe i se strecurase în vorbire, izbuti pînă la urmă să pună pe de-a-ntregul stăpînire pe el. Brațele i se muiară. Cu smocuri de păr între degete și cu bărbia lăsată în piept, se porni să îngăimeze :

— Mîncătoarea de oameni !

Santos Luzardo privi un moment în tăcere și cu inima strînsă la zbuciumul dramatic al acestei ruine omenești, și apoi, încercînd să-l învioreze puțin, întrebă :

— Și fiica ta ?

---

[1] Termen din filozofia lui Aristotel, desemnînd scopul lăuntric care ar determina întregul proces al evoluției materiei.

Lorenzo, cu ochii pironiți spre zarea cîmpiei, murmură însă în neștire :

— *Llanura !* Blestemată *llanura*, mîncătoare de oameni !

Santos cugetă în sinea sa : „Într-adevăr, mai mult decît farmecelor faimoasei *doña* Bárbara, nefericitul acesta a căzut victimă vieții abrutizante din pustietatea de aici".

O neașteptată izbucnire de luciditate învioră fața lui Lorenzo, alungînd o clipă rictusul sumbru al beției.

— Marisela, chemă el. Vino să-ți cunoști vărul.

Nimeni nu răspunse din *rancho*, și atunci zise :

— Asta nu iese afară nici dacă o scoți de păr. E mai sălbatică decît un mistreț... Un mistreț.

Capul îi căzu din nou în piept, bale prelungi începură să-i curgă din gura schimonosită.

— Lasă, Lorenzo, spuse Santos, ridicîndu-se în picioare. Am să trec des pe la tine.

Bețivul sări de pe scaun și, împleticindu-se, pătrunse în casă.

— Dă-i pace, îl domoli Santos, crezînd că s-a dus să o caute pe Marisela. Am s-o cunosc altă dată, și se apucă să-și dezlege calul.

Tocmai pusese un picior în scară, cînd îl văzu pe Lorenzo ridicînd clondirul și vărsînd băutura pe el, fiindcă nu era în stare să-l ducă la gură. Se repezi înăuntru să i-l ia din mînă.

Bețivul băuse însă destul ca să cadă fulgerat. Se agăță de brațele lui Luzardo și, sfredelindu-l cu niște ochi de nebun, exclamă :

— Santos Luzardo ! Uită-te la mine ! Pămîntul ăsta nu iartă !

XI

Frumoasa adormită

Pe drumul de întoarcere spre Altamira, sub dureroasa impresie a celor văzute, Santos întîlni din nou țărăncuța cu care stătuse de vorbă. Abia după ce dăduse ochi cu mizeria ce domnea în coliba lui Lorenzo Barquero, îl fulgeră bănuiala că ființa aceasta, sălbatică, lățoasă, murdară, desculță și acoperită ca vai de lume de un veșmînt numai zdrențe, era chiar fata lui.

Lăsase la pămînt legătura de vreascuri și stătea întinsă alături, cu coatele înfipte în nisip, cu fața cuprinsă în palme și privirea visătoare.

Santos se opri în loc și se uită lung la ea. Sub zdrențele subțiri și soioase ce i se lipeau de corp, linia boltită a spatelui, a șoldurilor și a coapselor era de o frumusețe statuară ; în schimb, labele mari și umflate ale picioarelor, cu pielea învîrtoșată și crăpată din pricina umblatului desculț, stricau tot farmecul ; și tocmai asupra acestei jalnice urîțenii i se opriră ochii plini de compătimire.

O sforăitură a calului smulse fata din visare și, descoperind prezența unui om la cîțiva pași de ea, se ghemui ca să-și ascundă goliciunea pulpelor, după care mormăi de cîteva ori a nemulțumire și pufni în rîs, cinchită acolo, pe nisip.

— Tu eşti Marisela ? întrebă Santos.

Trebui să i se repete întrebarea, ca apoi să răspundă repezit, ca o sălbatică ce era, deşi cu o umbră de tulburare în glas :

— Păi dacă ştiai cum îmi zice, la ce mai întrebi ?

— La drept vorbind, nu ştiam. Bănuiam numai că eşti fata lui Lorenzo Barquero. Tot aşa o cheamă şi pe ea, dar voiam să mă conving de asta.

Fire închisă — o sălbăticiune, aşa cum spusese tatăsău — la auzul acestui cuvînt, necunoscut de ea, sări îndată :

— Conving ? Hm ! Ce te uiţi aşa la mine ? Ai putea să-ţi vezi de drum.

„Cu atît mai bine dacă sălbăticia îi păzeşte nevinovăţia", gîndi Santos, şi apoi căută să o tragă de limbă :

— Ce înţelegi tu prin vorba asta ?

— Oho ! Da' multe mai vrei dumneatale să ştii ! mormăi fata şi pufni din nou în rîs.

„Nevinovată, ori răutăcioasă ?" se întrebă Santos Luzardo, dîndu-şi seama că, departe de a-i face silă, se bucura că s-a oprit să vorbească cu ea ; pe urmă, alungîndu-şi zîmbetul, continuă să privească plin de compătimire la mogîldeaţa aceea cu părul numai laţe şi acoperită de zdrenţe.

— Pînă cînd ai dumneatale de gînd să stai aici, hai ? bombăni Marisela. Nu pleci odată ?

— Asta te întreb şi eu : pînă cînd ai de gînd să stai aici ? E timpul să te duci acasă. Nu ţi-e frică să umbli singură prin locurile astea pustii ?

— Eh ! De ce mi-ar fi frică, hai ? Ce, o să mă rupă fiarele din pădure ? Şi dumneatale ce-ţi pasă că umblu singură pe unde-mi place ? Eşti cumva *taita* al meu, ca să vii şi să mă certi ?

— Da' repezită mai eşti, fetiţo ! Nici măcar să vorbeşti cu oamenii n-ai învăţat ?

— De ce nu mă-nveți dumneatale, hai ? Și rîsul îi scutură din nou trupul cinchit cu fața la pămînt.

— Să știi că am să te învăț, spuse Santos, a cărui compătimire începea să se schimbe în simpatie. Numai că trebuie să mă răsplătești dinainte pentru asta, arătîndu-ți chipul pe care te silești atîta să-l ascunzi.

— Ba bine că nu ! chicoti ea, ghemuindu-se și mai mult. Pleacă odată, zău, c-o să te prindă noaptea în pădure.

— Pînă nu-ți văd chipul, nu plec de-aici. Vreau să te cunosc, mi s-a spus că ești tare urîtă, și eu n-o să cred dacă nu văd cu ochii mei. Îmi vine greu să cred că o rudă de-a mea poate să fie urîtă. E adevărat, încă nu ți-am spus, tu îmi ești nepoată.

— Mțț ! făcu ea. Eu nu-l am decît pe *taita*, fiindcă pe maica nici nu pot să spun că o cunosc.

Faptul că pomenise de maică-sa risipi dintr-o dată voioșia din vorba lui Santos, iar ea, temîndu-se că l-a supărat, îl privi cu coada ochiului pe sub brațul cu care-și acoperea fața și stărui :

— Vezi, degeaba spui dumneatale, nu-mi ești nimic. De-ar fi adevărat, n-ai fi tăcut.

— Ba da, copilă, întări el cu duioșie. Sînt Santos Luzardo, văr bun cu tatăl tău. Întreabă-l pe el, dacă vrei să te convingi. Și nu înțelege încă o dată greșit acest cuvînt.

— Bine. Dacă-i adevărat că ești unchiul meu... Da' eu nu cred, știi ?.. Zău ! Și se mai spune că femeile sînt curioase. Haide, uită-te, ca să pleci odată.

Și fără ca Santos să mai stăruie să-și arate fața, ridică și lăsă iute capul, cu ochii închiși și cu buzele strînse, ca să nu pufnească în rîs — cochetărie pornită dintr-un amestec de teamă și nevinovăție.

Să fi avut vreo 15 ani ; în ciuda faptului că hrana sărăcăcioasă, apa rea, delăsarea și viața în pustietatea

aceea îi ofileau tinereţea, sub jalnica-i murdărie şi sub părul-i vîlvoi, se ghicea o faţă cu trăsături desăvîrşite.

Fulgerarea unei clipe se dovedi de ajuns ca ochii lui Santos să descopere şi să-i preţuiască frumuseţea.

— Cît eşti de frumoasă, copila mea ! exclamă el şi rămase să o privească pătruns de un alt fel de compătimire.

În vremea asta, ea, fără urmă de sălbăticie, ci alintată, umanizată prin cea dintîi izbucnire a emoţiei pricinuite de aceste cuvinte măgulitoare, îi spunea cu o voce dulce, adînc rugătoare :

— Haide, pleacă odată !

— Mai e ceva, zise Santos. Nu mi-ai arătat ochii. Lasă-mă să-ţi văd ochii. Aha ! Înţeleg de ce nu te încumeţi să-i deschizi. Eşti sasie, de bună seamă. Ai fi avînd nişte ochi tare urîţi.

— Eu, sasie ! Na, uită-te !

Se aşeză curajoasă în capul oaselor şi deschise doi ochi minunaţi — cea mai frumoasă podoabă de pe faţa ei ; îl privi lung, fără să clipească, iar el exclamă din nou :

— Frumoasă foc, copila asta !

— Ei, haide, pleacă ! stărui Marisela, cu obrajii împurpuraţi, însă fără să înceteze să-l privească.

— O clipă. Am să-ţi dau îndată prima lecţie pentru care m-ai răsplătit dinainte.

Coborî de pe cal, se apropie de fată, în ai cărei ochi negri mari se citea o teamă rugătoare, şi, prinzînd-o de braţ, o făcu să se ridice de jos.

— Vino încoace, nepoţică. Am să te învăţ la ce foloseşte apa. Eşti frumoasă, dar ai fi şi mai frumoasă dacă nu te-ai delăsa atîta.

Vorba fără umbră de răutate a omului aceluia ce făcea parte dintr-o lume deosebită de aceea pe care o cunoştea ea, o ajută să-şi alunge teama instinctivă de pînă acum, şi Marisela se lăsă purtată pînă la marginea

unui ochi de apă limpede, aflat pe malul mlaștinii, ascunzîndu-și fața cu brațul liber și rîzînd pe jumătate rușinată, pe jumătate mulțumită.

Ajunși acolo, Santos o făcu să se aplece și, luînd apă în palme, începu să-i spele brațele, apoi obrajii, așa cum speli un copil.

— Vezi, învață să te speli, să îndrăgești apa, îi spunea, și ai să fii și mai frumoasă. Rău face tatăl tău că n-are grijă de tine așa cum meriți ; și-apoi, păcătuiești și împotriva naturii, care te-a făcut frumoasă, dovedind atîta delăsare față de tine însăți. Pămîntul îți dă apă, și trebuie cel puțin să fii curată. Am să-ți trimit o rochie ca lumea, să o schimbi pe asta, care nici măcar nu te acoperă, un pieptene să-ți descurci părul și niște pantofi, să nu mai umbli desculță. Așa ! Așa ! Ia spune, de cînd nu te-ai mai spălat pe față ?

Marisela își lăsa obrajii în răcoarea apei, strîngînd buzele și ochii, iar făptura-i feciorelnică tremura sub atingerea mîinilor de bărbat. Neavînd un prosop la îndemînă, Santos scoase batista să-i șteargă fața, apoi o prinse de bărbie, silind-o să ridice capul. Ea deschise ochii mari și-l privi, îl privi lung, și ochii i se umplură de lacrimi.

— Haide, zise Santos. Acum te întorci acasă. Te însoțesc, nu te las să mergi singură prin locurile astea, la ora asta.

— Nu. Mă duc singură, hotărî ea. Da' pleacă dumneatale întîi.

Și alta era vocea cu care vorbea acum.

Mîinile lui i-au spălat obrazul, cuvintele lui i-au trezit sufletul adormit. Își dă seama că lucrurile s-au schimbat dintr-o dată. Că ea însăși este alt om.

Își simte obrazul curat și aude că i se spune : „Ce frumoasă ești, copila mea !" și o cuprinde dorința să

se cunoască. Cum oare sînt ochii, gura, trăsăturile feței ? Își trece mîinile peste față, își pipăie obrajii, se mîngîie, de parcă s-ar modela singură, vrînd ca mîinile să-i spună cum este Marisela.

Dar mîinile nu-i spun decît : „Sîntem aspre și nu simțim nimic. Vreascurile și spinii ne-au învîrtoșat pielea."

De ce oare nu simți și propria-ți frumusețe așa cum simți durerile ?

El i-a lăsat două lucruri gingașe.

Răcoarea apei pe obrajii ce-i dau acum senzații necunoscute. Acum, da, își simte frumusețea ! Aceste senzații noi și gingașe nu pot să aibă altă obîrșie. Așa trebuie că simte copacul în coaja lui tare și scorțoasă frăgezimea tinerelor vlăstare ce zbucnesc dintr-însul. Așa trebuie să se înfioare savana cînd, după focurile din martie, se pomenește într-o bună dimineață înverzită pînă în zare. El i-a lăsat, de asemenea, tulburarea stîrnită de unele cuvinte pe care ea nu le-a mai auzit pînă atunci. Le repetă și aude cum îi răsună în adîncul inimii ; și în același timp își dă seama că inima ei era ceva negru, adînc, mut și deșert. Și, deopotrivă, ceva sonor, ca puțul întunecat și adînc de lîngă casa ei, cu oglindă de apă colo jos. „Frumoasă foc, copila asta !..." Și vocea răsună profund, ca într-un puț, atunci cînd vorbești deasupra ghizdului.

Nici lumea înconjurătoare nu mai e cea de pînă acum : bunăoară, pădurea de palmieri, încîlcită și singuratică, unde ea aduna vreascuri și unde putea să stea ceasuri în șir, întinsă pe nisip, nemișcată pînă în adîncul sufletului, fără doruri și fără gînduri. Acum păsările cîntă, și ea le ascultă cu bucurie, acum mlaștina oglindește peisajul, și e minunată pădurea de palmieri cu vîrfurile răsturnate în jos, cerul adînc din apa ne-

clintită. Acum, lianele ghemuite în sarcina ei de vreascuri răspîndesc o mireasmă de flori, și-i tare plăcut să o tragi adînc în piept. Frumusețea nu se află numai în ea ; frumusețea e peste tot : în trilul voios al *paraulatei*, în ochiul de apă și în geana-i de iarbă fragedă, în pădurea de palmieri adîncă și străvezie, în savana necuprinsă și în înserarea ce pogoară dulce, aurie și tăcută. Și ea nu și-a dat seama că toate acestea există, că sînt făcute ca să le privească cu ochii ei.

Pentru prima dată, Marisela nu adoarme de îndată ce se întinde pe rogojină. Se simte străină de așternutul acela mizer din foi aspre, ca și cum acolo s-ar fi cuibărit o altă ființă, neobișnuită cu o viață de lipsuri ; o sîcîie zdrențele soioase pe care mai înainte nu le dezbrăca nici cînd se culca, de parcă acum le-ar fi pus întîiași dată pe ea ; toate simțurile ei resping senzațiile cu care s-a deprins și care i-au devenit dintr-o dată nesuferite, de parcă acum s-ar fi născut în ea o altă ființă, nespus de gingașă.

Și-apoi, nu o lasă să adoarmă nici sufletul de femeie abia trezit în ea, tulburîndu-i viața simplă ca vîntul ce nu știe decît să rătăcească prin savană. Simțăminte nedeslușite prind să se învălmășească în sufletul ei : e o bucurie ce are în sine multă suferință, o speranță înfiorată de temeri, nevoia de a scutura din cap ca să alunge un anume gînd, pentru ca apoi să rămînă nemișcată, așteptînd același gînd să se întoarcă. Și mai sînt atîtea lucruri pe care ea nu izbutește să le lămurească. Iată că se și aude trîmbița unui *carrao* [1], vestind apropierea zorilor :

„Scoală-te, Marisela ! Apa din fîntînă e proaspătă. Au răcorit-o stelele ce s-au perindat toată noaptea peste ghizd. Și au mai rămas cîteva în adînc. Hai, scoate-le

[1] Pasăre de apă.

în ciutură și varsă-le peste tine. Te vor face curată din creștet pînă-n călcîie, așa cum sînt ele."

Soarele răsare și luna pălește pe cer, iar pădurea de palmieri tremură ca o dumbravă sfîntă în tăcerea zorilor.

Ciutura puțului coboară și urcă fără încetare, iar apa din adînc, care n-a văzut lumina, șiroiește strălucind pe trupul despuiat, feciorelnic.

XII

Aşa va fi într-o zi

Grozav se mai miră Antonio cînd, a doua zi, luîndu-l pe Santos la Macanillal, să vadă cum înaintează hotarul proprietăţii El Miedo, descoperi casa fraţilor Mondragones întoarsă pe vechiul ei loc.

— Au mutat-o azi-noapte, mormăi el. Ia uitaţi-vă unde-i acuma stîlpul de hotar. Se şi vede de unde l-au scos.

— Bine, zise Luzardo. Acum e la locul lui, şi în privinţa asta n-o să mai avem bătaie de cap, cel puţin deocamdată. Dar ca să nu mai mute hotarul de seară pînă dimineaţă, o să ridicăm aici un gard.

Antonio însă nu se arătăt mulţumit :

— Adică, vreţi să primiţi hotarul aşa cum e acuma ? Să vă-mpăcaţi cu sentinţele proceselor cîştigate cu atîta strîmbătate de către *doña* Bárbara ?

— Sînt fapte consumate, cu autoritate de lucru judecat. Împotriva celor mai multe, dacă nu chiar împotriva tuturor acestor hotărîri judecătoreşti, s-ar fi putut face apel cu succes ; numai că eu n-am ştiut să mă ocup de interesele mele... La urma urmei, pămînt mai e încă destul. Animale nu prea văd. Doar ici-colo cîte o turmă de vite.

— Nici animalele nu lipsesc, zise Antonio. Adevărul e că au fugit aiurea, s-au sălbăticit aproape toate.

Avem multe vite sălbatice la Altamira, după cum v-am mai spus, fiindcă noi, puținii dumneavoastră prieteni care am mai rămas pe aici, în loc să căutăm să le prindem, le-am lăsat să se sălbăticească. Era singurul chip să vă scăpăm vitele, să le lăsăm să fugă pe capete. Aici, pînă acum lipsea stăpînul ; acum e nevoie de oameni care să muncească.

— Într-adevăr, văd că Altamira a ajuns un adevărat pustiu. Înainte vreme, în toate părțile erau case.

— Puținii coloni [1] care mai rămăseseră i-a alungat *don* Balbino cînd și-a luat în primire slujba ; că, de, nemaifiind oamenii dumneavoastră la hotar să vegheze, vecinii au dat iama oricînd și au mînat din urmă orice cireadă de vite tinere întîlnită în cale.

— Prin urmare, dușmanul n-a fost numai *doña* Bárbara ?

— Ea, vorba ceea, a făcut cu avutul dumneavoastră tot ce-a poftit ; da' și ceilalți au jefuit, nu mi-e rușine. Așa, bunăoară, au scos adăpătorile de pe pămîntul Altamirei și le-au așezat acolo unde le-a convenit, ca vitele noastre să le ia drumul și să le cadă singure în mîini. La fiecare adăpătoare din astea o să vedeți cîte patru-cinci peoni de-ai lor cum prind ziua-n amiaza mare cu lasoul vitele Altamirei. Ia uitați-vă. Vedeți cireada de colo ? Vitele se duc la adăpătorile de la Bramador, pe pămînturile ce țineau cîndva de moșia asta, da' acuma țin de El Miedo. Și cînd o vită neînsemnată cu fierul calcă acolo, pe malul apei, gata, poți s-o socotești pierdută. Tocmai oamenii *doñei* Bárbara au mînat vitele într-acolo pînă să le obișnuiască, și noi n-am putut să le împiedicăm. Cît despre *mister* ăla, aciuat la Lambedero [2], pe pămîntul Barquereñei, ce să mai zic ! *Mister* Danger, de care v-am vorbit

[1] *Colono*, agricultor care lucrează temporar o bucată de pămînt în arendă. Colonii trăiesc de obicei în grupuri, colonii.

[2] Pămînt silitros.

azi-dimineață. Asta-i mai rău decît cel mai păcătos *llanero*, și-o vită care pătrunde prin trecerea de la Corozalito n-o mai vezi înapoi. Eu zic că întîi și-ntîi ar fi bine să punem din nou scocurile la adăpătorile cele vechi și să deprindem vitele să nu-și mai plimbe setea pe la vecini. Apoi trebuie să ridicăm iar gardul care pînă pe vremea tatălui dumneavoastră închidea trecerea de la Corozalito, ca vitele să nu se mai tragă spre Lambedero, pe pămîntul Barquereñei. Dacă vreți, săpăm chiar azi gropile pentru stîlpi.

— Nu-i nevoie să ne grăbim. Înainte de toate trebuie să cercetez actele de proprietate ale Altamirei, ca să știu exact care este linia de hotar, și să studiez legea *llanurei*.

— Legea *llanurei*? i-o întoarse, plin de șiretenie, Antonio. Știți dumneavoastră cum i se zice pe aici? Legea *doñei* Bárbara. Lumea vorbește c-a plătit bani să-i facă o lege taman pe măsură.

— După cum merg lucrurile pe-aici, nici n-ar fi de mirare, spuse Santos. Dar atîta vreme cît există lege, trebuie să ne ținem de ea. Fiindcă au s-o îmbunătățească ei.

În aceeași după-amiază, după ce mai întîi cercetă hîrtiile de proprietate și legea *llanurei*, Santos încunoștință în scris pe *doña* Bárbara și pe *mister* Danger că a hotărît să împrejmuiască ferma. El îi invita ca în termenul legal să evacueze animalele ce le aparțin și s-ar afla la păscut pe savanele altamirene; totodată, le cerea îngăduința să și le retragă și el pe ale sale de la El Miedo și de la Lambedero. Chiar Antonio duse scrisorile. Pe drum cugeta în sinea sa: „*Doñei* Bárbara e ca și cum i s-ar fura bani cu asta. Împrejmuirea cu gard, prevăzută — vezi, dragă Doamne! — în legea ei, nu-mi place nici mie prea mult, da' ei n-o să-i placă de fel. Într-o zi trebuia să se găsească cineva care să-i vină de hac!"

A doua zi, pe la căderea nopții, Santos plecă împreună cu Antonio spre Mata Luzardero. Călăriră vreo două ceasuri prin savane umblate, apoi pătrunseră într-un cîmp cu ierburi încîlcite de izmă uscată și de măturici-amare, pe unde nu se vedea nici urmă de vită.

De după copacii întunecați ai pădurii se ridica discul lunii, împrăștiind o lumină melancolică peste întinderea cîmpului buruienos.

Antonio își lăsă calul la pas și, după ce îl sfătui pe Santos să înainteze în tăcere și cu băgare de seamă, urcară pe povîrnișul unei dune.

— Luați aminte, îi spuse el. O s-auziți acuma ceva ce nici nu vă puteți închipui.

Și, făcîndu-și mîinile pîlnie la gură, scoase un chiot ascuțit, care se rostogoli de pe creasta dunei, sfredelind liniștea nopții.

În clipa următoare se ridică un freamăt larg și mereu crescînd, și tot acel spațiu întins pe care îl cuprindea ochiul de pe culmea colinei se agită și tremură sub tropotul a numeroase cirezi de vite sălbatice.

— Ia ascultați ! se aprinse peonul. Sînt mii și mii de vite neînsemnate cu hierul, care nici nu știu de om. Au trecut șapte ani și mai bine de cînd n-au mai intrat caii în savanele astea. Ce-auziți aici nu-i nimic pe lîngă alte cirezi, aflate și mai încolo, spre Cunaviche. Altamira se ține încă bine, zău ! Vitele sălbatice i-au fost scăparea ; numai că acuma trebuie să isprăvim cu ele. Tare mi-ar mai plăcea să dăm așa vreo cîteva raite prin cirezile astea stîrnite, bineînțeles, dacă dumneavoastră credeți de cuviință. Deocamdată ne lipsesc niște buni aruncători de lasou, că nu toți oamenii noștri pricep rostul vitelor sălbatice, da' știu eu unde să-i găsesc și pot să-i aduc. Afară de asta, mi se pare potrivit să punem din nou pe roate cășeria, așa ca înainte, fiindcă făcea o treabă strașnică. Cășeria-i bună nu numai pentru că mai aduce un ban,

da' ajută și la îmblînzirea vitelor. Astea de pe-aici sînt dintre cele mai afurisite și omoară mulți cai cînd e vorba să le prindem.

Atare motive practice îndreptățeau îndeajuns înființarea cășeriilor ; numai că Santos Luzardo văzu aici și altceva, de ordin diferit, dar tot atît de interesant în ochii lui ca și cel economic : orice putea să contribuie în acest mediu la suprimarea cruzimii avea o mare însemnătate pentru el.

În sfîrșit, în ziua următoare, dintr-o altă convorbire cu Antonio, îi veni o idee și mai potrivită cu planurile sale de civilizator al *llanurei*.

— Azi am găbjit vreo cincizeci de vite nemarcate într-o singură ieșire cu lasoul.

„A găbji", adică a prinde cu lasoul vitele neînsemnate cu fierul roșu întîlnite pe pășunile unui *hato*, constituie pasiunea oricărui *llanero* din Apure. Cum în acele savane întinse fermele nu sînt împrejmuite, animalele circulă liber, iar proprietatea asupra lor o dobîndește cutare sau cutare stăpîn de *hato*. Acesta se face fie în timpul așa-ziselor *vaquerías*, organizate în comun de către vecini, cînd fiecare își ia deoparte și înseamnă cu fierul viteii întărcați și vitele nemarcate strînse cu caii în *rodeos*, fie independent de ele, în orice clipă, după dreptul natural al brațului înarmat cu un lasou. Această formă primitivă de luare în stăpînire — singura cu putință în condițiile mediului respectiv și pe care înseși legile o consfințesc, prevăzînd restricții doar în ce privește întinderea fermei și numărul de capete de vite ce poate avea un proprietar — are totuși ceva din furtul originar de vite, din care pricină nu este numai o trudă, ci și pasiunea omului din *llanura* deschisă, unde forța mai făurește încă dreptul.

Făcînd aceste reflecții în sinea sa, Lorenzo încheie :

— Asta dăunează dezvoltării creşterii de animale, distruge această preocupare, şi ea ar dispărea o dată cu obligaţia impusă proprietarilor de către legea *llanurei* de a-şi împrejmui pămînturile.

Antonio nu se arată convins :

— Se poate s-aveţi dreptate, da' pentru asta ar trebui mai întîi să schimbi firea unui *llanero.* Un *llanero* nu suferă nici o îngrădire. El vrea savana deschisă, aşa cum a lăsat-o Dumnezeu, tocmai ca să poată găbji oricîte dobitoace îi pică-n lasou. Dacă-i iei bucuria asta, se prăpădeşte de urît. Un *llanero* e mulţumit atunci cînd poate spune : „Azi am găbjit atîtea vite" ; puţin îi pasă că vecinul spune şi el acelaşi lucru, fiind încredinţat că dobitoacele lui se află la adăpost şi că cele pe care le prinde vecinul sînt ale altcuiva.

Totuşi, Luzardo continuă să se gîndească la necesitatea de a introduce obiceiul îngrădirii. Cu aceasta ar începe civilizaţia *llanurei :* îngrădirea ar însemna *dreptul* împotriva acţiunii atotputernice, a *forţei*, o limitare necesară a omului în faţa legii.

Acum avea deci înaintea lui o adevărată operă, proprie unui purtător al civilizaţiei : să introducă în legea *llanurei* obligaţia îngrădirii. În acelaşi timp nutrea însă unele gînduri ce-i dădeau simţămîntul că se află pe spinarea unui cal sălbatic, pornit în goana nebunească a îmblînzirii, care face să ţi se învîrtă în faţa ochilor mirajele *llanurei.* Firul gardurilor de sîrmă — această linie dreaptă a omului în cuprinderea liniei curbe a naturii — va tăia pe pămîntul savanei nenumărate drumuri, pe care de atîta timp se pierd, umblînd, speranţele rătăcitoare, un singur drum, drept, spre viitor.

Toate aceste gînduri le rosti cu glas tare, vorbind de unul singur, plin de însufleţire. Într-adevăr, era nespus de frumoasă viziunea sa despre acel Llano al viitoru-

lui, civilizat și prosper, ce i se așterneа înaintea închipuirii.

Era o după-amiază cu soare și vînt puternic. Iarba pășunilor se vălurea în cuprinsul cercului tremurător de ape înșelătoare ale mirajului. Printre dunele depărtate din zare, tîrîte de vîntul voinic, alergau, ca niște rotocoale de fum, trîmbe de pulbere și vîrtejuri de colb.

Deodată, visătorul, copleșit într-adevăr de amăgirea unei clipe și uitînd de realitatea din jur, ori poate dînd frîu liber închipuirii, strigă :

— Calea ferată ! Pe acolo trece calea ferată !

Apoi zîmbi trist, cum zîmbești unei năluciri atunci cînd nu te mai încumeți să nutrești speranțe poate cu neputință de înfăptuit ; dar după ce urmări un pic hîrjoana veselă a vîntului printre dune, murmură încrezător :

— Așa va fi într-o zi ! Progresul va pătrunde în *Ilanura*, și barbaria se va retrage învinsă. Poate că noi nu vom ajunge să vedem asta ; dar sîngele nostru va zvîcni în emoția celor cărora le va fi dat să o vadă.

XIII

Drepturile lui mister Danger [1]

Omul acesta era o masă enormă de mușchi, sub un înveliș de piele roșie, cu niște ochi foarte albaștri și părul de culoarea inului. Venise aici de vreo cîțiva ani, cu o carabină pe umăr, ca vînător de jaguari și caimani. Regiunea îi plăcu, fiind sălbatică, așa ca sufletul lui, un pămînt bun de cucerit, locuit de oameni pe care îi socotea inferiori pentru că nu aveau părul deschis la culoare și ochii albaștri. Deși avea carabină, oamenii crezură totuși că a venit să întemeieze un *hato* și că aduce idei noi ; își puseră deci unele speranțe în el și-l priviră cu simpatie ; dar el se mulțumi să împlînte patru pari în pămînt — pe un loc care nu era al lui și fără să ceară voie cuiva — deasupra cărora aruncă un acoperiș de foi de palmieri și, după ce văzu coliba gata, își atîrnă hamacul, își așeză carabina la îndemînă, se cuibări în hamac, își aprinse pipa, întinse brațele în lături, să-și dezmorțească mușchii puternici, și exclamă :

— *All right !* [2] Iată-mă la mine acasă.

Spunea că îl cheamă William Danger și că e american din Nord, născut în Alasca, fiul unui irlandez

[1] În original : *Mister* Peligro, adică *Mister* Primejdie, traducerea cuvîntului englezesc *danger*.

[2] În regulă ! (Engl.)

și al unei daneze, căutători de aur ; dar lumea se cam îndoia că acesta ar fi numele lui adevărat, fiindcă el adăuga de obicei : „*Mister* Peligro", și cum era hazos în felul său și vorbea cu aerul unui copil nevinovat, se bănuia că își zicea așa numai ca să facă auzită această neliniștitoare tălmăcire în spaniolă.

Pe de altă parte, exista oarecare taină și în jurul persoanei sale. Se spunea că la început, cînd se stabilise în regiune, arătase în mai multe rînduri niște articole din ziarele new-yorkeze, intitulate neschimbat *The Man Without Country (Omul fără țară)*, unde se protesta împotriva unei oarecare nedreptăți făcute unui cetățean care nu era numit și care, după cum spunea, era chiar el ; și cu toate că niciodată nu dăduse o explicație clară și mulțumitoare în ce anume a constat acea nedreptate, nici pentru care motiv își ascundea astfel identitatea, i se deschiseseră toate ușile, în așteptarea rîurilor de dolari ce aveau să se reverse peste *llanura*.

În acest timp, *mister* Danger nu făcea decît să vîneze caimani, vînzînd anual mari cantități de piei ; iar pentru plăcerea lui vîna jaguari, tigri, lei și orice altă sălbăticiune îi trecea prin bătaia armei. Într-o zi, după ce omorî perechea unui jaguar care fătase de curînd, îi luă puii și reuși să crească și să domesticească unul, cu care se hîrjonea, într-o veșnică bună dispoziție de copil mare și brutal. Jaguarul îl mîngîiase cu vreo cîteva lovituri de labă și el se amuza grozav arătînd cicatricele ; iar asta îi dădu tot atîta prestigiu cît și articolele din ziar.

Puțin mai pe urmă, coliba de vînător deveni o casă înzestrată cu un interior destul de confortabil și înconjurată cu țarcuri mari de vite. Povestea acestei transformări, care părea să arate că „omul fără țară" a prins rădăcini în pămînt, avea multe puncte comune cu aceea a *doñei* Bárbara.

Era pe timpul colonelului Apolinar şi tocmai se ridicau acareturi la El Miedo, domeniu botezat aşa de curînd. *Mister* Danger, aflînd şi el despre legenda duhului ocrotitor, dori să fie prezent la acel rit barbar, pe care superstiţioasa muiere nu se putea cu nici un chip să-l dea uitării. În acest scop îi făcu o vizită, pe care de altfel i-o şi datora, întrucît tocmai ei îi aparţinea palma de loc unde îşi clădise coliba.

Să-l vadă pe străin, să-l audă dînd grai dorinţei ce-l stăpînea, să se îndrăgostească de el şi să-şi făurească numaidecît un plan al ei, toate acestea se petrecură într-o clipită în mintea *doñei* Bárbara. Făcu în aşa fel ca Apolinar să-l poftească să ia masa cu ei şi se arătă darnică atunci cînd le umplea paharele, căci amînduror la le plăcea băutura. Dar cum creolul era mai slab de înger şi se tîmpea la beţie, el nu-şi dădu seama cum, clipind din ochi, musafirul şi femeia puseră la cale în timpul mesei trădarea ce avea să urmeze.

În vremea asta, peonii săpau în grabă groapa hărăzită unei mîrţoage deşălate, care numai de duh ocrotitor mai era bun.

— O să-l îngropăm exact la miezul nopţii, ăsta e momentul cerut, spuse *doña* Bárbara. Şi numai noi trei, peonii nu trebuie să fie de faţă. Aşa porunceşte obiceiul.

— Minunat ! strigă străinul. Stelele sus pe cer, şi noi jos, aruncînd pămînt peste calul viu. Minunat ! Pitoresc !

Cît despre Apolinar, care nici nu cunoştea obiceiurile, acesta nu mai era în stare să lege o vorbă.

Sosind clipa plecării la acareturi, aflate la oarecare depărtare de conac, *mister* Danger trebui să-l ia pe sus ca să-l urce pe cal.

Groapa era gata, iar de un stîlp al ţarcurilor în construcţie stătea legată mîrţoaga — victimă a acestui ritual barbar. Lîngă groapă se aflau trei lopeţi pentru

gropari. Noaptea înstelată învăluia în umbre dese împrejurimile pustii.

Mister Danger dezlegă mîrţoaga şi o aduse pînă la marginea gropii, spunîndu-i cuvinte de mîngîiere printre hohotele nestăpînite de rîs stîrnite de veselia timpă a lui Apolinar, apoi o prăvăli în groapă, cu un brînci nemaipomenit.

— Hai, *doña* Bárbara, acum spune rugăciunile pe care le ştii, pentru ca diavolii, prietenii dumitale, să nu lase duhul mîrţoagei să scape, iar dumneata, colonele, grăbeşte-te. În clipa asta sîntem gropari, şi se cade să facem treabă bună.

Apolinar apucă la iuţeală o lopată şi se lupta cu legile gravitaţiei ca să se poată apleca din mijloc şi să o înfigă în pămîntul grămădit pe marginea gropii. În tot acest timp mormăia măscări ce păreau să-l înveselească din cale-afară, fiindcă se prăpădea de rîs la fiecare neruşinare spusă. În cele din urmă, izbutind să umple lopata cu pămînt, o legănă cu stîngăcie înainte şi înapoi, clătinîndu-se pe picioare şi zvîrlind după ea.

— Eşti beat criţă, colonelaşule ! exclamă *mister* Danger, foarte zelos în rolul său de gropar, aruncînd lopată după lopată de pămînt cu o repeziciune uluitoare.

Cînd, deodată, băgă de seamă că Apolinar a scăpat unealta din mîini, s-a chircit şi a dus mîinile la şale, şi, scoţînd un geamăt de moarte, se prăvăleşte în groapă, cu propriul său pumnal înfipt în spinare.

— Oho ! se minună străinul, lăsînd lucrul. Asta nu era în program. Bietul colonel !

— Nu-l plînge, *don* Guillermo. Şi el îmi hotărîse mie aceeaşi soartă. N-am făcut decît să i-o iau înainte, vorbi *doña* Bárbara. Şi, apucînd lopata care căzuse din mîinile colonelului, adăugă : Ajută-mă. Nici dumneata

nu ești doar dintre cei care să se sperie de așa ceva. Pe colo de unde vii vei fi făcut altele și mai și !

— La naiba ! Dar știu că-ți umblă limba, nu glumă ! *Mister* Danger nu se sperie niciodată ; numai că *mister* Danger nu face lucruri care nu-s în program. Am venit aici doar ca să-ngrop duhul ocrotitor.

Și, zicînd acestea, lăsă lopata din mînă, încălecă și se întoarse la coliba lui, să se hîrjonească cu jaguarul.

Totuși, păstră taina : mai întîi, fiindcă nu-i ardea să se vadă amestecat într-o încurcătură care putea să răscolească taina „omului fără țară" ; apoi, fiindcă pentru el, un străin disprețuitor, nu exista prea mare deosebire între Apolinar și mîrțoaga care îi ținea de urît în mormînt ; drept care lăsă să se răspîndească zvonul că Apolinar s-a înecat în Bramador, vrînd să treacă apa înot, singura dovadă fiind faptul că în pîntecele unui caiman, vînat acolo la vreo cîteva zile după aceea, se găsise un inel, în care *doña* Bárbara recunoscu inelul colonelului.

Ca preț al tăcerii sale, *mister* Danger transformă coliba în casă și construi țarcuri pe pămînturile Barquereñei, iar din vînător de caimani deveni proprietar de vite — mai bine zis vînător de vite — căci însemna cu fierul său tot vite tinere de la Altamira sau de la El Miedo. Și așa trecu o bucată de vreme, fără ca *doña* Bárbara să-l supere cu ceva și nici el să o bage în seamă, asta pînă într-o zi, cînd se înfățișă la El Miedo, cu următoarea întîmpinare :

— Am aflat că dumneata vrei să-i iei lui *don* Lorenzo Barquero peticul de pămînt ce i-a rămas lîngă pădurea de palmieri La Chusmita. Și-am venit să-ți spun că nu poți face un asemenea abuz, fiindcă eu apăr drepturile acestui om. Am să administrez eu bucățica asta de pămînt, e tot ce mai are, iar dumneata nu poți nici să-ți pui oamenii să scoată vitele care se abat pe acolo.

Drepturile lui Lorenzo Barquero nu făcură însă decît să treacă din mîinile unui uzurpator în ale altuia. Din veniturile acestui pămînt, el nu văzu niciodată altceva decît sticlele de *brandy*, pe care i le trimitea *mister* Danger cînd se întorcea de la San Fernando sau de la Caracas, cu o bună provizie din această băutură preferată a lui *don* Lorenzo, ori ulcioarele cu rachiu pe care făcea să le primească de la crîşma domeniului El Miedo. Firește, fără să plătească un sfanț *doñei* Bárbara.

În schimb, străinul se îmbogățea prinzînd vite după bunul lui plac. Rămăşița aceasta din fosta proprietate La Barquereña era abia o palmă de savană, pe unde trecea o gîrlă, Lambedero, care seca în timpul verii şi ale cărei maluri silitroase atrăgeau vitele din proprietățile vecine. Puhoi de cîrezi veneau aici mereu să lingă malurile gîrlei, iar vînătoarea de vite nemarcate cu fierul roşu era floare la ureche în cuprinsul acestui petic de pămînt, a cărui întindere nici nu atingea acel minimum cerut de legea *llanurci* pentru a avea drepturi în comun asupra vitelor nemarcate şi aflate în savana deschisă ; numai că *mister* Danger nu se sinchisea de restricțiile legii şi punea mîna pe vitele vecinilor, fiindcă administratorii lui Luzardo erau totdeauna uşor de mituit, iar stăpîna de la El Miedo nici nu îndrăznea să deschidă gura.

După ce-şi strîngea astfel prada, se ducea să o vîndă, de cum sosea anotimpul ploios. Şi cum atunci gîrla se revărsa peste maluri şi vitele nu mai veneau acolo, el stătea la San Fernando sau la Caracas pînă se retrăgeau apele, aruncînd banii în beții gigantice, fiindcă de fapt nu ținea la bani şi nu-i ajungeau cele două lăboaie ale lui ca să-i risipească.

Tocmai se hotărîse pentru escapada lui anuală, cînd primi hîrtia prin care Luzardo îi comunica hotărîrea

sa de a ridica din nou vechea îngrăditură la Corozalito, loc pe unde treceau vitele de la Altamira spre Lambedero, ca să li se piardă urma.

— Oho! La naiba! mormăi el, citind scrisoarea. Ce vrea omul ăsta? Spune-i, Antonio, doctorului Luzardo, că *mister* Danger a citit scrisoarea. Spune-i așa, ține minte bine, că *mister* Danger are nevoie să rămînă deschisă trecerea de la Corozalito și e în drept să-l împiedice să o îngrădească.

Nu de aceeași părere era și doctorul Luzardo, și a doua zi se duse să lămurească lucrurile.

De îndată ce se porniră să latre cîinii, se ivi în ușă figura impunătoare a yankeului, care se arătă grozav de prietenos:

— Poftiți, *señor* doctor, poftiți. Știam eu că veți trece pe-aici. Îmi pare foarte rău, a trebuit să vă trimit vorbă că nu puteți închide trecerea de la Corozalito. Dar faceți-mi cinstea să poftiți înăuntru.

Și îl introduse pe Luzardo într-o încăpere ai cărei pereți erau căptușiți cu trofeele pasiunii lui cinegetice: coarne de cerbi, blănuri de jaguari, de tigri și de urși, precum și pielea unui caiman enorm.

— Luați loc, *señor* doctor. Nu vă temeți: jaguarul e închis în cușcă. Și, apropiindu-se de masa pe care se afla o sticlă cu *whisky*, spuse: Să luăm cîte unul de dimineață.

— Mulțumesc, zise Santos, fără să primească.

— Eh! Nu spuneți nu. Eu sînt tare mulțumit să vă văd în casa mea și doresc să-mi faceți plăcerea să ciocnim un păhărel, cum se spune pe la dumneavoastră, pe aici.

Plictisit de atîta stăruință, Santos se învoi totuși, apoi intră de-a dreptul în subiect:

— Știți, *señor* Danger, mi se pare că vă înșelați în ce privește linia de hotar a Barquereñei.

— Oh, nu, *señor* doctor ! vorbi străinul. Eu nu mă înşel niciodată cînd spun ceva. Am planul şi pot să vi-l arăt. O clipă.

Trecu în camera alăturată, de unde se întoarse îndesînd nişte hîrtii în buzunarul de la pantaloni şi desfăşurînd alta care era făcută sul.

— Poftiţi, *señor* doctor, iată Corozalito, iată Alcornocal de Abajo, amîndouă înăuntrul proprietăţii mele, puteţi să vă convingeţi cu ochii dumneavoastră. Era un plan desenat de el, în care locurile amintite apăreau ca ţinînd de La Barquereña.

Luzardo luă planul în mînă din politeţe, dar spuse :

— Permiteţi-mi să observ că planul acesta nu este o probă peremptorică. Ar trebui să fie confruntat cu titlurile de proprietate ale Barquereñei şi cu acelea ale Altamirei, pe care regret că nu le-am adus cu mine.

Fără să-şi lepede surîsul de pe faţă, yankeul protestă :

— Oh ! Rău ! Credeţi cumva, *señor* doctor, că eu pun pe hîrtie lucruri care nu există decît în capul meu ? Eu nu spun niciodată decît lucruri de care sînt absolut sigur.

— Nu trebuie să daţi această interpretare cuvintelor mele. Am spus doar că acest plan nu constituie o probă. Nu neg că aveţi şi alte hîrtii, care să constituie într-adevăr o probă, şi pentru că tot vreţi să mi le arătaţi, vă rog să o faceţi. Cum atitudinea străinului, atent la fumegarea pipei, era vădit obraznică, adăugă ceva mai energic : Vă previn că, înainte să fac acest pas, am studiat bine situaţia, cu titlurile mele de proprietate în faţă, şi îmi permit să observ că sînt şi eu la fel de sigur cînd afirm că atît Corozalito, cît şi Alcornocal de Abajo ţin de Altamira, şi prin urmare posed în mod indiscutabil dreptul de a închide trecerea. Mai mult, pînă pe timpul tatălui meu — şi nu

sînt mulţi ani de atunci — chiar exista o îngrăditură, de la care au mai rămas şi azi cîţiva stîlpi.

— Pe timpul tatălui dumneavoastră ! exclamă *mister* Danger. N-aş vrea să afirm că nu ştiţi ce spuneţi atunci cînd susţineţi că aveţi şi azi aceste drepturi.

— Credeţi cumva că s-au prescris ? întrebă Santos, fără să ia în seamă tonul cu care i se vorbise.

— Oh ! Nu vreau să mai batem apa în piuă... Şi, scoţînd hîrtiile pe care le îndesase în buzunar, adăugă : Aici e scris negru pe alb, citiţi. Sînt foarte mulţumit să vă convingeţi cu ochii dumneavoastră că nu puteţi închide trecerea.

Şi îi puse în mînă un act semnat de Lorenzo Barquero şi de unul din administratorii ce se perindaseră pe la Altamira după moartea lui José Luzardo, potrivit căruia proprietarul *Barquereñei* cumpăra pădurile Corozalito şi Alcornocal de Abajo, iar proprietarul Altamirei se obliga să nu ridice vreo îngrăditură, nici să stinghereaşcă prin vreo altă construcţie libera preumblare a vitelor peste acea linie de hotar.

Scopul acestei tranzacţii era tocmai să facă să dispară opreliştea îngrăditurii despre care vorbise Luzardo şi care, închizînd trecerea, împiedica vitele de la Altamira să calce hotarul şi să se adune în cirezi pe pămîntul silitros al proprietăţii vecine. Santos însă nu avea cunoştinţă despre această tranzacţie şi nici despre obligaţia formulată în ea. Aşa cum poate nu cunoştea cine ştie cîte alte interdicţii şi obligaţii ce apăsau asupra proprietăţii sale, de pe urma cărora se pricopsiseră împuterniciţii lui, şi consemnate în acte după care nu existau copii în hîrtiile pe care le avea el.

Actul arătat de către *mister* Danger era autentificat şi înregistrat, conform legii, şi Santos se simţi ruşinat, făcuse un pas în gol, şi acum trebuia să recunoască deschis că nu cunoştea situaţia reală a Altamirei ; dar actul acesta era însoţit de un altul, în care se arăta că

Lorenzo Barquero vinde nord-americanului savana de la Lambedero, şi, văzînd iscălitura vînzătorului, aşternută neciteţ, cu slove inegale şi chinuite, care lăsau impresia că a iscălit un analfabet, a cărui mînă a fost purtată de altcineva, i se păru că are înaintea ochilor proba materială a constrîngerii exercitate de către străin asupra voinţei inexistente a lui Lorenzo. Şi putea să afirme, fără nici un risc de a calomnia, că această tranzacţie n-a fost decît un jaf, făcut în acelaşi fel ca şi celelalte vînzări simulate pe care *doña* Bárbara îl determinase pe Lorenzo să le semneze.

„Am uitat de planurile mele, cugeta el în timp ce privea la semnătura aceea ilizibilă. Mi-am propus să vin aici în chip de apărător al unor drepturi călcate în picioare, şi nu mi-a trecut barem prin minte să cercetez dacă pot fi apărate cele ale bietului Lorenzo. Hm, n-ar fi de loc surprinzător ca asemenea vînzări să sufere de vicii care să permită intentarea unor acţiuni revendicatorii."

În timpul acesta, *mister* Danger se apropiase de masă şi turna *whisky* în cele două pahare, dornic să-şi sărbătorească victoria asupra vecinului venit să-şi reclame drepturile pierdute. O trufaşă mulţumire de sine îl îmboldea să-l umilească pe omul de neam inferior care îndrăznise să discute drepturile lui.

— Mai tragem o duşcă, doctore ?

Santos, jignit, se ridică de pe scaun, fulgerîndu-l cu privirea, dar yankeul nici nu se sinchisi şi continuă să toarne liniştit în pahar.

Atunci, Luzardo îi înapoie hîrtiile, spunînd :

— Nu ştiam că Alcornocal de Abajo şi Corozalito au fost vîndute. Altfel, n-aş fi venit să reclam ceea ce nu-mi mai aparţine. Vă rog să mă scuzaţi.

— Oh ! Nu face nimic, doctore Luzardo. Eram convins că vorbiţi în necunoştinţă de cauză. Dar să mai tragem o duşcă, să facem pace, fiindcă eu doresc

să vă am de prieten, și băutura asta e cum nu se poate mai nimerită pentru așa ceva.

Recîștigîndu-și stăpînirea de sine, Luzardo zise :

— Iertați-mă, nu pot să primesc.

Mister Danger înțelese că nu primea nici prietenia pe care el i-o oferea, și cînd Luzardo plecă, urmărindu-l cu privirea cum se depărtează, mormăi :

— Oh, omuleții ăștia ! Niciodată nu știu ce spun.

Întrucît drumul spre Altamira trecea pe lîngă casa lui Lorenzo Barquero, Santos se gîndi să se folosească de acest prilej pentru a-i cere lămuriri amănunțite despre felul cum a pierdut La Barquereña.

Ghemuit în hamacu-i slinos, Lorenzo mai dormea încă după beția din ajun și era singur acasă. Un sforăit întretăiat de horcăituri îi ieșea din gîtlej ; bale cleioase i se prelingeau pe la colțurile gurii întredeschise ; în somnul profund al intoxicației alcoolice, înfățișarea mizeră a feței avea ceva agonic. Alarmat, Santos se apropie să-i ia pulsul la mîna ce-i atîrna din hamac și simți deslușit zvîcniturile sîngelui. O clipă îl privi cu milă : „Nenorocitul, nu mai are mult de trăit, totuși trebuie făcut ceva pentru el".

Jos, lîngă hamac, era un blid făcut dintr-un soi de bostan scobit de miez, pe fundul căruia odihnea un linguroi tot de bostan, lucruri primitive, rustice. Numai întinzînd mîna și ajutîndu-se de linguroi, Lorenzo isprăvise băutura, sorbitură după sorbitură, într-un fel animalic de a se îmbăta.

Santos izbi blidul cu piciorul, apoi înșfăcă de pe masă carafa în care mai era destul rachiu și o azvîrli cît colo. După aceea, știind bine că nu mai are rost să-l mai trezească pe Lorenzo, dădu să plece, dar tocmai atunci se ivi matahala roșcovană și surîzătoare a nord-americanului.

Se prefăcu surprins să-l întîlnească acolo pe Luzardo ; dar cum acesta îşi dădu seama că a fost urmărit şi dădu din mînă a lehamite, *mister* Danger arătă din cap spre Lorenzo şi întrebă :

— Beat, ai ? Pun rămăşag c-a supt rachiul pe care i l-am trimis ieri.

— Faceţi rău că-i trimiteţi băutură acestui om.

— Asta n-are leac, doctore. Lăsaţi-l să se omoare odată. Nu vrea să trăiască, şi pace. E încă îndrăgostit de drăguţa de Barbarita. Teribil de îndrăgostit, şi bea, bea să o uite. Eu i-am spus de multe ori : „*Don* Lorenzo, aşa te omori singur". Dar el nu vrea să ţină seamă de mine şi nu lasă linguroiul de la gură. Se apropie de hamac şi scuturâ de funii : Hei ! *Don* Lorenzo ! Ai un musafir, flăcăule ! Pînă cînd vrei să sforăi, înfundat în culcuşul ăsta ? ! E aici doctorul Luzardo, a venit să te salute.

— Lăsaţi-l în pace, spuse Santos, pregătindu-se să plece.

Lorenzo întredeschise pleoapele şi îngăimă ceva de neînţeles. Yankeul îi dădu o palmă zdravănă şi izbucni în rîs :

— Asta-i pileală, nu glumă, flăcăule !

Întorcîndu-se, rămase o clipă cu privirile aţintite spre pădurea de palmieri, apoi îşi strînse capul între umeri, îşi chirci degetele ca pe nişte gheare, rînji dezgolindu-şi dinţii şi scoase un mormăit cu care imita pesemne jaguarul atunci cînd se hîrjonea cu el.

„Ce-o fi cu omul ăsta ?" se întreba Santos, văzîndu-l izbucnind în rîs şi mirîndu-se de atîta agitaţie. Apoi se dumeri singur : „A, copila aceea cu nume frumos" !

Era Marisela, care venea cu o legătură de lemne, întocmai ca în după-amiaza cînd o întîlnise el în pădure ; dar nu semăna nici pe departe cu fata murdară şi lăţoasă de atunci. Purta una din rochiile pe

care Santos poruncise să i se trimită, cusute de nepoatele lui Melesio Sandoval. Totul la ea arăta curăţenie, ba chiar oarecare găteală, în ciuda treburilor grosolane pe care le făcea. Santos se bucură de această schimbare — rod al cîtorva cuvinte ale sale — şi tot atunci îşi dădu seama că nici casa nu mai era vizuina murdară şi rău mirositoare de pînă deunăzi. Pămîntul de pe jos era măturat, şi dacă mizeria mai domnea încă acolo, orice urmă de delăsare pierise.

În acest timp, *mister* Danger îşi urmă vorba :

— Acum eşti *señorita* [1] Marisela ; dar tot sălbatică eşti, ca un pui de jaguar. Şi o ameninţă cu degetul : Ieri mi-ai dat sîngele cu unghiile tale.

— Păi de ce pui mîna pe mine ? i-o întoarse Marisela.

— Ea se înfurie de cîte ori mă vede fiindcă-i spun : „Eu te-am cumpărat de la tatăl tău, şi cînd o să moară, am să te iau la mine ; am acasă un jaguar şi vreau să aibă pereche, să-mi facă nişte jaguari mititei".

Şi pe cînd hohotea răsunător, încîntat de gluma-i neruşinată, iar Marisela bombănea furioasă, Santos îşi dădu seama de primejdia ce-o ameninţa pe tînăra fată sub proteguirea acestui om crud, şi simţi o dată mai mult cît de nesuferit îi este.

— Asta-i prea mult ! izbucni el nestăpînit. Dumneata îl faci pe tată-său să o ducă tot într-o beţie, jefuieşti fata de pămînt şi pe deasupra te mai porţi şi urît cu ea.

Hohotele lui *mister* Danger amuţiră brusc, ochii albaştri i se întunecară şi sîngele îi fugi din obraz. Totuşi, vorbi fără cea mai mică umbră de mînie în glas :

---

[1] Domnişoară.

— Rău ! Rău ! Dumneavoastră vreți să fiți dușman cu mine, și eu pot să vă interzic să călcați pe pămîntul unde stați. Am tot dreptul să fac asta.

— Știu eu povestea drepturilor dumneavoastră ! i-o reteză Santos cu o hotărîre furtunoasă.

Yankeul medită o clipă. Apoi, fără să-l mai ia în seamă pe Santos, își scoase pipa, o îndesă cu tutun și, pe cînd pufăia să o aprindă, ferind flacăra chibritului în căușul mîinilor sale enorme și păroase, mormăi drept răspuns :

— Nu știi nimic, omule. Nici măcar drepturile dumitale nu le cunoști.

Și plecă, făcînd să răsune pămîntul tare și uscat sub tălpile lui mari, de cuceritor al unor pămînturi rău apărate. Santos simți cum revolta ce-l stăpînea se preschimbă în rușine ; dar reacționă îndată :

— Curînd vei vedea că le cunosc într-adevăr și că știu să le apăr.

Și se hotărî să ia la sine pe Lorenzo și pe fiica lui, ca să-i scutească de umilitoarea tutelă a străinului.

Partea a doua

I

O întîmplare neobișnuită

Vicleană tactică folosi *doña* Bárbara primind scrisoarea prin care Luzardo îi făcea cunoscut că a hotărît împrejmuirea Altamirei. Nimic nu putea să o bucure mai puțin decît știrea unei statorniciri de hotar, pe ea, care, cînd se vorbea despre setea-i de dominare, obișnuia să spună cu prefăcătorie : „Păi eu nu sînt nici pe departe ambițioasă cum zice lumea. Mă mulțumesc doar cu un petic de pămînt, nimic mai mult ; atît cît îmi trebuie ca să mă aflu tot timpul în centrul proprietății mele, oriunde aș fi."

Totuși, după ce isprăvi de citit scrisoarea, exclamă cu o voce de femeie simplă și cumsecade :

— Fie ! În sfîrșit, se va pune capăt odată proceselor pentru această binecuvîntată linie de hotar cu Altamira ; doctorul Luzardo își împrejmuiește pămîntul și de acum înainte nu vor mai exista neînțelegeri. Asta-i lucrul cel mai bun : Împrejmuirea. *Si, señor !* Așa, va ști fiecare pînă unde se întinde ce-i al lui și, vorba ceea, fiecare să stea la el acasă, iar Dumnezeu, cu toți. Asta e ! De mult timp mă gîndesc și eu să împrejmuiesc, dar încă n-am putut să-mi îndeplinesc dorința, costă mult bănet. Doctorul, da, el poate, pentru că e bogat, și chiar face bine cheltuind niște bani pentru treaba asta.

Auzind despre o scrisoare de la Luzardo, Balbino Paiba se apropie, crezînd că era vorba de el. Stătea locului şi se uita ţintă la *doña* Bárbara, fără să înţeleagă că tot ce îndruga ea nu era decît prefăcătorie, în scopul ca Antonio Sandoval, care aştepta răspunsul, să ducă la Altamira povestea despre bunăvoinţa cu care a fost primită ştirea.

Antonio însă aflase cu alte prilejuri că ea nu vorbea astfel decît atunci cînd urzea în minte un plan viclean, şi cugetă în sinea lui : „Eh, să ştii că acuma-i primejdioasă muierea !"

— Spune-i doctorului Luzardo, urmă ea, că n-am nimic împotrivă faţă de ceea ce vrea să facă, dar că deocamdată nu pot să dau jumătate din banii pentru îngrăditură. Totuşi, dacă ţine mult şi se grăbeşte — fiindcă văd că doctorul e dintre oamenii care, „cum trînteşte la pămînt, şi jugăneşte", cum se spune în popor — poate să pună fără zăbavă stîlpii de hotar, pe urmă ne înţelegem noi. Dînsul are să-mi spună cît a cheltuit, că doar n-o să ne batem pentru asta.

— Şi cu strîngerea vitelor la care vă pofteşte *don* doctur, glăsui Antonio, bătînd într-un chip anume la vorba folosită de ea, cum rămîne ?

— Ah, uitam că mi-a scris şi despre asta. Spune-i că în clipa de faţă savanele mele nu-s pregătite pentru aşa ceva, dar că-l voi înştiinţa de îndată ce putem trece la treabă. Pînă una-alta, să pună stîlpii. Şi pînă o să întindem noi sîrma pe ei, rămîne timp destul să-şi adune vitele de pe-aici, şi eu, juncanii mei, care umblă pe acolo. Aşa să-i spui. Şi salută-l din partea mea.

De-abia plecă Antonio, şi Balbino Paiba dădu grai unui gînd sinistru, pe care nu se sfii să-l arunce în seama *doñei* Bárbara :

— Pun rămăşag că doctorul Luzardo n-o să aibă vreme să facă îngrăditura.

— De ce nu ? se miră ea, pe cînd împăturea scrisoarea, să o vîre înapoi în plic. E o treabă de cîteva săptămîni, nu mai mult. Atîta doar : să nu greşească şi să încalce linia de hotar. Apoi, fiindcă nu mai avea de ce să se prefacă, vorbi cu vocea ei obişnuită : Cheamă-i aici pe fraţii Mondragones.

Zorile zilei următoare găsiră mutat stîlpul de hotar, mutată şi casa de la Macanillal ; dar nu în dauna proprietăţii Altamira, cum se întîmpla înainte, ci date îndărăt, pînă la un loc ale cărui semne nu se potriveau cu cele arătate în hotărîrea judecătorească a ultimei statorniciri de hotar.

Vicleşugul avea drept scop ca Luzardo să încalce linia de hotar atunci cînd va face îngrădirea, orientîndu-se numai după stîlp şi după casă, adică punctele de reper cele mai clare în redactarea încîlcită a hotărîrii judecătoreşti. Pe urmă va fi uşor pentru *doña* Bárbara să vină cu dovada, să arate că strămutarea liniei de hotar a fost făcută de Luzardo, întrucît nu mai era nimeni să-l împidice, fraţii Mondragones, singurii locuitori ai pustietăţii de la Macanillal, părăsind de trei zile casa umblătoare. Nu degeaba potrivise ea aşa lucrurile.

Pînă şi Balbino Paiba, obişnuit să găsească oricui nod în papură, trebui să recunoască :

— Ce-i al ei e-al ei ! Femeia asta vede şi viermele acolo unde altul nu vede o vită. O fi sfătuit-o „asociatul", nu ştiu, da' planul e strașnic ticluit.

Adevărul e că porunca dată de ea cu cîteva zile în urmă, de a părăsi casa de la Macanillal şi a muta linia de hotar pe locul arătat în hotărîrea ultimului proces, nu avea nici o legătură cu vicleşugul de mai tîrziu — al cedării de teren propriu — deoarece pe atunci nici nu-i trecea prin minte că Luzardo s-ar gîndi să-şi îngrădească proprietatea ; dar cum totul părea chibzuit anume pentru cursa pregătită acum, *doña* Bárbara se

înșelă singură, socotind acea poruncă drept prima etapă a planului ei, ca și cînd și-ar fi făurit acest plan din capul locului, luînd-o înaintea intențiilor dușmanului, prin imboldul și deprinderea acelui dar de a presimți ce aduce viitorul, dar pe care era convinsă că îl are mulțumită „asociatului". Așa, prin imbolduri momentane stinghere, înlănțuite ulterior de împrejurări întîmplătoare, procedase ea întotdeauna, și aproape de fiecare dată norocul îi venise în ajutor. Dacă lucrurile erau privite dinafară — și ea așa făcea — se părea că e vorba de un real și nemaipomenit simț al prevederii ; dacă însă le priveai dinăuntru, *doña* Bábara apărea incapabilă să conceapă într-adevăr un plan. Iscusința femeii consta doar în a ști să tragă după aceea cel mai mare folos din rezultatele întîmplătoare ale imbolduri-lor ei.

De astă dată împrejurările nu-i veniră în ajutor. Prevenit de teama iscată în Antonio de prefăcutul aer împăciuitor al femeii și pus pe gînduri de proaspăta-i pățanie cu *mister* Danger, Santos cercetă temeinic lucrurile înainte să împlînte stîlpii îngrădirii. Iar cînd *doña* Bárbara văzu că îi împlîntă exact acolo unde trebuie, fără să cadă în cursă, simți lămurit că din acea clipă începe ceva nou pentru ea.

Totuși, îndîrjită de încurcătura în care intrase, alese lupta deschisă, și cînd Luzardo, cîteva zile mai tîrziu, ceru din nou să i se îngăduie să-și scoată vitele din savanele de la El Miedo, se împotrivi pe față.

— Ei, *don* doctur, strecură Antonio Sandoval, acuma de bună seamă c-o să-i plătiți la fel, adică faceți îngrăditura și nu-i mai dați voie să-și scoată nici ea vitele de la noi. Nu-i așa ?

— Nicidecum. Deocamdată voi recurge la autoritatea imediată, pentru a o sili să respecte porunca legii. În același timp voi chema în fața șefului civil și pe

mister Danger. Așa descurcăm dintr-o dată amîndouă istoriile.

— Și credeți că *ño* Pernalete o să vă ia în seamă ? stărui Antonio, numindu-l pe șeful civil în a cărui jurisdicție se aflau Altamira și El Miedo. *Ño* Pernalete și *doña* Bárbara sînt una, vorba ceea, carne și unghie.

— Vedem noi dacă nu vrea să facă dreptate, încheie Santos.

Și a doua zi plecă în capitala districtului.

Dărîmături năpădite de tufe, urme ale unei așezări înfloritoare cîndva ; case de pămînt, acoperite cu foi de palmier, risipite prin savană ; ceva mai încolo, altele înșiruite pe marginile unei străzi fără trotuare și plină de hîrtoape ; o piață pardosită de buruieni tîrîtoare și umbrită de niște *samanes* [1] centenari, cu trunchiurile învelite de mușchi ; pe o latură a pieței, clădirea neterminată — aproape o ruină — a unei biserici mult prea mari pentru populația actuală, și, în sfîrșit, vreo cîteva case de construcție veche și solidă, cele mai multe nelocuite, unele fără stăpîn cunoscut. Pe una dintre ele, cu acoperișul prăbușit și pereții coșcoviți, se mai rezema și azi trunchiul uriaș al unui *jabillo* [2], răsturnat de un uragan cu ani în urmă. Era o așezare din care familiile principale dispăruseră, ori emigraseră ; una dintre acele multe așezări din Venezuela, pe care războaiele, paludismul, anchilostomiaza [3] și alte nenorociri le preschimbaseră în ruine la margine de drumuri ; aceasta era capitala districtului — scena sîngeroaselor certuri dintre familiile Luzardo și Barquero.

---

[1] *Samán*, copac din America de Sud, asemănător cu cedrul.

[2] Copac înalt și rămuros, al cărui lemn, foarte rezistent la apă, servește ca material de construcție pentru bărci.

[3] Afecțiune intestinală, cu febră, vărsături și anemie acută, provocată de anchilostrom, un parazit intestinal.

Santos străbătu aproape întregul orășel fără să întîlnească pe nimeni în cale ; într-un tîrziu văzu niște oameni pe terasa unei *pulpería*, lenevind în tăcere, dar avînd aerul că așteaptă să se întîmple ceva dintr-o clipă în alta. Niște inși pîntecoși, cu o paloare bolnăvicioasă în obraji, cu mustățile rare și privirea spălăcită.

— Spuneți-mi, vă rog, unde-i biroul șefului civil ? întrebă Santos.

Cei de pe terasă se uitară unii la alții, parcă scîrbiți că trebuie să deschidă gura, și, după o vreme, unul dintre ei începu cu o voce plîngăreață să-i dea lămurirea cerută, cînd ieși cineva din prăvălie.

— Luzardo ! exclamă el. Santos Luzardo ! Tu pe-aici, *chico* [1] !

Era gata să-l îmbrățișeze, dar cum Santos nu răspunse izbucnirii sale prietenești, se opri descumpănit în fața lui.

— Nu mă cunoști ?

— Zău, ca să fiu sincer...

— Adu-ți aminte, *chico !* Caută să-ți aduci aminte... Mujiquita, *chico !* Nu-ți amintești de Mujiquita ? Colegi de universitate, în primul an de drept.

Nu-și amintea. Ar fi fost însă o cruzime să-l lase cu brațele întinse.

— A, da ! Mujiquita.

Ca și bărbații care ședeau pe terasa cîrciumii, Mujiquita părea că face parte dintr-un neam de oameni deosebit de cel din savane, îndeobște oameni puternici și veseli. În schimb, aceștia din orășelul acesta de *llanura* erau triști, melancolici, distruși de anemia paludică. Mujiquita, mai cu seamă, stîrnea de-a dreptul milă : mustața, părul, pupilele ochilor, pielea, totul la el părea acoperit de colb, de acel colb sofrăniu ce um-

[1] Băiete.

plea străzile orășelului ; totul la el lăsa impresia acelor bieți arbori de pe margine de drum despre care nu știi ce culoare au. Propriu-zis, nu era murdărie, era o patină : veștejire paludică și roșeață pricinuită de alcool. Chiar și atunci cînd voia cu tot dinadinsul să se arate vesel, nu-i scăpau decît exclamații plîngărețe :

— Da, frățioare ! Am fost colegi. Ce timpuri, Santos ! Ortolan, doctorul Urbaneja !... Mujiquita, *chico*. Așa îmi ziceați voi, așa îmi spun și azi prietenii. Tu erai cel mai bun din an. Da, da ! Eu nu te-am uitat. Îți amintești cînd ne plimbam pe coridoarele universității și mă ajutai să învăț la dreptul roman ? *Pater est quem nuptiae demonstrant* [1]. Cum îți rămîn unele lucruri întipărite în minte ! Nu se lipea dreptul roman de mine, și pace, și tu tare te mai necăjeai. Eh, Santos Luzardo ! Ce timpuri ! Aud parcă și acum peroratiile tale, care ne lăsau pe toți cu gura căscată ! Cine-ar fi crezut să te mai revăd vreodată ? Ți-ai luat și doctoratul, nu ? Desigur ! Erai doar cel mai bun din an. Ia spune, ce vînt te aduce pe aici ?

— Caut biroul șefului civil.

— Tocmai ai trecut pe lîngă el. E închis, de asta nu ți-ai dat seama. Azi generalul lipsește din orășel — s-a dus la unul din *hato*-urile lui, așa că nu l-am mai deschis. Află că stai de vorbă cu secretarul.

— Da ? Ei, mă bucur că te-am întîlnit, și îi înfățișă scopul călătoriei sale.

Mujiquita rămase cîteva clipe pe gînduri, apoi spuse :

— Ai avut noroc, *chico*, că nu l-ai întîlnit pe colonel, ți-ai fi pierdut timpul degeaba. E prieten la toartă cu *doña* Bárbara ! cît despre *mister* Danger,

[1] *Pater is est quem nuptiae demonstrat* : principiu de drept roman în materie de stabilire a paternității, potrivit căruia tatăl copiilor unei femei căsătorite e considerat, de drept, soțul ei. (În traducere textuală : „Tatăl este acela pe care îl arată căsătoria".) Mujiquita reproduce greșit fraza latinească.

află că jupînul are drepturi asupra pămîntului. Da' aranjez eu lucrurile. Păi se poate, Santos! Nu degeaba am fost noi prieteni. O să-i citez pe *doña* Bárbara și pe *mister* Danger în numele șefului civil, făcîndu-mă că habar n-am ce-i între ei, încît, atunci cînd se vor prezenta aici, să nu mai fie nimic de făcut, iar tu să-ți poți înfățișa plîngerea.

— Va să zică, dacă nu mă întîlneam cu tine...

— Te-ai fi întors acasă cu buzele umflate. Eh, Santos Luzardo! Tu abia ai ieșit din universitate, și îți închipui că a-ți cere drepturile e tot atît de lesne cum se spune în cărți. Dar să n-ai nici o grijă, principalul s-a și făcut: *doña* Bárbara și *mister* Danger vor fi chemați în fața șefului civil... Folosindu-mă de absența colonelului și făcînd pe prostul, am să trimit un agent cu citațiile, în așa fel ca mîine dimineață la ceasul ăsta să fie aici. Tu nu pleca, dar caută să nu fii văzut, să nu afle colonelul că ai venit și să trebuiască să-i dau lămuriri înainte de vreme.

— Mă gîndesc să stau la han. Dacă există vreunul în orășel.

— Nu-i prea de soi cel care este. Vezi... dacă nu m-aș teme să afle generalul că sîntem buni prieteni, te-aș pofti acasă la mine.

— Mulțumesc, Mujica.

— Mujiquita, *chico!* Spune-mi așa ca pe vremuri. Eu sînt și rămîn totdeauna același pentru tine. Nici nu-ți închipui cît m-am bucurat să te văd! Anii noștri de studenție! Dar bătrînul Lira, *chico?* Mai trăiește? Dar Modesto, care bodogănea mereu? Ce om cumsecade Modesto ăsta! Nu-i așa, *chico?*

— Foarte cumsecade. Ascultă, Mujiquita, îți mulțumesc pentru bunăvoința ce-mi arăți, dar eu vin să reclam ceva perfect legal, așa că n-am de ce să umblu cu ascunzișuri. Șeful ăsta civil, despre care nu m-am dumerit încă ce este, colonel ori general, fiindcă îi

spui cînd așa, cînd așa, va trebui să țină seama de cererea mea...

Mujiquita îi curmă vorba :

— Ascultă, Santos : ai încredere în mine. Tu știi carte, eu cunosc practica. Urmează-mi sfatul : du-te la han, prefă-te bolnav și nu te arăta pe stradă pînă nu-ți dau de știre.

Pernalete se asemăna cu aproape toți ceilalți șefi civili — așa cum seamănă între ei taurii de aceeași culoare — întrucît se dovedea înzestrat cu întocmai atîtea calități cîte erau necesare pentru a fi șef civil într-un astfel de orășel : O ignoranță desăvîrșită, o fire despotică și un grad dobîndit în prădalnice incursiuni militare. Cîștigase gradul de colonel în tinerețe ; dar cu toate că prietenii și servitorii înclinau uneori să-i dea titlul de general, restul districtului îi zicea *Ño* Pernalete.

Lucra împreună cu Mujiquita, sub privegherea unei săbii atîrnate pe perete — o sabie vîrîtă în teacă, dar purtînd semnele unei dese întrebuințări, socotind după mînerul nichelat și cu luciul șters — cînd în stradă se auzi un tropot de cai.

Mujiquita îngălbeni deodată, deși pregătise totul anume pentru clipa asta, și îngăimă :

— Tii, la naiba ! Am uitat să vă spun, generale.

Și-i povesti despre Luzardo, explicînd graba cu care citase pe vecinii acestuia prin teama ca nu cumva Santos să-și facă dreptate singur dacă nu va găsi ascultare în fața autorității.

— Dumneavoastră erați plecat la Maporas și nu mi-ați spus cît rămîneți acolo, încheie Mujiquita. Am crezut că cel mai bun lucru e să acționez imediat.

Ño Pernalete îl măsură din cap pînă-n picioare.

— Știam eu că ai ceva pe suflet, Mujiquita ; de ieri nu-ți mai afli locul, ca un cîine care are vierme, iar azi, dacă n-ai fost de o sută de ori la ușă, n-ai fost

de loc ! De ce, adică, era mai bine să acționezi imediat ? Ascultă, Mujiquita, îți închipui că eu nu știu că doctorașul ăla care stă la han e prietenul tău ?

Iată-i însă pe *doña* Bárbara și *mister* Danger în pragul ușii, așa că *ño* Pernalete lăsă pentru mai tîrziu răfuiala cu secretarul. Nu-i convenea ca împricinații să afle că aici s-ar putea face vreo mișcare fără știrea lui și se ridică să-i primească, acceptînd rolul pe care Mujiquita îl silea să-l joace ; dar — asta da ! — are să i-o plătească el cu vîrf și îndesat.

— Poftiți, *señora !* Zău, doar așa putem să vă vedem pe la noi. Luați loc, *doña* Bárbara. Aici stați mai comod. Mujiquita ! Ia-ți *sombrero* [1]-ul de pe scaun, să stea *mister* Danger. Ți-am spus de atîtea ori să nu-l mai pui pe scaun.

Mujiquita se grăbi să-i dea ascultare. Era prețul pe care trebuia să-l plătească, jignirea de neînlăturat pe care trebuia să o îndure de la *ño* Pernalete ori de cîte ori se încumeta să ajute pe cineva care cerea dreptate ; cununa lui de martir, împletită din ocări nerușinate care erau țipate în gura mare de față cu altă lume, ca să-l umilească și mai mult în demnitatea lui de om. I se făcuse capul tobă de atîtea ocări ; dar oamenii din orășel nu-și dădeau seama cîte îi datorează lui Mujiquita.

„Pînă cînd ai s-o tot faci tu pe mîntuitorul ?" obișnuia să-i spună nevastă-sa cînd îl vedea venind acasă, după asemenea săpuneli, amărît și cu lacrimi în ochi.

El însă o ținea într-una pe a lui : „Eh, fetico ! Dacă nu eu, atunci cine să-l înfrunte pe colonel ?"

Buimac de rușine, se zbuciumă mult timp pînă să găsească un loc unde să-și pună *sombrero*-ul.

— Așa. Sîntem aici, la ordinele dumneavoastră, spuse *mister* Danger.

[1] Pălărie cu boruri largi.

Doña Bárbara, fără să-şi ascundă supărarea pricinuită de toată povestea asta, adăugă :

— Cît pe ce să ne sufocăm caii gonind încoace, ca să ajungem la vreme, după cum aţi poruncit.

Ño Pernalete aruncă o privire furioasă spre Mujiquita şi-i spuse :

— Du-te şi adu-l pe doctorul Luzardo. Spune-i să nu se lase aşteptat, căci dînşii au şi sosit.

Mujiquita ieşi în stradă, pătruns de o neagră presimţire şi cugetînd în sinea sa : „Un lucru e sigur : din asta eu îmi pierd slujba. Are dreptate nevastă-mea : cine mă pune să fac pe mîntuitorul ?"

La puţin timp după aceea, cînd se întoarse însoţit de Luzardo, alta era atitudinea *doñei* Bárbara : îşi reluase aerul ei nepăsător dintotdeauna, şi numai un ochi foarte pătrunzător ar fi putut să descopere pe faţa acestei femei un surîs de perfidă satisfacţie, semn că s-a înţeles cu *ño* Pernalete. Totuşi, văzîndu-l pe Luzardo, avu un moment de descumpănire : intuiţia fulgerătoare a sfîrşitului dramatic al vieţii ei.

— Iată, spuse *ño* Pernalete, fără să răspundă la salutul lui Luzardo. Dînşii sînt aici, au venit să asculte plîngerile pe care aveţi să le faceţi.

— Prea bine, zise Luzardo, luîndu-şi un scaun, pe care nu i-l oferise nimeni, fiindcă nici Pernalete nu era dispus la curtoazie, nici Mujiquita la dovezi de prietenie, convins că aşa şi-ar tăia craca de sub picioare. În primul rînd, şi să mă ierte *señora* că o las la urmă, cazul lui *mister* Danger...

Şi, băgînd de seamă că acesta şi şeful civil şi-au făcut pe furiş cu ochiul, înţelese cum stau lucrurile şi tăcu un timp, vrînd să le dea răgazul să se bucure de viclenia lor.

— *Mister* Danger are în ţarcurile sale — şi mi-ar fi uşor s-o dovedesc — vite marcate cu fierul său, dar care poartă totuşi semnul Altamirei.

— Şi ce înseamnă asta ? sări străinul, surprins.

— Că ele nu vă aparţin. Simplu.

— Ei drăcie ! După cum se vede, dumneavoastră sînteţi un novice în Llano, doctore Luzardo. Semnele n-au nici o importanţă, singurul lucru care dovedeşte proprietatea asupra unei vite este fierul roşu, cu condiţia să fie aplicat cum trebuie.

— Aşadar, dumneavoastră puteţi prinde vite marcate cu un semn străin ?

— De ce nu ? Am şi obosit făcînd asta, cum aţi fi obsit şi dumneavoastră dacă v-aţi fi ocupat tot timpul de fermă. Nu-i aşa, colonele ?

Mai înainte însă ca acesta să-i sprijine afirmaţia, Luzardo zise :

— Destul. Ceea ce mă interesa era ca dumneavoastră să mărturisiţi că prindeţi vite nemarcate pe pămîntul Barquereñei.

— Păi ce ? Nu cumva Barquereña nu-i a mea ? ! Am aici, în buzunarul de la piept, titlurile mele de proprietate. Vreţi oare să mă împiedicaţi să fac la mine acasă ceea ce şi dumneavoastră faceţi la Altamira ?

— Chiar asta îmi propun, într-adevăr. *Señor* colonel, fiţi bun şi cereţi-i lui *mister* Danger să arate aceste titluri de proprietate.

— Dar bine, vorbi nestăpînit *ño* Pernalete, ce urmăriţi dumneavoastră, doctore Luzardo ?

— Vreau să demonstrez că *mister* Danger e în afara legii, întrucît nu posedă suprafaţa minimă de teren cerută de legea *llanurei* pentru a avea dreptul să prindă vite nemarcate spre a le aplica semnul său.

— La naiba ! făcu *mister* Danger, îngălbenindu-se de furie, dar fără să poată zice nici cîrc, fiindcă tot ce spunea Luzardo era pe de-a-ntregul adevărat.

Nelăsîndu-i răgaz să-şi vină în fire, acesta încheie :

— Vedeţi acum că-mi cunosc drepturile şi sînt gata să mi le apăr ? Vă închipuiaţi, poate, că vin să pun în discuţie îngrăditura de la Corozalito ? Acuma dumneavoastră sînteţi acela care va trebui să o ridice : neavînd dreptul să prindeţi vite nemarcate cu fierul roşu, proprietatea dumneavoastră trebuie să fie îngrădită.

— Ei bine ! izbucni iarăşi *ño* Pernalete, izbind cu pumnul în biroul la care era aşezat. Şi eu ce rol am aici, doctore Luzardo ? Vorbiţi pe un ton de parcă dumneavoastră aţi fi autoritatea.

— Cîtuşi de puţin, *señor* colonel. Vorbesc pe tonul cuiva care reclamă în faţa autorităţii ca o lege să fie respectată. Şi acum, după ce am expus cazul lui *mister* Danger, să trecem la cel al *señorei*.

În acest timp, *doña* Bárbara, fără să se amestece în discuţie, arătase un interes crescînd pe măsură ce Santos vorbea. Adînc impresionată — cu toată părerea ei de rău — chiar din clipa cînd îl văzuse apărînd în uşă, sfîrşi prin a preţui modul inteligent în care acesta smulsese străinului disprefuitor mărturisirea de care avea nevoie. Mai întîi, pentru viclenie însăşi, ceea ce *doña* Bárbara admira cu deosebire la cineva ; apoi fiindcă era vorba de *mister* Danger : nimic nu putea să-i facă mai multă plăcere decît înfrîngerea acestui om, singurul care se putea mîndri că nu s-a supus voinţei ei ; şi, în sfîrşit, fiindcă acesta era un străin, iar *doña* Bárbara îl ura din toată inima.

Ultimele cuvinte ale lui Santos îi alungară însă de pe faţă orice urmă de satisfacţie, şi el deveni din nou duşmanul ei de moarte.

— *Señora*, continuă Santos, se opune să-mi adun vitele de pe pămîntul dumisale. Eu doresc să fac lucrul acesta cît mai repede cu putinţă, şi legea *llanurei* o obligă să-mi dea această permisiune.

— E adevărat ce spune doctorul, întări *doña* Bárbara. M-am opus şi mă opun şi acum.

— Limpede ca lumina zilei ! exclamă şeful civil.

— Dar legea este de asemenea limpede şi categorică, rosti Luzardo. Şi rog pe *señora* să ţină seama de ea.

— Ţin seama, *señor !*

Surîzînd la gîndul celor puse la cale între ei, *ño* Pernalete se întoarse către secretar, absent pînă atunci, chipurile cufundat cu desăvîrşire în registrul în care scria.

— Ia să vedem, Mujiquita. Dă-mi legea *llanurei* în vigoare.

Smulgîndu-i-o aproape din mînă, o deschise şi întoarse cîteva file, muindu-şi degetul în gură, şi în cele din urmă exclamă :

— Aha ! Aici este ! Să vedem ce spune legea, legea e suverană. Ei bine, da, *señora*. Doctorul are dreptate : legea e categorică. Ascultaţi ce spune : „Orice proprietar de fermă sau de păşune este obligat să..."

— Întocmai ! îl întrerupse *doña* Bárbara. Cunosc articolul pe de rost.

— Atunci ? întrebă *ño* Pernalete, continuînd farsa.

— Atunci, ce ?

— Trebuie să ţineţi seama de lege.

— Ţin seama de ea v-am mai spus. Dar mă opun cererii doctorului. Pentru asta primesc pedeapsa prevăzută de lege.

— Pedeapsa ? Să vedem ce spune legea, legea e suverană.

Luzardo se ridică în picioare, curmîndu-i vorba :

— Nu vă mai osteniţi degeaba, *señor* colonel. Nu veţi găsi ce căutaţi. În cazul acesta legea nu prevede nici amendă, nici arest — singurele pedepse cu care este învestită autoritatea civilă reprezentată de dumneavoastră.

— Atunci ? Vă întreb : ce vreţi să fac eu dacă legea nu mă autorizează ?

— Nu mai vreau nimic. La început, da, am vrut să o faceţi pe *señora* să înţeleagă că, deşi legea nu prevede pedepse cu amendă sau închisoare, obligă prin ea însăşi. Obligă să fie respectată, pur şi simplu. Iar dacă *señora*, răstălmăcind lucrurile, nu-mi acordă permisiunea cerută, în termen de opt zile o voi chema în faţa tribunalului. Îl voi chema, de asemenea, şi pe *mister* Danger. Orice alte explicaţii sînt de prisos.

Şi, zicînd acestea, părăsi încăperea.

Urmă un moment prelung de tăcere, în care Mujiquita cugetă în sinea sa : „Eh, Santos Luzardo ! Acelaşi de totdeauna."

Şi deodată şeful civil izbucni :

— Asta n-o să rămînă aşa ! Cineva o să-i reteze înfumurarea doctoraşului ăstuia ! Auzi, să vină şi să-mi turuie mie despre legi !

Mai cu seamă despre o lege care obligă prin ea însăşi, fără să fie nevoie de *manu militari* [1], de care el obişnuia să se folosească în asemenea împrejurări, despre asta *ño* Pernalete nu îngăduia în ruptul capului să i se vorbească ; dar, cum pe lîngă faptul că-şi temea propria-i autoritate — aşa cum o înţelege un sălbatic — sau, mai bine zis, tocmai din pricina acestui simţămînt de teamă, *ño* Pernalete avea oarecare ciudă pe *doña* Bárbara, stăpîna de la El Miedo, cu care se vedea nevoit să trateze de la egal la egal ; de aceea reacţiona neîntîrziat împotriva ei şi, convingîndu-se că lui Mujiquita, la care se răstise adineauri, i se urcase tot sîngele în obraji, adăugă, schimbînd tonul :

— Să vă spun ceva, *doña* Bárbara. Şi dumneavoastră, *mister* Danger. Ceea ce susţinea doctoraşul e adevărul adevărat : legile trebuie respectate întocmai, fiindcă altfel n-ar mai exista legi, adică dispoziţii, porunci ale guvernului, de a îngădui sau a nu îngădui

[1] Cu forţa (lat.).

cutare ori cutare lucru. Pe cît se pare, doctorașul ăsta știe ce-l doare, așa că eu vă sfătuiesc pe amîndoi la unele concesii. Dumneavoastră, *mister* Danger, să faceți îngrăditura aceea, fiindcă, oricum, sînteți în afara legii. Fie numai spre a îndeplini o simplă formalitate. Că pe urmă, azi cade un stîlp, mîine altul, și vitele n-au nevoie de o spărtură prea mare ca să treacă spre Lambedero... cine mai stă parcă să țină seama de asta ? Dacă vecinul se plînge, îi puneți din nou, și ei au să cadă iarăși, doar pămîntul de acolo nu-i prea tare. Este ?

— Ba chiar e moale ca aluatul, colonele. Exact cum ați spus ! Și, lovindu-l peste amîndoi umerii cu mîinile sale enorme, cu familiaritatea la care îi dădea dreptul potlogăria la care tocmai îl povățuise, adăugă : Colonelul ăsta e mai isteț decît un drac ! Da' am și eu pentru el două vaci de lapte, o mîndrețe ! Zilele astea o să i le trimit.

— Și vor fi bine primite, *mister* Danger.

— E un om și jumătate, colonelul ! Ce-ar fi să-i tragem o dușcă ?

— Puțin mai tîrziu. Trec să vă iau de la han. Bănuiesc că nu plecați chiar acum.

— Ne-am înțeles. Vă aștept la han. Tu, Mujiquita, nu vrei să mă însoțești ?

— Mulțumesc, *mister* Danger.

— Oho ! Ia te uită, lucru mare, zău ! Mujiquita n-are chef să bea azi. Atunci, pe curînd, cum spuneți dumneavoastră. Pe curînd, *doña* Bárbara. Ha ! Ha ! *Doña* Bárbara e tare îngîndurată azi.

Într-adevăr, așa era : stătea încruntată și gînditoare, cu mîna pe legea *llanurei*, răsfoită adineauri de către *ño* Pernalete, în farsa pusă la cale de ei toți ca să-și ridă de pretențiile lui Luzardo — „legea *doñei* Bárbara", cum i se spunea pe acolo, fiindcă mulțumită banilor ei izbutise să obțină o lege pe măsura abuzu-

rilor ce le săvîrșea — stătea nemișcată, fierbînd de mînie de cîte auzise din gura lui Santos Luzardo.

Era pentru prima oară cînd auzea o asemenea amenințare, și faptul că tocmai acea lege a ei, plătită cu banii ei, o silea să accepte ceea ce ea se hotărîse să refuze îi ațîța și mai mult mînia. Mototoli furioasă o foaie, murmurînd :

— Hîrtia asta, peticul ăsta de hîrtie, pe care pot să-l mototolesc și să-l rup bucățele, are puterea să mă silească să fac ceea ce n-am poftă să fac !

Cuvintele acestea pline de mînie exprimau însă și altceva — eveniment cu totul neobișnuit — un simțămînt de respect, pe care *doña* Bárbara nu-l mai încercase niciodată pînă atunci.

II

Îmblînzitorii

Carmelito o pîndi cîteva zile în şir pe Bălana din herghelia armăsarului Coamă-Neagră

În toată Altamira nu era armăsar mai focos decît murgul acesta sălbatic. Tocmai de aceea ajunsese vestit şi avea şi o poreclă. Nu putea să vadă o iapă mai chipeşă în altă herghelie fără să încerce să o fure, iar celorlalţi armăsari nu le era de loc uşor să-l împiedice, să înfrunte ploaia de copite şi muşcăturile sale. Pe de altă parte, oamenii nu izbuteau în ruptul capului să-l prindă. Îl hăituiseră în mai multe rînduri, dar oricît de bine îşi ascundeau ţarcurile prin pădure, el le dibuia întotdeauna şi scăpa la vreme.

Bălana, albă şi zveltă ca un sturz, era mînza cea mai frumoasă din herghelia lui ; dar veni şi timpul cînd, ca să-şi ferească odrasla de dragostea calului sălbatic, trebui să o alunge din herghelie. Coamă-Neagră îşi arătă dinţii şi ciuli urechile către ea, făcînd-o să înţeleagă că de aci înainte nu mai puteau sta laolaltă. Bălana rămase singură în mijlocul savanei, privind cum se depărtează herghelia din care ea nu mai făcea parte ; stătea cu picioarele-i zvelte împreunate, cu buzele roşii tremurînd, cu ochii limpezi şi trişti.

Rătăci agale şi abătută prin locurile ştiute, iar Carmelito, întorcîndu-se la *hato*, o zări de departe cum

se uita lung în urma colbului auriu ridicat în zare de goana herghelei pierdute.

A doua zi dimineață Carmelito era la adăpătoare, cățărat și ascuns între crengile unui *merecure*, cu lasoul pregătit ; dar mînza se dovedea isteață ca și tată-său, și o săptămînă întreagă trebui să o tot pîndească.

Pînă la urmă căzu în capcană. Pe cînd îi punea piedicile, Carmelito căută să o mîngîie : „Lasă, Bălano, îi zicea, n-o să-ți fie greu. Numai stai liniștită."

Marisela, văzînd ce mîndrețe de cal aducea peonul, izbucni, plină de admirație :

— Tii, ce mînză frumoasă ! Cine ar putea să aibă una la fel !

— Ți-o cumpăr, Carmelito, îi propuse Santos.

Peonul răspunse ursuz :

— Nu-i de vînzare, *don* doctur.

În Llano — unde, după cum spune vorba : „Tot ce se mișcă nu-i bunul tău" — stăpînul unui cal sălbatic este cel care-l prinde, iar dacă proprietarul moșiei dorește să-l aibă el, obiceiul cere să-l cumpere în schimbul unei sume de bani, care de fapt nu reprezintă decît o răsplată pentru osteneala de a-l fi prins și îmblînzit ; omul însă poate și să nu-l vîndă, cu condiția să-l oprească pentru folosul său.

Îmblînzirea se dovedi tare anevoioasă, căci Bălana „sărea berbecește" al naibii și trebuia să fii învățat cu caii, nu glumă, ca să nu te azvîrle din spinare ; dar mînza pe care o îmblînzea Carmelito, oricît de vicleană ar fi fost, devenea ascultătoare, liniștită și blîndă.

— Ei, cum merge cu Bălana, Carmelito ? obișnuia să-l întrebe Luzardo.

— Potrivit, *don* doctur ! A început să ia pasul. Dar la dumneavoastră cum merge ?

Era vorba de educarea Mariselei, treabă cu care se trudea Santos. Fata „sărea berbecește" și ea. Nu pen-

tru că i-ar fi venit greu să învețe, ci fiindcă așa, din senin, se înfuria pe dascălul ei.

— Lasă-mă să mă-ntorc la mine-n pădure !

— Fie, du-te. Dar am să mă țin pînă acolo după tine și am să-ți tot spun : nu se zice „găst", ci „găsit", sau „aflat" ; nu se zice „ete-te" ci „uite", sau „privește".

— Așa îmi vine mie. Ei bine, uite ce-am găsit trebăluind... dereticînd prin bucătărie. Nu-i frumoasă ? Să n-o punem cu flori pe masă ?

— Vaza asta nu-i frumoasă, zău !

— Ete-te ! Știam eu c-o să-i găsești dumneatale un cusur.

— Așteaptă, fetițo. Nu m-ai lăsat să-mi isprăvesc vorba. Nu-i vina ta că vaza nu e frumoasă. În schimb, îmi place mult că te-ai gîndit să pui flori pe masă.

— Ei, uite, nu-s eu chiar atît de toantă. Asta nu m-ai învățat dumneatale.

— N-am crezut niciodată așa ceva despre tine. Dimpotrivă, ți-am spus întotdeauna că ești o fată isteață.

— Adevărat. Asta mi-ai spus-o dumneatale destul.

— Se pare că nu te bucură să o auzi. Ce-ai vrea să-ți spun ?

— Țîbî ! Ce să vreau ? Am mai cerut eu ceva ?

— Pe „țîbî" lasă-l pentru altă dată.

— Bine.

— Nu-ți pierde răbdarea, o încurajă el. Țin socoteală ori de cîte ori spui „țîbî", și cu fiece zi văd că se împuținează. Azi, de pildă, nu l-ai spus decît o singură dată.

Așa în ce privește vocabularul, îndreptat clipă de clipă. Lecțiile propriu-zise le făceau seara. După o îndelungă uitare, fata își amintea destul de bine să scrie și să citească — singurele lucruri pe care le învățase de mică cu tată-său. Toate celelalte lucruri erau în

întregime noi şi interesante pentru ea ; învăţa cu o uşurinţă nemaipomenită. În ce priveşte manierele şi felul de a se purta, îi slujeau drept model domnişoarele din Caracas — fiinţe distinse şi cu o educaţie aleasă, prietene de ale lui Santos — pomenite mereu şi la momentul potrivit în convorbirile lor de după masă.

Marisela zîmbea, inteligenţa-i vioaie o dumerise că toate acele discuţii despre prietenele din Caracas aveau drept scop să-i aducă înaintea ochilor modele vrednice de imitat. Totuşi, uneori se înfuria dacă Santos zăbovea prea mult în zugrăvirea lor, aşa cum se întîmpla de obicei, fiindcă începea cu lecţiile şi sfîrşea prin a se lăsa cuprins de nostalgie după viaţa de la oraş. Dar tocmai atunci învăţa Marisela mai mult, căci dacă dascălul devenea distrat, instinctul ei veghea. Îngrijită, aproape cochetă, dar încă rustică, aidoma florii de *paraguatán*, care îmbălsămează aerul pădurii şi parfumează mierea albinelor sălbatice, nimic nu mai rămăsese în înfăţişarea Mariselei din fetiţa cu o claie de laţe murdare şi cu o legătură de vreascuri, întîlnită în pădure.

Tot ce se găsea mai bun printre mărfurile ieftine ale turcului, care trecea în fiecare an, la timpul acela, pe la fermele din bazinul rîului Arauca, Santos cumpăra pentru Marisela, vrînd să se îmbrace şi să se încalţe decent. La cusutul primelor rochii o scoaseră din încurcătură nepoatele lui Melesio Sandoval ; pentru celelalte, o făcu pe creatorul de modele Santos însuşi. Desena rochiile, şi asta dădu loc la scene vesele : dacă desenele nu erau prea rele, în schimb „tiparele" ieşeau totdeauna groaznice şi uneori de un gust jalnic.

— Hm ! Eu nu pun pe mine rochia asta de bîlci, se împotrivea ea.

— Ai dreptate, încuviinţa el. A ieşit cam încărcată. Are tot ce vrei, cute, volănaşe. Să i le scoatem.

— Şi nici pe asta nu o pun. Nu port cu colacul ăsta pe grumaz.

— Recunosc că guleraşul seamănă cu un colac, dar spune mai bine „gît". Şi dă-l şi pe ăsta la o parte. Aici, ca în multe alte lucruri, instinctul tău te conduce cu repeziciune şi precizie, sublinia Santos, încîntat de înzestrarea fericită a acestei naturi îndărătnice şi mlădii în acelaşi timp.

El vedea în Marisela o întruchipare a sufletului poporului său, deschis, ca însuşi peisajul, spre orice progres.

Opera de readucere la viaţă a lui Lorenzo Barquero îi dădea de asemenea o satisfacţie spirituală, cumpănind muncile aspre ale fermei. Dozîndu-i băutura şi ocupîndu-l fizic şi intelectual, reuşise să-l facă pe el însuşi să caute să scape de viţiu. Peste zi, Santos îl lua cu sine la treburile din savană, iar în timpul răgazurilor de după masă încerca să-l intereseze în probleme apte să trezească din amorţeală inteligenţa acestui om, care de ani de zile nu lucra decît sub imboldul băuturii.

Pe lîngă că-i aducea mulţumirea de neasemuit a trudei încununate de izbîndă, Marisela îi înveselea casa şi răspundea unei nevoi sufleteşti a lui Santos. Cînd venise ea la Altamira, casa nu mai era vizuina murdară şi plină de lilieci în care se instalase el cu cîteva zile mai înainte : pereţii pătaţi de scîrboasele jivine fuseseră spoiţi cu var, fuseseră spălate podelele acoperite de un strat gros de noroi învîrtoşat, aşternut acolo ani de-a rîndul de picioarele peonilor ; şi totuşi era încă o casă în care se simţea lipsa unei femei : din punct de vedere material, asta înseamnă acul pe care nu ştii să-l mînuieşti ca să coşi sau să cîrpeşti ceva, bucatele aduse la masă de un peon ; din punct de vedere spiritual — lucrul cel mai de seamă pentru Santos Luzardo — o casă unde lipseşte respectul, unde se poate sta oricum, unde nu se sin-

chiseşte nimeni dacă în tăcerea ei răsună vreo vorbă porcoasă, unde omul nu veghează asupra purtărilor sale, şi moravurile se înăspresc.

Acum, dimpotrivă, după munca aprigă de a stîrni vitele sălbatice din bîrlogul lor şi a le hăitui prin savană, trebuia să culegi un buchet de flori de cîmp pentru copila de acasă, să te speli alungînd mirosul pătrunzător de cal şi de taur îmbibat în piele, să te schimbi şi să te aşezi la masă, dînd o pildă de purtare aleasă şi susţinînd o conversaţie plăcută şi folositoare.

Şi astfel, în timp ce el o ajuta să lepede deprinderile unei vieţi pe jumătate sălbatice, Marisela îi slujea drept scut faţă de rusticitatea lumii înconjurătoare — forţă de neînvins cu care viaţa simplă şi primitivă din savanele pustii îşi pune pecetea asupra celui care i se lasă în voie.

Uneori, eleva se burzuluia, „îi clocotea sîngele în vine", cum zicea ea, nu voia să mai facă lecţiile, sau să primească poveţele dascălului, şi numai ce o auzeai: „Lasă-mă să mă-ntorc la mine în pădure".

Dar nu erau decît izbucniri trecătoare, porniri ale firii ei, izvorîte din aceleaşi simţăminte pe care Santos i le trezea în suflet. Ca îndată după aceea să se întoarcă, fără nici o umbră, la cea ce îi stîrnise împotrivirea: „Bun. Astă-seară nu facem lecţiile?"

Întocmai ca şi Bălana, care după ce sărea berbeceşte în loc de cîteva ori, pornea singură la drum.

Carmelito isprăvi însă cel dintîi. Cu mînza de căpăstru, se înfăţişă într-o după-amiază la Santos:

— Am o rugăminte, *don* doctur, glăsui el. Noi n-avem aici un cal frumos pentru *señorita* Marisela, şi-atunci mi-am zis s-o îmblînzesc pe Bălana pentru dînsa. Am adus-o cu mine. Dacă vreţi, încercaţi-o şi dumneavoastră înaintea *señoritei*. De asta nici nu

i-am pus șa ; da' am eu o șa femeiască pe cinste, cu tot dichisul !

O clipă, Santos nu văzu aici decît o ciudățenie a lui Carmelito, căci, atunci cînd voise să-i cumpere mînza, în loc să-l dumerească, să-i spună că nu o vinde fiindcă are de gînd să i-o dăruiască Mariselei, trîntise o vorbă repezită. Pe urmă își zise că alegerea lui Carmelito și semnul acesta de simpatie față de Marisela, drept răscumpărare pentru neîncrederea cu care își privise stăpînul, puteau totodată să însemne că peonii, pesemne, îl credeau pe el, Santos, îndrăgostit de fată ; asta nu adăuga nimic simțămintelor dezinteresate pe care i le inspira ea, totuși, el nu era cîtuși de puțin încîntat de o asemenea tălmăcire.

O chemă pe Marisela să-i mulțumească peonului chiar ea.

— Vai, ce frumos ! se însufleți fata, bătînd din palme de bucurie. Va să zică pentru mine era. De ce nu mi-ai spus mai curînd, Carmelito ? M-ai lăsat să mă uit cu invidie în fiecare zi la Bălana. Hai, pune-i șaua, te rog, vreau să fac o plimbare. În clipa următoare păru să se răzgîndească : Ei, tata azi e tare posac și n-o să meargă cu mine.

— Nu-i nimic, zise Santos. Te însoțesc eu.

Carmelito spuse îndată :

— Dați-mi voie să merg și eu, *don* doctur. Vreau să văd cum se poartă Bălana cu *señorita*. Într-un fel se poartă caii cu bărbații, într-un fel cu femeile.

Un motiv lesne de crezut, numai că nu acesta era gîndul lui Carmelito.

Pe drum, intrînd în vorbă, Santos căută să-l facă să-și deschidă în sfîrșit sufletul. Antonio Sandoval nu înceta să i-l înfățișeze în cuvintele cele mai bune, și omul acesta îi inspira încredere ; dar cale lungă nu izbuti să scoată de la el decît răspunsuri scurte, posace,

într-un tîrziu, Carmelito se hotărî să-i facă mărturisirea care de multe zile îi stătea pe buze :

— Eu nu m-am născut peon, *señor* Luzardo. Familia mea era una dintre cele mai bune din Achaguas, iar la San Fernando şi chiar la Caracas am multe rude, pe care, cine ştie, poate le cunoaşteţi... şi pomeni mai multe nume, lume bună, într-adevăr. Tatăl meu, fără să fie bogat, avea din ce să trăiască. Ferma Ave Maria era a lui. Într-o zi — să fi tot avut vreo cincisprezece ani pe atunci — năvăleşte peste noi o bandă de hoţi de vite, una din acele multe care la începutul şi la sfîrşitul anotimpului ploios mişună prin întreg *llano* după jaf. Umblau după cai ; tata însă i-a descoperit la timp. „Carmelito, îmi spune. Aşti patruzeci de cai din ţarc trebuie duşi degrabă şi ascunşi în pădure. Ia cu tine peonii care sînt aici, şi să nu vă-ntoarceţi pînă nu vă dau eu de ştire." Luăm noi caii, după ce le-am legat de coadă nişte crengi, ca să-şi şteargă singuri urmele, şi ne înfundăm în pădure — trei peoni şi cu mine. Ziua îi lăsam să pască, noaptea îi păzeam ; de multe ori stăteam cufundaţi în apă pînă mai sus de scări — iarna a fost aspră, şi aproape toate pădurile erau inundate. Am stat acolo mai bine de o săptămînă, suferind şi de foame. Ne-au prins frigurile, ni se umflaseră feţele de înţepăturile spinilor, de nu ne mai recunoşteam unii pe alţii. Caii erau istoviţi şi acoperiţi de răni, că-i mușca vampirul şi-i vătăma viermele. Văzînd eu că tata nu ne mai dă de ştire să ne întoarcem, m-am hotărît să mă furişez pînă acasă, singur, să aflu ce se petrece. Şi cînd colo ! Totul se petrecuse de vreo cîteva zile. Un stol de *zamuros* îşi luă zborul din casă în clipa cînd am pus piciorul pe terasa de la intrare. Nişte leşuri ciugulite — asta mai erau tata şi mama ; şi în colţul unde aveam eu patul, Rafaelito, frate-meu ăsta despre care v-am spus deunăzi că i-am trimis vorbă să vină să muncească la

dumneavoastră. N-avea decît vreo cîteva luni pe atunci, umbla de-a buşilea. L-am ridicat de pe podea aproape mort de foame.

După o scurtă tăcere, îşi urmă povestirea :

— Ăsta căruia-i zice *ño* Pernalete era şi el printre hoţii ucigaşi. Dacă mai trăieşte, e fiindcă a fost singurul din şleahtă care n-a ridicat mîna asupra părinţilor mei, după cum am aflat mai tîrziu. Ceilalţi mi-au plătit-o pe rînd, unul cîte unul. Ştiu că răzbunarea nu-i bună ; dar altă cale n-aveam pentru a răzbuna sîngele alor mei. De prisos să vă mai spun cum am ajuns peon. Deşi la dumneavoastră stau cu dragă inimă.

Şi, pe cînd Luzardo comenta întîmplarea, plin de însufleţirea ce-l cuprindea ori de cîte ori era vorba de ceva în legătură cu violenţa nestăpînită din *llanura*, Carmelito se închise din nou în mutismul lui.

Marisela asculta şi ea, dar cum lucrurile despre care tot vorbea Santos o interesau prea puţin şi, în plus, nu putea să-i ierte că atîta timp, un ceas întreg, uitase de ea cu desăvîrşire, o îmboldi pe Bălana cu călcîiele, făcînd-o să alerge mai vioi, şi se porni să cînte una din acele *coplas* prin care un *llanero* dă grai oricărui simţămînt.

Cuvintele nu se înţelegeau, dar vocea-i cristalină răsuna plină de farmec. Santos tăcu pe dată, dornic să o asculte, iar Carmelito, în sufletul căruia se şi risipise amărăciunea amintirii, se desfăta şi el cu frumuseţea cîntecului. Cînd Marisela isprăvi de cîntat, peonul spuse :

— Eh, *don* doctur ! Pe cît se pare, nu sîntem noi îmblînzitori prea răi. Priviţi ce pas are Bălana. Asta în ce mă priveşte. Cît despre ce-aţi izbîndit dumneavoastră...

III

Cobitoarele

Pentru a împlînta pumnalul şi a ucide, îl avea pe Melquiades ; pentru potlogării, pe Balbino ; Juan Primito îi slujea de curier. Numai că unele solii duse de Juan Primito erau aidoma unor lovituri de pumnal.

Păduchios, cu părul vîlvoi şi cu o barbă zburlită, pe care nimeni nu-l putea convinge să şi-o scurteze, curierul *doñei* Bárbara era un năting cu izbucniri de nebun furios, deşi nu-i lipseau oarecare sclipiri de viclenie ; avea nişte deprinderi tare ciudate, anume că nu bea apă la nici o casă de pe moşia El Miedo, din care pricină trebuia să calce vreo cîteva leghe după apă, şi că aşeza pe acoperişuri nişte străchini umplute după cele mai smintite socoteli asupra setei, ca să bea nişte păsări fantastice, cărora el le zicea cobitoarele.

Din cîte puteai desluşi din vorbirea-i fără şir, cobitoarele erau un fel de întruchipare a pornirilor rele ale *doñei* Bárbara, fiindcă exista o strînsă legătură între ce urzea ea şi ceea ce Juan Primito le punea în străchini ca să-şi stîmpere setea : sînge, dacă ea uneltea să omoare pe cineva ; ulei amestecat cu oţet, dacă pregătea vreun proces ; miere de albine sălbatice, amestecată cu fiere de viţă, dacă întindea cuiva capcana vrăjitoriilor ei.

— Beți, lighioanelor ! mormăia Juan Primito cînd aseza străchinile pe acoperiș. Potoliți-vă setea, să-l lase în pace pe creștin !

Și cum, ba dintr-o pricină, ba dintr-alta, cobitoarele erau veșnic însetate, Juan Primito nu bea apă de la El Miedo, ca să nu se încurce sorțile. Susținea că apa în care își vîrau ciocul păsările acestea drăcești se preschimbă în băutura ce le trebuie lor, iar cine bea din apa asta se trezește numaidecît lovit de nenorocirea sortită altcuiva.

„Iar au să s-arate cobitoarele", își zise el de îndată ce află de sosirea stăpînului Altamirei. Și din ziua aceea era văzut mereu cercetînd cu încordare cerul, în așteptarea stolului drăcesc, și cu străchinile pregătite, gata să le umple cu ce era nevoie.

— Ce-i, mă, Juan Primito ? obișnuiau să-l întrebe peonii zdrahoanei, care făceau haz pe socoteala asta. Nu s-arată încă ?

— Ete colo, parcă se vede una, mormăia el drept răspuns, ducînd mîna streașină la ochi, ca și cum ar fi zărit ceva într-adevăr pe cerul strălucitor, în partea încotro privea.

Totuși, printre peonii de la El Miedo, Juan Primito era socotit mai degrabă viclean decît nătîng.

În sfîrșit, într-o după-amiază, nebunul strigă cît îl ținea gura :

— Uite cobitoarele ! Maică Precistă ! Ete colo, fraților, vine un cîrd de dihănii negre de întunecă cerul !

Cei care cunoșteau taina pricepură însă că nu trebuia să te uiți la cer, ci la fața *doñei* Barbara, care se întorcea de la oraș cu o brazdă aprigă adîncită între sprîncene.

Din clipa aceea — semn al nebuniei ori al vicleniei sale, căci nici el singur n-ar fi știut să spună unde se isprăvește una și începe cealaltă — Juan Primito petrecea zile întregi urmărind zborul cobitoarelor, ca să

priceapă de ce anume le e sete, cerceta cu ochi timpi bolta cerului, dar din cînd în cînd căta şiret, pe furiş, la faţa *doñei* Bárbara.

— Oare de ulei îndoit cu oţet le e sete jivinelor ăstora ? Nu prea-mi vine să cred, zău. Doar atuncea cînd se porneşte o judecată, aici, la noi, încep să se răscolească hîrţoagele. Zborul ăsta al lor mi-e tare cunoscut... Să li se fi făcut de miere amestecată cu hiere ? De-ar fi aşa, s-ar roti în hore vesele, şi uită-le că zboară muţeşte... Hm ! Numai după sînge să nu umble !

Şi aşa trecură mai multe zile, fără ca strâchinile izbăvitoare să-şi afle odihna, purtate în fuga mare de la băltoaca de sînge strînsă la zalhana, la fagurii albinelor sălbatice sau la cîrciumă pentru ulei şi oţet, şi pe măsură ce treceau zilele şi brazda cea aprigă străbătea pe fruntea *doñei* Bárbara, mania neroadă a lui Juan Primito se preschimba într-o nebunie frenetică.

De o frenezie asemănătoare începea să fie cuprins şi sufletul *doñei* Bárbara, în furia turbată că n-a putut face să amuţească pentru totdeauna gura care rostise prima ameninţare ce-i fusese dat să audă : „Iar dacă *señora* nu-mi acordă permisiunea cerută, în termen de opt zile o voi chema în faţa tribunalului".

Îşi petrecea ziua într-o activitate înfrigurată, călare pe cal, amazoană desgustătoare, cu pantaloni bărbăteşti pe sub fusta sumeasă şi agăţată de oblîncul şeii, gonind cu lasoul în mînă după vitele Altamirei ce păşteau în savanele ei, bruftuluind peonii pentru cea mai mică greşeală, sîngerînd furioasă coastele calului cu pintenii, iar noaptea se închidea în odaia unde stătea de obicei de vorbă cu „asociatul", şi rămînea acolo de veghe pînă la întîiul cîntat al cocoşilor.

„Vedem noi dacă îndrăzneşte !" repeta ea mereu, plimbîndu-se dintr-un capăt în celălalt al încăperii, iar Juan Primito, care asculta aproape întotdeauna

la uşă, spunea că a auzit în mai multe rînduri acelaşi răspuns din partea „asociatului" : „O să îndrăznească!"

Era convingerea ei intimă că Santos Luzardo îşi va ţine cuvîntul, şi mărturisea asta fără voie, cu o voce răguşită de mînie zadarnică.

Ultima zi din cele sorocite era pe sfîrşite, cînd îl chemă pe curier la ea.

— Porunciţi, *señora*, spuse Juan Primito, înfăţişîndu-se înaintea stăpînei cu acel zîmbet aşternut pe faţa lui tîmpă de teama superstiţioasă şi supunerea-i deplină, în timp ce-şi scormonea nervos barba murdară cu gheara neagră a unghiei.

— Pleci chiar acum la Altamira. Ceri să vorbeşti cu doctorul Luzardo şi-i spui din partea mea că poate să înceapă oricînd treaba pentru care mi-a cerut încuviinţare, dar să mă înştiinţeze precis, ca să-mi trimit şi eu oamenii.

Nebunul desluşi un gînd sinistru strălucind în pupilele ei negre şi, înainte să pornească la drum, umplu în grabă toate străchinile în băltoaca de sînge de la zalhana şi le aşeză pe acoperişurile *caneye*-lor, murmurînd :

— Sînge le trebuia ! Beţi, jivinelor ! Na, săturaţi-vă, să-l lase în pace pe creştin.

Nimeni nu era mai iute de picior ca Juan Primito : înghiţea leghele, nu alta ; porni la drum ca dus de vînt, întorcînd capul în fiece clipă, de parcă s-ar fi simţit urmărit, şi murmura într-una :

— Oh, satanele astea de muieri !

Nu se gîndea numai la *doña* Bárbara, nici la însărcinarea ce-i dăduse acum, ci la femei, îndeobşte, căci din pricina lor suferea de o ciudată manie a persecuţiei, ce creştea tot mai mult, pe măsură ce înainta prin savana pustie.

În după-amiaza aceea îl îmboldea la drum şi dorinţa de a o vedea pe Marisela.

Era singura pornire de iubire a sufletului său simplu, şi el nu cunoştea mai mare bucurie decît să stea de vorbă cu Marisela ; numai faţă de ea îşi dezvăluia dramul lui de judecată cuminte, amărăciunile omului ce se ascundea sub înfăţişarea-i tîmpă. Fusese de faţă cînd maică-sa o adusese pe lume, şi tot el găsise şi numele pe care fata îl primise la botez ; renegată de mamă şi părăsită de tată, o legănase în braţele sale — doică grijulie, iar slăbiciunea lui de minte îi dădea un aer de nespusă duioşie ; şi dacă Marisela a auzit un cuvînt duios, de la el l-a auzit ; o dezmierda spunîndu-i : „Luminiţa ochilor mei", şi cuvintele astea ieşeau dintre buzele lui mari, ca de cal, din stufişul de păr scîrbos al bărbii, cum iese din fagurii negri mierea de albine sălbatice. Toţi banii ce-i picau în mînă îi dădea ca să facă o bucurie luminiţei ochilor lui — fel şi fel de nimicuri sclipitoare, găsite printre mărfurile ieftine ale negustorilor ambulanţi în trecere pe la *hato*. Mai pe urmă, cînd Lorenzo Barquero a fost alungat din casă şi s-a adăpostit în coliba din pădurea de palmieri, lăsîndu-se pradă beţiei, dacă fetiţa n-a răbdat de foame cea mai mare parte din timp, tot lui i se datora, căci Juan Primito îi aducea în fiecare zi ce rămînea de la masa peonilor.

„Uite, ţi-aduc cîte ceva de-ale gurii, luminiţa ochilor mei", îi spunea el, cine ştie cu cîtă amărăciune în spatele chicotelii lui smintite, arătîndu-i traista plină. Apoi, mulţimea neroziilor amestecate în flecăreala lui repezită, urmate drept răspuns de hohotele ei de rîs, la care se adăuga bucuria lui de a o auzi rîzînd şi bucuria ei de a-l face să povestească ; iar în sufletele lor, iubirea împărtăşită de amîndoi, lumină a vieţii simple.

Santos Luzardo îi răpi această bucurie, luînd-o pe Marisela la Altamira. S-ar fi dus în fiecare zi pînă acolo să o vadă, fiindcă pentru el depărtarea era floare

la ureche, dar peonii de la El Miedo îl necăjiseră, spunîndu-i printre alte glume grosolane : „Eh, ți-a luat logodnica, Juan Primito !"

Și asta îl înfuriase, era ca și cum cineva ar fi scormonit într-o băltoacă adormită : o gelozie animalică și gînduri rele, mocirlă a sufletului primitiv, tulburară dragostea lui curată ; Marisela deveni repede și ea una dintre acele femei care-i alimentau mania persecuției și care alergau goale în urma lui — un biet smintit — prin savana pustie.

Chinuit de această vedenie, avu o criză de nebunie, încît *doña* Bárbara era cît pe ce să poruncească să-l lege.

După ce își veni în fire, nu mai pomeni o vorbă despre Marisela, și dacă cineva întreba de ea, se oțăra din senin : „Țîbî ! Nu știi c-a murit ? Asta de la Altamira e alta."

Totuși, în după-amiaza aceea îi sfîrîiau călcîiele pe drum, și tot nu-i împăcau graba care îl purta să o vadă. Într-adevăr, Marisela care îi veni întru întîmpinare era parcă altcineva.

— Luminița ochilor mei ! scînci el, oprindu-se prostit în loc. Chiar tu ești ?

— Păi cine vrei să fie, Juan Primito ? pufni fata în rîs, speriată și mulțumită totodată.

— Da' știi, te-ai făcut frumoasă, o mîndrețe de fată, copila mea ! Te-ai și îngrășat. Cum se cunoaște că acum mănînci cum trebuie ! Și rochia asta mîndră cine ți-a luat-o ? Da' pantofii ? Tu cu pantofi, luminița ochilor mei !

— Irra ! îi curmă vorba Marisela, împurpurîndu-se de rușine. Te-ai făcut un pisălog și un nesuferit, Juan Primito !

— Asta fiindcă-mi crește inima să te văd așa. Ești mai mîndră decît floarea cea mai minunată. Cît poate o zdreanță !

— Acuma, cînd știi, să ți le lepezi și tu pe alea de pe tine, că-mi fac silă.

— Adică să mă gătesc, eu ? Asta ți se potrivește ție, că ai pentru cine să te gătești. Te iubește mult ? Spune-mi adevărat.

— Nu te prosti, Juan Primito ! i-o reteză fata, împurpurîndu-se din nou.

Numai că alta era roșeața ce-i ardea acuma în obraji și-i catifela ochii frumoși.

— Hm ! făcu tontul răutăcios. Să nu zici nu, că eu știu tot.

Marisela tocmai se pregătea să-i arate că nu are dreptate, vrînd ca gluma aceea plăcută să continue, cînd Juan Primito adăugă :

— Mi-a spus mie o păsărică, una care tot zboară pe-acolo.

Și ea spuse fără să cugete :

— O cobitoare ?

Iar vorba asta, scăpată în neștire, aduse cu sine gînduri negre. Fata deveni dintr-o dată serioasă și întrebă :

— N-au liniște cobitoarele acolo ?

„Acolo" era cuvîntul pe care îl folosea ori de cîte ori vorbea despre maică-sa, căreia nu-i spunea niciodată pe nume.

— Taci, *chica !* se sperie Juan Primito. Da, la El Miedo nu mai e de trăit. Ce gălăgie fac lighioanele, învîrtindu-se toată ziua pe deasupra coperișelor ! Maică Precistă ! Mi s-a lehămetisit să mă tot bat cu păsările astea ale iadului. Bucuros aș veni aici, să stau lîngă tine, da' nu pot, *chica*. Trebuie să rămîn acolo, să am grijă de cobitoare, să le umplu oalele la vreme, că altfel... Eh, la naiba ! Tu nu știi ce sînt cobitoarele. Niște lighioane afurisit de rele, luminița ochilor mei. Rele cu adevărat !

— Şi zilele astea ce le-ai pus să bea ? întrebă Marisela, cuprinsă de îngîndurare, apăsînd cu înţeles asupra cuvintelor.

— Sînge, *chica,* zise el foarte zîmbitor. Ia, cobitoarelor ăstora te şi miri ce li se mai năzare cîteodată, *chica !* Gîndeşte-te numai, le place să bea sînge, care trebuie să fie tare rău la gust, nu-i aşa, *chica ?* Taman cînd să plec, le-am umplut străchinile, aşa că acum s-au săturat. Şi adăugă îndată : Da' să nu-mi uit vorba. *Don* doctur Luzardo pe unde-i ? Am o solie de la *señora* pentru dînsul.

Cuvintele acestea, spuse în legătură cu cele de adineauri — ceea ce de fapt era un şiretlic al lui Juan Primito, ca să prevină pe cel căruia îi aducea o solie ce anume gînduri clocește *doña* Bárbara — stîrniră revolta Mariselei.

— Cît ai să mai rămîi în slujba asta, netotule ? izbucni ea furioasă. Talpă-de-iad ai s-ajungi, tot purtînd solii şi răspunsuri. Să pleci de-aici chiar acum !

În clipa aceea se amestecă în vorbă Santos Luzardo, care de cîtva timp se afla în apropiere şi asculta atent convorbirea nebunului cu fata.

— Lasă-l, Marisela. Spune, Juan Primito, ce ştire îmi aduci ?

Nebunul, luat pe neaşteptate, se răsuci pe călcîie rîzînd şi, în vreme ce-şi făcea de lucru cu unghiile prin încîlceala bărbii, spuse tot ce avea de spus cu înseşi vorbele *doñei* Bárbara.

— Spune-i că mîine dimineaţă, în zori, voi fi la Mata Oscura cu oamenii mei, rosti Luzardo şi intră îndată în casă.

Marisela aşteptă puţin, ca Santos să nu o mai poată auzi, îl înhăţă pe Juan Primito de braţ şi, scuturîndu-l, îi spuse răstit :

— Dacă mai vii pe aici cu solii de acolo, să ştii că pun cîinii pe tine !

— Pe mine, luminița ochilor mei ? se tîngui el, speriat și mîhnit totodată.

— Da, pe tine. Și acum pici din fața mea ! Du-te ! Pleacă, să nu te mai văd !

Juan Primito porni spre El Miedo cu tristețea în suflet că luminița ochilor lui l-a alungat cu atîta cruzime, cînd el venise plin de bucurie numai la gîndul că are s-o vadă. Oare a greșit că a vorbit despre sînge, ca Luzardo să știe ce-i rămîne de făcut ?

Pînă să ajungă la El Miedo, durerea i se risipi și, după ce repetă *doñici* Bárbara cuvintele lui Santos Luzardo, se trezi vorbind despre Marisela :

— De-ați vedea-o, *doña !* N-ați mai cunoaște-o, zău așa ! S-a făcut o mîndrețe de fată, zău așa ! Și are niște ochi ! Mai frumoși decît i-aveți dumneavoastră, *doña.* Și-i gătită, de-ți crește inima cînd o vezi. Bine o mai îmbracă *don* doctur, din cap pînă-n picioare. Dulce trebuie să-i mai fie unui bărbat să aibă lîngă el o femeie chipeșă ca fata asta, nu-i așa, *doña ?*

Nimic din ce o privea pe Marisela nu o interesase niciodată pe *doña* Bárbara, fiindcă ea nu avusese față de fată nici măcar pornirea de iubire a unei sălbăticiuni pentru puiul ei ; dar acolo unde nu existau simțămintele mamei, vorbele lui Juan Primito făcură să țîșnească îndată gelozia năvalnică a femeii.

— Bine. Numai că asta nu mă interesează ! îi reteză ea obrăznicia. Poți să pleci.

În clipa aceea, dacă ar fi privit cu puțină luare-aminte, Juan Primito ar fi descoperit îndată de ce anume le era sete cobitoarelor.

IV

Un rodeo în savană

În noaptea aceea se vorbi mult despre asta la Altamira, printre peoni. Era pentru prima oară cînd *doña* Bárbara se dădea bătută. A doua zi dimineaţă, pe cînd oamenii puneau şaua pe cai, Antonio îi povăţui :

— Cine are, n-ar strica să ia şi revolverul cu el, fiindcă azi s-ar putea să n-avem de furcă numai cu vitele.

Păsăroiul îşi şi făcu auzită gura :

— Eu, unul, nu-mi iau, că, vezi, al meu zace zălog ; în schimb, o să pitesc colea, sub cioltar, căpăţelul ăsta de *machete* [1], aşa, ca să fie. N-are decît juma de *vara* [2], noroc că braţul e lung.

Într-o asemenea stare sufletească plecară, înainte să se lumineze de ziuă, către Mata Obscura, cu Santos Luzardo în frunte.

Erau numai cei cinci peoni credincioşi pe care Santos îi găsise la *hato* la sosirea lui şi încă trei *sabaneros* [3], tocmiţi după multă stăruinţă de către Antonio, fiindcă bărbaţii din partea locului, pricepuţi la muncile savanei, fuseseră luaţi cu simbrie la curtea *doñei* Bárbara, ca nu cumva să sporească numărul peonilor de la

[1] Un fel de cuţit mare.
[2] Unitate de măsură pentru lungimi, egală cu 0,835 m.
[3] *Sabanero*, locuitor al savanei sud-americane.

Altamira ; dar toți erau niște adevărați *llaneros*, bine lămuriți cum stau lucrurile și gata să-și arate devotamentul față de omul care venise să înfrunte zmeoaica din Arauca.

Savana mai dormea încă, neagră și tăcută, sub clipirea stelelor, și pe măsură ce grupul călăreților lăsa în urmă conacul, tropotitul copitelor stîrnea în depărtare ecouri : erau herghelii de cai și cirezi de vite sălbatice ce se buluceau spre ascunzișurile lor, adulmecînd apropierea omului. Nu se zăreau decît ca niște pete întunecate, puțin mai dense decît întunericul, mișcîndu-se prin pășuni, sau era numai foșnetul ierbii înalte, stîrnit de fuga vitelor ; dar urechea ageră a acestor *llaneros* nu avea nevoie de alte semne, și ei spuneau fără greș :

— Asta-i cireada de la Uverito, pămîntul ăla lutos. Sînt mai bine de o sută de vite.

— Colo e herghelia lui Coamă-Neagră ; gonește spre Corozalito.

O dată cu zorile, ajunseră la locul stabilit. Cei de la El Miedo îi așteptau, în frunte cu *doña* Bárbara ; erau dăscăliți să facă cum or ști și să alunge vitele pe care Luzardo voia să le adune, căci printre vitele altamirene adăpostite acolo se aflau multe vaci, ai căror viței, încă sugaci, erau gata însemnați cu fierul mașiei El Miedo — mijloc folosit cu precădere de către *doña* Bárbara pentru a pune mîna pe vitele altora, în cîrdășie cu administratorii proprietăților lăsate în seama cui se nimerea de către stăpînii lor.

Antonio mirosi însă îndată pungășia zdrahoanei. Văzînd cîți oameni adusese cu ea, îi șopti lui Santos :

— A adus lume multă, ca dumneavoastră să porniți cu încredere o hăituială mare, iar ei să sperie apoi vitele și să le alunge, așa cum au mai făcut și altă dată.

Santos, prevenit de Antonio, își făuri la iuțeală un plan. Își salută vecina, descoperindu-se, dar fără să se

apropie. Ea înaintă şi-i întinse mîna, cu un zîmbet viclean, iar el avu un aer mirat : era parcă altă femeie, cu totul deosebită de aceea cu înfăţişarea aspră de bărbat pe care o întîlnise deunăzi în biroul şefului civil.

Ochii ei tulburători, de muiere senzuală, străluceau ; buzele-i cărnoase erau răsfrînte ca pentru sărut ; un surîs enigmatic îi stăruia în colţul gurii ; obrazul îi dogorea ; îşi pieptănase lins părul bogat, de culoarea prunei sălbatice. Purta o basma de mătase albastră, legată la gît, cu capetele pe decolteul rochiei de amazoană ; pînă şi *sombrero*-ul *pelodeguama* [1], caracteristic pentru un *llanero*, singura podoabă bărbătească din îmbrăcămintea ei, vădea oarecare graţie feminină. În plus, şedea în şa cum stau îndeobşte femeile, ceea ce nu obişnuia cînd ieşea cu treburi în savană ; şi toate acestea te făceau să uiţi de faimoasa zdrahoană.

Lui Santos nu putea să-i scape faptul că toată feminitatea de care făcea paradă acum *doña* Bárbara avea drept scop să-l subjuge ; dar oricît de prevenit ar fi fost el, nu se putea stăpîni să nu o admire.

La rîndul ei, cînd îl privi în ochi, îi pieri îndată zîmbetul viclean de pe faţă şi simţi încă o dată — de astă dată cu toată forţa intuiţiei proprie fiinţelor fataliste — că din acea clipă viaţa ei se îndrumă pe un făgaş neprevăzut. Uită de orice politeţe şi dulcegărie dinainte studiate, şi care erau menite să-l ademenească : în inima-i întunecată se prăbuşiră, risipindu-se fără urmă, hotărîrile pornite din pasiunea fundamentală a vieţii ei — ura faţă de bărbat ; dar ea nu-şi dădu seama decît că simţămintele-i obişnuite au părăsit-o brusc. Care anume le-au luat locul ? Deocamdată nu putea nici să întrezărească.

Schimbară cîteva cuvinte. Santos Luzardo se străduia să fie politicos, de parcă ar fi vorbit într-un salon

[1] Pălărie de fetru.

unei doamne respectabile, iar ea, auzindu-i cuvintele corecte, dar seci, aproape că nu-şi dădea seama ce răspunde. O tulbura aerul lui bărbătesc, neobişnuit — un amestec de demnitate şi delicateţe pe care nu le întîlnise niciodată la oamenii cu care avusese de-a face, o impresie de forţă şi de stăpînire de sine ce răzbăteau din focul liniştit al privirilor, din gesturile hotărîte ale tînărului, din vorbirea-i răspicată Deşi el nu-i adresa decît cuvintele strict necesare privitor la ce aveau de făcut, femeii i se părea că ea lungeşte anume discuţia, numai pentru plăcerea de a-l auzi.

În tot acest timp, Balbino Paiba nu-i scăpa din ochi şi îşi ascundea ciuda, făcînd glume pe socoteala lui Luzardo şi stîrnind zîmbetele peonilor de la El Miedo ; ceva mai încolo, oamenii de la Altamira şuşoteau între ei despre tot ce se petrecea în jur.

Apoi, Santos începu să împartă poruncile peonilor, dar Balbino, în mintea căruia nici o ticăloşie nu era chip să stea liniştită, se grăbi să-l întrerupă :

— Sîntem treizeci şi trei de oameni şi se poate face o bună hăituială, mînînd vitele de pe-o întindere foarte largă.

Antonio, mulţumit de agerimea sa, schimbă o privire cu Santos, care spuse :

— Nu-i nevoie de asta. De altfel, vom face treaba în grupuri proporţionale : un om de-al meu la trei ai dumneavoastră ; sînteţi doar de trei ori mai mulţi.

— Păi de ce să ne-amestecăm asa ? bombăni Balbino. Treaba asta n-am făcut-o nicodată împreună. Fiecare pentru el.

— Da. Însă azi va fi altfel.

— N-aveţi oare încredere în noi ? stărui Paiba, împotrivindu-se acestei hotărîri, care zădărnicea planurile *doñei* Bárbara.

Sub controlul oamenilor de la Altamira, cei de la El Miedo nu mai puteau să acționeze potrivit poruncilor primite.

Mai înainte ca Luzardo să răspundă acestei întrebări trufașe, interveni *doña* Bárbara :

— Vom face așa cum hotărîți dumneavoastră, *señor* doctor. Și dacă socotiți o parte din oamenii mei de prisos, ei pot să plece îndată.

Uimiți de o asemenea întorsătură neașteptată, peonii de la El Miedo se priviră între ei, unii vădit nemulțumiți, alții cu o mutră batjocoritoare, după cît erau de credincioși *doñei* Bárbara, în vreme ce Balbino Paiba își netezea mustața cu mîna — ticul lui știut. În cealaltă tabără, Păsăroiul, care părea cu gîndurile aiurea, murmura printre dinți primele stihuri dintr-o *copla* mușcătoare :

„Cînd e un taur lîngă vacă,
Putina mi-o spală tăurașul..."

dînd grai astfel gîndului ce le trecuse tuturor prin cap.

„Femeia s-a și îndrăgostit de *don* doctur. Gata, Balbino poate să-și ia rămas bun de la ciolanul lui !"

Luzardo însă nu înțelegea să piardă vremea.

— Antonio, zise el peonului, las în seama ta să conduci treaba asta.

Antonio, pătruns de rolul lui de vătaf al hăituielii, începu numaidecît să poruncească :

— Tu, cel de pe calul bălțat, vino încoace, cu încă cinci oameni. Împreună cu Carmelito și Păsăroiul, alungați vitele de după pădurea aia deasă. Toate vitele care se adună aici o apucă la goană în sus, și tocmai așa trebuie mînate. De tine e vorba, măi frate !

Omul era unul dintre frații Mondragones, cel poreclit Jaguarul. Antonio îl lăsă să se întovărășească cu frații lui, dar îl silea să aibă de-a face cu Carmelito și Păsăroiul, care erau vlăjgani ca și ei.

— Eu am un nume ! bombăni acesta, gata să-i sară ţandăra, fără să se mişte din loc şi să îndeplinească porunca.

Peonii de la Altamira se priviră îngrijoraţi între ei, de parcă şi-ar fi spus : „Acuş se sparge buba !"

Cuvintele *doñei* Bárbara lămuriră însă din nou lucrurile :

— Fă ce ţi se spune ! Dacă nu, poţi să pleci.

Găliganul se supuse, bombănind ; după ce-şi alese de tovarăşi pe cei doi fraţi ai săi, întrebă :

— Mai luăm doi, care mai vii cu noi ?

Carmelito şi Păsăroiul încrucişară o privire între ei, iar cel din urmă mormăi printre dinţi :

— O să vedem noi la ce vă ţin curelele...

Antonio împărţi mai departe oamenii în grupuri, trimiţîndu-i în diferite direcţii, apoi îl pofti pe Balbino :

— Dacă mata vrei să vii cu mine...

Îi arăta astfel preţuirea de vătaf sau de administrator la El Miedo, ca unuia egal cu el, în tot cazul ; totodată, îşi dădea singur un prilej asemănător celui pe care îl dăduse adineauri lui Carmelito şi Păsăroiului, fiindcă între el şi Balbino era o hîră veche, de cînd cu vorbele trufaşe ale acestuia din dimineata îmblînzirii roibului.

Balbino însă îl refuză viclean :

— Mulţumesc, *don* Antonio. Eu rămîn aici, cu cei din *el blancaje*.

Băştinaşii *llanurei* numesc astfel grupul stăpînilor care asistă la un *rodeo*, fără să ia parte la muncă şi numai pentru a-şi supraveghea interesele în momentul împărţirii vitelor adunate. Pe timpul lui José Luzardo, la *vaquería* cea mare, grupul acesta era alcătuit din peste douăzeci de proprietari din acea parte a Araucăi. Din domeniile acestora, înglobate astăzi în latifundia

doñei Bárbara, nu mai rămăseseră decît numele unor pîlcuri de pădure şi savane.

Cugetînd la toate acestea, Santos rămase absent multă vreme la strădaniile vecinei sale de a lega o convorbire prietenească ; chipurile, ea se adresa lui Balbino, dar vorbea despre lucruri care obligau un bărbat politicos ca Santos să intervină în discuţie.

În cele din urmă se hotărî să-i adreseze deschis cuvîntul :

— Na-ţi văzut niciodată un *rodeo*, doctore Luzardo ?

— Cînd eram copil, răspunse el, fără să se întoarcă şi să o privească. Acum totul e aproape nou pentru mine.

— Adevărat ? Aţi uitat obiceiurile pămîntului unde v-aţi născut ?

— Închipuiţi-vă ! Atîţia ani petrecuţi departe de-aici...

Tăcu şi-l privi în tăcere o bună bucată de timp, apoi, căţînd la el galeş, spuse :

— Totuşi, eu am auzit povestindu-se despre fapta dumneavoastră îndrăzneaţă cu roibul, şi asta s-a petrecut cînd abia v-aţi întors. Aşa că n-aţi uitat prea multe, cum vreţi să se creadă.

Vocea *doñnei* Bárbara — flaut al demonului androgin ce respira în ea, murmur răscolitor al pădurii şi tînguire ascuţită a *llanurei* — suna într-un chip deosebit, era o vrajă pentru bărbaţii ce-o ascultau ; dar Santos Luzardo nu rămase acolo să se desfete ascultînd-o. Fără îndoială, pentru o clipă încercă şi el curiozitatea, pur intelectuală, de a se pleca asupra abisului acelui suflet, de a pătrunde enigma acelui amestec de farmec şi cruzime — interesant, fără îndoială, cum sînt toate monstruozităţile naturii ; îl cuprinse însă o repulsie bruscă faţă de tovărăşia acestei femei, nu fiindcă era un duşman, ci dintr-o altă

pricină — ceva mult mai intim și mai adînc, deocamdată de nedesluşit. Asta îl făcu să curme pe neasteptate convorbirea lor absurdă și să se apropie de locul unde cîțiva peoni de la El Miedo supravegheau tăurașii *madrineros* [1] — nucleu al acestui *rodeo*.

Balbino Paiba zîmbi și își netezi mustața cu mîna ; stătu și o observă furiș mult timp pe *doña* Bárbara, dar nu descoperi pe fața ei acea bătaie iute, ca de aripi, a pleoapelor, semn că o cuprindea furia, ci o expresie pe care nu i-o cunoștea, un aer gînditor și absent.

Între timp, stîrnite de *vaqueros*, vitele începeau să apară, însufleţind savana pînă atunci parcă pustie. O mulțime de cirezi ieșeau din păduri și dintre dunele de nisip depărtate. Cirezile de vite, obișnuite să fie mînate din urmă, veneau în goană veselă, cu taurii în frunte și viţeii sărind în jurul vacilor ; celelalte, mai sălbatice, țîșneau în pîlcuri mai mici și mugeau de spaimă.

Se auzeau strigătele oamenilor ; vite răzleţe alergau buimace în toate părțile, încercînd să iasă din cercul pe care îl strîngeau călăreții în jurul lor ; ici-colo, taurii furioși se frămîntau, gata să se năpustească cu coarnele înainte ; atacurile deveneau uneori cu neputință de zăgăzuit, și asta se simțea pînă hăt-departe ; agitația se transmitea vitelor din capul cirezilor îmblînzite, acestea se împingeau în neștire în cele sălbatice, ele încercau să se apere, și furia li se preschimba curînd în frică.

Unele pîlcuri începeau să se adune în locul unde stăteau taurii tineri domesticiți ; altele se arătau însă îndărătnice, iar călăreții, care acum zoreau să le în-

[1] *Madrinero*, termen specific limbajului crescătorilor de vite din partea locului. Taurii *madrineros* sînt tauri domesticiți, care se pun în mijlocul unei cirezi de vite sălbatice, pentru îmblînzirea acestora.

cercuiască, trebuiau să se zbată ca să le îngrămădească ici şi colo, jucîndu-şi caii şi făcîndu-i să se ridice în două picioare din pricina aprigelor opriri în loc, ori schimbării brusce a alergării.

Mulţimea animalelor creştea mereu, într-o învolburare de vite sălbatice ce se năpusteau din toate părţile spre locul de adunare. Nori de praf se ridicau în văzduh, strigătele văcarilor se înteţeau :

— *Jilloo*[1] *! Jilloo !* Ţine acolo ! Hei ! Acolo ! Dă-i zor !

Santos Luzardo urmărea încordat spectacolul acesta însufleţit, cu ochii aprinşi de răbufnirea amintirilor din copilărie ; pe atunci, alături de tatăl său, împărţea laolaltă cu peonii primejdiile strîngerii vitelor. Nervii lui, care uitaseră emoţia asta sălbatică, o trăiau acum din nou, vibrînd la unison cu îndrăzneala oamenilor şi animalelor ce năvăleau în *llanura*. Cîmpia îi părea mai vastă, mai impunătoare şi mai frumoasă ca oricînd, fiindcă, între hotarele ei de necuprins, omul domina animalele şi era loc destul pentru toţi.

Aprigul *rodeo* se încheiase. Sute de vite erau adunate laolaltă. Treaba fusese aspră. Caii gîfîiau, scăldaţi în sudoare şi acoperiţi de spumă, cu coastele însîngerate, mulţi dintre ei răniţi de coarnele taurilor. Dar nu se isprăvise totul. O mulţime de vite erau furioase şi neliniştite, dădeau buzna către marginea cercului, sau căutau să-şi deschidă drum printre vitele îmblînzite, năpustindu-se cu coarnele înainte, vrînd să scape şi dînd de furcă fără încetare celor care le ţineau pe loc. O larmă asurzitoare umplea întinderea savanei — mugetul vacilor care îşi chemau viţeii rătăciţi ; plînsul viţeilor care îşi căutau mamele prin învălmăşeală ; răgetul taurilor cap de cireadă care îşi pierduseră vitele ; mugetele înfricoşate cu care acestea

[1] Strigăt de îndemn în limbajul crescătorilor de vite sud-americani.

le răspundeau, scormonind pămîntul cu copitele : sunetul sec al coarnelor izbite între ele ; bufnete înfundate de coaste, iscate de îmbrîncelile vitelor ; strigătele răguşite ale oamenilor.

Între timp, se părea că animalele au început să se liniştească. Taurii capi de cireadă erau găsiţi de vitele lor şi, pe măsură ce acestea li se adunau în jur, se potoleau iureşurile sălbatice, mugetele şi frămîntarea se domoleau, lăsînd să se audă cîntecele liniştitoare ale văcarilor. Aceştia rămăseseră pe locurile lor, formînd un cerc mare în jurul puhoiului de vite, în vreme ce călăreţii care aveau caii răniţi se îndreptau spre o pădurice din apropiere ca să-i schimbe cu alţii. Antonio tocmai voia să poruncească să se scoată deoparte taurii *madrineros* şi să se înceapă împărţirea vitelor, cînd, deodată, din greşeala unuia dintre văcari, care descălecase să strîngă chinga calului chiar în clipa cînd un taur îşi deschidea drum din inima cirezii, năpustindu-se năvalnic înainte, se dezlănţui stihia.

— Săriţi ! Iute ! strigară într-un glas toţi cîţi îşi dădură seama de primejdie, alergînd într-un suflet să stăvilească risipirea animalelor.

Era însă prea tîrziu. Într-o zvîcnire nemaipomenită, vitele se repeziră în urma taurului prin trecerea deschisă de el, revărsîndu-se pîlcuri-pîlcuri în savană.

— Vrăjitoare blestemată ! se înverşunară peonii de la Altamira, aruncînd cele petrecute pe seama descîntecelor *doñei* Bárbara.

În schimb lui Antonio nu-i scăpase faptul că greşeala văcarului — nimeni altul decît unul dintre fraţii Mondragones, cel poreclit Jaguarul — nu fusese doar o întîmplare, ci, dimpotrivă, fusese săvîrşită cu bună ştiinţă...

Într-adevăr, băgînd de seamă că viţeii neînţărcaţi ai celor mai multe dintre vacile de la Altamira erau

însemnați hotește cu fierul moșiei El Miedo, Jaguarul se prefăcu că strînge chinga calului, și asta tocmai în clipa cînd văzu lămurit cum taurul își deschidea drum prin cireadă, amenințînd să tragă toate vitele după el.

Plăti însă scump devotamentul față de *doña* Bárbara ; năvala vitelor îl doborî la pămînt cu cal cu tot și, cînd se risipi norul de praf ridicat de copite și vreo cîțiva se repeziră la locul unde căzuse, nu mai găsiră decît un leș de carne terciuită, acoperită de sînge și de pămînt.

În acest timp, robit de instinctul său de *llanero*, Santos Luzardo dăduse frîu liber calului, alăturîndu-se goanei văcarilor.

Cineva îi strigă :

— Hei, vitele au să țîșnească prin luminișul limbii ăleia de pădure și au în frunte un taur năprasnic !

Era Păsăroiul, care zorea să-l ajungă și să-i stea în preajmă.

Spre Santos alergau de asemenea Antonio și Carmelito, precum și doi oameni de la El Miedo. Toți cu lasourile în mînă, gata să înșface taurul din pricina căruia se dezlănțuise această nebunie.

Santos își pregăti lasoul, îndreptîndu-se spre luminișul limbii de pădure pe care i-o arătase Păsăroiul.

Vitele se ivîră îndată, puhoi. La strigătele văcarilor, apucară buhuc în sus, spre vadul unei gîrle ce tăia savana ; din gloata lor se desprinse însă, arțăgos, un taur voinic, cu coarne puternice.

— Păi ăsta-i gălbiul țintat în frunte, care de doi ani încoace ne tot dă de furcă ! icni Păsăroiul. Lasă, de data asta nu ne mai scapă el !

Taurul se opri o clipă în loc, apoi zvîcni de colo-colo, cu botul în pămînt, frîngîndu-și privirea de la unul la altul, cătînd buimac la oamenii ce veneau asupră-i din toate părțile ; în cele din urmă se repezi spre marginea pădurii, în lungul căreia venea Luzardo.

— Aruncați lasoul, că vă ia în coarne ! răcni Păsăroiul.

Văzîndu-l în primejdie, prins între marginea pădurii și taur, Carmelito și Antonio îi alergau în ajutor, povățuindu-l care mai de care :

— Desprindeți-vă de poala pădurii, că dă năvală dihania !

— Smuciți calul într-o parte !

Santos Luzardo nu le auzea sfaturile, dar nici nu avea nevoie de ele : nu pierduse chiar de tot îndemînarea de la 15 ani. Cu o mișcare iute, de călăreț încercat, evită ciocnirea, tăind calea taurului, și azvîrli lasoul pste crupa calului. Taurul primi funia chiar pe coarne.

— Și încă pe jumătate întors în șa ! strigă Păsăroiul, plin de admirație. Ehei, avem oameni pricepuți pe-aici !

În clipa următoare, Santos opri scurt calul, proptindu-se zdravăn în loc ; taurul avea însă o putere uriașă și era nevoie de mai multe lasouri ca să fie răsturnat la pămînt. Cînd funia se întinse ca o coardă la opintirea nemaipomenită a coarnelor, calul, copleșit de forța ce trăgea dinspre coadă, se lăsă pe picioarele dinapoi, cu un geamăt sugrumat. Acum taurul se întorcea împotriva lui Santos, dar Antonio, Carmelito și Păsăroiul aruncară lasourile toți trei o dată, scoțînd un întreit strigăt cînd le văzură căzîndu-i pe coarne :

— Al nostru e !

Caii se încordară, funiile vibrară surd, și taurul se prăbuși la pămînt, cu picioarele în sus, ridicînd un nor de praf.

Peonii se năpustiră îndată asupra lui.

— Apucă-i coada, Păsăroiule ! porunci dintr-o suflare Antonio. Eu îl țin de coarne, și Carmelito îl leagă.

Luzardo, amintindu-și de tinerețe, spuse :

— Puneți-i funia în bot și scobiți-l pe loc.

Păsăroiul înșfăcă iute coada taurului, i-o trecu printre picioarele dinapoi și, trăgînd de ea din toate puterile, îl răsturnă într-o rînă, în timp ce Antonio îl apăsa de coarne la pămînt. Redus la neputință, mai înainte să se dezmeticească din buimăceala căderii, Carmelito îi găuri buza de sus, trecîndu-i funia prin rană, apoi îl scobi dintr-o tăietură, mînuind cuțitul cu pricepere, și-i marcă urechile cu semnul Altamirei.

— Asta n-o să ne mai dea de furcă, zise el cînd isprăvi treaba. Pînă una-alta, să-l legăm de trunchiul unui copac.

— He, he, căpățînosul ăsta e un altamirean convins ! N-a vrut alt fier decît ăla care a însemnat-o și pe mă-sa, zise Păsăroiul. A așteptat să vină stăpînul, să se predea în mîinile lui. De asta nu l-am putut prinde în hăituiala de data trecută.

— Și l-am prins pe cinste ! încheie Carmelito. Dacă unul nedeprins aruncă lasoul așa, atunci nouă ce ne mai rămîne de făcut ?

Iar Antonio Sandoval, încîntat de fapta stăpînului său, adăugă :

— Un *llanero* rămîne *llanero* pînă la a cincea spiță !

În acest timp, *doña* Bárbara se apropie cu zîmbetul pe față de grupul lor.

— Ei, *llanero* șiret ce-mi sînteți ! Și spuneați c-ați uitat obiceiurile pămîntului ăstuia !

Zicînd acestea, nu se gîndea nici la afrontul suferit cu puțin mai înainte, nici la faptul că ea însăși știa — și încă mult mai bine decît Luzardo — să doboare un taur cu lasoul și să-l scobească în plină savană.

Nu era decît o femeie care văzuse un bărbat interesant și fapta lui curajoasă.

— N-am fost singur, nu-i mare lucru, spuse Santos. În schimb, am auzit că dumneavoastră doborîți vitele la pămînt ca și cel mai dibaci peon.

Doña Bárbara surîse :

— Văd că vi s-a vorbit despre mine. Cîte oare nu vi s-au povestit ? Eu aș putea să vă spun și alte lucruri, pe care poate nu le-ați auzit, și nu-s lucruri lipsite de interes. Dar mai avem timp pentru asta.

— Avem timp, firește, răspunse Luzardo sec, dîndu-i să înțeleagă cît de puțină plăcere îi face să stea de vorbă cu ea.

Doña Bárbara tălmăci însă altfel lucrurile în sinea ei : „Asta a căzut și el în *rodeo*".

Luzardo dădu pinteni calului, să-și ajungă din urmă peonii, care se îndepărtau, după ce legaseră taurul de trunchiul unui arbore, lăsînd-o încă o dată singură în mijlocul savanei.

Ea rămase o vreme pe loc, cu amăgirea unui zîmbet de izbîndă pe față, privind cum se depărta bărbatul acela disprețuitor și murmurînd :

— Lasă-l să se ducă. Asta trage acum funia lasoului după el.

Ceva mai încolo, la rădăcina copacului, cu fruntea în pămînt, taurul schilodit boncăluia surd.

De astă dată, *doña* Bárbara avu un alt zîmbet.

V

Schimbarea la față a doñei Bárbara

Schimbările ciudate care începură să se petreacă din ziua aceea cu *doña* Bárbara dădură loc la fel și fel de vorbe batjocoritoare printre peonii de la El Miedo.

— Eh, frățioare ! Ce-o fi pățit *señora* de nu mai dă pe la noi ca-nainte, cînd se-nvolbura în ea sîngele de alb cu cel de indiancă și venea țîfnoasă și cu gura mare ca o *chenchena ?* Nu mai vine nici să ne acompanieze din *bandurria* [1], cum făcea cînd era în toane bune. Stă închisă în casă, ca o adevărată *señora*, ba pînă și față de Balbino, e, vorba ceea : „Ieri te cunoșteam, azi nu mai vreau să știu de tine".

— La naiba, măi frate ! Nu știi, cum e peștele, așa trebuie să fie și undița ! Ăsta de acum nu-i din cei care umblă în cete și pică plocon în plasă. Trebuie să-l păcălești ca să muște nada.

Numai că zilele treceau, și Luzardo nu se arăta la El Miedo.

— Măi frate, peștele ăsta nu cumva n-o fi vrînd să muște ? Că nu i se vede nici umbra prin apă.

— Ăsta nu-i dintr-ăia care trage la măsea, ori vreunul pe care să mi-l deoache din pahar, zicea omul, vorbind pe față de băutura descîntată pe care *doña*

[1] Un fel de ghitară, cu 12 coarde.

Bárbara o dădea bărbaților de care se îndrăgostea, ca să le nimicească voința.

Nu lipsiră nici vorbele despre vegherile tainice din odaia cu vrăjitoriile :

— Unde mai pui că „asociatul" n-a avut odihnă nopțile astea. L-a ținut pînă tîrziu afară din iadul lui. Noapte de noapte l-a tot prins pe drum bătaia din aripi și cîntatul cocoșilor.

— Nu cumva de partea ailaltă e o putere la fel de mare ?

— Ori s-au cam isprăvit puterile de partea asta, că prea au tras de ele.

— Hm ! Să nu-ți închipui una ca asta, zise Juan Primito. În dimineața de *rodeo* de la Mata Obscura *señora* i-a lăsat acolo ochii ei, și el, vrea, nu vrea, trebuie să vină să i-i aducă.

Tot lucruri care le treceau peonilor zdrahoanei prin cap, spre a-și desluși schimbările petrecute cu ea, dar fără să le știrbească nici respectul, nici credința cu care o slujeau.

Nici *doña* Bárbara însăși nu se putea lămuri în această privință, căci totul pornea de la niște simțăminte noi în viața ei, asupra cărora nu avea încă stăpînire.

Pentru prima oară se simțise femeie în prezența unui bărbat. Se dusese la *rodeo* de la Mata Obscura cu gîndul să-l prindă pe Santos Luzardo în mreaja fatală a farmecelor ei, să ia de la capăt cu el povestea lui Lorenzo Barquero ; dar, deși era încredințată că nu o stăpînea în viață decît lăcomia și ura neîmpăcată față de bărbat, ea ducea acolo fără să știe — în patima sufletului ei chinuit de aceste simțăminte, ca și în pornirile naturii ei croite pentru dragoste — dorul neîmplinit al unei adevărate iubiri. Pînă atunci, toți amanții pe care îi avusese — victime ale lăcomiei, ori unelte ale cruzimii ei — îi aparținuseră așa ca

dobitoacele care purtau semnul fierului său ; dar cînd se văzu disprețuită în două rînduri de omul acesta, care nici nu se temea de ea și nici nu o dorea, simți — cu aceeași forță năvalnică a imboldurilor ce-o întărîtaseră totdeauna spre distrugerea bărbatului, obiect al urii ei — că dorea să fie a lui, chiar dacă ar fi trebuit să-i aparțină așa cum îi aparțineau vitele ce purtau pe crupă semnul fierului Altamirei.

La început o cuprinse o nevoie furtunoasă de a se agita ; dar nu în felul chinuit și întunecat care o împingea mai înainte să-și dezlănțuie instinctele-i prădalnice, ci dorința aprinsă de a se desfăta singură de acea priveliște necunoscută a sufletului ei, ce-și arătase pe neașteptate fața. Petrecea zile întregi gonind prin savane, fără scop și fără țintă, biciuită de vînt, beată de soare și de nemărginirea cîmpiei — numai să cheltuiască prisosul de energie stîrnit în ea de senzualitatea-i aprinsă în dorința unei dragoste adevărate, la 40 de ani.

În același timp, bucuria — fără să fie nici pe departe bunătate — o făcea darnică. Într-o zi împărți peonilor bani cu pumnul : ca să petreacă. Au stat oamenii și s-au holbat la banii ce le umpleau palmele, le-au cercat zimții, i-au sunat de piatră și tot nu le venea să creadă că-i argint curat. Cît era de zgîrcită *doña* Bárbara, cine să creadă în dărnicia ei ?

Plănui un adevărat ospăț în cinstea lui Santos Luzardo cînd acesta va lua parte la hăituiala următoare, la El Miedo. Voia să-l copleșească, să facă o petrecere de pomină, încît el și oamenii lui să plece mulțumiți și să se pună capăt odată dușmăniei dintre stăpînii și peonii celor două *hato*-uri.

O tulbura gîndul că va ajunge să fie iubită de bărbatul acesta, care nu avea nimic comun cu cei pe care îi cunoscuse ea pînă atunci : nici senzualitatea respingătoare pe care o citise din prima clipă în privirile

lui Lorenzo Barquero, nici brutalitatea de masculi a celorlalți, și comparația asta o făcea să-i fie rușine că s-a dăruit unor amanți destrăbălați și grosolani, cînd pe lume existau și alții, ca el, care nu se pierd la primul zîmbet al unei femei.

O clipă încercă ispita să se folosească de „puterile" ei vrăjitorești, să conjure spiritele rele supuse voinței vracilor *dañeros*, să-l roage pe „asociat" să i-l aducă pe bărbatul acesta disprețuitor; dar se scuturâ îndată de ispită, cu o scîrbă neînțeleasă. Femeia care apăruse în ea, în dimineața de la Mata Obscura, voia să dobîndească totul numai prin farmecul ei de femeie.

Santos însă nu se arăta de loc, și ea umbla gînditoare, deși totdeauna gătită; măsura în neștire terasele conacului, cu ochii ațintiți în pămînt și brațele încrucișate la piept, sau își trecea vremea stînd lipită de parmaclîc, cătînd cu privirea în zare, spre Altamira, sau pleca să rătăcească prin savană. Numai că acum calul nu se mai întorcea ca altădată, acoperit de spumă și cu coastele însîngerate. Tot drumul nu era decît o preumblare liniștită, îngîndurată.

Alteori, nu savana era ținta privirilor, nici Altamira ținta visărilor ei, ci rîul și piroga unde cuvintele lui Asdrúbal o făcuseră să se înfioare întîia oară de pîlpîirea acestei dorințe de bine, care încerca acum să i se înstăpînească în inima scîrbită de faptele silniciei.

Și, iată, într-o bună dimineață îl văzu pe Santos Luzardo venind spre El Miedo.

„Așa trebuia să se întîmple!" își spuse ea.

Dînd glas în sinea ei acestui gînd, în clipa aceea, lehămetisită de simțămintele și superstițiile zdrahoanei — care se credea ocrotită de forțe supranaturale — adevăratul miez al ființei sale lăuntrice învinse voința ei născîndă de înnoire.

Santos descălecă sub arborele de scorțișoară din fața conacului și se îndreptă spre terasa de la intrare, cu *sombrero*-ul în mînă.

Doña Bárbara ar fi trebuit să înțeleagă dintr-o ochire că nu putea pune multe speranțe în această vizită, întrucît atitudinea lui Luzardo vădea numai stăpînire de sine ; dar ea nu ținea seama decît de propriile-i simțăminte, așa că îl primi cu brațele deschise.

— Lucrurile plăcute se lasă totdeauna așteptate. Fericiți ochii care vă văd, doctore Luzardo ! Poftiți, poftiți ! Fiți bun și luați loc. În sfîrșit, am marea plăcere să vă văd la mine acasă.

— Mulțumesc, *señora*. Sînteți foarte amabilă, vorbi Santos sarcastic. Și urmă îndată, fără să-i mai lase răgaz pentru alte cuvinte măgulitoare : Vin cu o cerință și cu o rugăminte. Prima, relativă la împrejmuirea proprietății, despre care v-am și scris.

— Tot vă mai gîndiți la asta, doctore ? Credeam că v-ați convins că așa ceva nu e posibil și nici potrivit aici.

— În ce privește posibilitatea, depinde de mijloacele fiecăruia. Ale mele sînt deocamdată extrem de modeste, încît mă văd silit să mai aștept cîtva timp pînă să împrejmuiesc Altamira. Cît despre faptul dacă e potrivit sau nu, fiecare cu punctul său de vedere. Pentru moment, mă interesează să știu dacă dumneavoastră sînteți dispusă să suportați jumătate din cheltuielile pentru gardul despărțitor dintre pămînturile noastre, așa cum se și cuvine. Înainte să iau alte hotărîri, m-am gîndit să discut această chestiune...

— Spune odată, omule ! îl îmbie ea. Și adăugă zîmbind : Prietenește !

Santos făcu un gest de demnitate ofensată și zise :

— Cu puțini bani, de care dumneavoastră nu duceți lipsă...

— Referitor la bani, la cheltuială, asta contează cel mai puțin, doctore Luzardo. Vi s-a spus, desigur, că sînt neînchipuit de bogată, deși vi s-a vorbit, bănuiesc, și despre zgîrcenia mea, nu-i așa ? Dar dacă e să plecăm urechea la ce se șoptește...

— *Señora,* o întrerupse Santos energic, să rămînem la subiect. Nu mă interesează cîtuși de puțin să știu dacă sînteți bogată sau nu, nici să cercetez dacă aveți sau nu cusururile ce vi se pun în seamă. Am venit să vă întreb un anumit lucru, și aștept răspunsul dumneavoastră.

— La naiba, doctore ! Autoritar mai sînteți ! exclamă zdrahoana, reluîndu-și expresia surîzătoare, dar nu dintr-o falsă amabilitate, ci fiindcă încerca într-adevăr o plăcere să-l descopere autoritar pe bărbatul acesta. Nu îngăduiți unui om... adică unei femei să abată discuția nici măcar pentru o singură clipă...

Dîndu-și seama că el începea să piardă teren și că ea punea stăpînire pe situație, datorită cinismului ori cine știe cărui alt lucru — ceea ce în tot cazul dovedea o natură bine călită — Santos se mustră pentru ieșirea lui și spuse zîmbind :

— Nu despre asta e vorba, *señora.* Vă rog stăruitor să revenim la chestiunea noastră.

— Fie. Ideea împrejmuirii mi se pare bună. În felul acesta se va pune capăt odată pentru totdeauna neînțelegerilor asupra liniei de hotar dintre proprietățile noastre — chestiune atît de veche și atît de neclară.

Și apăsă pe ultimele cuvinte într-un chip anume, care puse din nou la încercare stăpînirea de sine a oaspetelui.

— Întocmai, încuviință el. Am stabili o situație de fapt, dacă nu chiar și de drept.

— Dumneavoastră trebuie să vă pricepeți mai bine decît mine în treaba asta, doar sînteți avocat.

— Dar foarte puțin iubitor de procese, după cum o să vă dați seama.

— Într-adevăr, sînteți un om ciudat. Mărturisesc că n-am întîlnit încă un om atît de interesant ca dumneavoastră. O clipă. Nu vă pierdeți răbdarea. N-am să abat discuția încă o dată. Ferească sfîntul! Dar ca să vă pot răspunde, trebuie mai înainte să vă pun o întrebare. Pe unde ridicăm gardul? Pe la casa de la Macanillal?

— Ce rost are întrebarea? Nu știți oare unde am început să pun stîlpii? Afară numai dacă pretindeți că linia de hotar nu corespunde nici acum realității.

— Nici nu corespunde, doctore.

Și-l privi drept în ochi.

— Adică dumneavoastră nu vreți să vorbiți... prietenește, cum singură ați spus adineauri?

Ea îi răspunse cu o undă mîngîioasă în glas:

— De ce adăugați: „Cum singură ați spus?" De ce nu ziceți simplu: „Prieteneste?"

— *Señora!* protestă Luzardo. Știți foarte bine că noi nu putem fi prieteni. Eu mă pot arăta îngăduitor pînă la punctul de a fi venit aici să discut cu dumneavoastră; dar nu cred că mi-am pierdut memoria.

Fermitatea plină de calm cu care rostise aceste cuvinte sfîrși prin a o subjuga pe zdrahoană. Zîmbetul acela insinuant — amestec de cinism și de isteține — îi pieri de pe față și se uită lung la omul care îndrăznise să-i vorbească așa, se uită la el cu respect și în același timp cu pasiune.

— Dacă v-aș spune, doctore Luzardo, că gardul acesta ar trebui ridicat mult mai departe de Macanillal? Și anume, acolo unde era linia de hotar a Altamirei înainte de procesele acestea care nu vă permit azi să mă socotiți prietenă?

Santos încreți fruntea, dar reuși să-și păstreze sîngele rece și de astă dată.

— Sau vă bateți joc de mine, sau eu visez, zise el rar, dar fără asprime. Înțeleg că îmi făgăduiți o restituire, însă nu înțeleg cum puteți face asta fără să mă jigniți.

— Nu-mi bat joc cîtuși de puțin, și nici dumneavoastră nu visați. Nu mă cunoașteți încă, doctore Luzardo. Mă cunoașteți doar în ceea ce vă privește direct: știți că eu v-am luat pe nedrept pămînturile de care vorbim; dar, credeți-mă, doctore Luzardo, vinovatul în treaba asta sînteți dumneavoastră însuși.

— De acord. În cazul de față există însă o autoritate de lucru judecat, așa că mai bine să nu mai discutăm.

— N-am spus încă tot ce trebuie să vă spun. Vă rog să mă ascultați. Dacă aș fi întîlnit în calea mea oameni ca dumneavoastră, alta ar fi fost povestea vieții mele.

Santos Luzardo simți din nou acel imbold de curiozitate intelectuală care la *rodeo* de la Mata Obscura era gata să-l împingă să sondeze abisul acestui suflet dur și sălbatic, ca și *llanura* în care se zbuciuma, dar care avea, poate, aidoma *llanurei*, colțurile lui odihnitoare de umbră și apele lui liniștite, pajiștile lui pure, de unde zbucneau fără de veste aceste cuvinte — confesiune și revoltă în același timp.

Confesiune și revoltă a unui suflet tare în fața sorții — într-adevăr, asta era în cuvintele *doñei* Bárbara, căci, rostindu-le, nu avea nici măsluială în suflet, nici dulcegărie în inimă. În clipa aceea dispăruse femeia îndrăgostită și dornică de mîngîieri adevărate, ea își prisosea sieși și se punea față în față, mîndră, cu adevărul ei lăuntric.

Santos Luzardo încercă emoția de a fi auzit un suflet într-o frază.

Ea însă se întoarnă îndată în lumina-i vulgară :

— Vă restitui aceste pămînturi printr-o vînzare fictivă. Primiți, și redactăm actul numaidecît. Adică dumneavoastră îl redactați. Am hîrtia timbrată și ștampile. Autentificarea și înregistrarea o facem atunci cînd hotărîți dumneavoastră. Să aduc hîrtia ?

Luzardo, socotind potrivit să pună în discuție cel de al doilea scop al vizitei sale, răspunse :

— O clipă. Vă mulțumesc pentru bunăvoința ce-mi arătați, fiindcă a fost precedată de niște cuvinte care m-au impresionat, într-adevăr ; dar v-am spus din prima clipă că urmăresc două scopuri venind în casa dumneavoastră. În loc să-mi restituiți mie aceste pămînturi, pe care, moralmente, le socot ca și restituite, faceți altceva, un lucru pentru care v-aș fi și mai recunoscător : redați fiicei dumneavoastră pămînturile Barquereñei.

De astă dată, adevăratul miez lăuntric al *doñei* Bárbara făcu să se prăbușească dorința ei de înnoire. Se așeză din nou în balansoarul din care abia se ridicase și, privindu-și atentă unghiile, cu o voce care zgîria urechea, spuse :

— Vai de mine ! Tocmai acum ați găsit să-mi vorbiți despre ea ? Am auzit că Marisela s-a făcut frumușică foc. Că a devenit alt om de cînd trăiește în preajma dumneavoastră.

Gîndul murdar și calomnios ce se ascundea sub înțelesul cu două fețe al cuvîntului „trăiește", rostit pe un ton răutăcios, îl făcu pe Santos să se ridice în picioare, ca la o poruncă.

— Trăiește în casa mea, sub ocrotirea mea, ceea ce e cu totul altceva decît ați vrut să spuneți dumneavoastră, precizează el, cu o voce vibrînd de indignare. Trăiește sub ocrotirea mea fiindcă nu are o bucată de pîine, atunci cînd dumneavoastră sînteți neînchipuit de bogată, după cum singură ați spus. M-am înșelat,

am venit să vă cer ceea ce nu puteți da : sentimente de mamă. Socotiți că n-am discutat nimic, nici despre asta, nici despre altceva.

Și plecă fără un cuvînt de rămas bun.

Doña Bárbara se repezi la masa de scris, în al cărei sertar păstra revolverul atunci cînd nu-l purta la ea, dar cineva îi prinse mîna și îi spuse : „Nu vei ucide. Tu, acum, nu mai ești aceeași."

VI

Monstrul din apa Bramadorului

Joia mare. Zi de post, oprită de la carnea dobitoacelor ce trăiesc pe uscat, pentru că pămîntul e trupul Domnului, care astăzi își dă suflarea pe cruce, și cine mănîncă din carnea dobitoacelor ce-și trag carnea din pămînt necinstește și chinuiește cu dinții lui însuși trupul Domnului. Zi în care nu se lucrează : nici în savană, nici în țarcuri, pentru că asta ar aduce ruină pentru toată viața ; zi în care cășeriile stau închise, pentru că laptele ce se bate în zilele sfinte nu se încheagă și se face sînge. Zi în care se pescuiesc numai broaște-țestoase, se vînează caimani și se căpăcesc fagurii în stupării.

Întîia îndeletnicire aduce pe masă mîncarea îndrăgită de orice *llanero* în Joia și Vinerea mare ; cea de a doua ascultă de tradiție și folosește răgazul acestor zile spre a bate stufărișul apelor forfotind de caimani, și pentru a mai scăpa de ei, și pentru că pielea și colții de caiman strînși acum au mai mult har tămăduitor și mai multă putere ca amulete.

O îngrăditură ascunsă cu crengi stătea întinsă curmeziș, tăind albia de la un mal la altul și lăsînd în mijloc o trecere îngustă, o „poartă", unde privegheau „portarii", cufundați în apă pînă la brîu, în timp ce de undeva, din sus, hăitașii, cu nuiele lungi

în mînă, răcnind de mama focului, biciuiau fața rîului, ca să alunge la vale orice vieţuitoare pitulată în undele tulburi.

Ghemuiţi dinapoia crengilor, cu mîinile afundate în apă şi gata să le împreune ca să înhaţe prada dorită, „portarii" pîndeau în tăcere. Uneori, o bruscă încordare a muşchilor feţei, sau o paloare fugară arăta că un caiman le trece printre mîini.

Santos se opri să privească la îndrăzneaţa îndeletnicire a oamenilor săi, şi nu trebui să se scurgă mult timp pînă să vadă umplută cu broaşte-ţestoase o groapă mare cu apă, săpată anume pe malul nisipos. După aceea se îndreptă spre locul unde se afla restul peonilor, la vînătoare de caimani.

Ca şi toate celelalte ape din *llanura*, şi rîul Bramador era o adevărată creşcătorie de caimani, de colţii cărora pieriseră multe vite în acele zile. Tocmai din pricina asta şi Antonio o alesese pentru ştiutele obiceiuri din Joia mare.

Vînau caimanii trăgînd în ei cu gloanţe, ori îi prindeau cu harponul de pe mal, dar cînd sosi Luzardo, era o bună bucată de vreme de cînd nu se mai auzea nici o împuşcătură, şi o sumedenie din acei cumpliţi stăpînitori ai apei zăceau pe plajă, cu burţile în sus.

— Ei, gata vînătoarea? întrebă Antonio. *Don* doctur ar fi avut poftă să tragă şi dînsul cîteva gloanţe.

Vînătorii stăteau tăcuţi toţi, traşi nitel mai la o parte de lîngă mal, urmărind cu încordare ceva ce se petrecea în susul apei. Îi făcură semn să tacă şi el. Antonio îşi aruncă privirea într-acolo şi şopti lui Luzardo:

— Vedeţi tigvele ale două de *taparas*[1], care plutesc în mijlocul albiei? Sub ele se află doi oameni. Pîndesc un caiman, să iasă la vedere, ca să-l înjunghie pe

[1] *Tapara*, fruct al unui arbore din America de Sud. Curăţat de miez şi uscat, coaja lui serveşte ca recipient pentru lichide.

sub labele dinainte, sub apă. E vînătoarea cea mai prețuită aici. Păsăroiul și María Nieves stau pitulați sub tigvele alea două, nici vorbă !

— Chiar ei sînt, adeveri Carmelito. Și-l pîndesc, nici mai mult, nici mai puțin, decît pe Chiorul de la Bramador, care s-a lăsat alungat de hăitași pînă aici.

Era tocmai caimanul asupra căruia voise să tragă Luzardo cînd poposise sub *palodeagua* în ziua sosirii sale. Năpastă a vadurilor de pe Arauca, nici nu se mai știa cîți oameni și cîte vite răpusese. Se spunea că trăiește de sute de ani și, cum scăpa mereu nevătămat, căci gloanțele nu-i străpungeau spinarea solzoasă, ajunsese să se creadă că ar fi vrăjit, și că de asta nu-l vătămă glonțul. De obicei stătea la pîndă la gura apei Bramador, aflată acum pe pămîntul moșiei El Miedo. Dar de acolo stăpînea tot rîul Arauca, precum și afluenții acestuia, făcînd lungi preumblări, după care se întorcea cu burta plină, să-și mistuie prada pe îndelete, pirotind la soare pe plajele de la gura Bramadorului. Aici era la adăpost de orice, fiindcă *doña* Bárbara, superstițioasă, poruncise să nu-l atace nimeni, mai ales că, pornind în susul apei, dădea iama în vitele Altamirei.

— Nu trebuia să-i lași, Carmelito, zise Santos. N-are rost ca Păsăroiul și María Nieves să-și primejduiască viața așa. Fă-le semn să iasă pe mal.

— Prea tîrziu, intră în vorbă Antonio. Găurile din tigvele de *taparas* prin care văd sînt în partea cealaltă. Prea tîrziu. Acum barem nici să se miște nu pot. Caimanul e aproape de ei, vine încoace. Ia uitați-vă ce dîră lasă în apă !

Într-adevăr, la vreo cîțiva pași de tigvele de *taparas*, fața apei începea să se încrețească ușor.

— Ssst ! făcură toți într-un glas, lăsîndu-se pe vine, ca să nu fie zăriți.

Cu majestatea bătrîneții și a cruzimii sale, caimanul își scoase la iveală hidoasa-i căpățînă și spinarea-i uriașă, cu creasta împlătoșată de solzi mari.

Cele două tigve de *taparas* se mișcară încetișor către malul celălalt, ca împinse de curent. Se auzi cum privitorii încordați răsuflă ușurați.

— S-au dat de partea ochiului celui chior al dihăniei, murmură Antonio.

Tigvele de *taparas* continuară să se miște, de astă dată înspre caiman, și cu toate că el nu le vedea, fiind ieșit cu totul deasupra apei și cercetînd plaja cu ochiul cel teafăr, primejdia nu trecuse încă, întrucît oamenii se aflau acum chiar sub botul lui, și cea mai neînsemnată greșeală i-ar fi costat viața.

Într-adevăr, dihania întoarse deodată capul și cătă lung la ceea ce plutea la fața apei. Trei carabine îl luară la ochi de pe mal, știind bine că pun în joc viața celor doi oameni dacă nu lovesc ținta. Caimanul tocmai se pregătea să se scufunde din nou, cînd o clătinare bruscă a tigvelor arătă că Păsăroiul și María Nieves le-au părăsit și au trecut la atac, riscînd totul pe o carte, de altfel singura scăpare ce le mai rămînea.

Se stîrni o învolburare în apa noroioasă, matahala uriașă zvîcni încoace și încolo, coada-i năprasnică se ridică de mai multe ori în aer, bătînd apa cu un plescăit spăimîntător, și, în cele din urmă, caimanul se răsturnă cu burta-i albă, enormă, în sus și rămase nemișcat, sîngerînd pe sub labele din față. Păsăroiul și María Nieves își scoaseră îndată capetele la iveală, strigînd :

— Uite că ne-a ajutat Dumnezeu !

Iar pe mal, chiote nesfîrșite sărbătoreau fapta îndrăzneață a celor doi.

— S-a isprăvit cu monstrul din apa Bramadorului !

— Așa se va isprăvi cu toate vrăjitoriile de la El Miedo, fiindcă acum avem puterea aici, cu noi.

VII

Miere de albine sălbatice

Roşcovanul de la vad vibrează ca o harpă melodioasă de zumzetul albinelor.

Cocoţaţi pe crengile unde albinele şi-au clădit casa, nepoţii lui Melesio le alungă cu fum înăbuşitor de zdrenţe aprinse, iar fagurii arămii trec din mîinile băieţilor în cele ale surorilor lor, care aşteaptă grămadă la rădăcina pomului.

Dacă vreuneia i se încurcă în păr vreo albină furioasă, fug toate, scoţînd ţipete ascuţite, dar curînd dau buzna îndărăt, chicotind gălăgios şi ciondănindu-se pentru prada dulce şi înţepătoare la gust.

— Tu ai luat. Acuma-i rîndul meu.

— Ba nu. Al meu ! Al meu !

Sînt şapte care se sfădesc pentru faguri, fiindcă Genoveva, cea mai mare, a rămas la vorbă cu Marisela în *caney*-ul cu laviţe în jurul mesei. Mai bine zis, stă cu coatele rezemate de masă şi cu obrajii în palme şi ascultă ce-i povesteşte Marisela.

— Dis-de-dimineaţă mă scol să mă spăl. Ce bună-i apa rece-rece ! Dacă ai şti ce tămbălău iese din asta ! Cît cade apa pe mine, eu cînt şi cînt, şi împreună cu mine prind glas cocoşii, găinile, raţele şi toate orătăniile cocoţate în *samán*. Pe urmă dau fuga la bucătărie, să văd dacă-i gata cafeaua, şi cînd Santos iese din

odaie, îi duc o ceaşcă cu cafea neagră şi amară, că lui aşa îi place. Apoi deretic prin casă. Îmi ard mîinile de cît trag cu mătura. Dacă e ceva de cîrpit, iau şi cîrpesc, după asta mă apuc de lecţii. Cînd e aproape să se-ntoarcă el din savană, mă duc iar la bucătărie, să-i fac de mîncare, că nu mănîncă decît ce-i pregătesc eu, l-apucă sila de alte bucate. Grozav îi mai place curăţenia. Toată ziulica dau muştele afară şi păzesc găinile să nu intre în casă. Acum le-am deprins să se ouă la cuibar. El aduce de fiece dată flori din savană, numai că găseşte vazele pline cu florile pe care le culeg eu de prin preajmă. La început am vrut să pun flori pînă-n tavan. Toată casa era un morman de flori ! Ce-a mai rîs cînd a văzut ! Eu m-am supărat, pe urmă am înţeles că avea dreptate. Ah ! Ce să-ţi spun, *chica !* Nu ştii, ieri au intrat nişte indieni peste mine în casă ! Eram singură-singurică, el tocmai plecase cu tăticu şi cu peonii, iar femeile de la bucătărie spălau la pîrîu, cînd aud pe cineva : „Ei, cumătră, leagă cîinii". Ies eu şi, cînd colo, ce să vezi : în tindă, vreo douăzeci de indieni *yaruros,* zău aşa, ca la ei acasă ! Îşi puseseră săgeţile prin colţuri şi se pregăteau să ia odăile la rînd.

— Şi nu ţi-a fost frică, surată ?

— Frică ? Le-am tăiat calea, răstindu-mă la ei : „Afară de aici, nerușinaţilor ! Cum de daţi buzna aşa, fără să cereţi voie ? Acum asmut cîinii pe voi !" Bieţii de ei ! Erau nişte indieni cumsecade, care adunau *changuango* [1] prin savană ; veniseră la conac să ceară sare şi *papelón* [2]. Tu ştii că pentru ei nu-i dar mai de preţ decît o bucată de *papelón.* Dar e prăpădenie dacă unul capătă mai mult decît altul ! Trebuie să le împarţi la toţi la fel ! Eu o făceam pe supărata şi ţipam la ei de mama focului : „Neobrăzaţilor ! Oameni fără

[1] Plantă erbacee cu rădăcini comestibile.
[2] Melasă din trestie-de-zahăr.

ruşine ce sînteţi ! Uite ce mi-aţi făcut pe jos cu picioarele voastre murdare. De-ar da peste voi acuma o ceată de *cuibas* [1], că tocmai umblă pe-aci !" Parcă aş fi pomenit de dracu. Au holbat ochii la mine, sfeclind-o : „Adevărat, cumătră, ai văzut pe-aici niscaiva *cuibas ?*" Dar... de ce oare ţi-oi fi povestind eu toate astea ? Ah ! acuma ştiu. De-ai fi văzut cît de îngrijorat a fost Santos aflînd că indienii m-au găsit singură în casă. Seara, cînd făceam lecţiile împreună, nu i se risipiseră încă gîndurile.

Genoveva stă şi o priveşte în tăcere. Ea tresare tulburată, surîde.

— Nu. Nu-i ce-ţi închipui tu. Nimic din asta. Doamne ! Ce te uiţi aşa la mine, surată ?

— Eşti tare frumoasă. Pentru tine n-o fi de mirare, ţi s-o fi spus de-atîtea ori.

— Poate, dar să vezi... Ei, las-o încolo de treabă !

— Nu te cred. Azi tot ai primit o floare.

— Cele pe care mi le-ai dat tu. El îmi spune că sînt foarte isteaţă. M-am şi săturat s-o aud. Uneori îmi vine să dau naibii lecţiile, să văd, poate că mi-o vorbi altfel. Tu, *chica,* ce te uiţi aşa la mine ?

— Bluza asta te prinde de minune.

— Mă bucur din toată inima. Dar să nu-ţi închipui că nu ştiu la ce te gîndeşti.

Îi povesteşte apoi despre rochiile desenate de Santos, şi rîd amîndouă să se prăpădească de „colacul" de la gîtul pupuşii desenate de el. Într-un tîrziu, Genoveva lasă ochii în pămînt, începe să bată darabana cu degetele pe masă şi, după o vreme, suspină :

— Ce fericită eşti tu, zău !

— Hm ! face Marisela. Trebuie să fiu cu băgare de seamă !

[1] *Cuiba*, trib de indieni războinici din Columbia şi Venezuela

— De ce ?
— Tu știi ce vreau să spun.
— Eu ? Ce să știu, surată ?
— Hai și nu te preface. Spune drept. Și tu ești îndrăgostită de el.
— Îndrăgostită de *don* doctur, o biată fată ca mine ! izbucnește Genoveva. Ți-ai pierdut mințile, surată ? E un tînăr foarte chipeș, da', vorba ceea, nu-i de nasul meu.

Și Marisela întreabă îndată, numai pentru plăcerea de a spune și ea :
— Nu-i așa că e foarte chipeș ?

Fără să vrea, în cuvintele ei sună tristețea cu care vorbești despre lucrurile cu neputință de dobîndit. Auzindu-se, își dă seama singură că și ea și-a făcut visuri, fiindcă purtarea lui Santos față de ea poate să arate orice, afară de dragoste : asprime de părinte sau de dascăl, atunci cînd îi dă sfaturi sau îi face vreo mustrare ; prietenie de frate mai mare, atunci cînd e voios, iar uneori, cînd ea stă și îl privește în tăcere, dacă tace și el și o privește în ochi, zîmbetul care i se înfiripă pe față vădește atîta superioritate, încît dulcele ei freamăt de dragoste se preschimbă în rușine. Pe lîngă asta, și mai ales în ultimele zile, Santos nu vorbise la masă decît de prietenele lui de la Caracas, și nu pentru a i le da de exemplu, ci din plăcerea de a-și aminti de ele, îndeosebi de una, Luisiana Luján, al cărei nume ea nu-l putea rosti fără să cadă îndată pe gînduri.
— Și eu spun ca tine, Genoveva : nu-i de nasul meu.

Acum bat amîndouă darabana cu degetele în masă, iar albinele sălbatice ce se învîrtesc în zbor pe acolo pun stăpînire pe doi faguri, de a căror dulceață înțepătoare nu se mai ating mîinile lacome.

Marisela își drege glasul, vrînd să-și ascundă sughițurile de plîns, și Genoveva o întreabă :

— Ce ai, surată ?

— Mă arde gîtul de cît fagure am mîncat.

Iar Genoveva spune, înțeleaptă :

— Asta-i rău la mierea de albine sălbatice. E tare dulce, dar arde ca focul.

VIII

Flăcări și colțul ierbii

Departe, în adîncul singurătăților mute, se și auzise tunetul care vestește apropiata venire a ploilor ; către apus luceau grămezi mari de nori, zorite să se adune deasupra munților : de acolo se pornesc și coboară ploile în *llanura ;* în primele ceasuri ale nopții, vîlvătaia scurtă a fulgerului lumina zarea. Vara începea să-și ia rămas bun de la cîntecele greierilor din hățișurile de *chaparrales,* acum ofilite, pășunile se așterneau galbene pînă hăt-departe, iar sub soarele arzător, pămîntul crăpat al smîrcurilor părea tot guri căscate de sete. Văzduhul îmbîcsit de fumul focurilor ce începeau să se lățească prin savană stătea neclintit zile în șir, într-un calm sufocant, și numai uneori, ca o răsuflare gîfîită, de febră, se iscau răbufniri scurte și fierbinți de vînt.

În după-amiaza aceea arșița toropea de moarte. Răsfrîngerile soarelui umpleau de miraje savana, iar în liniștea copleșitoare a întinderilor pustii, nici o mișcare — doar văluirea ca de ape a aerului rărit ; deodată, pășunile se aplecară sub o pală ca de uragan, și atunci începu să se petreacă ceva ciudat : stoluri de păsări de baltă zburau spre partea ferită de vînt, o mulțime de herghelii, de cirezi și de vite singuratice alergau într-o goană nebună în aceeași direcție, unele

abătîndu-se către ţarcurile de la *hato*, altele apucînd spre largul cîmpiei.

Băgînd de seamă acea neobişnuită mişcare a animalelor, Santos Luzardo, care pirotea în umbra terasei din faţa conacului, se întrebă cu glas tare :

— Ce-or fi avînd vitele de vin la ţarcuri la vremea asta ?

Carmelito, care trecuse de două ori pe acolo, scrutînd savana, ca şi cînd ar fi aşteptat ceva anume, lămuri îndată :

— Au adulmecat focul, asta e. Ia uitaţi-vă. Colo, după colţul ăla de pădure, răbufnesc flăcări. Dincoace, în spate, se vede pîclă de fum. Arde tot de la Macanillal încoace.

Nişte concepţii rudimentare, profund înrădăcinate în omul de pe cîmpiile venezuelane, precum şi neputinţa rarilor locuitori ai *llanurei* în faţa enormităţii pămînturilor care le cer efortul, statornicesc folosirea focului în pragul primelor ploi năprasnice ale anului, drept singurul mijloc potrivit pentru regenerarea păşunilor uscate de secetă şi pentru distrugerea viermelui şi a căpuşei ce vatămă animalele ; există obiceiul — aproape o îndatorire de solidaritate — ca orice *llanero* să pună foc păşunilor uscate pe care le întîlneşte în cale, chiar dacă ţin de o proprietate străină.

Santos însă nu îngăduise asta la Altamira, socotind păgubitor procedeul primitiv al focului şi, împotriva părerilor lui Antonio Sandoval, încercă o experienţă, anume să strămute animalele în alte locuri spre a le scăpa de căpuşe şi să aştepte ca păşunile să se reînnoiască singure, o dată cu începerea ploilor ; voia să compare rezultatele, şi în acest timp studia modalitatea de a introduce un sistem raţional de cultivare a preriilor.

Întrucît iarba de pe întreg domeniul Altamirei era uscată, focul trebuia să se propage cu violenţă, şi, în-

tr-adevăr, curînd, inelul roşu al pălălăii se înfiripă în zare, ca să se lăţească văzînd cu ochii peste întinderea vastă a savanei. Hăţişurile de *chaparrales* se împotriveau ici şi colo cu înverşunare, dar flăcările se aruncau asupra lor răsucindu-se şi şuierînd furioase, se zburleau în luptă, înălţînd rotocoale de fum ; lianele plesneau, bufnind ca nişte împuşcături. Cînd acea fărîmă de împotrivire era înfrîntă, focul alerga victorios, să-şi strîngă din nou rîndurile, şi urma să înainteze cu repeziciune, ameninţînd să împresoare casele.

Nu era însă nici o primejdie în această privinţă, mulţumită izolării naturale, formată din dunele de nisip şi bătăturile pentru vite din jurul lor ; dar aerul fierbinte ce sufla peste ele era adesea de nerespirat.

— Se pare că treaba asta a fost făcută anume, zise Santos.

— Întocmai, murmură Carmelito. Flăcările astea nu vin încoace de capul lor.

Era singurul peon rămas la conac. Ceilalţi, în cap cu Antonio Sandoval, plecaseră îndată după masă să continue vînătoarea de caimani. Carmelito nu se dusese cu ei ; rămăsese să dea tîrcoale în jurul conacului, de parcă ar fi stat de pază, întrucît un călător de la şes cu care se întîlnise pe drum noaptea trecută îi spusese că, aflîndu-se în crîşma de la El Miedo, i-a auzit şuşotind pe fraţii Mondragones despre o anumită urzeală împotriva Altamirei, pusă la cale pentru a doua zi.

Păstră vestea pentru sine, dornic să-i dea — el singur — o dovadă lămurită de credinţă lui Santos, aşa, fără vorbă.

„Oricîţi ar da năvală aici, îşi spuse el, *don* doctur şi cu mine, el cu puşca lui şi eu cu cioata mea de flintă, n-o să-i lăsăm să se apropie."

Acum, însă, înţelegînd că focul din savană era urzeala pusă la cale la El Miedo, îşi zise : „Cu atît mai

bine. Astuia îi vin de hac întinderile fără iarbă din jur."

Şi chiar aşa se şi întîmplă ; dar cînd, într-un tîrziu, fărîmiţat de dune în limbi rătăcitoare şi părăsit de vînt în liniştea înserării, focul se stinse, savana tăciunită pînă în zare, sub un cer ca de funingine, aşternea înaintea ochilor o privelişte sumbră, luminată de un şir de torţe în agonie, acolo, la Macanillal, unde fuseseră puşi stîlpii pentru împrejmuire. Era revolta *llanurei*, isprava vîntului dezlănţuit, a pămîntului fără margini, împotriva noului adus de civilizaţie. Nimicise totul, şi acum se odihnea ca un uriaş mulţumit, răsuflînd în rafale scurte, ce ridicau vîrtejuri de cenuşă.

A doua zi, şi încă vreo alte cîteva zile în şir, focul apăru însă din nou în diferite puncte. Vitele sălbatice stîrnite din hăţişurile lor se împrăştiară în toate părţile, sporind primejdia la care se expuneau peonii ce zoreau cirezile de vite domestice spre păşunile unde nu ajungea focul ; herghelii întregi de cai sălbatici pieriră sufocate de atîta necurmată alergătură, iar vitele domestice care nu fugiră tîrîte de şuvoiul celor sălbatice se întorceau seara în ţarcuri, istovite şi flămînde.

Numai porţiunile de savană apărate de apele ce brăzdau Altamira scăpară de pîrjol ; dar se cerură sforţări nemaipomenite pentru a îndrepta într-acolo vitele cîte mai rămăseseră şi nu se împrăştiaseră prin *hato*-urile vecine.

— Aici e mîna *doñei* Bárbara ! susţineau cu tărie peonii de la Altamira. Pînă acuma nu s-a văzut pe la noi asemenea prăpăd.

Păsăroiul spuse :

— *Don* doctur, daţi-ne încuviinţarea dumneavoastră şi vreo cîteva cutii de chibrituri, că atîta ne trebuie, mie şi prietenului meu María Nieves, şi punem foc din toate patru părţile la El Miedo.

Dușmanul violenței își făcu glasul auzit încă o dată :

— Nu, Păsăroiule. Să căutăm vinovații, dacă există, și să-i dăm pe mîna justiției, ca să-și primească pedeapsa.

Lorenzo Barquero, pînă și el ieși din îngîndurarea-i obișnuită, arătînd că trebuie să se întoarcă răul prin rău.

— Dacă există, spui ? Te mai îndoiești că toate astea sînt opera dușmancei tale ? Oare nu dinspre El Miedo a venit focul ?

— Întocmai. Însă pentru a aduce asemenea învinuire trebuie să fiu sigur, și deocamdată nu am decît simple presupuneri.

— Învinuire ? Și cine spune că e nevoie să se recurgă la autorități ? Nu ești oare un Luzardo ? Fă ceea ce au făcut întotdeauna cei din familia Luzardo : răpune-ți dușmanii ! Legea acestui pămînt este îndrăzneala mîinii înarmate : fă-te respectat prin ea. Ucide această femeie care ți-a jurat război. Ce mai aștepți s-o ucizi ?

Era izbucnirea de revoltă a acestui om, ura adunată ani de-a rîndul în sufletu-i umilit, ceva bărbătesc, brutal, dar totuși mai puțin josnic, mai puțin ticălos decît acea totală absență a demnității, care îl făcuse să se lase pradă alcoolului, pentru a-și uita mizeria. Această pornire sănătoasă începuse din primele zile ale ședерii sale la Altamira, însă pînă atunci nu îndrăznise să pomenească nici pe departe de *doña* Bárbara. Nu vorbea decît de amintirile din viața-i de student, dar în povestirile sale amănunțite, în care înșira nume și zugrăvea chipurile prietenilor de odinioară, înfățișînd cu migală lucrurile sau întîmplările, se simțea totuși o dureroasă sforțare. Alteori, gîndurile i-o porneau deodată razna, vorbea despre ce nu trebuia să vorbească, dar se oprea la timp, și pentru ca Santos să nu bage de seamă cum înnoadă firul povestirii, se

pierdea în lucruri fără nici o legătură şi fără nici o noimă. Din pricina asta, lăsa impresia că gîndurile îi alergau ca nişte umbre zălude printre ruinele creierului, căutîndu-se şi evitîndu-se în acelaşi timp. Acum, pentru prima oară, pomenea despre femeia care era cauza ruinării sale, şi Santos văzu lucindu-i în ochi o cruzime de om rătăcit.

— Nu trebuie, Lorenzo, îi spuse el. Şi îndată, stingherit, căută să schimbe vorba : Focul vine de la El Miedo, asta-i neîndoios, însă nu e mai puţin adevărat că într-un fel sînt şi eu vinovat ; dacă nu mă împotriveam să se incendieze în parte savanele, aşa cum cere obiceiul, focul nu s-ar fi întins deodată peste tot. Încercarea de strămutare a locurilor de păşune s-a dovedit o inovaţie pe care am plătit-o scump. *Llanura* s-a aflat de partea legilor ce domnesc aici din vechime.

Lorenzo Barquero încerca însă un sentiment a cărui intensitate arzătoare putea să înlocuiască şfichiuirea alcoolului, acum, cînd îi lipsea voinţa să-şi refacă viaţa, iar lumina inteligenţei lui pîlpîia într-o dănţuire de umbre bezmetice care i se fugăreau, printre ruinele creierului, căutîndu-se şi evitîndu-se în acelaşi timp. De prisos, deci, ca Santos să caute să-l abată de la gîndul ucigaş.

— Nu. Lasă vorbele. Aici nu există decît două drumuri : să răpui sau să fii răpus. Tu eşti puternic, curajos, şi te-ai putea face temut. Ucide-o, şi fii tu *cacique* în Arauca. Cei din familia Luzardo n-au fost altceva decît *caciques*, şi tu nu poţi fi altceva, oricît ai vrea. Pe pămîntul ăsta nu e respectat decît cine ucide. Să nu-ţi repugne gloria sîngeroasă a ucigaşului.

În acest timp, şi la El Miedo vechile rădăcini dădeau noi vlăstare. După prăbuşirea planurilor sale de refacere a vieţii din după-amiaza întîlnirii cu Luzardo, *doña* Bárbara petrecu zile întunecate, urzind răzbunări cumplite, petrecu nopţi întregi în odaia unde se sfătuia

cu „asociatul", dar cum acesta rămînea mut la chemările ei, devenise atît de furioasă, încît nimeni nu îndrăznea să i se arate în cale.

Tălmăcind toate acestea drept semnul unui război definitiv declarat lui Santos Luzardo, Balbino Paiba uciului planul incendierii savanelor Altamirei, pentru a recîştiga favorurile pierdute ale amantei, socotind că i-a ghicit gîndurile întocmai. Cu treaba asta îi însărcină pe cei doi fraţi Mondragones care se mai aflau în viaţă ; aceştia se întorseseră din nou la casa de la Macanillal şi erau singurii care la El Miedo ascultau de porunca lui. Şi cum păstră totul în cea mai mare taină, temîndu-se de ameninţarea *doñei* Bárbara : „Vai de cel ce se atinge de Santos Luzardo !", femeia crezu la rîndul ei că focurile care au devastat Altamira erau fapta „puterilor" care o ajutau ; mai ales că distrugerea gardului prin care Luzardo ţintea să stăvilească abuzurile ei nu era decît realizarea dorinţei ce-o stăpînea. Şi rămase încredinţată că aşa vor cădea, la timpul potrivit, şi celelalte oprelişti ce o despărţeau de bărbatul rîvnit, şi că în clipa cînd va dori ea, el i se va preda, ascultînd orbeşte.

Ai fi zis că pluteşte un blestem asupra Altamirei. După truda obositoare de peste zi, printre vitele sălbatice împrăştiate peste tot, cînd oamenii îşi primejduiau viaţa mînînd cirezile însetate la adăpătorile care nu secaseră încă, noaptea era nevoie să stea de pază împotriva vulpilor turbate care umblau în haite prin savană şi năvăleau pînă şi în case, precum şi împotriva şerpilor care dădeau buzna, fugind de pîrjol. Şi, ca şi cum toate acestea ar fi fost prea puţin, Santos mai trebuia să îndure şi ieşirile jalnice ale lui Lorenzo Barquero. Bombănea mereu, şi o mînie neputincioasă îi tremura în glas, ameninţînd că va porni împotriva *doñei* Bárbara, că-şi va pune braţul în slujba răzbunării ce-i clocotea în piept.

În sfîrşit, Marisela le punea vîrf la toate. Ciuda pentru dragostea ei neîmpărtăşită o preschimbase într-o fiinţă urîcioasă. Toate acele cuvinte vulgare, ori stîlcite, care ceruseră atîta sforţare pînă să se dezbare de ele, îi apăruseră din nou în vorbire. Era un adevărat puhoi de mormăieli ori de cîte ori deschidea gura să răspundă la vreo întrebare de-a lui, un plan dinainte gîndit, ca să-i devină nesuferită cu orice chip. Veşnic ursuză, răspundea înţepat dacă el o mustra pe departe :

— Păi de ce nu mă laşi să mă-ntorc la mine-n pădure ?

În vremea asta, însă, pe cer treceau necontenit pîlcuri de nori din ce în ce mai mari, noaptea se vedea tot mai des lucirea fulgerelor în marginea zării, iar pasărea *carrao* cînta de zor în toate dimineţile — semn că se apropia anotimpul ploilor.

— S-au pornit ploile în Cordillera. Curînd-curînd se schimbă şi fulgerele, şi nu peste mult va începe să sufle *barinés* [1]-ul.

Într-adevăr, a doua zi, după zăpuşeala înăbuşitoare a văzduhului neclintit, începu să sufle vîntul urîcios care pogoară din Llano de sus, de dinspre Barinas [2] — vestitorul neîndoios al ploilor. Se schimbă şi fulgerul, se auzi şi tunetul mugind înspre Apure, de jos, şi, curînd, se zăriră norii grei ai unor ploi năprasnice şi depărtate alergînd peste savană, înspre Cunaviche, unde aveau să toarne cu găleata, însoţindu-se cu furtuni puternice. Nori mătăhăloşi, plumburii, acoperiră într-o clipită tot cerul, o suflare de uragan se năpusti peste savană. Arborele fulgerului ţîşnea dintre nori bubuind asurzitor, mereu şi mereu, şi întreaga savană se umplu numaidecît de băltoace.

[1] Vînt umed, care bate dinspre Anzi spre savană.
[2] Regiune din nord-vestul Venezuelei.

Apoi, într-o bună dimineaţă, se trezi înverzită pînă în zare.

— În tot răul e şi un bine ! zise Antonio. Flăcările au primenit Altamira de n-o mai cunoşti. Acuma colţul ierbii va da cu putere, fiindcă, orice s-ar spune, pentru asta nu-i nimic mai bun decît focul. Cînd va începe *vaquería* cea mare, toate păşunile vor fi pline de vite, pentru că vitele noastre se vor întoarce pe păşunile lor, iar alea străine vor veni să răscumpere pe cele care s-au prăpădit în flăcări.

Şi iată că vitele sălbatice se întoarseră la adăposturile lor, cirezile domestice la preumblările paşnice prin păşunile lor, herghelíile la zburdălniciile vesele din savană. Ghitara *cuatro* se întoarse şi ea în mîinile peonilor, seara, sub acoperişul *caney*-lor. Marisela redeveni fiinţa cuviincioasă de mai înainte şi şcolăriţa aplecată asupra lecţiilor sub lampa din salon.

Totul era aidoma colţului ierbii după pîrjolul flăcărilor.

IX

Petrecerile vaqueríei

Era timpul să înceapă *vaquería* cea mare de după anotimpul ploios. Creat în lipsa vreunei împrejmuiri şi consfinţit de legea *llanurei*, obiceiul cerea ca proprietarii pămînturilor învecinate să se îngrijească de vite în comun, o dată sau de două ori la an. Se făcea o hăituială pe întreaga regiune, se strîngeau laolaltă toate cirezile răspîndite prin savane şi se însemnau cu fierul vitele nemarcate — treabă organizată pe rînd într-o proprietate sau alta, sub diriguirea unui vătaf, ales dinainte în adunarea diferitelor grupuri de *vaqueros*. Aceste *vaquerías* ţin mai multe zile în şir şi sînt adevărate întreceri de îndemînare pentru un *llanero*, fiindcă fiecare *hato* se străduieşte să-şi trimită acolo oamenii cei mai iscusiţi, care iau cu ei caii cei mai buni de goană şi se fălesc cu cele mai frumoase şei, silindu-se să strălucească, să dovedească toată priceperea lor.

Cocoşii începeau să cînte la Altamira cînd se porni fierberea pregătirilor. Ferma avea acum peste treizeci de peoni, împreună cu care se mai aflau oameni de la *hato*-urile Jobero Pando şi Ave Maria.

Puneau iute şeile pe cai, fiindcă trebuiau să cadă asupra cirezilor cît se mai aflau în locurile lor de odihnă, adică mai înainte să apuce să se răspîndească

prin savane ; fiecare își căuta de zor lucrurile de care avea nevoie.

— Biciul meu ! Unde-o fi, măi flăcăi, că nu-i chip să-l găsesc ? Măi, tu ăla care mi l-ai luat, scoate-l nu te mai codi, că-l cunosc dintr-o sută : coada are o crestătură, și dacă o retezi, te dă de gol tăietura.

— Și cafeluța, ce-i cu ea ? strigă Păsăroiul. Uite că se crapă de ziuă, și noi tot ne mai foim pe aici ! Se apucă să strîngă chinga calului și murmură : Acuma să te văd, murgule țintat, azi să-mi arăți ce poți ! Lasoul meu e sîrmos ca părul unui negru, da' nu-l ung cu grăsime, că dăm noi doi degrabă de pămînt un buhai bătrîn, și botul lui o să-l facă moale ca părul unui alb.

— Hai, băieți, mai iute ! îi zorea Antonio. Voi ăia care aveți cai cu coada retezată, isprăviți odată cu împletitul, c-o să ajungem la spartul tîrgului !

— Dă-ncoa' și mie cafeluța, *señora* Casilda, spuneau peonii care înșeuaseră, apropiindu-se de bucătărie.

Un foc vesel, din lemne rășinoase, trosnea în vatră printre pietrele înnegrite pe care trona o oală. În ea cînta bolborosind băutura aromată, și linguroiul din mîinile Casildei nu-și afla o clipă de odihnă, trecînd apa prin filtrul de flanelă, agățat cu o sîrmă de grindă. Celelalte femei clăteau cănile și le întindeau peonilor nerăbdători ; un timp, în bucătărie domni zarva stîrnită de vorbele cu ghimpi și de glumele crude și mai fără perdea ale bărbaților, de rîsetele și răstelile femeilor.

După ce băură cafeaua — cu asta doar își prindeau inimă acești bărbați pînă după-amiază, tîrziu, la întoarcerea din cîmpie, în care timp își amăgeau foamea cu cîte o sorbitură de apă tulbure și cu mustul amar al tutunului ce-l mestecau în gură — ceata călăreților porni la drum, în frunte cu Santos Luzardo, veseli, ațițați de gîndul unei zile de pomină ; oamenii glu-

meau şi se înţepau pe întrecute, amintindu-şi unul altuia păţanii de la *vaquerías* trecute, cînd erau la ananghie între coarnele unui taur, cît pe ce să dea ortul cu burta spintecată sub cal, şi se întărîtau care mai de care, zgîndărindu-şi curajul.

— Să văd, cine se ia cu mine ? spunea Păsăroiul. Am făcut prinsoare că dau de pămînt douăzeci de buhai eu singur ; o să dovedesc cu fuduliile lor.

Munca fu aspră şi ţinu pînă pe la amiază. Lasourile nu stătură o clipă degeaba. Mulţi cai se prăpădiră, ceilalţi abia se mai ţineau pe picioare de oboseală. În schimb, vitele erau adunate şi liniştite, fiind şi ele frînte de atîta goană. Numai oamenii rămîneau neînfrînţi, drepţi pe caii lor, care suflau din greu, fără să le pese de foame şi de sete ; erau răguşiţi de strigăt, dar făceau încă să răsune vesel cîntecele care linişteau dobitoacele.

Pe la ojină, Antonio porunci să se înceapă împărţirea. María Nieves pătrunse în mulţimea vitelor şi strigă taurii *madrineros*, care, cunoscînd vocea *cabestrero*-ului şi obişnuiţi cu asta, ieşiră din grămadă şi se aşezară în locul unde avea să se adune cireada altamireană, acesta fiind primul lot de vite ce se separa.

Şi ca şi cum strîngerea vitelor laolaltă n-ar fi fost o treabă destul de anevoioasă, despărţirea lor dădu deopotrivă prilejul să strălucească priceperea oamenilor cu tauri doboriţi la pămînt şi răsturnaţi de coadă între o cireadă şi alta.

Apoi se dădură deoparte vitele de la El Miedo şi de la Jobero Pando, formîndu-se astfel încă două cirezi. În răstimp, ivindu-se nişte tauri şi vaci tinere marcate cu fierul *hato*-ului La Amareña, care nu luase parte la *vaquería*, fiind situat la mare depărtare de Altamira,

Balbino Paiba se apucă degrabă să le strîngă ceva mai încolo.

Lucrurile se petreceau în prezenţa lui Santos Luzardo, care stătea fără să scoată un cuvînt, dar de fiece dată cînd trecea o vită de la La Amareña, se uita lung la semnul cu care era marcată, apoi la semnul cu care era marcat calul lui Paiba. Balbino sfîrşi prin a-şi ieşi din răbdări :

— *Don* doctur, la ce vă tot uitaţi la crupa calului meu de cîte ori trece cîte o vită ?

— Păi de, calul a venit aici la hăituială pentru fierul lui. şi fierul ăsta nu-mi pare la fel cu ăla al vitelor pe care le tragi deoparte.

Şi se miră singur auzindu-se. Aşa ar fi vorbit şi Antonio, şi oricare alt *llanero* din partea locului, omul de la oraş nu vorbea aşa.

Balbino trebui să îndruge ceva :

— Sînt împuternicit să iau vitele de la La Amareña.

Atunci vorbi într-adevăr omul de la oraş :

— Arată-mi această împuternicire, fiindcă pînă nu-mi dovedeşti că procedezi legal, nu vei lua de aici nici o vită străină.

— Aveţi cumva de gînd dumneavoastră să rămîneţi cu ele ?

— N-ar trebui să dau explicaţii unui obraznic ca dumneata. Totuşi, o fac : vitele au ajuns pînă aici rătăcind libere prin savane, şi tot aşa se vor întoarce acasă, la La Amareña, dacă nu vine cineva după ele.

— Pe toţi dracii ! izbucni Paiba. Ce, dumneavoastră vreţi să schimbaţi obiceiurile din Llano ?

— Întocmai ! Chiar asta vreau. Să se sfîrşească odată cu anumite obiceiuri din Llano !

Şi Balbino trebui să plece steagul în faţa lui Santos, care, după ce-i stricase învîrteala plănuită pe seama

vitelor de la Altamira, acum nu-l lăsa să pună mîna nici pe altele — nu prea multe, e drept, deşi tot i-ar fi adus ceva după ce le-ar fi „şters" semnul fierului, căci în asta era neîntrecut.

Acum cireada începea să intre în *manga* [1], era momentul cel mai emoţionant. Animalele sălbatice se îngrămădeau înăuntrul îngrăditurii ce se strîngea ca o pîlnie şi ajungeau la poarta ţarcului mare, hărţuite de cai, care împărtăşeau deopotrivă cu călăreţii rîvna pătimaşă de a le ţine sub stăpînire ; iar peste colbăria ridicată de copitele cailor şi ale vitelor, peste vacarmul iscat de coarnele ce se loveau cu un zgomot sec între ele, de plînsul viţeilor, de mugetul taurilor capi de cireadă, de tropăitul şi fornăitul cailor ce se ridicau în două picioare — peste toate acestea se înălţau strigătele asurzitoare ale oamenilor.

— *Abacá !* [2] Haide ! Hai !

Se vîrau în îmbulzeală şi urneau înainte vitele ce nu voiau să intre în ţarc, lipindu-se de ele cu crupa cailor, fără să le lase timp să atace şi ţinînd piept celor ce dădeau năvală îndărăt, mînuiau biciul cu nădejde şi îndemnau cît îi ţinea gura :

— *Jilloo !*

Cînd isprăviră să le vîre pe toate înăuntru şi porţile ţarcului se închiseră, iar vreo cîţiva dintre ei rămaseră de pază în preajmă, cîntîndu-şi cîntecele lor, oamenii se îndreptară spre casă, să ia şeile jos şi să-şi scalde caii.

— Ai fost vrednic, murgule ! zise Păsăroiul la urechea fugarului său, bătîndu-l cu palma pe grumaz.

[1] Un fel de coridor din scînduri sau nuiele, prin care vitele sînt mînate în ţarc.

[2] Interjecţie.

Nu ţi-a ieşit furie în cale să nu-i vii de hac. Şi cu toate astea, azi-dimineaţă pizmaşii ăia de la El Miedo te-au luat în rîs, cum că eşti mîrţoagă. Ce-mi pare mie rău e că nu l-am dibuit pe tranca-fleanca ăla, i-arătam eu lui în locul tău!

Întoarcerea de la muncă înviora curtea conacului. Oamenii soseau pe înserate, în grupuri zgomotoase. Stăteau la taifas cît stăteau şi pe urmă se apucau să cînte *coplas*: în Llano, pentru orice ţi-ar sta pe buze, ai la îndemînă o *copla*, care spune mai bine decît tine ce vrei să spui, fiindcă viaţa e simplă şi lipsită de noutate, iar sufletele se simt chemate spre închegările de farmec ale închipuirii.

După ce scăldau caii şi-i duceau la păşune cu iarbă grasă, se întorceau în bătătură, unde focul era aprins, şi viţelul pus la frigare răspîndea un miros de-ţi lăsa gura apă. Luau din bucătărie puţin „piper de lapte", o mînă de banane şi cîteva *yucas* fierte în apă sărată, şi le înfulecau, dimpreună cu o halcă de carne friptă, potolindu-şi foamea pe care şi-o tot amăgeau din zori cu o cană de cafea chioară.

Iar între o îmbucătură şi alta auzeai păţanii de la munca de peste zi, vorbe înţepătoare şi turuieli lăudăroase, glume cu arţag prietenesc, retezate de cîte un cuvînt iute şi ascuţit, istorisiri hazlii din viaţa văcarilor ori a însoţitorilor de cireadă — aceşti oameni dăruiţi muncilor aspre ale savanei, ori mereu porniţi la drum lung şi mereu cu cîte o *copla* pe buze.

Şi în vreme ce acolo, la ţarcuri, paznicii dădeau roată pe rînd, cîntînd şi fluierînd neîncetat, fiindcă vitele, încă neliniştite, adulmecau întinderea savanei, şi o răzmeriţă a lor putea să sfărîme pereţii îngrăditurii, aici, la *caneyes*, se desfăşura o petrecere gă-

lăgioasă, în sunete de *cuatro* și de *maracas*, cu balade, *corridos* [1] și stihuri *décima* [2]. Aici se năștea poezia.

Mai ales Păsăroiul și María Nieves, primul zdrăngănind un *cuatro*, celălalt scuturînd un *maracas*, însufleţeau petrecerea pe întrecute.

Cînd Cristos veni în lume
Pe un cal roib călărea.
Vru și el să prindă-un taur,
Cît pe ce ortul să dea.

Cînd Cristos veni în lume
August era-n toi, fălos.
Chipeș ar mai fi Cristos
Cu podoabe de pănuși.

Și așa urma fiecare, luînd de sprijin un stih de-al celuilalt, și în fiecare *copla, llanura* — muza naivă, dar scînteietoare, a omului înfrăţit cu natura — izbucnea în jocul iute al replicilor, trecînd de la duioșie la hazliu, de la vesel la tragic, fără răgaz ori șovăială, atîta vreme cît la *cuatro* mai rămînea măcar o coardă și barem cîteva seminţe de *capachos* [3] în *maracas*; dacă iscusinţa vreunuia ostenea, ori replica nu venea pe dată, cereau ajutor lui Florentino ca să iasă din încurcătură. Florentino araucanul, vestitul cîntăreţ *llanero*, care toate cîte sînt pe lume le-a spus în *coplas* și în faţa căruia pînă și Diavolul s-a dat bătut, într-o noapte cînd și-a luat chip de om și a pus prinsoare cu el, adică să se întreacă și să vadă care dintre ei doi născocește mai multe cîntece, fiindcă pe la cîntatul

[1] *Corrido*, cîntec popular latino-american, care se execută cu acompaniament muzical.

[2] Compoziţie poetică populară, constînd din 10 strofe octosilabice.

[3] *Capacho*, plantă din America de Sud, ale cărei seminţe se pun în instrumentele muzicale *maracas*.

cocoşilor, cu vocea sleită de obosit ce era şi doar cu isteţimea trează, Florentino i-a înşirat într-o *copla* pe Dumnezeu bătrînul, pe Isus şi pe Maica Domnului, de s-a întors Necuratul în iad valvîrtej, cu *maracas* cu tot.

Unde mai pui istorisirile Păsăroiului :

— Urîtă lumină am mai văzut într-o noapte, cînd veneam cu luntrea pe Meta. Uite-aşa, pe un deluleţ zărim deodată nişte lumini. Ne-am zis că-s nişte case şi am tras spre mal, cu nădejdea c-o să găsim ceva de mîncare, că noi isprăviserăm ce-aveam de-ale gurii şi eram morţi de foame. Deluleţul cu pricina era o dună, dar luminile ce credeţi că erau ? Iaca aşa un ghem, ca de vreo mie de şerpi — Maică Precistă ! — care se frecau unii de alţii în nisip. O licărire ca de chibrit scăpărat şi ferit între palme.

— Nu le-nflori, vericule ! îl necăjea María Nieves.

— Eh, la naiba ! Află de la mine că tu n-ai văzut nimica, mocofane ! Umblă niţel pe rîurile astea dacă vrei să vezi ce n-ai văzut. Asta-i ca întîmplarea aia de pe cînd pescuiam broaşte-ţestoase pe Orinoco, v-am spus-o eu.

— Ce întîmplare ? întrebă un peon dintre cei noi.

— Ehei ! Păi o dată pe an, nu mai ţin minte cînd, taman la miezul nopţii, trece pe-acolo un bătrînel într-o *curiara* [1], singur-singurel, da' pînă acuma nu l-a dibuit nimeni cine-i şi de unde vine. Unii spun c-ar fi chiar domnul nostru Isus Cristos. Se opreşte binişor într-un capăt de plajă şi dă un chiot de-l aud toate broaştele-ţestoase din Orinoco, de sus de la izvoare, colo, mai sus de Roraima, şi pîn' la gurile prin care se varsă. Asta-i semnalul pe care-l aşteaptă broaştele ca să iasă să-şi pună ouăle în nisip. Cît ai clipi, numai ce începe să s-audă vuirea ca de tunet a milioane-

[1] Barcă indiană, cu vîsle şi pînze.

lor de carapace ce se izbesc unele de altele. Şi vezi, ăsta-i semnalul pentru ăi care ştiu cum stă treaba, să vină şi să le prindă cu toptanul ! Mai înainte ca tăcerea de o clipă a celor creduli să se spargă în hohote de rîs adăugă : Da' El dorado ăla pe care l-au văzut spaniolii ? Şi eu l-am văzut. E aşa ca o strălucire în partea unde se varsă Meta, chiar şi de-aici se zăreşte.

— Astea-s focuri din savană, Păsăroiule !

— Nici pomeneală, frate Antonio ! Nu-i decît El dorado, de care se vorbeşte în cărţile pe care mi le-ai citit tu. Pe Meta se vede limpede, şi e mare ca o cetate de aur.

— Pe toate le-a văzut Păsăroiul ăsta ! mormăie unul, şi toţi pufnesc în rîs.

— Da' cum a fost, vericule, cînd ai scăpat să nu te-mpuşte ? întrebă María Nieves.

— Asta-i grozavă ! strigară cei care cunoşteau povestea. Ia spune, Păsăroiule, că mulţi de-aici nu te-au auzit.

— Păi să vezi, căzusem în mîna soldaţilor stăpînirii, şi cum noi le dăduserăm de furcă, nu glumă, pe oriunde îi întîlneam, iar Păsăroiul nu-i, care va să zică, un oarecine, mi-au pus în cîrcă şi ce-am făcut eu, şi ce-au făcut alţii, şi hai să mă împuşte. Asta era la gurile rîului Apure ; numai apă cît vezi cu ochii. Oamenii care mă duceau sub pază s-au tras lîngă mal, să-şi adape caii. Toţi erau plini de noroi, vai de mama lor, şi căpitanului, hodoronc, îi vine chef să se scalde ; da' aşa, mai pe la margine, că nu prea ştia să înoate. Pe mine mă fulgeră un gînd şi spun, chitind să mă audă : „Măi să fie, curajos căpitan ! În locul lui, eu nu m-aş scălda atît de liniştit, cu droaia de caimani ce mişună pe-aici !" Omul m-a auzit şi, cum se-ntîmplă cînd eşti la ananghie : dacă tu faci un pas, se-ngrijeşte Celde-sus de ce mai rămîne. Pe scurt, îi dă şi căpitanului ceva prin cap, că mai bine se lăsa păgubaş, şi mă în-

treabă : „Păi nu eşti şi tu *llanero ?*“ „Ba da, *don* căpitan, zic eu blînd. Sînt şi eu *llanero,* da' călare, şi asta-i altceva. Pe mine să mă căutaţi pe uscat, că în apă n-o să daţi de mine niciodată, nici pe la margine !“ Şi m-a crezut omul, că aşa a vrut Dumnezeu şi, ca să-şi facă de rîs pe seama mea, ori poate să scape de urîta petrecere ce-l aştepta, că trebuia să mă împuşte, a poruncit soldaţilor să-mi dezlege funia şi să mă arunce în apă, să mă scald. „Haide, prietene, să-ţi speli labele, zice, să nu murdăreşti mîine dimineaţă cerul cînd te-o chema sfîntul Petru înaintea lui.“ Soldaţii au început să hăhăie, iar eu mă îmbărbătam în sinea mea : „Ai scăpat, Păsăroiule !“ Şi mi-am jucat mai departe rolul : „Nu, *don* căpitan ! Ai milă ! Mai bine glonţul, dacă asta mi-e soarta, decît să mor mîncat de un caiman. El, nimic, s-a răstit la soldaţi : „Ei, ce staţi, în apă cu fricosul ăsta !“ Şi m-au aruncat în apă să mă înec. Asta a fost la unul din malurile lui Apure. Am făcut ca şi cum m-aş fi dus la fund...

Păsăroiul tace, curmîndu-şi firul vorbei.

— Şi după aia ce-a fost, frăţioare ? se aude un glas. Laşi povestea fără coadă ?

— Păi nu mă vezi aici ? Am scos capul tocmai la celălalt mal şi le-am strigat : „Să mă tot speriaţi cu spaime dintr-astea, că nu-mi pasă !“ Au tras ei după mine nu ştiu cîte focuri, degeaba, cine-l mai poate atinge pe Păsăroiul cînd are temei să se-ndemne : „Fugiţi, călcîie, că vă calc !“

— Da' tu de ce te-ai răsculat ? întrebă Carmelito.

— Păi aşa, să mă mai odihnesc de hărţuiala cu vitele sălbatice şi pentru că *totumas*-urile erau pline ochi după atîta vreme de pace şi se cuvenea să mai aibă şi alţii bănet.

Prin *totumas* înţelegea puşculiţa în care unii *llaneros* îşi adună agoniseala. Păsăroiul avea despre răscoală şi împărţirea avuţiilor părerile unui adevărat *llanero.*

Simbătă seara... Petrecere cu dans pînă la ziuă.

Caney-ul s-a golit de hamuri şi şei, pe jos s-a măturat şi s-a stropit cu grijă, de fiecare stîlp atîrnă cîte un felinar. Grătarele sfîrîie, iar Casilda îşi are pregătite ulcioarele cu *acupe* [1] şi nişte dulciuri cu prune. Mai există şi un butoiaş cu rachiu. Ramón Nolasco de la Las Piñas, neîntrecut harpist din părţile rîului Arauca, a sosit şi el ; ca *maraquero* [2] şi cîntăreţ din gură l-au adus pe Ambrosio Chiorul, socotit drept omul cel mai iscusit în născocirea de cîntece, după Florentino.

Pîlcuri vesele de fete au sosit de la vadul Roşcovului, de la *hato*-urile „Ave Maria" şi Jobero Pando. Laviţele înşiruite de-a lungul stîlpilor nu mai ajung de multe ce sînt.

Marisela întîmpină oaspeţii, e gazdă. Aleargă de colo-colo fără odihnă. Toate fetele au să-i spună cîte ceva, şi toate i-o spun la ureche.

— De unde o mai scoateţi şi pe asta ?

Şi trece de la un grup la altul, ascultînd glume şi cuvinte măgulitoare.

— Adevărat ? o iscodeşte Genoveva. Nu-i nimic ?

— Nimic. Ba acum mai puţin ca oricînd. Zilele astea a fost tare urîcios cu mine.

— Nu te cred. Frumoasă cum eşti tu !

— O să-ţi povestesc.

Harpistul îşi înstrună coardele, iar Ambrosio Chiorul a şi zdrăngănit de vreo două-trei ori din *maracas*.

— Măi frăţioare ! strigă Păsăroiul. Nişte *maracas* ca astea nu s-a mai pomenit !

— Şi harpa ce cusur are ? Ia ascultă cum sună coardele astea !

Ramón Nolasco face semn cîntăreţului. Acesta tuşeşte, să-şi dreagă vocea, scuipă printre dinţi şi vesteşte pe cei de faţă :

---

[1] Băutură preparată din porumb fermentat.

[2] Muzicant care agită ritmic *maracas*.

— O să-i zicem o *Chipola* [1].

Şi se porneşte să dea drumul glasului, în vreme ce bărbaţii se reped spre laviţe, să poftească fetele la dans.

Chipolita, sînul tău
Dă-mi-l mie de culcuş,
Să nu vie careva
Înainte să mi-o ia.

Pe dată se înfiripă *el joropo*, într-o mişcare vioaie, care face să zboare fustele femeilor.

Doar Mariseta a rămas pe locul ei. Santos — singurul care ar fi putut să o ia la dans, fiindcă peonii nu îndrăzneau — nici gînd să se apropie de ea. Nici el nu dansează.

Glasurile corzilor subţiri sună sub vuirea celor groase, mîinile oacheşe ale harpistului aleargă pe coarde ca doi păianjeni negri, ce ţes şi se urmăresc fără odihnă. Treptat-treptat, însufleţirea se potoleşte, într-o cadenţă melancolică de muzică voluptuoasă. Dansatorii aproape că nu se clintesc din loc, doar şoldurile rostesc ritmul. Foşnirea boabelor miraculoase din *maracas* conteneşte în tăceri chinuitoare, iar cîntăreţul stăruie o dată şi încă o dată :

De-ar şti el, Sfîntul Părinte
Cum se-nvolbură Chipola
Şi-ar lăsa cele odăjdii
Şi biserica pustie.

Asta vesteşte „învolburarea" pe care o pregăteşte harpistul. Într-un tîrziu, degetele măiestre sar de la corzile subţiri la cele groase şi înapoi, dansatorii scot un chiot de încîntare, şi *el joropo* se întoarce la mişcarea vie de la început. Pămîntul duduie sub nestăvilita dezlănţuire, şi perechile, desfăcute pentru o

[1] Denumire a unei arii populare din Venezuela.

clipă, se caută prin mulțime. Se înlănțuie din nou, și fustele prind iarăși să zboare în rotirile de pe urmă ale dansului.

Femeile se îndreaptă spre laviță, bărbații spre butoiașul cu rachiu. Băutura sporește și ea veselia.

— *Zamuro,* zi-i *zamuro,* Ramón Nolasco ! strigă Păsăroiul. Acuma să vedeți frumusețe, *don* doctur ! *Señora* Casilda ! Unde-i *señora* Casilda ? Vino încoace, te rog. Să faci pe moarta, să vadă cinstita adunare cum îți ciugulește hoitul vulturul *zamuro.*

Cîntecul *zamuro* — unul dintre multele care poartă nume de păsări sau animale — este un dans cu pantomimă, menit să înveselească o petrecere. Dansatorul imită în ritmul muzicii mișcările grotești ale vulturului *zamuro* înainte să se năpustească și să se ospăteze din stîrvul unei vite în savană. Păsăroiul trecea drept neîntrecut în dansul *zamuro,* și faptul că era ciolănos și deșirat îl ajuta mult într-adevăr. Cît despre Casilda, care făcea pe moarta, ea era singura ființă gata să-i țină hangul. Avea mare slăbiciune față de toanele Păsăroiului, și nu era petrecere la care să se afle ei doi și să nu joace împreună dansul acesta.

Lumea face loc în *caney,* și harpistul începe cîntecul :

Hei ! Zamuros cu sălașul
La Abajo, în pădure.
Preacinstită adunare
Diavolu-i la grea strîmtoare.

Hei ! Zamuros cu sălașul
În pădurea de la Frio.
Rogu-vă, mă omeniți,
Frate bun mi-e Florentino.

Stihurile acestei *copla* povesteau legendara prinsoare dintre Diavol și faimosul cîntăreț araucan.

Întinsă în mijlocul *caney*-ului, cu trupul înțepenit și cu ochii închiși, Casilda marca ritmul muzicii numai din umeri, pe cînd Păsăroiul dănțuia cu pași mari în jurul ei, fluturîndu-și brațele în chip grotesc, ceea ce închipuia bătăile din aripi și salturile neliniștite ale nesățioasei păsări în jurul stîrvului.

Privitorii se prăpădeau de rîs. Santos, care nici măcar nu zîmbea, spuse după un timp :

— Ei, destul, Păsăroiule. Am rîs destul.

Harpistul trecu la un alt cîntec, și dansul se înfiripă iarăși. Marisela rămase și de astă dată pe laviță. Santos îl asculta pe Antonio, care îi povestea o ispravă grozavă a Păsăroiului. Păsăroiul se ivi și el în preajmă, cînd, deodată, se apropie Marisela și îi spuse :

— Nu vrei să dansezi cu mine, Păsăroiule ?

— Mănînci calule ovăz ?! exclamă peonul în loc de răspuns, dar, îndată, prinzînd o privire a lui Antonio, murmură : Prea mare cinste, *niña* Marisela.

— Dansează, îl îndemnă Santos. Hai, dansează cu ea.

Marisela își mușcă buzele. Păsăroiul o luă de mînă, strigînd harpistului :

— Zi-i frumos, Ramón Nolasco ! Și tu, Ambrosio, scutură bine din *maracas*, c-ar trebui să fie de aur acuma. Păsăroiul dansează cu floarea Altamirei, fără să fi meritat o asemenea cinste ! Loc, frăție, faceți loc !

X

Pasiunea fără nume

— Genoveva ! *Chica !* Ce crezi că mi-a trecut prin cap ?!

— Ce, draga mea ?

— Vino să-ţi povestesc. Hai colo, lîngă terasă, că nu ne aude nimeni. Uite cum îmi ard mîinile ! Uite cum îmi bate inima !

— Ah ! Ştiu : ţi-a spus, pînă la urmă tot ţi-a spus.

— Nu. Nu mi-a spus o vorbă ! Ţi-o jur ! Eu i-am spus lui.

— Ei asta ! De cînd ciuta aleargă după cîinii de vînătoare ?

— Am făcut-o fără să-mi dau seama, zău ! Nu mă lua la dans şi eram furioasă foc pe el.

— Şi ca să-i pui inima-n frigare, tu te-ai dus la Păsăroiul şi l-ai luat pe el la dans. Chiar aşa. Am văzut tot. Pe urmă, *don* doctur i-a cerut porumbiţa şi a dansat cu tine

— Lasă-mă să-ţi spun. Eram furioasă foc pe el, crede-mă, îmi dădeau lacrimile de furie. Din senin, el stă în loc, stă şi se uită la mine, iar eu, ca să nu mă dau de gol şi să nu vadă că sînt supărată, i-am zîmbit. Dar nu aşa cum aş fi vrut eu să zîmbesc. Înţelegi ?

— Da. Îmi închipui cum ai zîmbit.

— Ce mai încolo și încoace ! Și ca să dreg lucrurile, știi ce mi-a trecut prin minte ? Să le stric și mai rău decît erau. Atunci m-am uitat lung la el și i-am spus : „Urîciosule !“ Marisela se înroșește și întreabă : Ei, ce zici ? Ai mai pomenit tu o fată mai obraznică decît mine ?

Cuvintele ei vădesc naivitate, dar pe Genoveva o fulgeră o bănuială, de n-ar fi cum spune bunicul : „Aș-chia nu sare departe de trunchi !“

— Ce ai, Genoveva ? De ce ai căzut pe gînduri ? Crezi c-am făcut rău ?

— Nu, draga mea. Așteptam să spui mai departe.

— Ce să-ți mai spun ? Nu ți se pare destul ? Păi i-am spus tot cu vorba asta !

— Și el o fi înțeles oare tot așa ?

— N-auzi că a pierdut pasul, el, care e atît de priceput la dans ? N-a scos un cuvînt, ba nici nu s-a uitat la mine... Adică, nu știu dacă s-a uitat ori nu, fiindcă eu n-am mai îndrăznit să ridic ochii.

Genoveva cade din nou pe gînduri. Marisela tace și ea, cu privirile ațintite în depărtările limpezi ale savanei ce doarme învăluită în lumina lunii. Și deodată izbucnește, împreunîndu-și palmele cu zgomot :

— Știe ! I-am spus tot ! Vina n-o să fie a mea !

Genoveva ascultă și întreabă :

— Și-acum, Marisela ?

— Acum, ce ? face ea, ca și cum n-ar pricepe. Și își urmează vorba îndată : Vai, *chica !* Ce puteam să fac ? Pune-te tu în locul meu. Toată ziua am fost cu gîndul la petrecerea asta, toată ziua am visat : „Azi o să-mi spună !“ Și-apoi, zău, m-a luat gura pe dinainte, crede-mă ! Numai tu ești de vină, fiindcă de cîte ori ne întîlneam, mă tot întrebai : „Încă nu ți-a spus ?“ Și, pînă la urmă, uite, ești geloasă.

— N-ai dreptate, Marisela. Eu stau și mă gîndesc la tine.

— Cu mutra asta opărită, cînd eu nu-mi mai încap în piele de fericire ?!

Păsăroiul, care o caută pe Genoveva, fiindcă muzica a început un dans pe care ea i l-a făgăduit, curmă firul mărturisirilor.

Marisela rămîne lîngă terasă, aşteptînd să fie poftită şi ea la dans ; dar cum nu se apropie nimeni, cuvintele Genovevei, fără să piardă prilejul, răsună mai departe în sufletul ei : „Şi-acum, Marisela ? După cele ce s-au întîmplat, crezi oare că totul poate să urmeze ca mai înainte ? Îţi închipui cumva că ai lămurit lucrurile pornindu-te să spui ceea ce el n-a îndrăznit să-ţi mărturisească ? Nu vezi că, dimpotrivă, le-ai încurcat şi mai rău ? Cu ce ochi te vei uita mîine dimineaţă la Santos dacă el nu vine la tine în noaptea asta să-ţi spună că te iubeşte ? Şi iată că nu vine. Şi nu va veni cît e noaptea de lungă. Ce mare dezamăgire pentru tine ! Şi asta numai din pricină că tu nu ştii să ascunzi ceea ce simţi. Închipuieşte-ţi ce gîndeşte despre tine. El, care-i atît de... urîcios !"

„— Ştiu bine cum sînt. Mi-ai mai spus-o şi altă dată.

— Ah ! Aici erai ?

— Aici. Nu mă vezi ?

— De ce vii tiptil, ca să auzi ce gîndeşte o fată ?

— N-am venit tiptil şi nici n-am darul să aud ce gîndesc alţii. Dar cine gîndeşte cu glas tare se dă singur de gol.

— Eu n-am spus nimic.

— Bine, atunci nici eu n-am auzit nimic.

Tăcere. Pînă cînd o să tacă aşa ? Nu părea atît de sfios. Va trebui oare să-i scoată vorbele cu cleştele ?

— Bine.

— Ce anume ?

— Nimic.

— Ei, fie, nimic, rîde el.

— De ce rîzi ?

— Așa, de nimic, și rîde mai departe.

— Țîbî de-aici ! Pesemne te-ai scrîntit la cap.

— Se spune că luna, în *llanura*, tulbură judecata.

— Vezi-ți de treabă. Eu n-am nici pe naiba !

— Cu toate astea, faptul că te-ai îndrăgostit de Păsăroiul, fără socoteală, nu-i decît o nebunie. Păsăroiul nu-i un oarecine, dar ca să-ți fie logodnic...

— Țîbî de-aici ! Și de ce nu, la urma urmei ? Nu eram eu o sălbăticiune cînd m-ai găsit dumneatale în pădure ? Vorba ceea : cum e sacul, și peticul !

— Îmi închipuiam eu cam ce-o să-mi audă urechile în noaptea asta ; dar se vede de la o poștă că înadins vorbești așa. Dacă vrei să mă păcălești, născocește ceva mai acătării.

— Păi dumneatale de ce n-ai avut grija asta cînd mi-ai spus că-s îndrăgostită de Păsăroiul ? Acuma-i rîndul meu să rîd. Eleva îl vîră-n cofă pe dascăl !

— Nu spune așa, nu-i frumos.

— Atunci, îl pune în încurcătură... Nici așa nu-i bine ?

— Ba da, răspunde el, apoi o privește lung și o întreabă : Gata cu rîsul ?

— Gata. Ia mai spune ceva din lucrurile alea istețe care-ți trec dumneatale prin cap, că poate mi-o veni iar să rîd. Spune, bunăoară, c-ai venit aici ca să te gîndești în voie la o prietenă pe care-ai lăsat-o la Caracas. La drept vorbind, nu-i prietenă, ci logodnică.

— Hm, dacă vrei să rîzi de mine...

— Chiar dacă n-o spui, eu tot rîd. Uite !

— Rîzi. Îmi place rîsul tău.

— Ei, atunci nu mai rîd. Eu nu-s păpușa nimănui.

— Iar eu mă apropii și mai mult de tine și te întreb : Mă iubești, Marisela ?

— Te pierd din ochi de drag, urîciosule !"

Numai că toate astea s-au petrecut doar în închipuirea Mariselei. Cine știe, poate că s-ar fi întîmplat aie-

vea dacă Santos s-ar fi abătut pe acolo ; dar lui nici prin gînd nu i-a trecut.

„Cine spune că el trebuie să-mi mărturisească ? Nu pot oare să-l iubesc mai departe şi singură ? Şi de ce trebuie să se numească iubire simpatia ce-i port ?" „Simpatie ? Nu, Marisela ! Simpatie poţi avea pentru toată lumea şi pentru mai mulţi oameni în acelaşi timp." „Adoraţie ?... De ce oare fiecare lucru trebuie cu orice chip să aibă un nume ?"

Şi tot greul îşi găsi astfel dezlegare în complicata simplitate a sufletului ei.

De altminteri, iubirea Mariselei putea să se afle la egală depărtare de dragostea simplă, materială, adică de pornirea cărnii, şi de cea simplă, spirituală, adică de adoraţie. Viaţa, înclinînd cumpăna acestei iubiri într-o parte sau alta, avea să-i hotărască viitoarea înfăţişare, dar deocamdată, în acest punct de echilibru dintre realitate şi vis, era încă „pasiunea fără nume".

XI

Soluții imaginare

Ciudat era faptul că și lui Santos îi trecură prin minte soluții imaginare.

Cu imparțialitatea rece pe care și-o impunea pentru a-și analiza sentimentele, ori situațiile dificile legate de ele, Santos își puse această problemă, așezîndu-se la masa de scris. Mai întîi făcu ordine în harababura de hîrtii și cărți lăsate acolo cu puțin mai înainte, stivuindu-le unele peste altele și separîndu-le ca și cum ar fi fost vorba să claseze și să analizeze ce sînt și ce conțin cărțile de drept și hîrtiile de contabilitate ale fermei. Își sprijini apoi mîinile pe amîndouă vrafurile și, ca și cum ar fi fost nevoie să-și exteriorizeze și să-și materializeze sentimentele asupra cărora trebuia să cugete, își spuse, privind la ceea ce ținea sub mîna stîngă :

„Că Marisela s-a îndrăgostit de mine, asta-i evident, iertată-mi fie vanitatea. Era firesc să se întîmple așa : «Vîrsta, împrejurările»... E frumoasă — un adevărat tip de frumusețe creolă — plăcută, un suflet interesant, o tovarășă devotată și, fără îndoială, necesară unui om care trebuie să ducă la nesfîrșit viața asta singuratică și aspră, între peoni și vite. E harnică, curajoasă ca să înfrunte situații grele. Și totuși... așa ceva nu-i cu putință !"

Şi îşi trecu mîna peste hîrtia aflată deasupra, de parcă ar fi şters ceva ce era scris acolo. Apoi, apăsînd mai cu putere mîna dreaptă pe vraful de cărţi, continuă :

„Aici nu-i nimic altceva decît o simpatie foarte firească şi dorinţa dezinteresată de a salva o biată fată osîndită să aibă o soartă tristă. Şi poate, cel mult, nevoia pur spirituală a unei tovărăşii feminine. Dar dacă asta poate da loc, mai tîrziu, la complicaţii sentimentale, cel mai prudent este să limpezeşti lucrurile numaidecît."

Îşi retrase mîinile de pe cărţi şi de pe hîrtii şi, întinzîndu-se în scaun, cu capul dat pe spate, urmă să-şi vorbească în gînd :

„Marisela nu trebuie să mai rămînă în casa asta. E clar, apoi, că nu trebuie să se întoarcă în pădurea de palmieri nici măcar pentru o clipă. Ar însemna să cadă în mîinile lui *mister* Danger. Oare cele două mătuşi bătrîne ale mele de la San Fernando ar vrea să o primească la ele ? Marisela le-ar fi de mare ajutor, iar ele i-ar face în schimb un mare serviciu. I-ar desăvîrşi educaţia, ar întregi opera începută de mine cu acele trăsături pe care numai mîinile de femeie pot să le dăruiască unui suflet de femeie : gingăşia ce-i lipseşte, inima pînă-n adîncul căreia eu n-am putut pătrunde. Cît despre Lorenzo, e limpede că nu le pot cere să-l primească şi pe el. Va rămîne aici, cu mine. De vreme ce l-am luat în spate, trebuie să-l port pînă la capăt. De altfel, nu mai e mult pînă atunci. Un alt motiv pentru care trebuie să caut soluţii în cazul Mariselei. Atîta timp cît trăieşte Lorenzo, deşi stă închis în odaie şi nu vrea să iasă nici ca să vină la masă, prezenţa Mariselei sub acelaşi acoperiş cu mine are o justificare ; dar după ce moare tatăl, lucrurile se schimbă. În afară de asta, Marisela va fi pentru mine o piedică şi nu mă va lăsa să dispun liber de viaţa mea. Dacă mă hotărăsc,

de pildă, să mă întorc la Caracas, ori să plec în Europa, cum mă gîndeam mai înainte şi cum de la o vreme îmi trece mereu prin minte, ce fac cu Marisela ? Să o părăsesc în voia soartei, n-ar fi omeneşte. Pînă la un anumit punct, am contractat o obligaţie morală faţă de fata asta atunci cînd m-am apucat de educaţia ei, am schimbat soarta unui suflet de om. Ea era prada pe care pusese ochii *mister* Danger şi, ajungînd pe calea asta, ar fi călcat pe urmele mamei. Să-i spun acum : «Du-te înapoi, întoarce-te de unde ai venit» ?"

Aprinse o ţigară. E plăcut să cugeţi, privind cum fumul se destramă în aer, mai ales cînd gîndurile înseşi se destramă ca un fum, pe măsură ce le rosteşti.

„Nu-i nimic de făcut ! Singura soluţie e ca mătuşile să consimtă să o primească pe Marisela. Dar pentru asta va trebui mai întîi să pregătesc terenul, să le fac o vizită ; ca să le scriu, ar însemna pierdere de timp. Parcă le şi văd exclamînd după citirea scrisorii : «Fata Vrăjitoarei la noi în casă !» Trebuie să le explic situaţia, să le conving că pot să o primească fără scrupule de conştiinţă şi fără teamă de vrăji."

Trase din ţigară, şi fumul i se păru dintr-o dată amar ; cu mişcări absente, se apucă să potrivească hîrtiile cap la cap, spunîndu-şi mai departe, de astă dată cu glas tare :

— Dar pentru a pleca la San Fernando, trebuie să aştept să se sfîrşească *vaquería*. Deocamdată nu pot să mă mişc de aici. Dacă s-ar putea face reparaţii căsuţei de la El Bruscal, Lorenzo cu fata ar putea sta acolo. Antonio !

— Antonio nu-i pe-aici, se auzi de undeva glasul Mariselei.

Şi — ciudat ! — problema dispăru pe dată, sau, cel puţin, nevoia grabnică de a-i găsi o dezlegare.

Nu cumva, o dată cu cele descoperite noaptea trecută, cînd a luat-o pe Marisela la dans, s-au schimbat

într-adevăr lucrurile ? Însăşi candoarea acelei mărturisiri tacite de iubire, făcută de ea, cînd i-a spus : „Urîciosule !", nu dădea oare acestei iubiri a Mariselei un caracter deosebit, o oarecare gingăşie copilărească, faţă de care scrupulele lui apar disproporţionate ?

Sau, cine ştie, poate că vocea cristalină care i-a răspuns de undeva din casă l-a făcut să se gîndească fără să vrea la casa lui, singuratică şi tăcută, din zilele ce vor urma.

Fie dintr-o pricină, fie din alta, fie din amîndouă laolaltă, Santos Luzardo îşi încheie astfel reflecţiile sale :

„Mda ! E bine că mă străduiesc să găsesc o soluţie, dar nu e nevoie de atîta grabă. Puţin mai lipseşte să devin şi eu la fel de fricos ca mătuşile mele. Ce neajuns se creează dacă Marisela trăieşte sub acelaşi acoperiş cu mine — aproape şi totuşi departe — aşa cum a trăit şi pînă acum ? Pînă la un anumit punct, asta ar spori farmecul vieţii : o iubire ce nu pretinde decît conştiinţa reciprocă a existenţei sale, care nu schimbă lucrurile, şi nici ea — iubirea — nu poate fi schimbată de lucrurile înconjurătoare. Ceva căruia faptul în sine îi dă o mulţumire deplină şi nu trebuie să se preschimbe în vorbe sau acţiuni. Ceva asemănător cu banii de aur ai avarului, care e poate cel mai idealist dintre oameni. O bogăţie făurită numai din vise, siguranţa că niciodată nu se va cumpăra cu ea o deziluzie."

De fapt, cînd cineva nu are sufletul simplu al Mariselei, sau unul prea complicat — cum era cel al lui Santos Luzardo — soluţiile trebuie să fie totdeauna pozitive. Altminteri, se întîmplă ceea ce s-a întîmplat şi cu el, care şi-a pierdut stăpînirea asupra propriilor simţăminte, transformîndu-se într-o jucărie acţionată de impulsuri contradictorii.

Aproape şi totuşi departe de Marisela ? Cu fiece zi tot mai aproape, aşa că nu puteai sta în casă fără să-i simţi prezenţa. E cumva la bucătărie şi pregăteşte bucatele care îi plac lui ? Dar şi de acolo i se aude vocea, rîsul sau cîntecul. A rămas casa cufundată în tăcere şi privirea ţi se aţinteşte într-un punct oarecare ? Cu siguranţă că pe aproape se găseşte o floare pusă de ea. Vrei să te aşezi, trebuie mai întîi să iei cartea ori lucrul de mînă pe care ea l-a lăsat pe scaun. Cauţi ceva, abia întinzi mîna, şi găseşti, fiindcă orice lucruşor e la locul lui şi se află la îndemînă. Te întorci acasă ? Poţi să juri că în prag te vei întîlni cu ea, fiindcă tocmai atunci iese. Vrei să pleci de acasă ? Trebuie să te fereşti într-o parte, altfel te ia pe sus cum vine în goană. Vrei să te odihneşti după-amiază ? Nici măcar bîzîitul unei muşte n-o să te supere, fiindcă Marisela le-a declarat un război cumplit, încît nici nu mai îndrăznesc să se furişeze în casă ; iar în timp ce tu dormi, ea merge în vîrful picioarelor şi îşi muşcă buzele ca să nu-i scape vreo frîntură de cîntec. Aşa-i Marisela ; dar de îndată ce nu mai e nevoie de linişte, începe să cînte năvalnic, ca o *paraulata* din *llanura*, cu ghiersul de argint ; şi vorbeşte singură, spunîndu-şi tot ce face, încît nu-i nevoie să o vezi ca să ştii cu ce anume se îndeletniceşte : „Aşa. Acum mă apuc de cîrpit. Aşa, acum mătur prin salon. Acum stropesc florile. Acum, la lecţii.“

Tocmai din pricina asta era bine să păstreze tot timpul o anume distanţă între ei. Renunţînd la planul de a o duce pe Marisela la mătuşile lui, într-o zi, la masă, Santos îndrumă discuţia pe făgaşul voit de el :

— Da, Lorenzo, Marisela a învăţat destule lucruri ca să înceapă să primească o adevărată educaţie, şi găsesc foarte potrivit să o trimitem într-un institut. La Caracas există institute pentru domnişoare, şi cred că trebuie să facem asta cît mai curînd.

— Cu ce o să-i plătesc întreţinerea ? întrebă Lorenzo.

— Asta mă priveşte pe mine. Îţi cer doar încuviinţarea.

— Fă cum crezi că e mai bine.

Marisela îşi muşcă buzele şi era gata să se ridice de la masă, supărată, cînd îi veni în minte o „idee". Continuă să mănînce liniştită, încît Santos îşi închipui că ea nu are nimic împotrivă.

În schimb, seara, cînd se întoarse acasă, găsi pe uşa de la intrare o bucată de hîrtie pe care stătea scris de mîna Mariselei : „Institut de domnişoare. Cel mai bun din republică."

Făcu haz de întîmplare, luă hîrtia şi nu mai vorbi despre asta.

Singuri la masă. Firește, era mai plăcut așa, fără prezența respingătoare a lui Lorenzo Barquero. Ea îi punea dinainte bucatele şi-l tot îmbia :

— Asta-i o minune !

Se grăbea să-i toarne apă în pahar, luîndu-i-o înainte, şi vorbea, vorbea fără încetare.

Vocea cristalină, rîsul încîntător, vorbirea colorată, gesturile şi atitudinile pline de graţie, iar în ochi, o nespusă însufleţire şi o scînteiere de lumină.

— M-ai ameţit de tot, *chica !*

— Păi mai spune şi dumneatale ceva, omul lui Dumnezeu !

— Să vorbim amîndoi o dată ? Zău că va trebui s-o fac, văd că n-am încotro.

— Asta-i prea de tot ! Azi-dimineaţă, la masă, numai dumneatale ai vorbit.

— Din pricină că tu erai cu gîndurile aiurea. Te-aş pune într-o mare încurcătură dacă te-aş întreba ce-am spus, fără îndoială.

— Ştii că ai haz ? ! Dar dumneatale poţi să repeţi ce-am spus eu pînă acum ?

— Nu pot, se înțelege. Și nu fiindcă nu te-aș fi ascultat, ci fiindcă e cu neputință să-ți urmărească cineva firul vorbei. Sari de la una la alta, de te cuprinde amețeala.

— Atunci, înseamnă că tot ce spui trebuie să fie discursuri.

— Ar fi într-adevăr plictisitor. Așa cum am fost și eu azi-dimineață.

— N-am vrut să spun asta, ci doar că fiecare gîndește în felul lui, și cum gîndește, așa și vorbește. Dumneatale poți să vorbești două ceasuri în șir, ca o ploaie care nu mai stă.

— Mulțumesc pentru comparație. Pînă acum nu mi-ai spus că sînt plicticos.

— Nu-i asta. Am vrut să spun : fără să vorbești despre același lucru și în același timp fără să se simtă că ai trecut la altceva. Uite, eu vorbesc într-alt chip.

— Da. Vorba ta pot s-o asemuiesc cu un șir de rafale de ploaie. Ploi cu soare ! Vezi, îți înapoiez metafora cu dobîndă.

— Parcă se ceartă dracul cu nevastă-sa, nu ? Numai că noi nu ne certăm. Vai ! Ce-am spus !

Se înroși pînă în albul ochilor și izbucni în rîs.

— Desigur, încuviință Santos, privind-o zîmbind. Așa cum nici eu nu sînt dracul...

Ea nu-l lăsă să-și sfîrșească vorba :

— Știi ?

— Ce ?

— Tii, am uitat ce-am vrut să spun !

Santos o privi mai departe, și ea exclamă deodată :

— Ah, da !... dar dădu îndată din mînă, chipurile că tot nu și-a adus aminte, ceea ce era o minciună, se prefăcea.

Santos o imită :

— Ah, nu !

Ce frumoasă se făcea ! Cu fiecare zi era tot mai frumoasă ! Dar el, ca şi cînd ar fi fost orb, se porni din senin să turuie unul din acele discursuri despre lucruri înadins aride sau anevoie de înţeles, menite să o plictisească, ori să-i stîrnească interesul intelectual — leacuri eroice, amîndouă, împotriva iubirii.

Fata însă nici nu se plictisea, nici nu-l putea urmări. În timp ce Santos vorbea, nu-şi lua ochii de la el, dar de gîndit, se gîndea la tot ce-i trecea prin cap.

Cînd Santos îi înfăţişa lucrurile cele mai vrednice de atenţie, ea îl întrerupse :

— Ştii, căprioara pe care mi-ai dăruit-o n-a fost o mironosiţă : o să aibă pui.

Santos mormăi ceva nedesluşit şi se apucă să mănînce în tăcere, dar după o clipă pufni în rîs. Ea nu se dumerea de unde atîta voie bună, şi-l privi mirată. Pînă la urmă înţelese, şi obrajii i se împurpurară ; vrînd să nu se dea de gol, căută degrabă ceva, ca să se gîndească în altă parte, numai că tot rîsul îi veni pe buze. Santos nu mai izbutea să schimbe situaţia, căci ori de cîte ori încerca să spună ceva, ea izbucnea în hohote de rîs, cărora li se alătura şi el după cîtva timp.

Rîsul cu tîlc al Mariselei era însă ceva atît de neprihănit, pe cît fuseseră şi cuvintele ei — străin de morală, ca şi păcatul căprioarei.

Era natura însăşi, fără vreo înfăţişare de bine sau de rău : numai că omul de la oraş nu putea să aibă o asemenea înţelegere.

Pe de o parte, erau reflecţiile pe care le-ar fi făcut un om obişnuit şi cumsecade : Marisela, fruct al unei uniri imorale şi moştenind poate pornirile păcătoase ale tatălui şi mamei, nu putea să fie femeia ideală de care să se îndrăgostească un bărbat cu capul pe umeri ; pe de altă parte, reflecţiile pe care trebuia să le facă un Santos Luzardo. Simplă ca natura, dar uneori neliniştitoare ca monstruozităţile naturii, Marisela părea

că ține ferecate în inimă ei izvoarele dragostei. Era veselă, zîmbitoare, prietenoasă, și totuși Santos nu descoperise la ea nici cea mai mică dovadă de iubire față de tatăl ei. De obicei se arăta nepăsătoare la suferințele acestuia, sau, cel mult, trecînd pe lîngă el, îi spunea cîte o glumă, pițigăindu-și vocea copilărește, dar fără să se simtă că-i vorbește cu iubire.

„Fata asta n-are inimă, gîndea Santos adesea. Poate că n-o fi avînd cruzimea întunecată a mamă-si, totuși are ceva din cruzimea instinctivă a puiului de sălbăticiune, și, de la una la alta, dacă mai pun umărul și împrejurările, nu-i decît un pas. Poate că se simte aici și lipsa unei educații potrivite, lipsa acelor trăsături ale sensibilității adormite, pe care numai niște mîini de femeie pot să i le dăruiască."

În plus, Santos Luzardo se vedea silit să-și mărturisească faptul că i se cam lehămesise de aceste gînduri negre. Le găsea mult prea severe, crude, de o cruzime nespusă față de sine. În schimb, cînd punea pe planul al doilea omul care judecă și cîntărește lucrurile, îi plăcea să-și lase din cînd în cînd inima în voia poeziei și să gîndească la banul de aur al avarului.

XII

Cîntece şi istorii hazlii

Totuşi, aceste soluţii imaginare nu făcură decît să complice lucrurile, fiindcă pînă şi pentru Santos viaţa devenise de nesuportat în casa aceea.

Din fericire, în afara casei mai erau încă multe de făcut.

După ce isprăviră de adunat vitele, începu marcarea lor cu fierul roşu. În zori începea tărăboiul despărţirii vacilor de viţei, în două ţarcuri învecinate.

Vacile mugeau, iar viţeii plîngeau sfîşietor, de parcă ar fi presimţit chinul ce îi aşteaptă. Fierul era roşu în mîna Păsăroiului, el vestea asta printr-o *copla*, şi peonii luau mînzaţii la rînd. Îi trînteau la pămînt, le crestau urechea cu semnul fermei şi-i apăsau cu botul în ţărînă, să nu mai poată mişca, în vreme ce Păsăroiul îi însemna cu fierul, potrivind pentru fiecare o *copla* după culoarea părului, păşunea unde păştea, cireada din care făcea parte şi locul unde fusese prins. Era povestea fiecărei vite, pe care un adevărat *llanero* o cunoaşte cum îşi cunoaşte propria-i poveste.

De fiecare dată cînd punea fierul să însemne vita, făcea o crestătură cu vîrful cuţitului pe o bucată de piele — răbojul pe care se ţinea socoteala vitelor, fiindcă la Altamira totul se petrecea şi azi după rîn-

duiala de demult, de pe vremea lui *don* Evaristo „de pe Cunaviche".

Cugetînd la asta, Santos Luzardo îşi zise că era timpul să pună în aplicare proiectele sale îndrăzneţe pentru civilizarea *llanurei*, pe care le tot amînase pînă acum.

După ce isprăviră cu marcarea vitelor, care ţinu vreo cîteva zile în şir, Antonio îi arătă răbojurile şi-i spuse :

— Treaba a ieşit mai bine decît credeam noi. Trei mii de viţei şi peste şase sute de vite mari, nemarcate. Acuma putem pune căşeria pe picioare.

Pentru asta înfipseră vreo cîţiva pari în apropiere de apa Bramadorului şi trîntiră deasupra un acoperiş de paie din savană ; făcură din piele de vită nişte putini de pus laptele la prins, iar din foi de palmier, cusute între ele, „chingile" de presat caşul ; întăriră îngrăditura cîtorva ţarcuri părăsite şi aduseră acolo vacile domestice şi sălbatice, prinse în *rodeo* de la Mata Obscura. Apoi lăsară totul în grija bătrînului Remigio, brînzar din Guarico, care tocmai picase acolo, căutînd să se tocmească undeva, împreună cu nepotusău, Jesusito, care să îngrijească de viţei.

Văzînd că totul se reduce la acea biată colibă aruncată în mijlocul savanei, în acelaşi loc unde cu peste douăzeci de ani în urmă existase o alta la fel, menită aceluiaşi scop, Santos îşi dădu seama că în căşeria de azi va domni şartul din cea veche, adică mijloacele rudimentare ale unei industrii primitive, şi se ruşină singur. Oare aşa se va transforma Altamira într-o „proprietate modernă" — erau înseşi cuvintele lui din clipa cînd se hotărîse să se dedice fermei — înzestrată cu toate înlesnirile industriei de prelucrare a laptelui din ţările civilizate ?

— Pe aici, pe la noi, aşa-i rînduită treaba în căşerii, zise Antonio. Ai la îndemînă numai ce-ţi dă cîm-

pia : lemn de *caramacate* [1] ori de *macanilla*, foi de palmier, piele de vită.

— Şi o rutină de secole, mormăi Santos. E o adevărată minune că mai există prăsilă de vite — această noutate adusă pe meleagurile noastre de către spanioli. Sună cam neplăcut, dar nici un *llanero* n-a făcut nimic ca să îmbunătăţească industria. Idealul lui e să schimbe în aur orice ban îi cade în mînă, să îndese aurul într-o *mucura* [2] şi apoi să-l ascundă în pămînt. Aşa au făcut cei dinaintea mea, aşa voi face şi eu, fiindcă pămîntul ăsta e ca o piatră de moară care toceşte ascuţişul celei mai aprige voinţe. Aşa stau lucrurile cu căşeria şi cu toate celelalte, o luăm iarăşi de acolo unde eram acum douăzeci de ani. Şi în acest timp vitele degenerează din lipsă de încrucişări şi din pricina multor rele care le decimează. Se mai crede şi azi că vita poate fi scăpată de vierme cu descîntece ; şi cum avem vrăjitori destui, pînă şi oamenii luminaţi ajung să le preţuiască leacul, şi medicamentele nu mai au căutare.

— Toate astea trebuie că sînt aşa cum spuneţi, *don* doctur, conveni Antonio. Dar, fiindcă veni vorba, ia puneţi-vă să încrucişaţi vitele, că din copilărie tot aud şi aud de treaba asta : adică să aibă ce mesteca răsculaţii ? Mai degrabă să rămînă aşa cum se află, *don* doctur, că dacă e să fie carnea mai bună, o să fie şi răzmeriţe mai multe. Şi atîtea altele, care nu se cheamă război, dar seamănă leit cu el... uite, bunăoară, stăpînirea care vrea să-ţi ia tot.

— Vorbe ! i-o întoarse Santos. Justificări pentru indolenţa indianului pe care o avem în sînge. Tocmai de aceea e nevoie să fie civilizată *llanura* ; să se isprăvească odată cu deprinderile astea vechi şi cu toţi

[1] Copac al cărui lemn este foarte apreciat în construcţii.
[2] Ulcior mare de lut.

aceşti *caciques*, să isprăvim odată a mai sta cu braţele încrucişate înaintea naturii şi a oamenilor.

— E timp pentru toate, încheie Antonio. Pînă una-alta, aşa cum se află, căşeria o să meargă bine. Numai să se îmblînzească vacile, şi o s-avem cîştig destul. Totul e să le obişnuim încet-încet să vină singure la căşerie.

Remigio din Guarico se arăta un om tare priceput în asemenea treburi, dar ca să deprinzi vacile sălbatice la căşeria Altamirei era anevoios din cale afară.

— Zînişoaro, Zînişoaro, Zînişoaro !

— Ţintato, Ţintato, Ţintato !

Şi aşa se învîrtea toată ziua pe lîngă vacile sălbatice legate de stîlpi, mîngîindu-le pe grumaz şi repetîndu-le numele cu care abia le botezase, ca să le înveţe cu ele.

Prin ţarcuri, ori la păşune, îl auzeai într-una, pe el ori pe Jesusito :

— Brînduşo, Brînduşo, Brînduşo !

Unele dintre vite ajunseră să-şi înveţe numele — o mărturisea blîndeţea ce li se zugrăvea în ochi cînd se auzeau strigate ; dar cele mai multe căutau în jur cu aceeaşi aprigă sălbăticie.

Şi pe cînd la căşerie începea astfel domesticirea vitelor, lasourile nu conteneau să cadă printre cele sălbatice.

La năvala oamenilor, cîmpul cu izmă se cutremura sub goana viteler sălbatice luate pe neaşteptate ; uneori însă circada se înfuria şi se întorcea împotriva cailor, şi cu toată iscusinţa călăreţilor, mulţi cai piereau sau cădeau fulgeraţi de durere sub împunsătura năprasnică a taurului sălbatic.

Se prăpădiră de asemenea şi mulţi tauri, doboriţi de o furie neputincioasă faţă de dominaţia omului, ori tînjind de tristeţea schilodirii prin desişuri de pădure ; trîntiţi la pămînt, se lăsau să moară de foame şi de

sete, şi din cînd în cînd scoteau mugete surde, gîndind la stăpînirea pierdută asupra cirezii sălbatice, la viaţa liberă şi aspră din împărăţia pădurii.

Santos Luzardo împărţi laolaltă cu peonii primejdiile acestor hăituiri, şi încordarea trăită acum îl făcu să uite din nou proiectele lui civilizatoare. *Llanura* cea aspră şi sălbatică era bine orînduită şi aşa. Era sălbăticia însăşi ; dar dacă pentru a isprăvi cu ea nu ajungea o viaţă de om, atunci de ce oare să-şi iroseaască el viaţa ridicîndu-se împotrivă-i ? „La urma urmei, îşi zicea Santos, sălbăticia are farmecul ei, e ceva frumos, care merită să fie trăit, e plinătatea omului răzvrătit faţă de orice îngrădire."

Iată-l pe María Nieves în eroica-i sforţare de a trece rîurile mari, unde pîndeşte moartea la fiece pas. Oricînd poate să-şi găsească sfîrşitul între fălcile unui caiman, şi el n-are decît o bîtă de *chaparro* [1] în mînă şi cîntecul pe buze.

Ţarcurile de la vadul Roşcovului gem de vite. Vitele vor fi trecute peste Arauca, şi călăreţii stau înşiraţi de-a lungul făgaşului îngrădit ce duce de la fiece ţarc la rîu, veghind ca mulţimea năvalnică a dobitoacelor să nu-l doboare la pămînt. María Nieves se pregăteşte să treacă dincolo întîia cireadă, înotînd în frunte. E cel mai bun „om de apă" din întreg ţinutul, şi niciodată nu-l vezi atît de mulţumit ca atunci cînd ia rîul în piept, avînd în spate coarnele taurilor *madrineros*, după care se ţine cireada, iar în faţă, hăt-departe, malul, fiindcă rîul s-a lăţit pînă în pădure şi într-o parte, şi în cealaltă.

Călare pe calul lui fără şa, a intrat la adînc şi strigă ceva luntraşilor care vor vîsli pe lîngă cireadă, ca să nu o fure apa la vale.

[1] Arbust american, din ale cărui ramuri se fac bastoane.

Țarcurile răsună de larma peonilor care mînă vitele. Taurii *madrineros* coboară spre malul rîului prin făgașul îngrădit, și în urma lor se îmbulzește de-a valma mulțimea vitelor neștiutoare. María Nieves izbucnește în cîntec și se aruncă în apă ; calul îi va sluji ca sprijin pentru mîna stîngă, și el înoată voinicește cu dreapta, în care ține bîta, să se apere de caimani. Taurii *madrineros* îl urmează îndată și încep să înoate ținînd deasupra apei doar coarnele și botul.

— Haide ! Haide ! îndeamnă oamenii de zor.

Caii împing vitele din spate, și ele intră în apă, vrînd-nevrînd. Mugesc înspăimîntate, unele dau să o ia înapoi, pe altele le fură apa la vale, dar văcarii de pe mal și luntrașii din largul rîului le întorc la loc, în cireadă.

O îngrămădeală de coarne arată drumul strîmb urmat de vitele ce trec apa. Undeva înainte se vede capul lui María Nieves, alături de capul calului. Cîntecul lui răsună în mijlocul rîului larg, în ale cărui unde tulburi pîndesc caimanul viclean, *temblador*-ul, *raya* și pîlcurile lacome de *zamuritos* și de *caribes*.

Într-un tîrziu, vitele ajung pe malul celălalt, la sute de metri. Ies din apă una cîte una, scoțînd mugete sfîșietoare, și se grămădesc laolaltă, în timp ce María Nieves pornește înapoi, ca să aducă altă cireadă.

Treptat-treptat țarcurile de la vad se scurg peste rîu prin făgașurile îngrădite, iar pe malul celălalt al Araucăi, pe o plajă văduvă de verdeață și tristă, sub un cer ca de ardezie, se înalță mugetele tînguitoare a sute de vite, care vor porni spre Caracas, călcînd drum lung prin savana inundată, în cîntecul însoțitorilor :

Haide, haide, tăuraș,
Ține cale și dă-i zor,
Pașii tăi ți-i numără
De la țarc la abator.

În acest timp, pe un alt drum, alte cirezi au fost pornite spre Anzii Cordilieri, ca în vremurile bune ale bătrînilor Luzardos, cînd Altamira era cel mai bogat *hato* în vite din bazinul Araucăi.

E viaţa frumoasă şi mîndră a marilor rîuri şi a savanelor nemărginite, unde omul înfruntă primejdiile cu cîntecul pururi pe buze. E epopeea însăşi. Sălbaticul *Llano*, sub înfăţişarea-i cea mai impunătoare ; iarna, cu ploi, care cere mai multă răbdare şi mai multă îndrăzneală, inundaţiile care însoţesc primejdiile şi fac să se simtă — în cuprinsul palmei de pămînt nepodidit de apă — imensitatea pustietăţii din jur ; dar şi măreţia omului, vajnica lui îndrăzneală, cînd, încredinţîndu-se că nu-i chip să aştepte nimica de la nimeni, se hotărăşte să ia pieptiş totul.

Plouă, plouă fără încetare !... De zile în şir toarnă într-una. Toţi bărbaţii s-au întors la casele lor, fiindcă rîurile mari şi mici vor ieşi curînd dintre maluri şi nu se va mai găsi drum pe care să poţi merge. Dar nici nu-i nevoie să mai baţi drumurile ! Asta-i timpul cel mai potrivit „să mesteci tutun, să bei şi să leneveşti în hamac". Cu aste trei lucruri, un *llanero* se simte fericit sub acoperişul de palmier, în timp ce afară norii toarnă din belşug, îndărătnic.

O dată cu primele ploi, încep să se întoarcă şi bîtlanii. Se ivesc dinspre miazăzi, încotro se călătoresc în timpul verii, fără să ştie nimeni unde anume poposesc, şi vin mereu, cu duiumul, cîrduri-cîrduri.

Osteniţi de atîta zbor, se opresc pe crengile mlădii ale pădurii din *garcero* [1], legănîndu-se domol, ori vin însetaţi pînă la marginea bălţii, iar pădurea şi apa se înveşmîntează în alb.

Ai fi zis că se recunosc între ei şi stau să-şi povestească de-ale drumeţiei. Păsările dintr-un pîlc se uită

[1] Loc unde se adună mulţi bîtlani.

la cele dintr-alt pîlc care s-a călătorit în altă parte, întind gîturile, bat din aripi şi scot strigăte răguşite, apoi, liniştindu-se ca prin farmec, cată lung unele la altele cu agatul pupilelor rotunde şi nemişcate. Uneori se sfădesc pentru cîte o creangă din culcuşul lor, pentru cîte o rămăşiţă de cuib rămasă de an, dar pînă la urmă se rostuiesc toate în locurile avute dintotdeauna.

O mulţime de rate sălbatice, de cocoşei albaştri, de *corocoras*, *chusmitas*, *cotúas* [1] şi *gavanes*, care n-au plecat nicăieri, aleargă cu bineţe înaintea suratelor călătoare, şi în vremea asta, alte cîrduri străbat cerul din cele patru zări. Sosesc şi *los chicuacos* [2], care se apucă la rîndul lor să povestească ce au de povestit.

Balta geme de apă, iarna cu ploi s-a aşternut pe treabă cu temei. Într-o bună zi se arată din unde botul negru al unui *baba* [3]. Curînd apar şi caimanii, fiindcă rîurile se revarsă de-a valma, şi cîmpia e numai apă cît vezi cu ochii. Caimanii vin de departe, mulţi dintre ei tocmai din Orinoco ; dar ei nu stau de poveşti, dorm toată ziua, ori numai fac pe adormiţii. Şi e mai bine să tacă. N-ar putea să povestească decît despre omoruri.

Începe năpîrlirea. Întregul *garcero* pare o pădure ninsă în zori. În copaci, în cuiburile agăţate de ramuri şi în jurul apelor adormite stau bîtlani albi cu miile, şi peste tot, pe crengile de culcuş, pe micile *borales* [4] care plutesc pe apa nămoloasă a bălţii, s-a aşternut promoroaca penelor schimbate peste noapte.

De îndată ce se luminează de ziuă, oamenii se apucă de culesul penelor. Vin în *curiaras*, dar pînă la urmă se aruncă în apă şi, cufundaţi pînă la brîu, printre

[1] *Cotúa*, varietate de cormoran.

[2] *Chicuaco*, pasăre acvatică cu ciocul lung, care se hrăneşte cu peşti.

[3] Animal amfibiu, asemănător cu crocodilul

[4] *Boral*, grămăjoară de plante acvatice.

caimani, *babas* și alte dihănii, cîntă și chiuie, fără să le pese de moarte. Un *llanero* nu face niciodată treabă în tăcere. Dacă nu chiuie, cîntă.

Plouă, plouă fără încetare. Albiile apelor se revarsă, bălțile se lățesc, și oamenii încep să cadă, doborîți de friguri, dîrdîie și clănțăne din dinți ca niște castaniete ; întîi se fac galbeni la față, apoi se înverzesc, și crucile răsar una cîte una în cimitirul de la Altamira ; cimitirul nu-i decît un locșor înconjurat cu sîrmă ghimpată, în mijlocul savanei, pentru că un *llanero*, și mort, e mulțumit dacă stă în mijlocul savanei sale.

Și, într-un tîrziu, apele încep să se retragă, băltoacele de pe maluri se zvîntă, caimanii — cîți au venit încoace să se înfrupte cu vite de-ale Altamirei — șterg putina și ei din apele lăturalnice, întorcîndu-se pe Arauca sau pe Orinoco, frigurile se împuținează și iarăși se aude sunet de *cuatro* și *maracas*, iarăși se spun *corridos* și istorii hazlii, sufletul călit și voios de *llanero* își cîntă iarăși în *coplas* iubirea, munca și istețimea.

— Că de unde-și trage vlaga un *llanero*, așa galben ca lămîia cum e, să se țină o zi întreagă pe cal, alergînd după vite sau mergînd în apă pînă la brîu, și făcînd haz de necaz cu voioșia-i neistovită ? Uite, *don* doctur, zise Antonio Sandoval lui Santos, vă spun o poveste cu tîlc și-o să vă dumeriți singur. Într-o zi vine la noi în căutare de lucru unul de prin părțile rîului Cunaviche. Spunea că se pricepe să prindă vitele sălbatice, nici mai mult, nici mai puțin, da' nu era de loc arătos călărețul ; cît despre mîrțoaga lui, abia își mai trăgea sufletul, iar în loc de șa — niște bulendre. M-am uitat eu la el și i-am spus : „Bine, frățioare, cal o să-ți dăm noi, un cîrlan din cei nemarcați, care umblă sălbăticiți prin savană — prinzi unul care ți-o plăcea și-l îmblînzești pentru călărit ; numai că de șa te îngrijești singur". „Păi am șa, m-a încredințat omul, punînd mîna pe bulendre. Îmi lipsesc scările, tarnița am pier-

dut-o, oblîncul mi l-au furat, cu poclada nu știu ce s-a făcut, da' mi-a rămas ibînca." Și Antonio încheie ritos :

— Uite-așa mi-a răspuns, și omul ăsta nu-i altul decît Păsăroiul. Mai avea doar ibînca, adică țolul de sub șa, și el zicea că are șa în lege. Ei bine, cugetați la tîlcul povestirii. Ibînca asta vrea să spună : voința de a înfrunta greul. De aici își trage vlaga un *llanero.*

Într-adevăr, așa îi vezi trăind : pe băștinașul din văi — trist și primitiv, țintuit de peticul lui de pămînt ; pe păstor — vesel și vorbăreț, în mijlocul savanei imense, înfruntînd natura, mulțumindu-se doar cu o bucată de carne uscată la soare și cu o bucată de *yuca,* cinstindu-se doar cu cîte o cană cu cafea sau cu cîte o fărîmă de tutun de mestecat, împăcîndu-se de minune cu un hamac și o pătură, dar — de, dragă Doamne ! — ținînd morțiș să aibă un cal strașnic și o șa mîndră ; iar seara ciupește *bandurria,* zdrăngăne din *cuatro* și cîntă pînă răgușește, ostenit de truda strîngerii vitelor și de atîta goană călare, ori dănțuiește la *joropo* pînă dimineața prin casele unde-s fete frumoase, vrednice de această *copla* înțepătoare :

Știi un taur după coarne,
Calul după cum gonește,
Mîndra după mijlocel
Și cîte mai învelește.

În fața vieții vezi omul din *llanura* nesupus și totodată plin de răbdare, nepăsător și inimos ; șiret și aprig în luptă ; neascultător, dar loial față de mai mari ; grijuliu și devotat față de prieteni ; drăgăstos și aspru față de femeie ; pătimaș și stăpînit cu el însuși. Îl vezi ironic și naiv în vorbă ; neîncrezător și superstițios ; voios și melancolic, socotit în tot ce face și visător. Umil atunci cînd merge pe jos, orgolios

cînd e călare. Toate acestea sălăşluiesc în aceeaşi fiinţă, fără să se stinghereasc㠄 unele pe altele, aşa cum stau cusururile şi virtuţile în sufletul unui nou-venit pe lume.

Ceva din ele răzbat în cîntecele în care cîntăreţul *llanero* amestecă veselia lăudăroasă a andaluzului, fatalismul surîzător al negrului supus şi revolta melancolică a indianului — trăsături caracteristice ale sufletelor care s-au contopit ca să-l făurească pe al său. Ceea ce nu părea limpede în *coplas*, şi Santos Luzardo poate că uitase, se lămuri mulţumită feluritelor istorii pe care le auzi povestite în timp ce împărţea cu oamenii muncile grele, ori clipele de gălăgioasă odihnă.

Pentru toate acestea şi cu întreaga putere a sufletului său deschis către forţa, frumuseţea şi durerile *llanurei*, Santos Luzardo dorea nespus să o iubească aşa cum era, sălbatică, dar frumoasă, să i se dăruiască deplin, să se lase modelat de ea, lepădînd grija-i neîncetată de a nu se deprinde cu viaţa simplă şi aspră a crescătorului de vite.

Neîndoios că în Llano nu-i lesne să îmblînzeşti un cal, ori să prinzi un taur cu lasoul ; dar cine se dovedeşte în stare e un adevărat fiu al *llanurei*. Şi ea nu făcea decît să şi-l ia înapoi pe Santos Luzardo. O spusese şi Antonio Sandoval : „Un *llanero* rămîne un *llanero* pînă la a cincea spiţă !" Dar mai era şi altceva, la care Santos nu se gîndea, dar care acolo, în adîncul sufletului său, schimba simţămintele omului de la oraş, doborînd toate opreliştile din cale — Marisela, cîntec al harpei din cîmpie, suflet naiv şi zburdalnic, gingaşă ca floarea *paraguatan*-ului ce înmiresmează dumbrăvile şi mierea albinelor sălbatice !

XIII

Vrăjitoarea şi umbra ei

Spre seară, cînd se duse la bucătărie să pregătească de mîncare pentru Santos, Marisela o auzi din prag pe indiana Eufrasia spunînd Casildei :

— De ce-o fi stăruit atîta Juan Primito ca *don* doctur să-l lase să-i ia măsura ? Pentru cine să fie măsura asta dacă nu pentru *doña* Bárbara, despre care toată lumea vorbeşte că şi-a pierdut capul după *don* doctur ?

— Şi tu crezi în povestea asta cu măsuratul, soro ? se miră Casilda.

— Păi cum să nu crez ? Doar am văzut cu ochii mei ! Femeia care-şi leagă la brîu măsura unui bărbat face ce vrea cu el. Pe Dominguito de la Chicuacal, Justina, indiana, l-a făcut neom. L-a măsurat cu un crîmpei de sfoară, şi-a legat sfoara la brîu şi gata, s-a zis cu Dominguito !

— Măi femeie ! izbucni Casilda. Păi dacă tu crezi în treaba asta, de ce nu i-ai spus lui *don* doctur să nu-l lase pe ăla să-l măsoare ?

— De, m-am gîndit eu, da' vezi că *don* doctur nu crede în lucrurile astea şi face mare haz de aiurelile nerodului ăluia, încît m-am codit. Am vrut să-i smulg sfoara lui Juan Primito, da' el m-a îmbrobodit, şi cînd să-l caut, ia-l de unde nu-i ! Acuma trebuie să

fie departe, cu toate că abia adineauri mai era aici. Cînd s-aşterne el la drum, nu e chip să-l mai prinzi din urmă.

Era o superstiţie din cele mai grosolane şi mai primitive, dar Marisela rămase foarte tulburată. În ciuda sforţărilor lui Santos de a-i smulge din suflet credinţa în toate aceste scorneli băbeşti, şi cu toate că ea însăşi susţinea că nu le mai dă crezare nici cît negru sub unghie, superstiţia era cuibărită adînc în fiinţa Mariselei. Şi apoi, ascultînd cu răsuflarea tăiată şi cu inima zvîcnind să-i spargă pieptul vorba bucătăreselor, bănuielile-i cumplite se adeveriră pe de-a-ntregul : mamă-sa era îndrăgostită de omul pe care îl iubea ea.

Se bătu peste gură cu o mînă tremurîndă, înăbuşindu-şi un strigăt de groază, şi uită de ce a venit la bucătărie. Străbătu curtea, îndreptîndu-se spre casă, se întoarse din drum, o dată şi încă o dată, ca şi cum aceste gînduri respingătoare în care îi era cu neputinţă să creadă i-ar fi purtat în neştire paşii.

Deodată îl văzu pe Păsăroiul, care venea de pe drum, şi se grăbi să-i iasă înainte :

— Nu cumva l-ai întîlnit pe Juan Primito ?

— Ba da, l-am întîlnit, tocmai dincolo de pădurea stejarilor de plută. Acuma trebuie să fi ajuns la El Miedo, că mergea de parcă-l mîna Necuratul din urmă.

Ea rămase o clipă pe gînduri, apoi spuse :

— Trebuie să mă duc la El Miedo. Vrei să mergi cu mine ?

— Şi *don* doctur ? se codi Păsăroiul. Nu-i aici ?

— E-n casă. Dar nu vreau să ştie. Plec pe ascuns. Pune şaua pe Bălana fără să te vadă nimeni.

— Păi, *niña* Marisela... mormăi Păsăroiul.

— Nu. Degeaba, Păsăroiule ! Nu-ţi pierde vremea încercînd să mă faci să mă răzgîndesc. Trebuie să

ajung fără zăbavă la El Miedo. Dacă tu n-ai curaj să mă însoțești...

— Nu-mi mai spuneți nimic. Pun îndată șaua pe Bălana. Așteptați-mă colo după bananieri ; așa, n-o să ne vadă nimeni plecînd.

Păsăroiul, crezînd că s-a întîmplat cine știe ce și auzind vorba Mariselei : „Dacă tu n-ai curaj să mă însoțești", se hotărî să-i facă pe voie, fără alte lămuriri. Încă nu se născuse omul care să spună despre el : „Uite că Păsăroiul n-are curaj !"

Tocmai începea să se lase întunericul și, feriți de bananieri, se îndepărtară de casă fără să fie văzuți. Marisela, care nu prea dorea să dea ochi cu mamă-sa, îl întrebă :

— Crezi că dacă ne grăbim puțin îl mai prindem pe drum pe Juan Primito ?

— De-ar fi să scoatem și sufletul din cai, tot nu-l mai putem ajunge. Are mult înaintea noastră, și cum lungește el pasul, dacă n-a ajuns pînă acum, nu-i mai lipsește decît atîtica.

Într-adevăr, Juan Primito tocmai sosea la El Miedo. O găsi pe *doña* Bárbara la masă. Era singură, pentru că de vreo cîteva zile, temîndu-se să nu strice cu prezența lui, aducînd ruptura aproape de neînlăturat, Balbino Paiba nu se mai arăta pe acolo.

— Poftim aia pentru ce m-ați trimis, zise Juan Primito, scoțînd din buzunar capătul de sfoară și punîndu-l pe masă. E taman măsura, nici cît un firișor de păr mai mult, ori mai puțin.

Și povesti șiretlicurile de care trebuise să se folosească spre a-i putea lua măsura lui Luzardo.

— Bine, spuse *doña* Bárbara. Poți să pleci. Să-ți dea de la crîșmă tot ce vrei.

Și rămase gînditoare, cu privirea ațintită la capătul acela soios de sfoară, care avea ceva din Santos Luzardo și care trebuia să-l facă să-i cadă în brațe — po-

trivit uneia dintre credințele cele mai adînc înrădăcinate în mintea ei. Dorința i se schimbase în patimă, și fiindcă bărbatul rîvnit, care trebuia să vină spre ea într-o supunere oarbă, nu venea totuși, din bezna sufletului ei superstițios de vrăjitoare țîșni hotărîrea amenințătoare de a-l robi cu farmece.

În acest timp, Marisela se apropia de El Miedo. Într-un tîrziu, curmînd tăcerea plină de frămîntare în care făcuse aproape tot drumul, îi spuse Păsăroiului :

— Trebuie să vorbesc cu... mama. O să mă duc singură. Tu rămîi prin apropiere, că dacă mă găsesc în încurcătură... să auzi cînd te strig.

— Voia dumneavoastră, zise peonul, admirînd curajul fetei. Și să n-aveți grijă, n-o să trebuiască să mă strigați de două ori.

Se opriră în spatele unui pîlc de copaci. Marisela sări jos de pe cal și porni hotărîtă de-a lungul îngrăditurii țarcului celui mare.

Pe cînd străbătea terasa casei — casa aceleia pe care o vizita acum pentru prima oară — simți o clipă că o părăsește curajul. Inima parcă-i încremenise în piept, picioarele i se muiaseră. Cît pe ce să strige după Păsăroiul. Dar se și afla în pragul sufrageriei, ce slujea deopotrivă și de salon.

Doña Bárbara abia se ridicase de la masă și trecuse în odaia alăturată.

Marisela își veni în fire și ridică fruntea sus. Făcu un pas, apoi încă unul, călcînd tiptil și privind în jur. Își auzea bătăile inimii pînă în creștet, dar nu-i mai era teamă.

În odaia urzelilor vrăjitorești, în fața unei policioare cu chipuri sfinte și amulete grosolane, unde ardea o lumînare aprinsă de cîteva clipe, *doña* Bárbara, în

picioare şi cu ochii aţintiţi la căpătîiul de sfoară închipuind măsura lui Luzardo, mormăia un descîntec :

— Cu doi te privesc, cu trei te leg : cu Tatăl, cu Fiul şi cu Duhul sfînt. Omule ! Să te văd mai umilit înaintea mea decît Cristos în faţa lui Pilat.

Desfăcu sfoara şi se pregătea să se încingă cu ea, cînd cineva i-o smulse din mînă.

Se întoarse într-o clipită şi rămase înmărmurită de uimire.

De la alungarea lui Lorenzo Barquero din casa aceea, era pentru întîia oară cînd se întîlneau faţă în faţă, mamă şi fiică. *Doña* Bárbara ştia că Marisela a devenit alt om de cînd locuia la Altamira ; dar, buimăcită de această apariţie neaşteptată, precum şi de frumuseţea fetei, rămase ţintuită locului şi nu se aruncă asupra ei, să-şi ia înapoi sfoara.

Dezmeticindu-se, tocmai se pregătea să o facă, dar Marisela o ţintui din nou locului cu un strigăt :

— Vrăjitoareo !

Aşa cum două stînci, izbindu-se între ele, zvîcnesc mai întîi în sus şi apoi se prăvălesc, amestecîndu-şi de-a valma sfărîmăturile, aşa se întîmplă şi în sufletul *doñei* Bárbara cînd de pe buzele fiică-si izbucni acest cuvînt de ocară, pe care nimeni nu îndrăznise pînă atunci să-l rostească în faţa ei. Deprinderea răului din ea şi dorinţa ei de bine — adică ceea ce era şi ceea ce năzuia să fie ca să dobîndească dragostea lui Luzardo — se izbiră între ele, se învolburară şi apoi se prăvăliră în sfărămături, într-o haotică învălmăşire de sentimente primare.

Marisela se repezi asupra policioarei şi doborî cu mîna la pămînt toate acele lucruri îngrozitoare îngrămădite acolo — chipuri pioase, fetişe şi amulete de-ale indienilor, candela ce ardea în faţa icoanei Atotputernicului, lumînarea din sfesnic — strigînd cu o voce răguşită de revoltă şi de plîns abia stăpînit :

— Vrăjitoareo ! Vrăjitoareo !

Doña Bárbara sări urlînd asupra ei, prinzîndu-i braţele şi căznindu-se să-i ia sfoara.

Fata se apăra, zbătîndu-se în cleştele acelor mîini de bărbat, care-i sfîşiau bluza, dezgolindu-i pieptul feciorelnic, ca să-i înhaţe sfoara ascunsă în sîn, cînd se auzi o voce pe cît de calmă, pe atît de poruncitoare :

— Dă-i drumul !

Era Santos Luzardo, care stătea în pragul odăii.

Doña Bárbara se supuse şi, cu o sforţare supraomenească, încercă să se prefacă, să-şi zugrăvească un zîmbet pe faţa-i sinistră ; dar în loc de zîmbet, o jalnică strîmbătură de încercare zădărnicită îi sluţi obrazul.

Întîmplarea o răvăşi sufleteşte pînă într-atît, încît nici cu „asociatul" nu putu să se înţeleagă în noaptea aceea.

Ridicase de jos şi rînduise pe policioară, la loc, chipurile sfinte, fetişele şi amuletele grosolane pe care Marisela le azvîrlise la pămînt. Candela ardea iarăşi. Fitilul sfîrîia din pricina uleiului amestecat cu apă, iar flacăra pîlpîia neîncetat, deşi uşa şi ferestrele erau astupate cu grijă şi nu se simţea nici cea mai mică suflare de aer. *Doña* Bárbara bolborosi de cîteva ori în şir ştiutul descîntec, faţă de care duhul ocrotitor se arătase întotdeauna atît de ascultător, dar el nu se grăbea să i se înfăţişeze, fiindcă şi în mintea care îl chema se amestecau gînduri de neîmpăcat, ca apa cu uleiul în fitilul candelei.

„Linişteşte-te ! îşi porunci ea. Linişteşte-te !"

Şi îndată i se năzări că aude ceva căruia ea nici nu apucase să-i dea glas :

„Toate se întorc acolo de unde-au plecat !"

Erau cuvintele cu care voia să-şi alunge tulburarea ; dar „asociatul" i le smulsese de pe buze, rostindu-le el, şi ele sunară în acel chip cunoscut şi straniu totodată, cum îţi auzi propriul glas adus înapoi de ecou.

Doña Bárbara ridică ochii şi văzu în locul unde pînă atunci stătea umbra ei, aruncată pe perete de lumina tremurătoare a candelei, silueta neagră a „asociatului". Ca de obicei, nu putu să-i vadă faţa, dar i-o ghici schimonosită de schima jalnică a lucrului ţădărnicit.

Încredinţată că năluca a vorbit, repetă aceleaşi cuvinte, de astă dată întrebător, dar din liniştitoare cum erau cînd le gîndi ea, sunară cabalistic rostite de el :

„Toate se întorc acolo de unde-au plecat ?"

Trebuia oare să renunţe la simţămintele cu care plecase atunci de la Mata Obscura, simţăminte false. care nu vor fi niciodată cu adevărat ale ei, şi în loc să caute să dobîndească iubirea lui Santos Luzardo numai prin mijloacele firești ale unei femei îndrăgostite, să-i robească voinţa, aşa cum făcuse cu Lorenzo Barquero, sau să-l ucidă, aşa cum făcuse cu toţi ceilalţi bărbaţi care îndrăzniseră să se împotrivească planurilor ei ?

Dar erau oare într-adevăr false dorurile ei de o viaţă nouă, care îi izbucniseră în inimă la fel de năvalnic şi de nestăpînit cum se dezlănţuiseră totdeauna şi poznirile-i păcătoase ? În dorul de a înmormînta pentru vecie pe femeia diabolică, cu mîinile mînjite de sînge, pe vrăjitoare — cum îi spusese Marisela — nu se regăsea pe sine aşa cum era în realitate, cu toată vigoarea naturii sale.

Din cele două tărîmuri ale sufletului ei deschis ca o carte : din cel al femeii care era acum şi din cel al femeii care dorea să devină, ori ar fi devenit, poate, dacă jungherul Broaştei-Rîioase n-ar fi curmat viaţa lui Asdrúbal ; din tărîmul întunecat de unde se ridica spectrul viu al unui bărbat înjosit prin farmecele ei şi un altul se prăvălea în groapă, cu pumnalul înfipt în spate, într-o noapte întunecoasă, fără licăr de stele, şi din cel care primea încă din cînd în cînd geana de lumină a iubirii bune ce strălucise o clipă în piroga ne-

gutătorilor de *sarrapia* ; din cele două tărîmuri de neîmpăcat ale sufletului ei se porniră întrebări :

„Se-ntoarce oare șarpele în pielea lui, ori rîul spre izvor ?"

„Se-ntoarce oare vita la țarc, și cel rătăcit la răscrucea de unde a pierdut drumul ?"

„În *rodeo*, la Mata Obscura ?"

„În brațele piraților ?"

Și nu putea spune cînd anume vorbește ea și cînd „asociatul", fiindcă ea însăși nu știa unde a pierdut drumul.

Se căuta pe sine însăși, se regăsea și totuși nu se regăsea. Voia să audă ce o povățuiește „asociatul" ; dar acesta abia deschidea gura, că ea și avea răspunsul gata, și cele două vorbiri se încălecau și se învălmășeau, și amîndouă îi sunau străin în urechi, deși știa bine că erau ale ei, ca și cum gîndurile i-ar fi fost tîrîte într-un flux și reflux chinuitor, de la ea la nălucă și de la nălucă la ea.

Era o purtare neobișnuită a duhului ocrotitor, ale cărui sfaturi și preveniri *doña* Bárbara le percepuse întotdeauna limpede și lămurit, ca izvorînd din judecata altcuiva — cuvinte pe care altcineva le rostea și ea le auzea doar, lucruri care ei nu-i trecuseră încă prin minte ; în schimb, acum, simțea că tot ce-i spunea duhul ocrotitor și tot ce auzea ea exista în ea însăși, totul avea căldura, intimitatea felului ei de a gîndi, și, cu toate acestea, era ceva care devenea de neînțeles, ca și cum cuvintele ar fi pierdut ce-i era ei caracteristic de îndată ce le spunea „asociatul".

„Liniștește-te ! Așa nu ne putem înțelege."

Își îngropă fruntea fierbinte între palmele reci ca gheața și rămase așa timp îndelungat, în tăcere, fără nici un gînd.

Fitilul candelei trosni mai cu putere, gata să se stingă, și în auzul buimac al *doñei* Bárbara ajunseră deslușit aceste cuvinte :

„Dacă vrei ca el să vină la tine, leapădă-te de faptele tale."

Ridică din nou privirea spre umbra care în sfîrșit îi spunea ceva ce ea însăși nu cugetase ; dar candela se stinse, și totul se făcu umbră în jurul ei.

Partea a treia

I

Stafia savanei

Pe Melquiades puteai să-l ții în slujbă tot anul fără simbrie, numai să-i dai putința să facă rău ; la orice altceva l-ai fi pus și oricît bănet ar fi fost să primească, nu-i plăcea, i se ura degrabă. Cea mai nevinovată dintre treburile pe care i le încredința *doña* Bárbara era să țină trei cai.

Asta însemna să stîrnească hergheliile adormite în savană și să le urmărească toată noaptea, ba uneori zile și nopți în șir, mînîndu-le spre un țarc tăinuit, anume, în inima pădurii. Din pricină că trecea drept vrăjitor și că adusese cel dintîi prin partea locului un asemenea chip de a ușura prinderea cailor nemarcați, treaba asta era numită cu nepăsare „a ține trei", ori „a vrăji" caii.

Pe de altă parte, în felul acesta și la adăpostul întunericului era lesne să scoți animalele de pe proprietățile vecine, fără să prindă nimeni de veste.

De la întoarcerea lui Luzardo, caii de la Altamira erau feriți de năpăstuirile Vrăjitorului, fiindcă *doña* Bárbara, urmărind să-și dea gata vecinul cu farmecele ei, socotea potrivit să trăiască în pace cu el. Cum însă pacea asta se prelungea prea mult, Melquiades simțea că începe să mucegăiască și se gîndea să plece de la

El Miedo, cînd Balbino îl înştiinţă să se apuce din nou de treabă.

— *Señora* îţi porunceşte să te pregăteşti şi să ieşi în savană chiar în noaptea asta. În Vîlceaua Adîncă ai să găseşti o herghelie pe cinste !

— A fost dînsa pe-acolo ? întrebă Melquiades, care nu era niciodată bucuros să primească porunci din gura lui Balbino.

— Nu. Ce, ai uitat, ea n-are nevoie să vadă cu ochii ca să şie ceva.

Balbino însuşi văzuse de curînd herghelia cu pricina, dar găsea de cuviinţă să dea această lămurire, fiindcă aşa făceau toţi administratorii *doñei* Bárbara, ca să nu se ştirbească nici o clipă în sufletul slugilor credinţa în puterile ei vrăjitoreşti.

Numai că pe Melquiades nu-l puteai lega la gard, pentru că el era la el acasă în ce priveşte treburile astea. Nu zicea că *señora* n-ar fi pricepută în unele lucruri, însă de aici şi pînă a-l socoti deopotrivă cu Juan Primito, cum făcea Balbino, era cam depărtişor. De altminteri, nici nu avea nevoie să creadă în aceste puteri spre a o sluji orbeşte, fiind un suflet de cîine credincios, un om cu totul deosebit, şi nu un oareşcine, în care se îngemănau două porniri ce par că se bat cap în cap : o deplină inconştienţă şi un devotament mai presus de orice încercare. Aşa o slujea el pe *doña* Bárbara, nu numai cînd era vorba de „a vrăji" cai — treabă pe care oricine putea să o ducă la bun sfîrşit — ci şi de lucruri mult mai mari, şi nu o slujea sub imboldul unor gînduri de cîştig, căci a fi cu trup şi suflet omul cuiva nu e o muncă, asta îţi stă în fire, şi gata !

În schimb, Balbino Paiba putea fi orice, numai asta nu, fiindcă nu se gîndea decît să se pricopsească şi avea trădarea în sînge. O tagmă de oameni pentru care Melquiades nutrea cel mai adînc dispreţ.

— E lămurit. Dacă porunceşte *señora*, mă pregătesc de treabă pentru la noapte. Şi cum de-aicea pînă la Vîlceaua Adîncă am o bună bucată de drum şi s-a făcut ceasul nouă, mă duc să pun şaua pe cal.

Tocmai cînd să plece de la fermă, Balbino îi ţinu calea.

— Vezi, Melquiades, dacă poţi să-mi pui vreo cîţiva căişori nemarcaţi în ţarcul de la Pădurice. Asta, ca să moară doctorul Luzardo. Şi ai grijă, nici o vorbă *señorei*. Vreau să-i fac o surpriză.

În ţarcul de la Pădurice, *don* Balbino închidea dobitoacele pe care le fura de la *doña* Bárbara, furturi zise prin partea locului „învîrteli de administrator", fiindcă erau făcute de un administrator.

Balbino nu îndrăznise niciodată să-i facă asemenea propuneri lui Melquiades.

— Te înşeli, *don* Balbino, mormăi acesta. De cînd mă ştiu eu, nu mi-a plăcut să le ţin hangul administratorilor în învîrtelile lor.

Şi se afundă în savană în trap mărunt, cum umbla totdeauna calul său, obişnuit să poarte în spinare calmul tragic al acestui om, care nu se tulbura niciodată şi nu ştia ce e graba.

Balbino îşi netezi mustaţa cu mîna, cum îi era ticul, bombănind ceva de nedesluşit pentru peonii aflaţi de faţă la această scurtă scenă şi care schimbau priviri batjocoritoare între ei.

În Vîlceaua Adîncă, într-un căuş al savanei, Vrăjitorul găsi herghelia de care vorbise administratorul. O herghelie înfiripată, care dormea în iarbă, încrezătoare în urechea armăsarului.

Simţind că se apropie cineva, armăsarul necheză pătrunzător. Iepele şi mînjii săriră într-o clipă în picioare. Melquiades îi sperie în aşa fel încît să o apuce spre El Miedo.

Neliniştiţi de lumina crudă a clarului de lună din *llanura*, care tulbură simţurile, stîrniţi din culcuş şi urmăriţi de călăreţul tăcut, a cărui umbră stăruitoare îi înspăimînta, caii porniră în goană spre largul cîmpiei, în vreme ce Melquiades, înfăşurat într-o pătură ce-l ferea de umezeala nopţii, venea din urmă în trap liniştit, încredinţat că nu va trece mult şi au să se oprească, crezîndu-se scăpaţi de năpastă.

Şi, într-adevăr, aşa se şi întîmplă. Cînd se apropie din nou, găsi caii trîntiţi la pămînt, dar cu fiecare întîlnire, spaima herghelie creştea, şi acum nu mai îndrăznea să se tolănească în iarbă, ci doar se oprea în loc. Iepele şi mînjii, îngrămădiţi în spatele armăsarului, priveau cu gîturile întinse şi urechile ciulite spre umbra ce se apropia încet-încet, tăcută şi neagră, proiectată ca o matahală uriaşă pe cerul senin. Şi aşa ţinu noaptea întreagă.

Începea să se crape de ziuă, cînd Melquiades izbuti să îndrepte caii spre o vîlcea în capătul căreia, ascuns între marginile împădurite ale strîmtorii pe unde se părea că se iese la larg, se găsea gura ţarcului tăinuit. Vrînd să-i zorească într-acolo, fără ca ei să descopere capcana, călăreţul se năpusti spre herghelie, răcnind cît îl ţinea gura.

Caii intraseră în punga ţarcului, bulucindu-se în urma armăsarului, cînd acesta văzu o frîntură de îngrăditură printre copacii pădurii, se opri brusc în loc, scoase un nechezat scurt, înţeles de herghelie, şi o zbughi înapoi, spre savană. Vrăjitorul era însă acolo şi nu-i lăsă să se împrăştie. Numai armăsarul şi două mînze reuşiseră să scape. Melquiades trase poarta ţarcului şi se îndepărtă degrabă, lăsînd să se liniştească herghelia captivă şi fremătîndă.

Cînd plecă, văzu armăsarul tocmai în celălalt capăt al vîlcelei, cu capul ridicat semeţ, sfidîndu-l. Era Coamă-Neagră.

„Tii, frumos animal ! se minună Melquiades, oprindu-se să-l privească. Strașnic cap de herghelie ! Asta-i cea mai mare herghelie pe care am întîlnit-o pe aici. Ia să văd, nu-l pot prinde momindu-l la iepșoarele lui, că parcă vrea să vină să le scape."

Coamă-Neagră nu se oprise însă în loc decît ca să-și întipărească în minte cum arată stafia savanei. O privi îndelung, tremurînd tot de furie sub părul-i lucios, cu ochii injectați și cu botul fremătînd, apoi se răsuci pe copite și se făcut nevăzut, dimpreună cu mînzele.

„Lasă, se-ntoarce el ! își zise Melquiades. Da' acuma să trimită pe altcineva să-l pîndească. Eu mi-am făcut treaba, se cade să pun și eu capul jos."

Țarcul se afla pe pămîntul domeniului El Miedo, nu prea departe de conac. Ajungînd acolo, Melquiades îl întîlni pe Balbino, care îl aștepta, vrînd să-l facă să uite de propunerea-i neprevăzătoare din ajun, mai înainte ca el să ajungă să vorbească cu *doña* Bárbara. Și îl întîmpină cu mare prietenie, ceea ce era neobișnuit între ei doi.

În schimb Melquiades îi răspunse cu zgîrcenia lui dintotdeauna, catadicsind să scoată doar vreo cîteva cuvinte :

— Trimite dumneata cîțiva peoni cu lasouri, să prindă armăsarul herghelii, că mi-a scăpat. da' tînjește să se-ntoarcă să-și ia iepșoarele. Merită osteneala, e o mîndrețe de cal, și *señorei* noastre o să-i placă să-l aibă pentru călărit.

Balbino, cu toate că nici nu-l știa, simți că i-ar plăcea și lui tot atît de mult, și se îndreptă îndată către țarc, să-l prindă el.

Coamă-Neagră găsise însă un chip al lui să se răzbune. Nu departe, tot pe pămîntul domeniului El Miedo, zări o herghelie la fel de numeroasă ca și aceea pe care o pierduse, care se apropia păscînd și zburdînd în lumina înșelătoare a zorilor.

Porni în goană spre ea, vestind prin nechezatu-i aprig pe armăsarul cap de herghelie ce venea cu gînduri de cucerire. Celălalt adună iute iepele și mînjii care se împrăștiaseră pe cîmpie și se așeză în fruntea lor, gata de luptă. Era un armăsar sur bălțat.

Coamă-Neagră se năpusti vijelios înainte. Era mai înfiripat la statură, și furia despuierii pe care abia o suferise îi înzecea curajul. Se izbiră unul de altul, stîrnind nori de colb și scoțind nechezaturi pătrunzătoare ; surul se repezi să muște, și dinții îi sunară a sec ; Coamă-Neagră îl mușcă dintr-o parte, de grumaz. Apoi îl înșfăcă de ceafă, apoi de coamă, fără să-i dea răgaz să-și vină în fire.

Surul începea să dea îndărăt și să se clatine pe picioare ; în cele din urmă, Coamă-Neagră îl apucă cu dinții de acolo de unde voia și-l scutură cu furie. Surul scăpă cu chiu, cu vai și o rupse la sănătoasa.

Coamă-Neagră îl urmări o bucată de vreme, apoi se întoarse asupra herghelici, care privise încremenită lupta. Se repezi la iepe și le dădu înconjur, arătîndu-și dinții fioros, și așa le împinse pînă la locul unde lăsase mînzele din herghelia sa. Le făcu și pe ele să se alăture la noua herghelie, apoi porni spre pășunea pe care o îndrăgea cel mai mult, aflată pe pămînturile Altamirei.

Surul îi urmă cîtva timp de departe ; într-un tîrziu se opri în mijlocul savanei și rămase acolo pînă ce norii de colb, ridicați de herghelia lui pierdută, pieriră în zare.

La cîteva nopți după aceea, în zelul lui de a răpi toate herghelille Altamirei, Vrăjitorul se ținu o noapte întreagă după o herghelie care îi dădu de furcă, fiindcă armăsarul gonea tot spre mijlocul cîmpiei, ferindu-se să se apropie de pădure. Pe deasupra, se mai lăsase și o ceață deasă, că nu vedeai nici la cîțiva pași. Cînd se crăpă de ziuă, herghelia se găsea în același

loc, pe păşunea de unde o stîrnise. Melquiades îşi dădu seama că armăsarul din capul herghelie era Coamă-Neagră, care se făcuse un hoţoman şi jumătate.

Era pentru prima dată cînd îl păcălea pe el un cal şi, părîndu-i-se un semn rău, povesti întîmplarea *doñei* Bárbara.

Ea îi împărtăşi părerea. „Toate se-ntorc acolo de unde au plecat", aşa spusese „asociatul".

— Şi tu, Melquiades ? Să se-ntoarcă herghelia de unde-ai stîrnit-o, fără să-ţi dai seama ? Se cunoaşte cît de colo că la Altamira se află acum un om care nu se teme de stafiile savanei.

Cuvintele ei mărturiseau învălmăşeala de simţăminte ce-i domnea în suflet. Vrăjitorul ascultă netulburat şi zise :

— Cînd vreţi să vă-ncredinţaţi că Melquiades Gamarra nu se teme de nimeni, n-aveţi decît să-i spuneţi : „Adu-mi-l, viu sau mort !"

Şi îi întoarse spatele.

Doña Bárbara rămase gînditoare, ca şi cum ar fi vrut să facă loc unui nou plan în vălmăşagul simţămintelor ei furtunoase.

II

Virtejuri

Nu acele virtejuri cu care se joacă vîntul printre dune și care-i smulseseră odată lui Santos Luzardo un strigăt de bucurie în fața unei năzăriri : ci altele, rele, care răpesc cu ele speranța.

Acum, Marisela nu mai era sufletul strengar și luminos al Altamirei. În noaptea aceea se întoarse cu capul în pămînt de la El Miedo. Degeaba încercă Santos, după ce o mustră, să o înveioșeze.

— Gata. Destul cu bombănitul. Fruntea sus, curaj ! Singurul lucru într-adevăr rău e că ai dat crezare unor înșelătorii atît de grosolane și de caraghioase. Nimic nu mi se putea întîmpla pentru căpețelul de sfoară pe care îl ai la tine. Încolo, te-ai arătat un suflet nobil și viteaz, și trebuie să-ți mulțumesc. Dacă tu aperi așa o măsură a staturii mele, cum ai să-mi aperi viața dacă ai ști-o în primejdie ? !

Ea însă rămase tăcută, cu capul în piept ; acolo, la El Miedo, cunoscuse unele lucruri care făcuseră să se spulbere iluzia pe care era clădită viața ei.

Nici în inconștiența traiului pe jumătate sălbatic, în capacitatea sufletului încă ferecat, de pe vremea cînd își ducea zilele în pădurea de palmieri, nici mai tîrziu, în luminarea noului chip de viață de la Alta-

mira şi a iubirii ce putea foarte bine să fie numită „pasiunea fără nume", fiindcă se cumpănea undeva într-un punct între realitate şi vis, Marisela nu stătuse niciodată să cugete ce înseamnă să fii odrasla Vrăjitoarei. Dacă pomenea cumva de maică-sa, ceea ce se întîmpla foarte rar, spunea simplu „ea", şi vorba asta nu-i trezea în suflet nici iubire, nici ură, nici ruşine. Cînd ceruse Păsăroiului să o însoţească la El Miedo, îi spusese pentru prima oară „mamă", şi trebuise să facă o sforţare ca buzele ei să rostească acest cuvînt nefolosit şi gol de orice simţire, ca lipsit de noimă.

În schimb acum căpătase un înţeles înfricoşător, care îi venea tot timpul în minte, întîmpinat de o pornire instinctivă de repulsie. Era reacţia sufletului ei neprihănit, dar care acum nu se mai îngemăna cu natura cea neştiutoare de bine sau rău şi care respingea cu violenţă ideea monstruoasă de a fi copilul femeii puse pe vrăji împotriva oamenilor şi — culmea — îndrăgostită de omul pe care îl iubea ea.

Stăruind neîncetat în gîndul ei fără pată, treptat-treptat un simţămînt de compătimire învălui grozăvia acestei idei. Nu cumva a fost şi mamă-sa o victimă?

Oricum, însă, iluzia se spulberase; echilibrul ei lăuntric nu mai exista. Acum, în faţa ei nu mai stătea visul, ci realitatea cea crudă şi de neînlăturat.

Santos era şi el cufundat în gînduri şi, în cele din urmă, îi spuse într-o zi:

— Trebuie să vorbim deschis, Marisela.

Ea crezu că îi va spune ceea ce dorise atît de mult să audă şi se grăbi să-l oprească, vorbindu-i cu „tu", căci acum putea să o facă fără să roşească:

— Gînd la gînd! Şi eu voiam să vorbesc cu tine. Îţi sînt adînc recunoscătoare pentru tot ce-ai făcut pentru noi; dar tăticul doreşte să se reîntoarcă în pă-

durea de palmieri... şi eu la fel, vreau să mă laşi să plec.

Santos o privi cîtva timp în tăcere şi spuse zîmbind :

— Dar dacă nu te las ?

— Eu tot am să plec.

Şi izbucni în plîns. Santos, înţelegînd ce se petrecea cu ea, îi luă mîinile într-ale lui :

— Vino încoace şi spune-mi tot fără înconjur. Ce-i cu tine ?

— Fiindcă sînt fata Vrăjitoarei !

Izbucnirea aceasta adevărată, dar lipsită de dragoste filială, stîrni în Santos nemulţumirea pe care o simţea ori de cîte ori constata răceala din inima Mariselei, şi îi lăsă mîinile aproape fără să vrea. Fata alergă în odaia ei şi se închise înăuntru cu cheia.

Zadarnic bătu el la uşă, ca să isprăvească discuţia începută, zadarnic aşteptă ca să încerce asta mai tîrziu — ea nu trecu pragul odăii atîta timp cît el rămase acasă.

Orice i-ar fi spus acum — chiar dacă i-ar fi mărturisit că o iubeşte — n-ar fi însemnat pentru ea decît o răsplată prea tîrzie faţă de nedreptatea sorţii, care îi hărăzise să se nască din pîntecele blestemat al celei ce arunca vrăji asupra oamenilor.

În acest timp, şi în afara casei, vîrtejurile duceau cu ele speranţele puse în rosturile gospodăriei.

Vitele de la căşerie începeau să se îmblînzească. Erau şi acum mînate din urmă la ţarcuri, dar în fiece zi tot mai multe îşi ştiau numele şi nu-şi mai zăvorau laptele în uger din pricina sălbăticiei.

La cel dintîi cîntat al cocoşilor începea mulsul. Jesusito se aşeza zgribulit în portiţa de la ţarcul viţeilor, iar mulgătorii intrau în ţarcul vacilor, cu varga

într-o mînă și cu găleata în cealaltă, cu o *copla* pregătită pe buze :

Luceferel din zori de zi,
Dă-mi, rogu-te, și mie luminița,
Că dragul meu pleacă la drum
Și pașii vreau să-i luminez.

Iar vocea cristalină a băiețașului de la viței răsuna în aerul proaspăt al dimineții :

— Luminița, Luminița, Luminița !

Vaca strigată mugea, și vițelul alerga la chemarea mamei, vîrîndu-și botul printre drugii portiței, pe care băiatul îi dădea la o parte, ca să-l lase să treacă. Și se repezea să sugă, împungînd lacom cu botul în ugerul plin, în vreme ce mulgătorul mîngîia vaca cu mîna, îmbiind-o :

— Haide, Luminițo ! Haide, Luminițo !

Și cînd ugerul se umfla, iar vaca își lingea drăgăstos vițelul lipit de piciorul ei, omul se apuca să o mulgă, și mulgea pînă umplea găleata.

Apoi începea altă *copla :*

Cine bea apă din tigvă
Soață-și ia din altă zare,
Nu știe de apa-i bună,
Soața spin, ori dalbă floare.

Îndrumat de ultimul stih, băiețașul de la viței striga :

— Floareo, Floareo !

Și altă vacă trecea la muls.

Pe măsură ce văzduhul se lumina sub razele zorilor, dimineața rece, cu abur de baligă și cîntecul mulgătorului răsunînd în tăcerea vastă a savanei, se umplea de mirosuri și zgomote : aromă de izmă rourată, mireasma florilor de *paraguatan,* cîntec pătrunzător de *carrao* în pădurea de pe malul apei, trîmbița depăr-

tată a unui cocoș, triluri voioase de *turpiales* [1] și *paraulatas*.

Iar seara, întoarcerea cirezilor la țarcuri. Vacile veneau o dată cu razele soarelui, lungite peste savană, în cîntecul văcarilor. Veneau cu ugerele pline, și în portița de la țarcul viteilor se îngrămădeau cu nerăbdare boturi umede. Remigio privea ugerele, socotind din ochi cam cîte *arrobas* [2] de caș va face. Jesusito, cocoțat pe poarta țarcului, căta spre largul savanei, ascultînd felurite *tonadas* [3] ce se auzeau — cîntece cu note prelungi, cîntece ale acestor pămînturi nemărginite și singuratice...

Dar iată că într-o zi Remigio se înfățișă la Altamira. Era întunecat și se așeză tăcut pe o laviță.

— Ce te aduce pe aici, bătrîne ? îl întrebă Santos.

— Am venit să vă dau de știre că azi-noapte jaguarul mi-a sfîșiat nepotelul. Mulgătorii plecaseră la o petrecere și nu eram decît noi doi la căserie, Jesusito și cu mine. Cînd m-am trezit, la strigătul băiețelului, jaguarul îi sfîșiase beregata cu o lovitură de labă. L-am străpuns cu pumnalul, și dimineața i-am găsit acolo morți pe amîndoi : pe Jesusito și pe jaguar. Vin să vă dau de știre că acuma eu nu mai am pentru cine munci.

— Lasă căseria, Remigio. Aici nu-i nimeni să se îngrijească de ea. Să rămînă vitele în voia soartei.

Culesul penelor se isprăvi, și Antonio veni să dea seamă pentru ce s-au ostenit :

— Două *arrabas* de pene. Acuma puteți să vă îndepliniți dorința, puteți ridica împrejmuirea. Cu prețul pe care-l au azi penele, o să luați pe ele vreo douăzeci de mii de *pesos*, dacă nu și mai mult. Cu

[1] *Turpial*, pasăre asemănătoare cu graurul.
[2] *Arroba*, unitate de măsură pentru greutăți (cca. 11,5 kg).
[3] *Tonada*, gen de compoziție poetico-muzicală.

voia dumneavoastră. I-aș trimite pe Carmelito să le vîndă. Tot el poate să cumpere, la San Fernando, și sîrma ghimpată pentru împrejmuire, că eu am și socotit cîtă ne trebuie. Pînă una-alta, eu zic să împlîntăm din nou stîlpii pe care i-a ars focul. Asta, dacă nu cumva v-ați schimbat gîndul.

Era ideea civilizatorului care încolțea în mintea omului crescut în respectul vechilor obiceiuri. Faptul că Antonio Sandoval ajunsese să se convingă singur de necesitatea împrejmuirii însemna un început de izbîndă, și Santos se întoarse pe dată la înmoascle sale proiecte, amînate dintr-o prea mare grijă față de treburile zilnice.

La cîteva zile după aceea, în zare apărură doi călăreți.

— Ăștia nu-s oameni de pe aici, zise Păsăroiul.

— Cine-or fi ? făcu Venancio.

— Au să ne spună ei singuri cînd vor fi aici, că încoace își îndreaptă caii.

Străinii sosiră. Unul dintre ei mai aducea un cal, legat cu un capăt de funie de al lui.

— Păi ăsta-i calul lui Carmelito, șușotiră altamirenii, în timp ce Santos ieșea pe terasa conacului.

— Dumneavoastră sînteți *don* doctur Luzardo ? vorbi unul dintre cei doi. Venim să v-aducem o veste proastă, din partea generalului Pernalete, șeful civil al districtului. Colea, în părțile moșiei El Totumo, într-o pădurice, a fost găsit mort un om care pare a fi de-al dumneavoastră. N-a putut fi recunoscut, că începuse să putrezească, și era pe jumătate mîncat de *zamuros* ; dar mai pe urmă a fost văzut prin savană calul ăsta înșeuat, marcat cu fierul Altamirei. Generalul ne-a trimis să v-aducem calul și să vă-nștiințăm.

— L-au omorît pe Carmelito ! răcni Antonio, plin de furie și durere.

— Dar fratele mortului, omul care era împreună cu stăpînul calului ăstuia ? Şi penele pe care le duceau cu ei, cu ele ce s-a făcut ? sări Păsăroiul.

Cei doi se uitară nedumeriţi unul la altul.

— Acolo nu se ştie că era însoţit, nici că ducea lucruri ce puteau fi prădate. Acolo se crede că i-a venit rău pe drum, în plină savană. Dar dacă spuneţi că omul ducea lucruri ce puteau fi prădate, o să-i raportăm generalului, că trebuie să facă cercetări.

— Aşadar, încă n-au făcut cercetări ? interveni Luzardo.

— V-am spus, acolo se crede...

— Da. Destul. Acolo se crede întotdeauna tot ceea ce ajută ca o crimă să rămînă nepedepsită, rosti Santos. Numai că de astă dată nu va rămîne nepedepsită !

Şi a doua zi plecă în capitala districtului. Era timpul să pornească lupta pentru ca în această vastă feudă a violenţei să se ajungă odată la domnia justiţiei.

De îndată ce află că Santos lipseşte de acasă, Marisela se hotărî să-şi pună planul în aplicare, adică să plece din casa aceea, în care simţea că nu mai poate să rămînă, să se întoarcă la coliba lor din pădurea de palmieri La Chusmita şi la viaţa pe care o duseseră înainte — singura vrednică de ea, potrivit unei zicale pe care acum o avea veşnic pe buze : „Mai bine rupt decît cîrpit".

Lorenzo Barquero primi totul cu o hotărîre delirantă. Sosise clipa să pună capăt acestei farse a regenerării lui morale. Viaţa lui era iremediabil distrusă. Acolo în coliba din pădure, se va lăsa din nou pradă beţiei şi tot acolo se află mlaştina care trebuie să-l înghită.

— Da. Plecăm chiar mîine.

Şi a doua zi dimineaţă, folosindu-se de slăbiciunea lui Antonio, care nu ar fi vrut să-i lase să plece, porniră amîndoi călare spre pădure. Făcură drumul în tăcere, Lorenzo legănîndu-se în pasul calului. Abia cînd ajunseră în marginea pădurii, ea întoarse capul : casele de la Altamira nu se mai zăreau.

— Am să cred că totul a fost un vis, murmură fata.

Ajunseră la *rancho*. Înfăţişarea mizeră a colibei o umplu de scîrbă, după toate lucrurile alese cu care se depriinsese în casa lui Luzardo. Tată-său se duse să privească ochiul de nămol al mlaştinei, aşa cum făcea şi înainte, între o beţie şi alta, iar ea scoase şaua de pe cai ; caii urmau să rămînă acolo pînă avea să vină cineva de la Altamira să-i ia înapoi. Cînd să o lege pe Bălana de un stîlp, îşi aminti deodată de vorbele lui Carmelito, care îşi asemuise truda de a îmblînzi mînza cu strădania lui Santos de a o scoate pe ea, Marisela, din sălbăticia ei, şi socoti că şi Bălana trebuie să se întoarcă la viaţa-i de mai înainte.

Îi scoase căpăstrul şi o mîngîie pe grumaz, suspinînd :

— S-a sfîrşit, Bălano. Tu întoarce-te în savana ta, eu în pădure ; din nou, fiecare, acasă.

O alungă, speriind-o, apoi se aşeză pe ghizdul puţului şi se lăsă în voia lacrimilor.

Bălana dădu cîteva raite în jur, neîncrezătoare că şi-a recîştigat într-adevăr libertatea, se tăvăli în nisip, apoi îşi scuturâ coama, făcu un salt de bucurie, necheză răsunător şi alergă ceva mai încolo ; se opri în loc, cu gîtul întins şi cu urechile ciulite, uitîndu-se lung la Marisela, pînă cînd căpătă, în sfîrşit, încredinţarea că era slobodă cu adevărat. Atunci scoase un alt nechezat şi se despărţi de stăpîna ei, pierzîndu-se în savana fără margini.

„Fie, își spuse Marisela. Acuma, hai s-adunăm găteje, așa ca înainte. Celui născut pentru necazuri nu-i trebuie nici măcar cîntece!"

Dacă însă Bălana putea lesne să se întoarcă la viața slobodă a herghelici, întoarcerea Mariselei la viața ei pe jumătate sălbatică de odinioară nu era același lucru. Nevoile zilei de azi și grijile zilei de mîine o copleșeau.

Cele dintîi erau atît de numeroase și atît de grabnice, încît, lovindu-se de ele, fata se sperie de ce-a făcut, întorcîndu-se la colibă. Nu numai de găteje din pădure era nevoie, trebuia să și aibă cu ce să le aprindă și ce să pună la foc pentru masă. Și toate lipseau în gospodăria lor — dacă putea să se numească așa jalnicul bîrlog al spectrului Barquereñei. Orbită de o hotărîre neclintită, sporită și de supărare, anume că trebuie să plece din casa lui Santos, nu se gîndise nici o clipă că în pădure, la *rancho*, va veni vremea mesei și că nu va avea ce să mănînce, nici că va veni vremea de odihnă și că nu va avea pe ce să se culce, fiindcă nu mai putea socoti o rogojină drept așternut. Și apoi rogojina hărtănită ca vai de lume era ca și cînd n-ar fi fost.

Cît despre Lorenzo, el trăia cam de mulțișor pe altă lume, așa că nu era în stare să prevadă aceste nevoi. Numai rachiul să nu-i lipsească, și pentru asta era pe acolo *mister* Danger; de rest, puțin îi păsa.

De bună seamă că acum, ca și mai înainte, pădurea le va da hrană — vor avea făină de *chigas* [1] și *quereveres* [2], vor găsi prin tufișuri *yucas* și *topochos*; numai că acum nu-i mai îmbiau asemenea lucruri, se învățaseră cu mîncăruri ca lumea. Și apoi, trebuia să

[1] *Chiga*, substanță bogată în amidon, care se extrage din semințele arborelui *chigo*.

[2] *Querevere*, arbore din ale cărui semințe se face un fel de făină.

le caute, și ea nu mai era acea ființă sălbatică pe care nu o speria singurătatea pădurii și care se afunda în desiș, făcînd să trosnească mărăcinișurile sub picioarele-i mari și desculțe, ori se cățăra prin copaci și se lupta cu maimuțele *aragnato* [2] pentru hrana asta primitivă.

Curajul nu-i lipsea, dar la Altamira învățase să-l folosească într-un chip mai înțelept. Azi nu mai era vorba să scotocească prin tufișuri, ori să se cațăre ca maimuțele în copaci pentru a-și potoli foamea, ci să găsească un mijloc de existență sigur și statornic; mintea ei lucra, și nesiguranța viitorului făcea și mai chinuitoare lipsurile clipei de față. În nevoia unei surse de existență, primul ei gînd fu acesta:

— Tată! Am dreptul să cer ca mama să se îngrijească de mine? Ea îngroapă în pămînt ulcele cu bani de aur, și noi n-avem ce mînca.

Lorenzo Barquero făcu o sforțare supraomenească să pună rînduială în gîndurile sale.

— N-ai nici un drept, pentru că în actul de naștere nu apari ca fiica ei. Ea n-a vrut să se menționeze acest lucru, și eu te-am declarat ca...

Fata însă nu-l lăsă să-și isprăvească vorba.

— Adică n-am nici măcar dreptul să dovedesc că sînt fiica Vrăjitoarei?

Tată-său o privi lung și îngăimă:

— Nici măcar atît.

Dar fără ca aceste cuvinte — simplă repetare a vorbelor fetei — să vădească cel mai palid simțămînt de responsabilitate. După aceea se urni din pragul colibei, apucînd spre casa lui *mister* Danger.

Cuprinsă de remușcări față de cruzimea acestei întrebări ce acuza, Marisela rămase în loc și murmură: „Bietul tata!" în timp ce el se depărta, cu pasul șovă-

[2] Maimuță cu blana galben-roșcată, de cca. 80 cm înălțime.

ielnic și brațele atîrnîndu-i de-a lungul corpului „fără armătură", după cum spunea că și-l simte.

Deodată, dîndu-și seama că el se duce la *mister* Danger, alergă să-l oprească.

— Nu, tăticule. Nu mai călca în casa omului ăstuia. Te rog din tot sufletul. Vrei să-i ceri rachiu. Așteaptă. Dau o fugă să-ți aduc de la Altamira. Mă-ntorc îndată. Acuși sînt înapoi.

Pe cînd ea punea șaua pe calul cu care venise *don* Lorenzo, acesta își urmă calea, chinuit de dorul băuturii, fără să se gîndească nici o clipă că pentru a-i plăti rachiul lui *mister* Danger nu o mai avea acum decît pe fiică-sa.

...Vîrtejurile duseseră cu ele toate speranțele.

III

Ño Pernalete şi alte calamităţi

Motive, şi încă foarte puternice, avea Mujiquita cînd vru să se ascundă sub tejghea la ivirea lui Santos Luzardo în pragul cîrciumii. Mai întîi, fiindcă amestecul lui prietenesc în cearta cu *doña* Bárbara, cînd Santos îi ceruse acesteia unele lucruri pe care ea i le refuzase, îl costă postul de secretar al Şefiei civile, căci *ño* Pernalete se descotorosi de el cît ai clipi ; şi apoi fiindcă bănuia cam ce putea să-l aducă pe fostul său coleg de universitate şi îşi vedea primejduită lefşoara pe care *ño* Pernalete se milostivise să i-o dea în cele din urmă, după multe rugăminţi din partea lui şi a soţiei şi după multe legăminte că nu are să mai cadă în donquijotisme.

Santos însă nu-i lăsă timp să se ascundă, şi el trebui să se arate încîntat de întîlnire.

— Fericiţi ochii care te văd ! Ce rar te arăţi pe aici, *chico !* Cu ce pot să-ţi fiu de folos ?

— Dacă n-am fost rău informat, tu ştii de ce am venit. Mi s-a spus că eşti judecătorul districtului.

— Întocmai, *chico !* adeveri Mujiquita, după cîteva clipe. Ştiu ce te aduce. Povestea cu moartea peonului, nu ?

— A peonilor, rectifică Luzardo. Fiindcă doi oameni au fost asasinaţi.

— Asasinaţi ! Ce vorbeşti, Santos ! Uite, vino cu mine la judecătorie să-mi spui totul.

— Eu să-ţi spun ?

— Nu. Iartă-mă. Să-mi dai unele explicaţii. Să-mi arăţi ce trebuie să fac.

— Păi bine, Mujiquita, tu încă nu ştii ce să faci ?

— Eh, *chico !*

Şi gestul lui Mujiquita suplini într-un chip zdrobitor aceste cuvinte de prisos : „Nu ştii unde ne găsim ?"

Ajunseră la judecătorie. Mujiquita se propti cu umărul în uşa care nu era decît înţepenită şi intrară într-o încăpere cu tavanul de paie şi pereţii coşcoviţi, unde se aflau un birou, un dulap, trei scaune şi o cloşcă înfoiată într-un colţ. Ca să-l poftească jos, stîrni un nor de colb, scuturînd praful aşternut pe un scaun. Se vedea cît de colo că pe aici nimeni nu avea obiceiul să vină la judecătorie.

Santos se aşeză frînt, nu atît de oboseală, cît descurajat de impresia pe care i-o făcuseră orăşelul, judecătoria, judecătorul.

Totuşi, căută să-şi vină în fire şi, încercînd să tragă tot folosul cu putinţă de la Mujiquita, îl lămuri cum călătorea Carmelito, însoţit de fratele lui, Rafael, şi ce cantitate de pene duceau la San Fernando.

Mujiquita se scărpină în cap, apoi îşi luă pălăria şi, pregătindu-se să plece, îi spuse :

— Aşteaptă-mă aici o clipă. Dă-mi voie să mă reped să-i povestesc toate astea generalului. Trebuie să fie la Şefia civilă, aşa că n-o să zăbovesc mult.

— Dar ce are a face şeful civil în afacerea asta ? obiectă Santos. N-a expirat termenul prevăzut de lege pentru ca dosarul să treacă în competenţa judecătorului ?

— Eh, la naiba, *chico !* exclamă Mujiquita. Şi adăugă : Zău, generalul nu-i om rău, însă, aici, la noi,

ţine morţiş să o facă pe dirijorul în toate. Atît în pricinile civile, cît şi în cele penale, nu se face decît ce spune el. Generalului i-a intrat în cap că omul a murit de boală, cum zice el. Adică : o sincopă cardiacă. A, să nu uit, fiindcă orice se poate întîmpla : n-ai băgat de seamă, nu cumva peonul tău suferea de inimă ?

— Suferea de inimă, pe dracu ! izbucni Santos, ridicîndu-se furios în picioare. În schimb, tu ai să te îmbolnăveşti foarte curînd de inimă, dacă nu te-ai şi îmbolnăvit, şi asta numai din cauza fricii.

Mujiquita zîmbi :

— Nu te înfierbînta, *chico*. Pune-te niţel în locul meu. Şi în locul generalului, pentru că în viaţă trebuie să ţii seamă de toate. Mai deunăzi s-a primit aici o circulară trimisă de la guvernatorul statului la toţi şefii civili din subordonarea lui, în care le trăgea o săpuneală zdravănă pe motiv că în regiunea nepopulată s-au comis diferite crime, fără ca făptaşii să fie descoperiţi, şi le punea în vedere să-şi facă datoria cum trebuie. Generalul a răspuns că el nu intră în această categorie, întrucît în districtul său nu există crime. Eu însumi am redactat răspunsul, şi el a fost atît de încîntat, încît a poruncit să fie tipărit pe o foaie volantă, care cred că ţi-a picat sub ochi pe aici. Toate astea ţi le spun ca unui prieten apropiat, desigur. Te rog să înţelegi că în cazul peonului tău, mai bine zis, al peonilor tăi, eu n-am încetat nici o clipă să bănuiesc că e vorba de un asasinat ; dar în aceste momente, cînd tocmai a plecat răspunsul, nu-i indicat să spunem că e vorba de o crimă...

— Fiindcă tu eşti aici pentru a-i face pe plac lui *ño* Pernalete, şi nu pentru a împărţi dreptatea ! i-o reteză Santos.

Mujiquita strînse din umeri.

— Eu sînt aici ca să cîştig pîinea copiilor mei, fiindcă venitul cîrciumii nu ajunge. Şi, îndreptîndu-se

spre uşă, adăugă : Aşteaptă-mă puţin. Mă duc să înfrunt taurul.

După cîtva timp se întoarse amărît.

— Nu ţi-am spus eu ? Doar îmi cunosc bine omul. Generalului nu i-a plăcut de loc că ai venit la mine, şi nu la el. Aşa că te sfătuiesc să te duci să-l vezi şi să cauţi să-l cîştigi de partea ta. Aşa faci treabă cu el.

Luzardo nici nu apucă să-şi arate împotrivirea faţă de această povaţă, că şeful civil apăru în prag.

Întocmai cum spusese Mujiquita, nu-l bucură cîtuşi de puţin faptul că Santos s-a adresat judecătorului, şi nu lui, mai ales că venea cu date care răsturnau prezumţia comodă de moarte naturală, pe care el o acceptase. Nu obişnuia să tolereze nimănui asemenea lucruri — el, care nu înţelegea autoritatea decît în mod despotic, aşa cum o înţelege un sălbatic — şi cu atît mai puţin cuiva care îndrăznise cîndva să invoce puterea legii faţă de abuzurile sale.

Intră în judecătorie cu *sombrero*-ul pe cap şi cu amîndouă mîinile ocupate : în stînga ţinea trabucul care se stinsese ; în dreapta — cutia de chibrituri. În plus, sub braţul drept purta sabia cu teaca de piele de care nu se despărţea niciodată, orice ar fi fost.

Nu catadicsi să-l salute pe Santos şi se apropie de masă, puse sabia pe ea, apoi scăpără un chibrit şi, ducînd flacăra la capătul trabucului, mormăi :

— Ţi-am mai spus, Mujiquita, că nu-mi place să se amestece nimeni în treburile mele. Mă ocup personal de cazul în care a venit *señor* şi ştiu ce am de făcut.

— Permiteţi-mi să observ că acest caz a trecut în competenţa puterii judecătoreşti, zise Santos Luzardo, făcînd tocmai pe dos decît îl povăţuise Mujiquita, pentru că a vorbi lui *ño* Pernalete despre o putere care nu era a lui însemna o declaraţie de război.

— Totuşi, Santos, se bîlbîi judecătorul, tu ştii că...

Ño Pernalete nu avea însă nevoie de ajutor.

— Mda. Am cam auzit eu ceva pe aici, mormăi el batjocoritor, între două pufăituri de trabuc. Ceea ce știu dintotdeauna e că acolo unde pui la treabă un judecător și un avocat, dacă-i lași de capul lor, un lucru limpede se face tulbure, și cînd trebuie să țină o zi, ține un an. Drept care, ori de cîte ori vine cineva aici cu vreun litigiu, mă informez pe stradă cine are dreptate și mă reped încoace de-i spun acestui *señor*: „*Bachiller*[1] Mujica, dreptate are cutare. Dă sentința pe loc."

Și zicînd acestea, trînti aprig sabia lui dictatorială pe masa judecătorului, de unde abia se ridicase ca să înfățișeze în amănunt scena de mai sus.

Santos își pierdu pentru cîteva clipe stăpînirea de sine:

— N-am venit aici să discut în contradictoriu, ci să cer să se facă dreptate; totuși, m-ar interesa să știu, cum spuneți dumneavoastră cînd procedați în felul acesta?

— A pune punctul pe „h", răspunse *ño* Pernalete, care în fond era un hîtru. Nu știți povestea? Să v-o spun, că e destul de scurtă. Era unul din ăștia cărora le mai zice și gogomani, dar care făcea pe deșteptul. Habar n-avea de ortografie, spunea *jalar*, nu *halar*, *jediondo*, nu *hediondo*, și cînd secretarul lui — fiindcă gogomanul era și el șef civil și-avea un secretar — scria, așa cum trebuie, adică cu *h*, cuvintele pe care el de fapt le pronunța cu j, îi spunea: „Foarte bine, dar... pune-mi un punct pe *h* ăsta!"[2]

---

[1] Absolvent al unei școli superioare.

[2] În limba spaniolă litera „h" este mută: cuvîntul *hora (oră)* se rostește *ora*. În schimb, litera „j" are valoarea unui „h" românesc: *jinete* (călăreț) se pronunță hinete. Dialectal însă, se rostește și litera „h", iar vorbitorii cu puțină știință de carte reproduc în scris acest sunet, notîndu-l, firește, prin litera „j". De aici grafii ca *jombre* (om) în loc de *hombre*, cum e corect.

Mujiquita rîdea de gluma generalului, dar Santos rosti tăios :

— Dacă asta e ortografia care se foloseşte aici, atunci mi-am pierdut timpul venind să cer să se facă dreptate.

Ño Pernalete se ridică iarăşi de pe scaun.

— Nici o grijă, se va face, spuse el pe un ton ce aducea mai mult a ameninţare.

Despot din fire, dar şi viclean, dacă *ño* Pernalete admitea contrazicerea în ce priveşte opiniile şi procedeele sale, puteai fi sigur că în cazul cînd găsea convingătoare argumentele potrivnice, căuta de îndată un chip să şi le însuşească — firește, dacă avea vreun interes să o facă — dar de fiecare dată lăsa să se înţeleagă că şi lui i-au trecut prin minte, înfăţişîndu-le într-un fel al său, nespus de original. De astă dată, fiind la mijloc şi circulara guvernatorului, interesul său îl sfătuia să renunţe la prezumţia de moarte naturală, căreia îi dăduse întîietate pînă atunci. Iată de ce conveni numaidecît, deşi pe acelaşi ton insolent :

— Nu era nevoie să bateţi atîta cale ca să ne spuneţi că omul era însoţit. Şi firul ăsta îl urmărim.

Santos, înţelegînd că şeful civil se va încăpăţîna în ideea că ucigaşul lui Carmelito este Rafael, se grăbi să lămurească lucrurile :

— Însoţitorul era fratele lui Carmelito, amîndoi oameni în care am deplină încredere, şi nu ezit o singură clipă să afirm că şi el a fost asasinat.

— Una e că dumneavoastră credeţi asta, şi alta e să fie şi adevărat, răspunse *ño* Pernalete, simţindu-se încolţit în noua lui eroare. Şi, după ce se răsti la judecătorul fistîcit : Ştii dumneata, *bachiller* Mujica, pe mine să nu mă scoţi din pepeni !, ieşi pe uşă, lăsînd în urmă o tăcere — care era indignare la Santos şi spaimă la Mujiquita — o tăcere atît de adîncă, încît se auzeau loviturile uşoare cu care puişorii cloştii din

colţ îşi spărgeau găoacele, dornici să se bucure mai curînd de încîntările acestei lumi.

Mujiquita aruncă o privire în stradă, vrînd să se încredinţeze că *ño* Pernalete a plecat într-adevăr, apoi întrebă :

— Spui că peonii duceau două *arrobas* de pene ? Hm, cam douăzeci de mii de *pesos*, nu ?... Speranţa nu-i pierdută, Santos. Cel care a pus mîna pe ele va căuta să le dea uşurel, cu cît se va putea, şi asta se va descoperi la iuţeală.

Santos însă nu-l asculta, cufundat în gîndurile sale, cărora, ridicîndu-se să plece, le dădu grai în chipul următor :

— Dacă mama, în loc să mă ducă la Caracas, m-ar fi lăsat aici, să învăţ „ortografia" din povestea lui *ño* Pernalete, eu n-aş fi fost avocat azi, ci colonelul Santos Luzardo, cel puţin pe măsura acestui sălbatic, iar el n-ar fi îndrăznit să-mi vorbească cu insolenţa cu care mi-a vorbit !

— Zău, *chico*, strecură Mujiquita, generalul nu-i atît de...

Santos îl fulgeră cu privirea, iar el nu se încumetă să mai continue şi încheie :

— Bine, *chico*. Haide să bem un păhărel, că data trecută nici n-am avut timpul să te poftesc.

În aceste clipe, o asemenea propunere era de un cinism fără de pereche ; Santos îl măsură cu privirea de sus pînă jos şi-i spuse :

— Nu-i mai puţin adevărat că n-ar exista de-alde *ño* Pernalete dacă n-ar exista...

Voia să zică „de-alde Mujiquita", dar îşi dădu seama că nenorocitul era şi el o victimă a sălbaticei mîncătoare de oameni, şi, cu mînia preschimbată în compătimire, răspunse la invitaţia acestui inconştient :

— Nu, Mujiquita. N-am să mă apuc de băutură.

Fostul coleg stătu şi-l privi cu acelaşi aer tîmp, întocmai ca odinioară, cînd Santos se căznea să-i explice la dreptul roman, şi apoi, zîmbind nedumerit, exclamă :

— Ah, Santos Luzardo ! Nu te-ai schimbat de loc, Atîta aş dori să stau o dată la taifas cu tine... Să-mi amintesc de vremea noastră, *chico*. Cred că n-ai de gînd să pleci. Nu pleca, mai stai. Lasă pe mîine dimineaţă. Odihneşte-te puţin, că vin eu la tine la han. Acum nu te însoţesc, am o treabă grabnică.

Şi de îndată ce Luzardo dădu colţul străzii, el închise judecătoria şi se duse la Şefia civilă, vrînd să se dumirească în ce ape se scaldă *ño* Pernalete faţă de el.

Îl găsi singur, plimbîndu-se foarte agitat dintr-un capăt în celălalt al încăperii şi vorbind cu glas tare :

— Doctoraşul ăsta nu mi-a plăcut din prima clipă cînd l-am văzut, şi nu degeaba. Cîrcotaşii naibii ! I-aş vîrî la puşcărie pe toţi grămadă ! Mujiquita ! porunci el, cînd acesta se ivi în uşă. Ia să-mi aduci dosarul... drăciei ăsteia cu mortul de la El Totumo.

Mujiquita ieşi şi se întoarse cu un coşcogea dosarul. *Ño* Pernalete se plimba mai departe de colo-colo.

— Citeşte, să vedem cum a rămas. Treci peste ce-i la început, citeşte de acolo unde se spune cum a fost găsit cadavrul.

Mujiquita făcu întocmai :

— „Cadavrul prezenta simptome de descompunere avansată."

— Simptome ? îl întrerupse *ño* Pernalete. Cînd era putrezit şi umflat ca o tobă ? Tu bagi poezie peste tot, întotdeauna, ca să încurci lucrurile şi mai rău. Bun. Citeşte mai departe.

— „Nu s-au putut aprecia răni şi contuzii."

— Nu spun eu ? mormăi furios *ño* Pernalete. Auzi, nu s-au putut aprecia ? Păi de ce ai fost tu acolo, dacă nu să apreciezi ce şi cum ? Şi-adică de ce nu s-a putut ?

— Generale... îngăimă Mujiquita. Aduceți-vă aminte, chiar dumneavoastră mi-ați spus...

Șeful civil nu-i lăsă răgaz să isprăvească :

— Nu începe cu de-alde astea ! Ce nevoie ai tu să-ți spun eu cum să-ți faci datoria ? Pentru asta ți se plătește leafă. Nu cumva ai vrea să fac eu munca ta de judecător ? Ca pe urmă să vină doctorașul ăsta să-mi vorbească mie de dreptate. N-ai citit raportul pe care l-am trimis deunăzi guvernatorului ? Acolo sînt expuse foarte clar principiile mele de slujbaș al statului, fiindcă în tot ce scriu, eu nu-i dau cu timpenii, cu vorbe frumoase, ci spun lucrurile pe șleau. Asta pentru ca acum, după ce a primit raportul meu, guvernatorul să afle că am încercat să mușamalizez povestea cu mortul de la El Totumo, fără să cercetăm ca lumea dacă omul a murit de moarte bună, ori a fost asasinat și jefuit.. Stai ! Dă-mi dosarul.

Îi smulse dosarul din mîini și începu să citească, holbînd ochii și înghițind în sec, iar Mujiquita, care înțelese din toate astea că *ño* Pernalete căuta să găsească o portiță de scăpare, se încumetă să-i atragă luarea-aminte :

— Observați, generale, aici nu scrie că a fost moarte naturală.

Numai că, părăsind părerea pe care o susținuse pînă atunci, *ño* Pernalete era asemenea cailor, care, după ce trîntesc la pămînt pe călăreț, se mai și năpustesc asupra lui, iar cînd auzi explicația cu pricina, se întoarse împotriva lui Mujiquita :

— Cum voiai să spun așa ceva ? Poți tu oare să afirmi că omul n-a fost asasinat ? Ori că un judecător de instrucție, care este dator să consemneze la dosar numai ce vede cu ochii lui, trebuie să intre în asemenea amănunte ? Ori ți s-a năzărit să-mi vii cu păreri personale despre cauza morții ?

— Nicidecum, domnule general.

— Atunci ? Ce rost au toate încurcăturile astea ? Dacă ţi-ai făcut datoria cum trebuie, stai liniştit. I-am spus asta şi prietenului tău, doctoraşul, să stea liniştit, fiindcă justiţia îşi va face datoria. Du-te la el, tu trebuie să ştii unde a tras, şi spune-i ca din partea ta : justiţia îşi va face datoria, fiindcă mă ocup eu de acest caz. Aşa va pleca liniştit acasă şi n-o să ne mai stea nouă pe cap.

— Dacă doriţi, generale, pot să-l întreb pe cine anume bănuieşte, propuse Mujiquita.

— Nu, omule ! Fă ce-ţi spun, nimic mai mult.

— Ziceam să-l întreb aşa, ca din partea mea.

— Pînă cînd ai să rămîi un copil, Mujiquita ? Nu-ţi dai seama că dacă ne apucăm să scormonim lucrurile, dăm de mîna *doñei* Bárbara ?

— Mă gîndeam la circulara guvernatorului, îngăimă Mujiquita.

— Nu spun eu ? Pe tine au să te îngroape într-un sicriu alb, ca pe un prunc nevinovat. Nu ştii că la El Miedo n-ajunge nici o circulară, fiindcă guvernatorul statului e prieten cu *doña* Bárbara ? Are faţă de ea obligaţii care nu se uită : i-a scăpat un copil de la moarte cu nişte ierburi pe care le ştie ea, şi cu alte lucruri, care nu-s chiar ierburi. Fă ce-ţi poruncesc. Du-te şi îmbrobodeşte-l pe prietenul tău, să plece liniştit acasă, că noi, aici, o să le lămurim pe toate.

Mujiquita ieşi din biroul şefului civil, convins că pentru multele „argumente" cu care l-a „dus" pe general, în dorinţa de a se pune bine şi cu Dumnezeu şi cu Diavolul, are să fie îngropat într-un sicriu alb.

„Bietul Santos Luzardo ! Din cei douăzeci de mii de *pesos* care i se cuveneau în schimbul penelor sale, n-o să vadă nici măcar un bănuţ, şi tocmai eu trebuie să-i spun să se ducă liniştit acasă."

Cînd ajunse la han, Santos era cu piciorul în scară, gata de plecare.

— Ce-i graba asta, *chico* ? Lasă, că pleci mîine. Am atîtea să-ţi spun.

— Ai să mi le spui cînd o să ne mai vedem, zise Santos, aşezîndu-se în şa. Asta va fi cînd o să pot veni aici cu o sabie în mînă şi, trîntind-o pe biroul tău, să-ţi spun : „*Bachiller* Mujica, dreptate are cutare. Dă sentinţa pe loc."

Mujiquita se arătă nedumerit, ca şi cum ar fi auzit pentru întîia oară aşa ceva.

— Ce vrei să spui cu asta, Santos Luzardo ?

— Că samavolniciile mă împing la violenţă şi că am ales calea asta. Cu bine, Mujiquita. Pe curînd !

Şi se depărtă, ridicînd un nor de praf.

IV

Pe drumuri opuse

Unul dintre călăreții care îi aduseră lui Santos știrea despre cele petrecute la El Totumo primise de la *ño* Pernalete o însărcinare tainică :

— În drum, abate-te pe la El Miedo, sub un pretext oarecare, și povestește-i *doñei* Bárbara cele întîmplate, ca din partea ta. E bine să știe și ea. Dar numai ea singură, înțelegi ?

În prima clipă, auzind vestea asta, *doña* Bárbara se bucură de paguba pe care o suferea Luzardo.

La cîteva ceasuri după aceea, află că Marisela s-a întors cu tată-său în coliba din pădurea de palmieri La Chusmita, și pe neașteptate îi veniră în minte cuvintele cabalistice ale „asociatului", numai că de astă dată îi sunau a bine : Marisela, rivala care îi fura iubirea lui Santos, se întorcea în pădurea de palmieri. Toate trebuiau să se întoarcă acolo de unde au plecat. Văzu în asta un semn că steaua ei n-a apus încă și își spuse : „Dumnezeu trebuie să mă ajute și mai departe".

Și tocmai se pregătea să-și făurească un plan, potrivit noilor împrejurări, cînd se apropie Balbino Paiba.

— Ai aflat noutatea ?

Fulgerată de un gînd, ea i-o luă înainte :

— În pădurea El Totumo a fost omorît Carmelito Lopez.

Balbino avu un gest de uimire şi exclamă linguşitor :

— La naiba ! Nimeni nu poate să-ţi aducă o noutate. De unde o mai ştii şi pe asta ?

— Mi s-a spus azi-noapte, zise ea misterios, lăsînd să se înţeleagă că „asociatul" i-a dat vestea.

— Numai că nu-i adevărat, vorbi Balbino după cîteva clipe, fiindcă, pe cît se pare, Carmelito n-a fost omorît, ci a murit de moarte naturală.

— Parcă un pumnal în spate, ori un glonţ nu-i un fel natural de a muri pentru un creştin ?

La auzul acestor cuvinte, însoţite de un zîmbet viclean, Balbino se arătă atît de descumpănit, încît, socotind că nu poate ieşi din încurcătură decît dacă ar crede, chipurile, că *doña* Bárbara îi dă de înţeles că omorul e opera ei, săvîrşi gogomănia de a spune :

— Nu-i vorbă, pe dumneata te ajută puteri care pot mai mult decît oamenii.

Brusc şi ameninţător, sprîncenele *doñei* Bárbara se împreunară şi se despărţiră la această aluzie la puterile ei de vrăjitoare ; dar Balbino intrase în horă, şi trebuia să joace.

— *Don* doctur Luzardo vrea să isprăvească cu prinderea animalelor nemarcate din savana deschisă, iar Carmelito moare în pădurea de la El Totumo, şi vîntul duce cu el penele ce trebuiau să-i aducă banii pentru împrejmuirea Altamirei.

— Aşa e, zise ea, luînd din nou aerul viclean de mai înainte. În savanele de la El Totumo totdeauna suflă vîntul.

— Şi cum penele sînt uşurele de tot... adăugă Paiba, pe acelaşi ton batjocoritor.

— Cred şi eu, încheie ea.

Îl privi zîmbind cîtva timp, apoi izbucni în rîs. Balbino se lăsă pradă ticului său şi îşi netezi mustaţa cu mîna, ceea ce o făcu pe *doña* Bárbara să rîdă cu şi

mai multă poftă ; el îşi pierdu cumpătul şi întrebă supărat :

— De ce rîzi ?

— Rîd cînd văd cît eşti de pungaş. Vii să-mi povesteşti cele petrecute în pădurea de *chaparro,* deşi trebuia să-ţi dai seama că asta nu-i o noutate pentru mine, dar ai grijă să nu pomeneşti o vorbuliţă despre isprăvile tale. De ce nu-mi spui ce-ai făcut zilele astea, cît nu te-ai arătat pe aici ?

Cuvintele din urmă le spuse cu mici pauze între ele şi fără să-l scape din ochi, căci Balbino făcea feţe-feţe. Cînd el se pregăti să o lămurească, înşirînd lucruri dinainte ticluite, spre a-şi justifica lipsa de la moşie, ea continuă cu grabă :

— Mi-a ajuns şi mie la ureche cum că ai o mică poveste cu o fată de la Paso Real. Ştiu că ai fost acolo să pui la cale petreceri, şi nopţi în şir tot într-un chef ai ţinut-o. De ce nu-mi vorbeşti despre asta, pungaş ce eşti, în loc să-mi îndrugi fel de fel de fleacuri ?

Balbino răsuflă uşurat, dar venindu-şi în fire, deveni şi mai nerod decît era de obicei, fiindcă îşi închipui că, într-adevăr, ceea ce o interesa pe ea era legătura lui cu fata de la Paso Real.

— Asta-i o calomnie scornită de duşmanii mei. Isprava lui Melquiades, fără îndoială, am băgat eu de seamă că-mi spionează mişcările. Recunosc, am fost două zile la o petrecere la Paso Real, dar eu n-am pus nimic la cale, şi pe urmă nu-i adevărat că aş avea ceva cu o fată de-acolo. Văzînd că nimeni nu se putea apropia de dumneata zilele astea fără să-l repezi, mi-am zis că lucrul cel mai bun e să caut să nu mă întîlnesc cu tine ; asta-i tot.

Tăcu o clipă, să încerce efectul acelui *tu* cu care se încumetase să-i vorbească — intimitate pe care ea nu i-o îngăduia decît în pornirile-i de dragoste — şi cum

nu o văzu arătînd pic de supărare, prinse şi mai mult curaj.

— Tocmai de asta m-am şi gîndit să dispar un timp de pe aici, fiindcă nu prea mi-a convenit rolul pe care mi l-ai dat de cînd s-a întors *don* doctur Luzardo.

De nepătruns în gîndurile ei şi cu o desăvîrşită ştiinţă în ale prefăcătoriei, *doña* Bárbara luă aerul unei îndrăgostite geloase şi i-o reteză îndată :

— Fleacuri ! Tu ştii prea bine ce urmăresc eu cu doctorul Luzardo. Dar vă înşelaţi amarnic, tu şi fata de la Paso Real, dacă vă închipuiţi că puteţi să vă bateţi joc de mine. I-am trimis vorbă că dacă nu isprăveşte cu drăgostelile ei, o fac eu să-şi bage minţile-n cap !

— Asta-i o calomnie, crede-mă ! izbucni Balbino.

— Calomnie, ori nu, eu ţi-am spus ce aveam de spus, şi de mine nu-şi bate joc nimeni. Aşa că să-ţi iei gîndul de la Paso Real.

Şi îi întoarse spatele, zicîndu-şi în sinea ei : „Asta n-o să vadă groapa unde o să cadă".

La rîndul său, Balbino stătea şi cugeta în taină : „Grozav am mai potrivit lucrurile. Dintr-un foc am doborît doi iepuri. Petrecerea de la Paso Real mi-a ajutat să mă duc şi să mă întorc de la El Totumo fără să trezesc bănuieli, şi totodată a făcut-o pe asta geloasă şi uite-o din nou acasă. Acum o să fiu iarăşi cocoşul care cîntă la El Miedo, şi dacă ea o să facă moşturi şi-o să aştepte să fie rugată, nici eu n-o să mă las mai prejos. Grozav am mai potrivit lucrurile : din Rafaelito n-a mai rămas nici urmă, fiindcă ce nu i-a trebuit caimanului, au mîncat peştii, şi acum pe el o să cadă vina morţii lui frate-său şi furtul penelor. Pînă una-alta, penele stau bine acolo sub pămînt ; mai aştept nitel, şi pe urmă mă duc să le vînd ziua-n amiaza mare. Iar pînă atunci, trebuşoarele de la El Miedo merg strună."

Pe de altă parte, *doña* Bárbara îşi zicea şi ea: „Dum-

nezeu trebuia să mă ajute. Abia începusem să mă întreb : Cine-o fi ucigașul ? și uite că vine neisprăvitul ăsta să-mi îndruge verzi și uscate, cu crima întipărită pe față. Acum îl amețesc de cap pînă aflu unde are ascunse penele, și cum am dovezile în mînă, îl leg cobză și i-l trimit doctorului Luzardo, să facă cu el ce-o pofti."

Era gata la orice : gata să renunțe la faptele ei și să-și schimbe viața, fiindcă acum nu o mai îmboldea un capriciu de o clipă, ci o pornire năvalnică — așa cum îi fuseseră întotdeauna pornirile și cum sînt îndeobște pasiunile tomnatice — dar în care nu totul era sete de dragoste, ci și dorința de reînnoire, vrerea de a cunoaște un nou chip de viață, năzuințe ale unei naturi viguroase întru realizarea unor posibilități ascunse și veșnic amînate.

„Voi deveni altă femeie, își spunea ea adesea. M-am săturat de mine însumi, vreau să fiu alta, să cunosc altă viață. Mă simt încă tînără și pot să iau totul de la capăt."

Aceasta era starea ei sufletească în clipa cînd, după două zile, întorcîndu-se acasă spre seară, îl zări pe Santos Luzardo, care se întorcea din capitala districtului.

— Așteaptă-mă aici, îi spuse *doña* Bárbara lui Balbino, în tovărășia căruia căuta acum să fie mereu, și, străbătînd un cîmp de ierburi sălbatice, care o despărțea de Luzardo, îi ieși înainte.

Îl salută cu o scurtă înclinare a capului, fără să-i zîmbească ori să-i facă grații, și îl întrebă :

— E adevărat că au fost uciși doi peoni de-ai dumnevoastră, care se duceau la San Fernando cu recolta de pene ?

Santos o privi disprețuitor și îi răspunse :

— Absolut adevărat ! Hm, nimic de zis, strategică întrebare !

Fără să-i ia în seamă ultimele cuvinte, ea continuă :

— Şi ce-aţi făcut ?

Privind-o ţintă în ochi şi rostind apăsat fiecare cuvînt, el spuse :

— Mi-am pierdut timpul, cerînd ca justiţia să-şi facă datoria ; puteţi fi liniştită în privinţa asta.

— Eu ?! exclamă *doña* Bárbara, înroşindu-se brusc, de parcă ar fi pălmuit-o cineva. Vreţi să spuneţi că...

— Vreau să spun că acum am ales o altă cale.

Şi, dînd pinteni calului, îşi urmă drumul, lăsînd-o nemişcată în mijlocul savanei.

V

Ceasul cînd îi vine omului apa la moară

Curînd după aceea, Santos Luzardo năvălea în casa de la Macanillal, cu revolverul în mînă.

Casa era în acelaşi loc unde poruncise *doña* Bárbara, luînd hotărîrea să o aducă îndărăt de pe pămîntul Altamirei, dar nu acolo unde ar fi trebuit să se afle din punct de vedere strict legal, întrucît şi sentinţa judecătorului stabilise cu strîmbătate linia de hotar.

Cei doi Mondragones, cîţi mai rămăseseră din temuta treime de fraţi, erau în toiul unei discuţii paşnice şi se legănau în hamacurile lor, cînd Santos, fără să le mai lase răgaz să pună mîna pe arme, le strigă să se predea. Amîndoi încrucişară între ei o privire plină de înţeles, şi cel poreclit Tigrul spuse cu o blîndeţe perfidă :

— Prea bine, *don* doctur. Ne predăm. Şi-acum ce facem ?

— Acum puneţi foc casei ! Şi, aruncîndu-i o cutie de chibrituri la picioare, adăugă scurt : Haideţi !

Porunca era aprigă, şi cei doi Mondragones nu uitară că venea de la un Luzardo — oameni care niciodată n-au pus în joacă mîna pe armă.

— La naiba, *don* doctur! vorbi Leul. Asta nu-i casa noastră, şi dacă-i dăm foc, *doña* Bárbara o să ne încarce pe noi cu paguba.

— Asta mă priveşte pe mine! i-o reteză Santos. Voi faceţi ce v-am spus, fără vorbă.

În răstimp, Tigrul izbutise să se tragă către locul unde era o carabină, şi tocmai se arunca să pună mîna pe ea, cînd glonţul fără de greş al lui Luzardo îi străpunse braţul şi, smulgîndu-i o înjurătură, îl trînti la pămînt.

Frate-său, ca o fiară turbată, vru să se arunce asupra lui Luzardo, însă acesta îl ţinu la respect, ţintindu-i pieptul cu revolverul despre care tocmai avusese prilejul să se convingă că nu ştie să dea greş. Atunci, vînăt de o mînie neputincioasă, se întoarse spre frate-său şi îi spuse:

— Lasă, frate, ne vine el şi nouă rîndul să ne plătim de asta. Scoală de jos şi hai de m-ajută să pun foc casei. Fiecare om are un ceas al lui, cînd îi vine apa la moară, şi *don* doctur Luzardo şi-l trăieşte acum pe-al său. Ca mîine vine şi-al nostru. Ia jumătate din chibriturile astea, şi eu dintr-o parte, tu din cealaltă, să facem ce ni se porunceşte. Aşa ne trebuie dacă ne-am lăsat luaţi din oală.

În cîteva clipe, vîntul savanei preschimbă focul pus la streaşina acoperişului de paie într-o vîlvătaie furioasă, şi casa de la Macanillal — de fapt un simplu coperiş pe patru stîlpi — se prefăcu în scrum.

— Bun, prinse grai Leul. Am pus foc casei, precum aţi dorit. Acum ce mai poftiţi?

— Ia-l pe frate-tău în cîrcă şi porneşte-o înaintea mea. Restul ai să-l auzi la Altamira.

Cei doi fraţi se priviră din nou: nici unuia dintre ei nu i se păru că pe celălalt îl îmbie gîndul să-şi primejduiască viaţa printr-o nesăbuită împotrivire, căci, pe lîngă faptul că era călare şi înarmat, Luzardo avea

întipărită pe față o aprigă hotărîre ; și atunci cel rănit spuse :

— Nu-i nevoie să mă porți în cîrcă, frate. Merg pe jos, așa o să mai las nițel sînge pe drum.

De fel din cîmpiile barinese, unde săvîrșiseră tot soiul de nelegiuiri, frații Mondragones fugiseră în satul Arauca, unde, ocrotiți de mîna *doñei* Bárbara, scăpaseră nepedepsiți, dar acum urmau să-și primească pedeapsa. Santos se hotărîse să-i dea pe mîna autorităților din acel sat, așa le spuse cînd ajunseră la Altamira.

— Veți fi știind dumneavoastră ce faceți, mormăi Leul. V-am spus doar : acuma-i ceasul cînd v-a venit dumneavoastră apa la moară.

Santos, fără să țină seama de înfumurarea acestor cuvinte, îi ceru lui Antonio să îngrijească brațul rănitului, dar acesta se împotrivi :

— Nu vă osteniți, *don* doctur. Sîngele pe care l-am lăsat pe drum îmi prisosea. Acuma-s taman cum mi-e mai bine.

Păsăroiul se amestecă și el în vorbă :

— Așa n-o să prea trebuiască să-l îndemni din urmă la drum.

Și răspunzînd mai departe lăudăroșeniei Tigrului printr-o altă lăudăroșenie, spuse către Luzardo :

— Dați-mi mie pe mînă trebușoara asta, *don* doctur. Răspund eu față de dumneavoastră de amîndoi. Nu-mi trebuie decît două capete de funie, să-i leg cot la cot. Restul îl pun de la mine. Ah, frățioare, numai de-ar fi adevărat ce zice și să-i vină cheful să fugă ! Îmi închipui că-i trimiteți cu o hîrtie în regulă ; dacă-i așa, atunci scrieți-o degrabă, fiindcă vreau să-i pornesc la drum. Nu-i bine să-i lăsăm aici pînă dimineață, cu toate că fricoșii ăia n-au să vină la noapte după ei. Și zău că n-ar fi rău ! Tii, unde nu pot să fac doi din mine, unul să-i ducă de la spate

pe deștepții ăștia și ălălalt să-i aștepte aici pe ăia de la El Miedo care-ar veni după ei ! Da' n-am grijă, n-o să mi se simtă lipsa ; tocmai ne-ați arătat că-i destul un altamirean, ba chiar prea mult, ca să ducă din urmă doi de la El Miedo. Și toți de aici zic la fel.

Santos intrase de mult în casă, și încă nu-și dăduse seama că Marisela și tată-său lipseau.

— Au plecat cît ați fost la judecătorie, îl lămuri Antonio. Fetei i s-a cășunat cu plecarea. Degeaba am sărit s-o aduc înapoi. N-a vrut să m-asculte, în ruptul capului.

— E cel mai bun lucru care putea să-i treacă prin minte, spuse Santos. Acum am ales o altă cale.

Și porunci ca a doua zi să se înceapă ridicarea îngrăditurii de la Corozalito, lucru pe care *mister* Danger îl tot amîna, potrivit sfaturilor viclene primite de la *ño* Pernalete.

— Păi, nu mai ținem seamă de actul pe care l-a arătat *mister* Danger ? întrebă Antonio după un răstimp de tăcere.

— Nu mai țin seamă de nimeni și de nimic. La violență se răspunde cu violență. Asta-i legea pămîntului ăstuia.

Antonio rămase pe gînduri.

— De, ce să zic, *don* doctur, făcu el. Pe calea asta pe care v-aruncați dumneavoastră, vă urmez și eu, știți doar prea bine.

În schimb, cînd ieși pe ușă, își spuse în sinea lui : „Nu-mi place să-l văd așa pe Santos. De-ar fi barem ceva trecător, ca o ploaie de vară."

În seara aceea, în timp ce cîinii se gudurau în jurul mesei, o femeie duhnind a bucătărie îi aduse cina. Santos abia se atinse de bucatele neîmbietoare ale Casildei. Totul îl apăsa în casă, lumina tristă a lămpii îi arăta lucrurile din jur, care mai înainte străluceau

de curățenie, pline de praf și năpădite de muște. Ieși pe terasă.

Savana se odihnea, învăluită de întunericul nopții fără stele. Nu se auzeau nici cîntece, nici vorba oamenilor. Peonii se gîndeau la tovarășul lor cel tăcut, răpus în pădurea El Totumo, la bărbatul acela ursuz pe care puteai totuși să te bizui oricînd, fiindcă nu lăsa pe nimeni la strîmtoare, chiar dacă ar fi trebuit să-și riște viața, la omul acela bun, care se văzuse silit să-și facă dreptate de unul singur și care nici după moarte nu avea parte de ea.

Se gîndeau și la Santos, jefuit de bani pentru îngrăditura de care lega atîtea speranțe și care se întorsese din capitala districtului cu desăvîrșire schimbat, dîrz și întunecat.

Undeva în depărtare se auzea strigătul aspru al bîtlanilor de stuf. Într-un tîrziu, Venancio rupse tăcerea.

— Păsăroiul și María Nieves trebuie c-au ajuns departe cu vitele.

Un altul, gîndindu-se la calea pe care se avîntase acum Santos, zise :

— Așa se cade să te porți aici pe pămîntul ăsta. Cum e boala, și leacul. În Llano trebuie să știi să faci și tu ce face altul. Să lase naibii *don* doctur gîndul la împrejmuire și la alte asemenea fleacuri, chiar dacă se obișnuiesc pe aiurea, și să facă ce fac toți pe aici, de cînd s-a pomenit : să prindă orice vită nemarcată care-i cade în mînă.

— Ba să treacă și pe pămîntul vecinului, adăugă un al treilea, și să mîne încoace toate dobitoacele peste care dă. Așa fac și alții cu ale lui, și dacă faci și tu ce fac alții, nu se cheamă înșelăciune.

— Hm, eu, unul, nu vă împărtășesc părerea, zise Antonio Sandoval. Eu rămîn la ce m-a făcut să pricep

don doctur : îngrăditură de jur împrejur, şi fiecare să-şi crească vitele pe pămîntul lui.

Auzind aceste cuvinte, Santos încercă un simţămînt asemănător celui stîrnit cu puţin mai înainte de lumina tristă a lămpii peste lucrurile părăsite de Marisela. Convingerea rodită în Antonio era opera unui om care nu mai exista acum, un om sosit de la oraş cu proiecte de civilizaţie şi cu respectul legii, chiar dacă legea înlesnea fapte ca acelea prin care *doña* Bárbara îi răpea din pămînt. Era un duşman al violenţei — de atracţia căreia conştiinţa-i trează îl apăra, respingînd-o cu o nobilă îndîrjire ori de cîte ori se gîndea la prăpastia în care putea să-l ducă dacă ar fi dat frîu liber impulsului ce mocnea în el fie chiar şi cu riscul de a deveni el însuşi victima acestei violenţe înstăpînite pe acele meleaguri.

Omul care asculta acum discuţia peonilor cugeta şi simţea întocmai ca peonul care spusese : „În Llano trebuie să ştii să faci şi tu ce face altul".

Şi el dovedise că ştie : casa de la Macanillal nu mai exista, iar cei doi Mondragones aveau să dea seama de faptele lor în faţa justiţiei, mulţumită braţului său înarmat. A doua zi, *mister* Danger la rînd. Era ceasul cînd îi vine omului apa la moară, şi nu cel al principiilor — pentru că pustietatea nu poate îngrădi arbitrarul şi violenţa — şi omul, acţiunea individuală se impune. O lovitură aici, alta dincolo, răspuns prin violenţă de fiecare dată cînd se iveşte prilejul, şi întinsa-i moşie îi va aştepta opera aducătoare de civilizaţie.

Era începutul unei adevărate domnii de *cacique*. Ceasul cînd îi vine omului apa la moară se dovedea bine folosit.

VI

Marea descoperire

Santos lipsise trei zile de la conac, şi în tot acest timp Marisela nutri în taină speranţa de a-l vedea venind să o ia înapoi la Altamira de îndată ce se va întoarce acasă şi nu o va găsi acolo. Îndărătnică în supărarea care o făcuse să plece la *rancho*, în pădurea de palmieri, nu voia să-şi mărturisească faptul că nutrea o asemenea speranţă, dar nici nu se împăca cu noua stare de lucruri. Abia se îngrijea de nevoile lor, ca şi cum ar fi venit la colibă numai în treacăt; restul zilei şi-l petrecea stînd pe ghizdul puţului, sau rătăcind prin pădure şi privind într-una în partea dincotro putea să se ivească cineva de la Altamira.

Uneori, inima-i neagră se însenina şi începea să rîdă gîndindu-se la ciuda lui Santos cînd nu o va mai găsi nicăieri în casă. Atunci i se părea că n-a vrut să facă decît o glumă copilărească, drept răzbunare pentru asprimea cu care el o certase după ce se întorseseră de la El Miedo. Aşa înţelesese el să-i mulţumească pentru grija ei, pornită din dragoste, de a-l scăpa de vrăjitoriile mamă-si; vorbea cu ea însăşi, dar cînd ajungea aici, întîmplările îngrozitoare petrecute atunci îi înviau iarăşi în minte, făcînd-o din nou să se întristeze şi să se întunece.

În cele din urmă află de întoarcerea lui Santos și, cu trecerea zilelor, muri și licărirea de speranță ce pîlpîia în inima ei.

„Știam eu bine că n-o să vină după mine și nici n-o să-i mai pese de mine, își zicea ea. Acum, da, e adevărat, totul n-a fost decît un vis."

În schimb, *mister* Danger se arăta mereu pe acolo. Mai puțin obraznic decît înainte, ținut la respect de atitudinea serioasă și demnă pe care fata o avea față de el, nu mai îndrăznea să o atingă cu lăboaiele lui, dar de fiece dată strîngea tot mai mult lațul în care își prindea prada. Era o pradă și mai rîvnită acum, care îi picase din nou în gheare, ea singură. Glumele lui obișnuite de om veșnic voios se împleteau cu aerele nerușinate ale cumpărătorului care și-a plătit prețul pentru ceea ce vrea să cumpere.

Adeseori, supărarea o făcea pe Marisela să se împace cu gîndul că, mai devreme ori mai tîrziu, îi este hărăzit să cadă în brațele acestui om ; dar asta o îngrozea și căuta îndată un mijloc real și grabnic de a scăpa de primejdie.

Într-o zi îl văzu pe Juan Primito dînd tîrcoale colibei. Se codea să se apropie, de teamă că ea nu l-a iertat pentru amestecul lui în istoria cu măsurarea staturii lui Luzardo. Ea însă îl chemă și-i dădu următoarea însărcinare :

— Spune-i... Bun. Tu știi de cine-i vorba : de *señora*, cum îi zici tu. Spune-i că-i dau de știre că ne-am întors în pădurea de palmieri, dar că vreau să plec de pe meleagurile astea. Să-mi trimită bani ; dar nu vreo cîteva biete parale, fiindcă nu-i cer de pomană, să-mi trimită bani destui ca să pot pleca la San Fernando cu tata. Ce-o să-i spui ? Ia zi, să văd dacă ții minte. Bine. Chiar așa să-i spui. Altfel, să nu te mai arăți pe aici, auzi ?

Juan Primito plecă, îngînînd într-una spusele *niñei* Marisela, ca să nu uite o vorbă, şi le repetă întocmai *doñei* Bárbara. În prima clipă, ea se gîndi să nu-i răspundă, sau să-i răspundă cu o grosolănie ; dar, cumpănind lucrurile mai cu luare-aminte, înţelese că era mai bine ca Marisela să plece la San Fernando. Luă din scrin un pumn de bani de aur, din cei pe care tocmai îi primise pentru vînzarea unui lot de vite, şi îi dădu lui Juan Primito.

— Ţine. Sînt cincisprezece *morocotas*. Să se ducă de aici cu tată-său cu tot şi să facă ce s-o pricepe ca să nu mai aud de ea.

Juan Primito porni înapoi într-un suflet, cu inima zvîcnind de bucuria izbînzii.

— Uite, *niña* Marisela, zise el, scoţînd batista în care legase banii. Aur ! Cincisprezece *morocotas* îţi trimite *señora*. Numără să vezi dacă-s toţi.

— Pune-i acolo pe masă, spuse Marisela, umilită că a trebuit să aleagă această cale pentru a scăpa de *nister* Danger şi pentru a putea să nu mai primească desăgile cu de-ale gurii pe care Antonio i le trimitea de pomană de la Altamira.

— Ţi-e scîrbă de batistă, *niña* Marisela ? Stai niţel, o să ţi-i dau curaţi, zise Juan Primito, îndreptîndu-se spre puţ ca să spele banii.

— Oricît i-ai spăla, tot o să-mi fie scîrbă de banii ăştia. Lasă-i aici. Nu-i de vină batista.

— Nu fi prostuţă, *niña* Marisela, murmură nerodul. Aurul e aur, vină el de unde o veni, tot luceşte. Ai aici trei sute de *pesos* în cap ! Cu atita bănet poţi deschide şi o prăvălie. La vadul Bramador, pe malul celălalt al Araucăi, ştiu eu o crîşmă care-i de vînzare. Dacă vrei, mă reped pînă acolo să întreb cît cere creştinul pe ea. E-o crîşmă bună, *niña* Marisela. Oricine vine încoace se opreşte acolo, şi barem un păhărel de rachiu tot dă pe gît. Dacă o cumperi, vin şi

eu, stau în crîşmă şi văd de muşterii, asta fără să-mi dai vreo simbrie. Hai să mă duc şi să-ntreb, zău !

— Nu, nu. Întîi să mă gîndesc. Pleacă, azi n-am poftă să stau de vorbă cu tine. Ia şi tu un ban din ăştia de pe masă.

— Să iau eu un ban de aur ? ! Păcatele mele, *niña* Marisela ! Maică Precistă ! Mai bine să mă duc. Tii, că uitam ce vorbă îţi trimite *señora*... Nimic. Nimic. Ascultă-mă pe mine : cumpără crîşma din partea cealaltă a vadului şi pleacă pentru totdeauna de-aici.

Zicînd acestea, se urni agale din loc ; banii rămaseră neatinşi pe masă, iar Marisela, îngîndurată, chibzuia ce să facă.

„Crîşmăriţă ! Oare pot rîvni mai mult decît să-mi cîştig viaţa dinapoia unei tejghele cu băuturi ? Crîşmăriţă ! Pînă la urmă o să mă căsătoresc, ori o să mă-ncurc cu vreun peon, şi într-o bună zi va trece pe la crîşmă doctorul Luzardo şi-o să-mi ceară... un rachiu ; ba nu, că el nu bea ; o să ceară ceva, şi eu am să-i vînd, iar el nici n-o să bage de seamă că eu, Marisela, stau în crîşmă."

După vreo cîteva ceasuri, se arătă pe acolo *mister* Danger. Glumi puţin pe seama banilor care şi acum erau tot pe masă şi, cînd să plece, scoase din buzunar o hîrtie scrisă, i-o puse dinainte lui Lorenzo şi îi spuse :

— Iscăleşte aici, *chico*. Asta-i contrăcţelul pe care l-am făcut ieri.

Lorenzo ridică cu greu capul din piept şi-l privi lung, buimac de beţie, fără să înţeleagă ce spune. *Mister* Danger îi vîrî un stilou între degete şi, purtîndu-i mîna cu sila, îl făcu să-şi aştearnă iscălitura în josul hîrtiei, cu nişte slove care nu mai aveau nimic din scrisul său, decît doar tremurul mîinii, prin mijlocirea căreia scria străinul.

— *All right !* exclamă el, punîndu-şi tocul rezervor în buzunarul de la piept. Şi apoi citi cu glas tare

cele scrise : „Prin prezenta declar că am vîndut lui *señor* Guillermo Danger pe fiica mea, Marisela, pentru cinci sticle de *brandy*".

Era una din glumele lui grosolane obişnuite, numai că Marisela luă totul în serios şi se repezi să-i smulgă hîrtia din mînă. În vremea asta Lorenzo căzu iarăşi în amorţeală, cu un zîmbet tîmp în colţul gurii şi o dîră de bale prelingîndu-i-se pe bărbie.

Don Guillermo lăsă fata să-i smulgă hîrtia, şi cînd o văzu cum o rupea bucăţele, începu să rîdă să se prăpădească. Rîsul lui o înfurie şi mai rău.

— Pleacă de-aici, nerusinatule ! izbucni ea răguşit, cu obrajii aprinşi, aruncînd flăcări din ochi.

Şi cum *don* Guillermo, răscrăcărat şi cu mîinile în şoldur, îi dădea înainte cu hohotele-i răsunătoare, fata se aruncă asupra lui, vrînd să-l alunge cu forţa.

Era însă mult prea lipsită de putere pentru a putea urni din loc matahala aceea proptită zdravăn în pămînt, şi asta o înfurie cumplit, făcînd-o şi mai frumoasă. Se năpusti cu o ploaie de pumni peste pieptul lui atletic, ce suna ca o tobă, dar el hohotea mai departe, fără să se sinchisească cîtuşi de puţin. Marisela nu făcea decît să-şi strivească pumnii de muşchii vîrtoşi ai namilei, şi atunci, cu lacrimi în ochi, îi înşfăcă tocul rezervor din buzunar, hotărîtă să i-l înfigă în beregată. El îi prinse mîinile şi, rîzînd mereu, o săltă de la pămînt şi o roti ameţitor prin aer, răsucindu-se în loc pe călcîie. Apoi o lăsă jos, buimăcită, plîngînd sfîrşietor, şi se proţăpi din nou în faţa ei, cu mîinile în şoldur, fără să mai rîdă, gîfîind şi privind-o cu ochii aprinşi de dorinţă.

Trezit din amorţeală de rîsul lui gălăgios şi de ţipetele fetei, Lorenzo se ridică cu multă greutate din hamac şi, apucînd în mînă un pumnal care era înfipt în peretele de lut al colibei, se aruncă asupra namilei cu o expresie de nebun întipărită pe faţă.

Marisela scoase un țipăt de groază, *mister* Danger se întoarse într-o clipită și, cu o lovitură, îl azvîrli la pămînt, făcîndu-l să răcnească de durere și de mînie neputincioasă.

După aceea scoase tacticos pipa, o aprinse liniștit și, între două pufăituri, îi spuse Mariselei, întorcînd-o cu fața spre el :

— A fost o glumă, Marisela. Lui *mister* Danger nu-i place să ia nimic cu forța ; dar tu știi acum că *mister* Danger te vrea pentru el. Și să nu mai ridici pumnalul asupra lui *mister* Danger, auzi, *don* Lorenzo, că atunci s-a zis cu băutura și cu tot.

De îndată ce străinul ieși din colibă, Lorenzo se ridică de la pămînt, clătinîndu-se pe picioare, se apropie de colțul unde plîngea Marisela și, trăgînd-o de mînă, o rugă cu o voce în care răsuna nebunia și durerea :

— Să plecăm de-aici, draga mea. Să plecăm de-aici.

O clipă, Marisela își închipui că se vor întoarce la Altamira și, lăsîndu-i-se în voie, îl urmă, ștergîndu-și ochii.

— Uite acolo... continuă Lorenzo. Acolo-i mlaștina unde scăpăm de toate. Haidem acolo, să scăpăm de viața asta blestemată.

Trecînd peste durerea ei, fata încercă să zîmbească :

— Nu, tată. Liniștește-te. *Mister* Danger a glumit. N-ai auzit ce-a spus ? Liniștește-te. Culcă-te. N-a fost decît o glumă. Făgăduiește-mi că n-ai să mai ceri acestui om de băut.

— Fie, n-am să-i mai cer ; dar am să-l omor... Asta n-a fost o glumă... Ia stai... Dă-mi... dă-mi clondirul ăla de colo.

— Mi-ai spus că n-o să mai bei. Hai, culcă-te. Dormi... N-a fost decît o glumă.

Și, trecîndu-i mîna peste fruntea năpădită de o sudoare lipicioasă, netezindu-i mîngîietor părul și legă-

nînd încet hamacul, stătu lîngă el pînă îl văzu adormit. Apoi îi șterse balele din colțurile gurii și îl sărută pe frunte, și deodată simți că o nouă schimbare s-a petrecut în sufletul ei.

Acum nu mai era fata fără grijă și însetată de fericire de la Altamira, care trăia cu rîsul pe față și cu cîntecul pe buze, nepăsătoare la vederea respingătoarei și dureroasei mizerii fizice și morale a lui tată-său, străină de chinurile acelui suflet, fiindcă înaintea ei se deschidea un univers luminos și îmbietor, strălucind să-i ia ochii. Acest univers era însăși inima ei plină de visuri, era Santos, care îi apăruse în cale și care singur îi umplea inima. El, cu mîinile lui, îi spălase obrazul murdar, el, cu vorbele lui, îi descoperise propria-i frumusețe, de care ea nici nu-și dădea seama, el, cu lecțiile și poveștele lui, o ajutase să iasă din sălbăticie, să învețe purtările și deprinderile unei ființe alese ; dar în adîncul acestei peșteri strălucitoare care era inima ei fericită, într-un colțișor, rămăsese în întuneric izvorul iubirii, și rămăsese în întuneric tocmai fiindcă numai durerea putea să-l descopere.

Abia acum îi fusese dat să-l cunoască, și iată că se născuse o nouă Mariselă, orbită de faptul că s-a descoperit pe sine însăși, cu lumina divină a bunătății pe față, cu gingășia iubirii în mîinile care mîngîiaseră pentru întîia oară cu adevărată dragoste de fiică fruntea chinuită a lui tată-său.

Lorenzo se cufundase în somnul odihnitor adus de mîngîierile fetei lui, și ea încă îi mai trecea mîna prin păr, privind absentă la banii strălucitori de aur puși pe colțul mesei de către Juan Primito, cînd, pe neașteptate, în pragul colibei se ivi Antonio Sandoval.

Marisela, veghind somnul tihnit al lui tată-său, duse degetul arătător la buze, cerîndu-i să tacă, apoi se ridică și ieși afară, unde puteau să vorbească în voie, fără să-i tulbure odihna. Expresia de pe chipul ei, ca

şi liniştea mişcărilor vădeau adînca schimbare sufletească petrecută într-însa, îi dădeau o anume gravitate care atrase îndată atenţia lui Antonio.

— Ce-i cu dumneavoastră azi, *niña* Marisela? Aveţi un aer neobişnuit.

— Dacă ai şti, Antonio! Şi eu mă simt cu totul altfel.

— Să nu fi luat cumva friguri, că mlaştina-i aproape.

— Nu. E altceva. Ceva ce fără îndoială că şi mlaştina are. O pace! O dulce linişte! Mă simt liniştită pînă-n adîncul sufletului, aşa cum trebuie că se simte şi mlaştina atunci cînd stă şi oglindeşte pădurea de palmieri, cerul cu nori, bîtlanii ce poposesc pe mal.

— *Niña* Marisela, făcu Antonio şi mai mirat. Lăsaţi-mă să spun ce simt: eu nu v-am auzit niciodată vorbind aşa. Şi mă bucur să vă găsesc în starea asta, fiindcă, zău, parcă am mai mult curaj să spun ce m-a adus încoace. Vi se simte lipsa la Altamira, *niña* Marisela. *Don* doctur s-a avîntat pe o cale care nu-i a lui şi nu duce la nimic bun. Înainte, ştiţi, avea grijă să respecte drepturile altora, chiar dacă erau cîştigate cu strîmbătate, ţinea ca totul să se facă aşa cum cere legea, iar acum e tocmai pe dos, nu-i abuz pe care să nu caute să-l facă. Asta mă îngrijorează mult, că doar cu sîngele nu-i de joacă atunci cînd e vorba să-şi plătească tributul, şi mi-ar părea tare rău să-l văd şi pe dînsul sfîrşind aşa cum au sfîrşit toţi cei din familia Luzardo. Nu zic să nu ceară să i se respecte drepturile, dar nici să calce totul în picioare nu se poate. Orice pe lumea asta are o margine, un început şi un sfîrşit; *don* doctur se află acum la început. Ce-a fost cu *don* Guillermo, cu toate că *don* Guillermo e un ticălos, hotărît, a fost urît. Nu spun mai mult, însă ăsta-i adevărul. Că a trimis oameni să ridice îngrăditura, uitînd că azi Corozalito nu mai ţine de Altamira, şi-atît e prea destul;

dar să-i spună : „Dorești cumva dumneata să mă împiedici cu arma ?“, asta nu se cădea să iasă din gura lui Santos Luzardo. Nu zic ce dandana mai poate să mai iasă din asta, că străinii doar au drepturi pe care un creol băștinaș nu le are, dar nu pricep ce rost au asemenea vorbe în gura doctorului. Nu credeți la fel ca mine ? Și-apoi, pînă deunăzi a hăituit de două ori în *rodeo* vitele de pe pămîntul *doñei* Bárbara, fără să țină seama de ce se cuvine, adică să-i ceară întîi încuviințarea. Adevărat, a strîns numai vitele lui, dar trebuia mai întîi să-i ceară încuviințarea, așa cum e obiceiul pentru cine vrea să-și adune vitele de pe pămîntul altuia. Asta nu pentru că aș vrea să-i priponesc calul, cum zice vorba, doar i-am spus lămurit : „Eu vă urmez oriunde și oricînd. Numai, vedeți, orice pom cu roada lui, și nu se cade ca un Santos Luzardo să făptuiască lucruri intrate în obiceiul *doñei* Bárbara“.

— Și tu, Antonio, crezi că dacă eu aș fi fost acolo, nu s-ar fi întîmplat nimic din toate astea ? zîmbi Marisela, fără să piardă însă acea gravă seninătate a marii sale descoperiri.

— De, *niña* Marisela, zise Antonio Sandoval. Omul poate să n-aibă învățătură, dar să nu-i lipsească istețimea de a vedea unele lucruri. Trec peste ce poate să fie între dumneavoastră și dînsul, că nu mă privește pe mine să lămuresc ce este și ce nu este, însă, zău pot să spun că... hm. cum să spun ?... Mda, am să spun cum mă pricep mai bine. Dumneavoastră sînteți pentru *don* doctur, cu tot respectul ce vi-l datorez, așa cum e *tonada* pentru vite, că dacă ele n-o aud, se zbuciumă, încearcă în fiece clipă să o ia razna. Înțelegeți ?

— Da, înțeleg, murmură Marisela, împurpurîndu-se, pătrunsă de asemuirea lui Antonio.

— Ei bine, și închei cu ce-am început : vi se simte lipsa la Altamira.

Fata rămase pe gînduri o clipă.

— Îmi pare rău, Antonio, acum nu mă pot întoarce la Altamira. Tata n-o să se învoiască și, afară de asta, am și o altă datorie față de el. Vreau să-l duc la San Fernando, să-l vadă doctorii de acolo, poate îi dau un leac care să-l scape de patima lui și să-l pună pe picioare, că-i tare istovit.

— Nu pricep de ce una ar împiedica-o pe cealaltă, mormăi Antonio.

— Ba da. Tata nu vrea să se întoarcă la Altamira, și eu țin să-i fac pe plac. În plus, la Altamira am încercat asta, și vezi bine că a fost degeaba. Poate că mi se simte lipsa la Altamira, precum spui, însă tata are mai mare nevoie de mine.

— Aveți dreptate, *niña* Marisela : tatăl dumneavoastră înainte de toate. Dar ce mijloace aveți la îndemînă ca să-l duceți la San Fernando, să-l caute doctorii ? Nu vreți să vorbesc eu cu *señor* Santos ?

— Nu, să nu-i spui nimic. Am bani destui. Am cerut eu cuiva care trebuia să-mi dea.

— Bine, zise Antonio, ridicîndu-se să plece. *Señor* Santos o să rămînă fără îngerul lui păzitor. Însă aveți dreptate : tatăl dumneavoastră înainte de orice. Numai de s-ar găsi leacul de care are nevoie *don* Lorenzo. Mă gîndesc că pentru drumul ăsta vă trebuie cai și un om care să vă însoțească. Dacă nu vreți să vorbesc cu *don* doctur, vă trimit eu un peon de încredere, cu doi cai buni, pentru dumneavoastră și bătrîn. Ar fi și mai bine să-l duceți cu un *bongo*, că *don* Lorenzo nu mi se pare în stare să țină la un drum atît de lung.

— Adevărat. E tare istovit.

— Atunci, lăsați asta în seama mea. Pînă mîine dimineață trebuie să treacă un *bongo* care vine pe Arauca în jos. Cred că vine fără încărcătură și o să puteți călători cu el pînă la San Fernando.

Antonio plecă. Marisela se întoarse în colibă, se opri puțin în fața hamacului în care dormea Lorenzo

şi privi cu dragoste la faţa aceea suptă, pe care niciodată nu o privise aşa cum o privea azi. După aceea luă de pe masă banii de aur care-i îngăduiau să-şi ducă gîndul la îndeplinire şi nu simţi pic de scîrbă cînd îi avu în palmă. Juan Primito nu apucase să-i spele la fîntînă, dar izvorul tainic al iubirii, abia descoperit, îşi picura unda purificatoare şi asupra acelor bani ai mamă-si.

VII

Gînduri de nepătruns

Razele lungi ale soarelui sîngeriu în asfinţit poleiau trunchiurile copacilor din *patio*, stîlpii îngrăditurii, ai ţarcurilor şi ai *caney*-elor năpădite de o umbră viorie sub coperişurile cenuşii, şi cînd discul strălucitor al soarelui se ascunse dincolo de linia zării, deasupra întinderii nemărginite a savanei din ce în ce mai întunecate, rămaseră nişte nori lunguieţi, ca nişte bare de metal topit, tonuri calde de culori roşietice, precum şi silueta desluşită şi neagră a unui palmier singuratic, proiectată pe splendoarea apusului.

Într-acolo se afla Altamira, şi tot într-acolo se adînceau privirile *doñei* Bárbara.

De trei zile ajunsese la El Miedo vestea celor petrecute la Macanillal : casa distrusă, iar fraţii Mondragones prinşi şi daţi pe mîna autorităţilor de către Santos Luzardo, care intrase acum cu oamenii lui în pămînturile ţinînd de El Miedo, hăituind vitele în *rodeo*, fără să ceară încuviinţarea *doñei* Bárbara, aşa cum s-ar fi cuvenit ; şi, totuşi, peonii ei îi mai aşteptau încă porunca pentru a porni să se răzbune.

Văzînd că nu se încumetă la asta, Balbino Paiba se hotărî pînă la urmă să-i ceară el voie şi se apropie de îngrăditura unde zdraheana şedea adîncită în contemplarea cîmpiei.

Un timp, pînă să aducă vorba unde voia, înşiră fel de fel de fleacuri, dar ea abia îi răspundea, şi tăcerile erau din ce în ce mai lungi.

O cireadă tocmai venea spre ţarcuri. Cîntecul văcarilor răsuna în imensitatea mută a savanei.

Vitele se apropiară. Taurul din capul cirezii — un taur cenuşiu — se opri pe neaşteptate în faţa smochinului de lîngă poarta ţarcului mare şi scoase un muget sfîşietor. Adulmecase miros de sînge, căci de dimineaţă se tăiase acolo o vită. Cireada se învălmăşi neliniştită, în timp ce taurul dădea tîrcoale smochinului, scormonind pămîntul cu copitele şi adulmecîndu-l, ca şi cum ar fi vrut să se încredinţeze dacă nelegiuirea s-a făptuit într-adevăr ; cînd nu mai avu nici o îndoială, scoase un alt muget, în care nu se mai simţea nici teamă, nici durere, şi, luînd după sine cireada, porni în goană prin savană.

— Cine-i mîntosul căruia i-a trăsnit să taie vita taman în poarta ţarcului ? răcni Balbino, făcînd paradă de rosturile lui de administrator, în timp ce văcarii, dînd frîu liber cailor, se repezeau să oprească vitele din capul cirezii, care se risipeau, buimace, încoace şi încolo.

În cele din urmă izbutiră să le oprească şi mînară cireada înapoi, îndreptînd-o de astă dată spre ţarcul cel mai depărtat de smochin.

Deşi închise în ţarc, vitele mugeau jalnic.

— Pînă şi vitele se îngrozesc de sîngele uneia de-a lor, zise deodată *doña* Bárbara.

Balbino avu un gest plin de nedumerire şi o privi chiorîş, mormăind în sinea lui : „Tocmai ea spune asta".

După cîteva clipe, cugetă mai departe : „Hm ! Cu femeia asta n-ai cum s-o scoţi la capăt. Calul, că-i dobitoc, şi tot ştii ce gîndeşte, doar să te uiţi ce ureche ciuleşte ; dar cu ea bîjbîi mereu prin întuneric."

Şi plecă de lîngă *doña* Bárbara.

Nu însă numai Balbino Paiba, care de altfel era destul de mărginit, ci nici ea singură n-ar fi putut să spună ce avea de gînd.

Orice încerca în ultima vreme îi ieşea tot pe dos, închizîndu-i drumul pe care îl căuta cu atîta stăruinţă. Şi acum îi mai răsunau în urechi cuvintele grele cu care Santos Luzardo îi aruncase în faţă bănuiala lui, şi asta tocmai cînd voia să-i spună că l-a descoperit pe ucigaşul de la El Totumo şi că, dintr-o clipă în alta, cînd va avea dovada hotărîtoare, i-l va da chiar ea în mînă. Bănuială nedreaptă şi calomnioasă de astă dată, în adîncul căreia se îndeplinea însă justiţia însăşi. Căci oare numai pădurea de la El Totumo păstra taina unei fărădelegi? Dacă acolo fusese mîna lui Balbino Paiba, care făcuse ce făcuse de capul lui, în alte locuri nu fusese oare Melquiades cel care slobozise glonţul ucigaş asupra unor călători paşnici, la porunca ei? Şi chiar Balbino Paiba nu era oare şi el o unealtă a planurilor ei întunecate, opera ei, nu o împiedicase oare şi el să păşească pe drumul cel bun?

Săgetări cumplite de mînie îi străpunseseră inima neîncetat în aceste trei zile: era pornită împotriva lui Paiba, a cărui crimă Santos Luzardo i-o punea în seamă; împotriva lui Melquiades, sinistrul ei om de încredere, care păstra cea mai adîncă tăcere asupra celor făptuite de el, din porunca ei; ba pînă şi împotriva celor care căzuseră victime lăcomiei şi cruzimii ei, şi care aşezîndu-i-se în drum, o siliseră să-i înlăture; era pornită de asemenea împotriva tuturor acelora care, ca şi cum faptele ei de pînă acum n-ar fi fost destul, îi aşteptau porunca de a trece la răzbunare: fiecare dintre oamenii ei — o ceată de ucigaşi, de creaturi ale ei — stătea cu privirile pironite asupră-i, repetîndu-i clipă de clipă: „Ce mai aşteptaţi ca să ne trimiteţi să-l omorîm pe *don* doctur Luzardo?

Nu sîntem aici pentru asta ? N-aţi făcut legămînt cu noi c-o să ne daţi prilejul să vărsăm sînge ?"

Şi Juan Primito porni spre Altamira, ducînd următoarea solie pentru Luzardo :

„În noaptea asta, cînd o răsări luna, o să v-aştepte la Vîlceaua Adîncă cineva care are să vă spună ceva despre omorul de la El Totumo. Dacă nu vă e frică, să veniţi singur."

Juan Primito se întoarse la El Miedo cu răspunsul lui Luzardo :

„Prea bine. Voi veni acolo singur."

Asta se petrecuse de dimineaţă pînă la amiază, şi nu de mult *doña* Bárbara îl chemase la ea pe Melquiades.

— Îţi mai aduci aminte ce mi-ai spus deunăzi ?

— N-am uitat nimic, *señora*.

— Ei bine, în noaptea asta, cînd o răsări luna, doctorul Luzardo va fi la Vîlceaua Adîncă.

— Şi eu am să-l aduc aici, viu sau mort.

Se lăsa noaptea. Curînd, sinistrul ei om de încredere avea să pornească la drum, dar *doña* Bárbara nu izbutise încă să-şi dea seama ce anume urmăreşte atrăgîndu-l în cursă pe Luzardo, nici cu ce simţăminte aşteaptă să răsară luna pe cer.

Pînă azi fusese întotdeauna pentru cei din jur sfinxul savanei ; acum era aidoma unui sfinx şi pentru ea însăşi, căci chiar şi gîndurile ei îi deveniseră de nepătruns.

VIII

Gloria faptelor sîngeroase

Santos Luzardo ghici lesne că numai un cap buimac a putut plănui să-l atragă în cursă într-un chip atît de nerod ; dar nici el nu dădu dovadă de înţelepciune hotărîndu-se să folosească acest prilej spre a-i dovedi *doñei* Bárbara că n-are nimic de cîştigat încercînd să-l intimideze. Dacă nu putuse să găsească ascultare în faţa unei justiţii supuse violenţei, pentru drepturile lui călcate în picioare, în viitor va şti să şi le apere după legea aspră a acestei lumi sălbatice : violenţa armată. Şi, cu această îndrăzneaţă hotărîre, la căderea nopţii o porni de unul singur spre Vîlceaua Adîncă, cu destulă vreme înainte de ceasul stabilit, pentru a preveni orice lovitură dată pe la spate, la adăpostul întunericului.

Ajungînd în apropiere de locul întîlnirii, zări un călăreţ aşteptînd la poala pădurii ce tivea acel colţ pustiu de savană.

„Tot mi-a luat-o înainte", îşi zise el.

După cîteva clipe descoperi că omul acela era Păsăroiul.

— Ce cauţi aici ? îl luă Santos la rost, oprindu-se lîngă el.

— Vă spun îndată, *don* doctur, răspunse peonul. Azi-dimineaţă, cînd a venit Juan Primito cu solia

doñei Bárbara, mi-am dat seama numaidecît că nu-i a bine şi m-am luat după el. L-am lăsat să se depărteze pînă să nu-l mai vedeţi, apoi m-am apropiat şi, punîndu-i revolverul în piept — asta numai ca să-l sperii, fiindcă nebunul moare de frică dacă vede un revolver ! — i-am poruncit să-mi repete ce v-a spus. Tot de la el am aflat că aţi făgăduit să vă duceţi la întîlnire. Am tot vrut să vă opresc : „Nu vă băgaţi în povestea asta, *don* doctur", dar v-am citit hotărîrea întipărită pe faţă, şi atunci mi-am zis : tot ce-mi rămîne de făcut e să mă duc la Vîlceaua Adîncă din vreme, să fiu acolo la o adică.

— N-ar trebui să te amesteci în treburile mele ! i-o reteză Santos.

— Asta cam aşa e, însă mie nu-mi pare rău. Sînteţi îndrăzneţ, ba chiar prea îndrăzneţ, numai că nu sînteţi destul de viclean. De unde ştiţi c-o să vină doar un singur om la întîlnire ?

— Chiar dacă vin mai mulţi, n-are a face. Pleacă, şi lasă-mă singur.

— De, *don* doctur, murmură Păsăroiul. Peonul e peon, şi datoria lui e s-asculte de porunca stăpînului ; numai daţi-mi voie să v-aduc aminte ceva : un *llanero* nu-i peon decît atunci cînd se află la muncă. Aici, la ceasul şi în locul unde ne găsim, noi nu sîntem stăpîn şi peon, ci un om, adică dumneavoastră, şi un alt om, care ţine să vă arate că e gata să-şi dea şi viaţa pentru dumneavoastră, şi tocmai din pricina asta n-a adus cu el niscaiva prieteni, care să se bată alături de dumneavoastră. Omul ăsta sînt eu, şi nu mă mişc de aici.

Pătruns de această vajnică mărturie de credinţă, Santos îşi zise că nu numai violenţa armată e legea *llanurei*, şi se învoi ca Păsăroiul să-l însoţească, strîngîndu-i mîna în tăcere.

— Întîmplarea de azi să vă fie de învăţătură, *don* doctur, adăugă Păsăroiul. Un *llanero* poate să se ducă singur într-un loc unde i se spune : „Vino însoţit" ; dar ca să facă pe dos, niciodată. Şi trebuie să loveşti cel dintîi. Am cercetat pînă adineauri toate pădurile din jur. Ei trebuie să vină de undeva din faţă. Aşa că ne-ascundem după dîmburile astea de pămînt silitros, şi cînd vin şi-ajung la o depărtare potrivită, le ieşim valvîrtej înainte, fiindcă cel care izbeşte întîiul izbeşte de două ori.

Se ascunseră într-un loc ales de Păsăroiul şi rămaseră acolo o bună bucată de vreme, pîndind gura de pădure pe unde trebuia să vină cine ar fi venit de la El Miedo ; stăteau tăcuţi, în mijlocul urletelor scoase de micile maimuţe *araguato*, care se îndreptau în pîlcuri spre culcuşurile lor. Noaptea era în putere, şi luna începea să se arate în marginea savanei, cînd Vrăjitorul, pe calul său, se ivi în poiană.

— Vine singur, într-adevăr, şi eu sînt însoţit, murmură Luzardo, cu un gest de descumpănire.

Păsăroiul căută să-i risipească scrupulele :

— Nu uitaţi ce v-am spus, *don* doctur : să loviţi cel dintîi, negreşit. Ăsta vine singur, dacă n-o fi avînd cumva oameni de-ai lui ascunşi pe-aici ; dar ăsta-i Vrăjitorul, care nu-i trimis niciodată ca să stea de poveşti. Şi e şi mai rău că vine singur, fiindcă nu e însoţit niciodată cînd are de făcut anumite trebuşoare. Daţi-i un pic de răgaz să capete încredere, să iasă din poiană, şi-atunci să-i tăiem calea. Ca să spun drept, tare-aş mai vrea să-l lăsaţi în seama mea. Strigoiului ăstuia eu îi vin de hac, cu toată faima pe care o are, că şi alţii mai grozavi decît el şi-au găsit naşul cu mine !

— Nu, se împotrivi Luzardo. Omul acesta vine pentru mine, şi numai cu mine trebuie să se întîlnească. Tu rămîi aici.

Și se repezi afară din desiș, în savana deschisă.

Vrăjitorul înainta în trap liniștit, dar deodată se opri în loc ; Luzardo făcu la fel și stătură așa cîteva clipe, cercetîndu-se de departe, pînă cînd, cum se părea că nu mai are de gînd să se urnească de acolo, Santos, nerăbdător, dădu pinteni calului și se avîntă spre el. Cînd fu aproape de Vrăjitor, îl auzi :

— Va să zică, am fost trimis încoace ca să fiu omorît ca un cîine de dumneavoastră și de oamenii dumneavoastră ? Dacă-i așa, haide, isprăviți-mă.

Santos înțelese că Păsăroiul venise după el, deși îi poruncise să rămînă ascuns, și tocmai voia să se întoarcă în șa, să-i poruncească să plece, cînd văzu lucind revolverul pe care Vrăjitorul îl scoase de sub pelerina aruncată peste oblînc.

Cu o mișcare iute, îl scoase și el pe al său. Împușcăturile răsunară aproape în același timp. Melquiades se prăbuși pe gîtul calului, iar calul se sperie și îl azvîrli la pămînt, țeapăn, cu fața în iarbă.

Un gînd îl fulgeră pe Santos Luzardo, ca o lovitură de pumnal în ceafă : a omorît un om !

Păsăroiul veni alături de el, se uită puțin la leșul din iarbă și murmură :

— Ei, *don* doctur, și acum ce facem cu ăsta ?

Acestor cuvinte, deși Santos le auzi lămurit, le trebui o bună bucată de vreme ca să pătrundă pînă în locul unde i se refugiase conștiința, încît Păsăroiul își răspunse singur :

— Îl punem de-a curmezișul pe cal și leg calul lui de al meu ; cînd ajungem aproape de El Miedo, dezleg calul și-l sperii, gonindu-l într-acolo, apoi dau un chiot : „Ete, mă, ploconul de la Vîlceaua Adîncă !"

Dezmeticindu-se dintr-o dată, Santos descălecă și îi spuse :

— Adu încoace calul banditului ăstuia. Am să duc chiar eu leşul, am să-l duc cui l-a trimis împotriva mea.

Păsăroiul îl privi ţintă. Vocea lui Santos suna străină, cum străină era şi expresia de cruzime întipărită pe faţa lui.

— Ascultă ce-ţi poruncesc. Adu calul încoace.

Păsăroiul se supuse, dar cînd îl văzu că se apleacă să ridice leşul din iarbă, spuse nestăpînit :

— Nu, *don* doctur. Treaba asta nu-i pentru dumneavoastră. N-aveţi decît să i-l duceţi *doñei* Bárbara, dacă vreţi morţiş să-i faceţi un asemenea dar ; însă leşul o să-l ridic eu de jos. Dumneavoastră ţineţi calul pînă îl pun eu de-a curmezişul şeii.

După ce făcură asta şi după ce legară calul Vrăjitorului de al lui Luzardo, Păsăroiul, de teamă că Santos nu o să-l lase să-l însoţească, se folosi de faptul că el cunoştea locul :

— Pe-aici trebuie să fie un drum de vite care duce la El Miedo. S-apucăm încoace.

Santos se învoi să-l ia cu el, dar cînd se zări conacul *doñei* Bárbara, îi spuse peonului :

— Aşteaptă-mă aici.

În sfîrşit, şi pe deasupra voinţei sale, începea să se realizeze acel presentiment al unei bruşte întoarceri la sălbăticia care îi chinuise prima tinereţe. Toate eforturile de a scăpa de această ameninţare ce plana asupra vieţii sale, de a înăbuşi impulsurile sîngelui său spre violenţa celor din familia Luzardo — toţi, oameni cruzi, fără altă lege decît forţa şi arma — de a-şi însuşi, în schimb, educaţia unui om civilizat, la care instinctele sînt subordonate disciplinei principiilor, toată opera grea şi îndărătnică a celor mai frumoşi ani din viaţa sa dispărea acum, se prăbuşea, prin temerara paradă de bărbăţie ce-l îmboldise să vină şi să înfrunte cursa întinsă în Vîlceaua Adîncă. Nu era numai fi-

reasca mustrare de conştiinţă de a fi trebuit să se apere răpunînd un om, sila de acea brutală împrejurare care îl obligase să făptuiască un act ce repugna principiilor celor mai adînc înrădăcinate în sufletul său, ci groaza de a fi trăit o experienţă definitivă, care îl alătura din acea clipă şi pentru toată viaţa tagmei tragice a oamenilor cu conştiinţa pătată. Primul aspect, adică fapta însăşi, deşi stătuse în puterea lui să o evite, avea unele circumstanţe atenuante : fusese un act de legitimă apărare, fiindcă Melquiades pusese cel dintîi mîna pe armă ; în schimb, al doilea aspect nu era nici act de voinţă, nici îndemnul unui impuls de nestăpînit, ci îmbinarea unor împrejurări ce nu se puteau întîlni decît în mijlocul sălbăticiei pradă căreia era lăsată *llanura* şi însemna intrarea lui în tagma sumbră a oamenilor care au trebuit să-şi facă dreptate cu braţul armat, iar în privinţa asta nu putea să mai aibă scăpare şi nici circumstanţe atenuante. Numele său se va răspîndi învăluit de aureola sîngeroasă pe care i-o dădea răpunerea temutului om de încredere al *doñei* Bárbara ; de aici înainte, viaţa lui întreagă rămînea umbrită de gloria asta, fiindcă sălbăticia nu iartă pe cel ce vrea să o domine luînd pildă de la deprinderile ei. E neînduplecată, şi trebuie să primeşti din mîna ei tot ceea ce cer armele ei.

Dar atunci cînd hotărîse să rămînă la Altamira, renunţînd la visul unei existenţe civilizate, nu-şi propusese el oare să ia în mîini frîiele *llanurei*, spre a distruge stăpînirea barbară a diferiţilor *caciques* ? Şi oare nu cu braţul înarmat şi cu gloria faptelor sîngeroase avea să lupte împotriva lor pentru a-i nimici ? Nu spusese el că alege calea pe care îi aruncase violenţa ? Acum nu se putea să mai dea înapoi.

Şi porni înainte singur, cu acea tragică povară după el. Singur, şi fiind în acelaşi timp un alt om.

IX

Hîrjonelile lui mister Danger

Mister Guillermo Danger tocmai se pregătea să se ducă la culcare, cînd se porniră să latre cîinii şi se auzi tropotitul unui cal.

„Cine-o fi la vremea asta ?" se întrebă el, apropiindu-se de uşă.

Luna se ivise în marginea zării, dar peste savanele de la Lambedero domnea încă un întuneric des, sub un cer noros, într-o zăpuşeală înăbuşitoare.

— Oh, *don* Balbino ! exclamă *mister* Danger, recunoscînd în cele din urmă pe oaspetele neaşteptat. Ce vînt te aduce încoace, la ceasul ăsta ?

— Am vrut să te salut, *don* Guillermo. Treceam pe aici prin apropiere şi mi-am zis : ia să mă reped eu să-l salut pe *don* Guillermo, că nu l-am văzut de cînd s-a întors de la San Fernando.

Mister Danger nici pomeneală să creadă în sinceritatea unor asemenea dovezi de prietenie din partea lui Balbino Paiba, şi de altfel nici nu punea preţ pe ele, fiindcă, în afară de cîteva cazuri cînd îi fusese complice, Balbino nu era prieten decît cu *whisky*-ul său, cum zicea el ; drept care îl întîmpină batjocoritor :

— La naiba ! Cîtă cinste pentru mine să vii să mă saluţi chiar cînd voiam să mă culc ! Foarte mulţumesc, *don* Balbino. Asta merită un păhărel. Poftеşte înăuntru

și stai jos numai o clipă. Și să nu-ți faci griji cu jaguarul, că mi-a murit, sărăcuțul !

— Adevărat ? Ce păcat ! îl tîngui Balbino, așezîndu-se pe un scaun. Era tare drăgălaș, și dumneata țineai grozav la el. Pesemne că-ți lipsește mult.

— Îți închipui ! În fiecare seară, înainte să mă culc, mă hîrjoneam cu el, zise *mister* Danger, turnînd *whisky* în două pahare, dintr-o sticlă de curînd destupată, aflată pe birou.

Goliră paharele, Balbino își șterse mustața bogată și spuse :

— Mulțumesc, *don* Guillermo. În sănătatea dumitale. Ce-ai mai făcut ? urmă el îndată. De data asta ai stat mai mult la San Fernando. Să uiți dumneata de puiul de jaguar ? Pe aici lumea începuse să vorbească cum că te-ai întors în patrie. Dar eu n-am crezut : *don* Guillermo nu pleacă el de pe meleagurile astea, că dînsul e mai băștinaș decît noi și i-ar lipsi *guachafita* [1].

— Chiar așa, *don* Balbino. În asta stă farmecul pămîntului ăstuia ! Eu spun mereu ca generalul ăla al dumneavoastră, am uitat cum îl cheamă... Unul care zicea : „Dacă s-a isprăvit cu *guachafita*, plec", și se porni pe rîs, rîzînd cu toată fața lui roșcovană.

— Nu spun eu ? Dumneata ești mai al pămîntului decît sosul *guasacaca* [2].

— Mda, e ceva tare bun. Orice începe cu *gua* sînt tot lucruri pe cinste : *guachafita, guasacaca, guaricha bonita* [3]. *Guá* [4], *mister* Danger ! Hai să-i mai ardem un păhărel, cum spun prietenii cînd se întîlnesc cu mine.

---

[1] Dezordine, debandadă.
[2] Sos de ardei iute.
[3] Fată drăguță.
[4] Interjecție populară sud-americană.

— Eh, *mister* Danger! De-ar fi toți străinii care vin pe aici ca dumneata! îl linguși Balbino, pregătindu-și terenul.

— Dar dumneata ce mai faci, *don* Balbino? Cum îți mai merg treburile? se interesă *mister* Danger, aprinzîndu-și pipa și pufăind de vreo cîteva ori. *Doña* Bárbara e la fel de dulce? Asta nu începe cu *gua*, însă-i tot ceva pe cinste, nu-i așa, *don* Balbino? Ehe, mare pișicher *don* Balbino ăsta!

Rîseră amîndoi, după obiceiul pungașilor de a-și ridica în slavă isprăvile, iar Balbino se gîndi să aducă vorba despre ce-l durea, netezindu-și întîi mustața cu mîna — ticul lui.

— De, afacerile n-au fost prea rele anul ăsta. Dar, dumneata știi, *don* Guillermo, săracul tot sărac rămîne, niciodată nu-l lasă lipsa de bani.

— Eh, nu mi te văicări mie, *don* Balbino. Dumneata ai bani îngropați în pămînt. Mulți bani! *Mister* Danger știe.

Balbino dădu din mînă fără să vrea și se grăbi să o scalde:

— Bine-ar fi! Trăim și noi, nimic mai mult. Cu afacerile care-mi stau mie la îndemînă, n-am cum pune bani deoparte. Altfel stă treaba cu *doña* Bárbara și cu dumneata, care aveți pămînturi și vite berechet. Eu abia am prins vreo patruzeci de capete de vite nemarcate. Și fiindcă veni vorba, cumpără-mi-le, *don* Guillermo. Am mare nevoie de bani, ți le dau ieftin.

— Sînt bine „potrivite" semnele?

Potrivirea semnelor făcute cu fierul roșu, adică isteția de a ascunde vechiul semn cu care era marcată o viță sub unul nou, pentru a o vinde ca fiind a ta, iată o treabă în care Balbino Paiba nu avea pereche; și cu toate că între prieteni nu-l supăra să se vorbească despre asta, de astă dată nu-i căzu bine întrebarea lui *mister* Danger.

— Sînt ale mele în toată legea, rosti el, trufaș.

— Atunci e altceva, răspunse *mister* Danger. Dacă ar fi de-ale lui Luzardo, nu m-aș vîrî în treaba asta, chiar dacă semnul lui nu s-ar mai cunoaște.

— Ce se-ntîmplă, *don* Guillermo ? mormăi Balbino. Dumneata ai cumpărat totdeauna vite altamirene cu semnul fierului potrivit de mine, fără să vezi nici un neajuns în asta. Nu cumva filfizonul de la Altamira ți-a venit și dumitale de hac ?

— N-o să te lămuresc eu dacă mi-a venit ori nu de hac, se supără *mister* Danger. Am vrut să spun doar că nu cumpăr nici vite, nici cai, nici pene altamirene.

— Păi nici n-a fost vorba de pene, sări Balbino cu gura.

Mister Danger tocmai voia să-i răspundă, cînd simți ceva neobișnuit : cîinii tolăniți pe terasă, în fața ușii, se ridicară și dispărură gudurîndu-se, ca și cum s-ar fi dus înaintea unui cunoscut.

Balbino, cu spatele la ușă, nu băgă de seamă nimic ; *mister* Danger, vrînd să se dumirească ce se petrece, îl ispiti :

— Încă un păhărel, prietene Paiba ?

Apoi luă paharele din care băuseră, chipurile ca să azvîrle ce mai rămăsese pe fund, și ieși pe terasă, cătînd scrutător în jur. Îl zări pe Juan Primito, pitulat ca vai de lume după un pom și înconjurat de cîini — prieteni și ei cu nerodul, cum erau cîinii de pe la toate casele de acolo.

Mister Danger înțelese într-o clipă : „Asta a fost trimis încoace ca să-l spioneze pe Balbino". Și se hotărî viclean : „Ia să-l trag eu de limbă pe ticălosul de Paiba !" Nițel pornit să se și amuze, se întoarse în odaie, umplu din nou paharele și-l dădu peste cap pe al său. Apoi se așeză în fața lui Balbino și rămase tăcut un timp, pufăind din pipă.

— Am pomenit de pene, fiindcă mi-ai mai vîndut și anul trecut, spuse el într-un tîrziu, înnodînd firul discuției. Îți mai aduci aminte ?

— Cum să nu ! Din fericire, anul ăsta n-am mai putut să cumpăr. Îți spun : patruzeci de juncani, ăsta-i tot capitalul meu.

— „Din fericire", bine zici, fiindcă după cele petrecute la El Totumo, pînă nu se cercetează și nu se lămuresc lucrurile, e primejdios să umbli cu pene. N-am dreptate, *don* Balbino ?

— Cred și eu !

Mister Danger se așeză mai bine pe un scaun, întinse picioarele înainte și, fără să scoată pipa din gură, spuse ca din întîmplare :

— Fiindcă veni vorba, *don* Balbino, n-ai trecut niciodată prin pădurea El Totumo ?

Balbino zîmbi strîmb și se prefăcu nepăsător :

— Chiar prin pădure n-am trecut. Pe alături, da, am trecut, în drum spre San Fernando.

— Ciudat, făcu *mister* Danger, scărpinîndu-se în creștet.

— Ciudat, de ce ? îl iscodi Balbino, aruncîndu-i o privire pătrunzătoare.

— În schimb, eu am trecut, vorbi *mister* Danger drept răspuns. Acum, cînd m-am întors de la San Fernando, a doua zi după ce au fost pe acolo autoritățile. Am cercetat pădurea în lung și în lat și m-am convins încă o dată că judecătorii din țara asta „au ochi numai de podoabă", cum spune un prieten al meu de la San Fernando.

Pe cînd vorbea așa, tolănit pe scaun și cu capul rezemat de spătar, fără să-l piardă din ochi pe Balbino, deși avea aerul că urmărește fumegarea pipei, deschise un sertar de la birou și scoase ceva de acolo, strîngînd pumnu-i uriaș, încît celălalt nu putu să vadă ce era.

Lui Balbino i se păru că s-a scurs o veşnicie pînă ce el să deschidă gura, cînd în realitate *mister* Danger abia îşi isprăvise vorba.

— Şi ce anume ai văzut dumneata şi n-au văzut autorităţile ?

— Am văzut...

Şi se opri deodată să privească lucrul acela pe care îl scoase din sertar, ca unul care s-a trezit din senin cu ceva în mînă şi nu-i venea să creadă.

— Asta nu-i a dumitale, *don* Balbino ? Cred că a dumitale este jucăria asta mică pentru *chimó*.

Şi-i arătă o cutiuţă din inimă de lemn negru, în care amatorii de *chimó* păstrează substanţa asta vîscoasă pentru mestecat.

Balbino îşi pipăi maşinal buzunarele de la bluză, vrînd să se încredinţeze dacă are la el „jucăria", fără să ştie că o pierduse de mult.

— Da, întări *mister* Danger, după ce cercetă monograma incrustată pe capacul cutiuţei. A dumitale e, *don* Balbino.

Pierzîndu-şi stăpînirea de sine, Balbino sări în picioare şi duse mîna la revolver, dar *mister* Danger îl domoli, glumeţ :

— Oh, nu-i nevoie, *don* Balbino ! Pofteşte jucăria dumitale. N-aveam de gînd s-o păstrez.

Făcînd o vădită sforţare să se liniştească, Balbino întrebă :

— Ce-nseamnă toate astea, *mister* Danger ?

— E foarte limpede, omule ! Înseamnă că dumneata ai uitat undeva cutiuţa asta şi eu am găsit-o. „E a lui *don* Balbino, mi-am zis, o să vină să o caute, hai s-o iau şi s-o păstrez." Numai văd că dumneata ţi-ai închipuit altceva. Nu, *don* Balbino, n-avea nici o grijă. N-am găsit cutiuţa în pădurea El Totumo şi nici la rădăcina *paraguatan*-ului de la Matica.

Prin aceste cuvinte dezvălui locul unde Balbino avea îngropate penele.

„Eu am făcut lucrurile pe cinste, își spuse acesta din nou. N-am lăsat nici o urmă de-a mea în pădure, iar cît despre pene, nici cel mai grozav vrăjitor n-ar puta să dibuie unde le-am ascuns."

Acuma era acum : ,nici nu credea că a avut la el, în pădure, cutiuța pe care i-o înapoia *mister* Danger, nici nu era convins că nu a pierdut-o acolo. Pe de altă parte, aluzia la *paraguatan*-ul de la Matica nu lăsa nici o îndoială : *mister* Danger cunoștea secretul crimei și știa unde se află ascuns corpul delict.

„Nenorocire ! se tîngui Balbino în sinea lui. Cine m-a pus să vin să-i propun ăstuia să-mi cumpere vitele ? Lăcomia, care întotdeauna te pierde."

De fapt, despărțindu-se de *doña* Bárbara, cu cîteva ceasuri mai înainte, după ce o auzise spunînd : „Pînă și vitele se îngrozesc de sîngele uneia de-a lor", Balbino se hotărîse să fugă de la El Miedo, cu prada, în direcția frontierei columbiene. Nu mai aștepta decît întunericul prielnic al nopții, ca să se repeadă pînă la Matica și să dezgroape penele, dar cum tot acolo avea niște vite tinere, rod al rapacității lui nesîngeroase din bunurile concubinei, lăcomia îl făcu să vină și să-i propună lui *mister* Danger să le cumpere.

Înțelegînd că era descoperit, și cel mai bun lucru era să vorbească deschis, întrebă :

— Spune-mi, *don* Guillermo, ce vrei să spui cu *paraguatan*-ul de la Matica ?

— Oh ! Foarte simplu. Pură întîmplare. În noaptea aceea eu pîndeam un jaguar despre care auzisem că stă ascuns pe acolo și te-am văzut îngropînd o ladă la rădăcina *paraguatan*-ului. Însă nu știu ce-i în ladă.

— Ba da, știi, *don* Guillermo. Nu te mai preface cu mine, i-o întoarse Balbino, hotărît. În situația mea și discutînd cu un om ca dumneata, să spunem lucrurilor

pe nume. N-am venit să-ți ofer vite spre cumpărare, ci pene de bîtlan. Exact două *arrobas* de pene de prima calitate. Hotărăște-te să le iei, și sînt ale dumitale. Doar nu cumperi pentru întîia oară pene de furat.

Planul lui era să-l cîștige de complice, să vîndă penele cu orice preț, fie chiar și unul de rîs, numai să facă tîrgul, iar a doua zi să spele putina cu banii. Important și grabnic era să iasă din încurcătura în care se vîrîse singur.

Mister Danger izbucni în rîs :

— Te înșeli, *don* Balbino. *Mister* Danger nu face afaceri care nu intră în vederile lui. N-am vrut decît să mă hîrjonesc puțin cu dumneata. Cutiuța asta pentru *chimó* ai uitat-o aici, pe biroul meu, e destul de mult de atunci. Află că nici n-am călcat în pădurea El Totumo. Totul a fost o glumă, afară doar de povestea cu *paraguatan*-ul de la Matica. Ei, ce zici ?

Balbino, cu fața schimonosită de furie, izbucni :

— Adică, într-un cuvînt, m-ai ales să țin locul jaguarului ? Hîrjonelile astea sînt tare primejdioase, nu știi ?

În clipa aceea cîinii începură să mîrîie, și lui Balbino îi fugi din obraz tot sîngele grămădit acolo de mînie. Se duse la ușă și scrută întunericul. Cu toate că nu văzu nimic, spuse :

— De-aici a plecat cineva care a ascultat ce-am vorbit.

Mister Danger rîse din nou :

— Vezi, *don* Balbino, că nu-i bine să amenințî ? Lucrul cel mai primejdios acum e să oferi pene. *Mister* Danger nu vorbește, nu fiindcă i-ar fi frică de amenințările dumitale, ci fiindcă prea puțin îi pasă de ce s-a întîmplat în pădurea El Totumo. Și acum...

Își pocni degetele și îi arătă ușa.

Balbino nici nu dorea altceva ; dar nu plecă înainte să-i arunce o uitătură teribilă, însoțită de nelipsita

netezire a mustății. Cînd se văzu afară, încălecă și luă drumul spre Matica, spunîndu-și : „De data asta chiar că nu mai am timp de pierdut. Dezgrop penele, și pe-aci ți-e drumul, băiete ! O să umblu numai noaptea, ziua o să stau ascuns prin păduri, și pînă să mi se pună ei pe urmă, eu am și trecut frontiera Columbiei."

În acest timp, *mister* Danger, singur, cugeta printre hohote de rîs :

„Juan Primito va fi curînd la El Miedo cu veștile pe care le-a auzit aici. Acum, *doña* Bárbara o să-i ceară lui Balbino să împartă penele cu ea. Bietul Balbino !"

Iar după această joacă aducătoare de voie bună, adormi liniștit, ca atunci cînd trăia jaguarul și se hîrjoneau împreună pe rogojină.

X

Lepădîndu-se de faptele sale

Trecuse destul timp de cînd împuşcăturile din Vîlceaua Adîncă răsunaseră în tăcerea nopţii, şi *doña* Bárbara, părăsită de darul ei nemaipomenit de a simţi şi lucrurile petrecute la distanţă, aşa cum credea toată lumea, aştepta să afle ce s-a întîmplat acolo, plimbîndu-se agitată de la un capăt la altul al terasei şi cercetînd într-una întunericul savanei, cînd apăru Juan Primito. Gîfîia cumplit din pricina alergăturii şi o vesti într-un suflet :

— La Matica, la rădăcina unui *paraguatan,* sînt îngropate penele.

Începu îndată să povestească în ce fel a descoperit el treaba asta, dar *doña* Bárbara, care aproape nici nu-l lua în seamă, se repezi în curte, în timp ce cîinii săriră lătrînd înaintea unui călăreţ ce se apropia, aducînd un cal legat de al său.

— Melquiades ?

— Nu e Melquiades, răspunse Santos.

Şi, oprindu-şi calul, se apucă să-l dezlege pe celălalt, cu aceeaşi tragică linişte cu care ar fi făcut-o Vrăjitorul dacă sorţii ar fi hotărît altfel.

Doña Bárbara se apropie de Santos, se uită în treacăt spre leşul omului ei de încredere, ca şi cum ar fi fost vorba de ceva fără nici o însemnătate, apoi îşi

opri ochii asupra călăreţului, absorbit cu totul de ceea ce făcea. Privirea ei mărturisea, deopotrivă, uimire şi admiraţie. Această nouă faţă, neprevăzută, a bărbatului dorit contopea şi învolbura într-un singur şi monstruos simţămînt tot ce exista în ea dragoste şi dorinţă de bine.

— Ştiam că veţi veni să-l aduceţi, murmură ea.

Santos întoarse brusc capul. Se dumeri dintr-o dată asupra planurilor complicate ale zdrahoanei : urmărise să se descotorosească de omul ei de încredere, complicele crimelor ei, şi îl trimisese la Vîlceaua Adîncă, pentru a-l răpune el, Santos ; îl făcuse, deci, o unealtă a ei, şi acum avea neruşinarea să-i dea să înţeleagă asta. Moralmente, ţinea acum şi el de banda de ucigaşi a stăpînei din Arauca.

Pentru o clipă îi veni să se repeadă şi să o strivească sub picioarele calului, dar cruzimea ce-i fierbea în piept se risipi îndată şi se simţi grozav de abătut ; aruncîndu-i la picioare capătul frîului de la calul Vrăjitorului, îl îmboldi pe al său la drum şi plecă, întunecat, chinuit de acelaşi gînd : cele petrecute la Vîlceaua Adîncă nu-i dădeau gloria stăpînitorilor prin foc şi sînge ai *llanurei*, ci faima tristă a unui ucigaş de rînd, unealtă a zdrahoanei.

Calul Vrăjitorului rămase timp îndelungat cu siniştra-i povară aruncată de-a curmezişul şeii, uitîndu-se liniştit spre *doña* Bárbara, de parcă ar fi aşteptat hotărîrea ei. Cîinii, după ce mirosiră mîinile şi picioarele atîrnînde ale leşului, rămaseră nemişcaţi, aşteptînd şi ei, cu ochii aţintiţi la stăpîna lor. Dar ea, cufundată în gînduri, privea cu încordare în partea încotro pierise în noapte umbra lui Santos Luzardo, aşa încît calul se îndreptă de capul lui spre *caney*-ul unde se păstrau hamurile, mergînd la pas, ca şi cum n-ar fi vrut să simtă tragica povară pe care o purta în spinare. Cîinii îl urmară, mîrîind.

Doña Bárbara stătea încă pironită locului ; numai că expresia de uimire şi admiraţie cu care se uitase la Santos dispăruse de pe faţa ei, iar fruntea-i încruntată trăda acum gînduri întunecate.

Şi de astă dată se părea că instinctul ei o îndrumase fără greş, întrucît, cu toată absurditatea planului de la Vîlceaua Adîncă, lucrurile se dezlegaseră în chipul cel mai potrivit. Nu pentru că rezolvarea asta ar fi fost în realitate cea urmărită de ea, căci şi de astă dată, ca în aproape toate urzelile sale, nu era la mijloc altceva decît un simplu impuls de a forţa lucrurile, o lovitură din care să iasă ce-o ieşi, spre a pune capăt unei situaţii complicate. Dar, aşa cum i se întîmpla întotdeauna în faţa unei dezlegări întîmplătoare a lucrurilor, se înşelă pe sine, spunîndu-şi că întocmai aşa a prevăzut şi că tocmai asta a vrut.

Pe de o parte, pradă unor simţăminte contradictorii faţă de Luzardo — pasiune amoroasă şi dorinţă de răzbunare — iar, pe de altă parte, împinsă de o furie turbată împotriva fatalităţii, a faptelor ei de pînă atunci, care îi ieşeau înainte din toate părţile, tăindu-i calea, *doña* Bárbara ajunsese să urzească planul capcanei de la Vîlceaua Adîncă numai din nevoia unei dezlegări hotărîtoare : moartea lui Luzardo sau a Vrăjitorului — soluţii de care depindea deopotrivă soarta ei. Era încredinţată că acum avea în mînă soarta lui Santos, fiindcă, învinuindu-l că l-a ucis pe Melquiades şi punînd în joc ceva din influenţa ei asupra judecătorilor şi autorităţilor din regiune, i-ar fi fost uşor să-l ruineze şi să-l arunce în închisoare ; dar asta ar fi însemnat să renunţe definitiv la drumul cel bun, să se întoarcă la faptele trecutului, de care voia să se elibereze.

Iată că începuse să se lepede de ele : fraţii Mondragones erau părăsiţi în voia soartei ; Melquiades zăcea aruncat de-a curmezişul pe cal...

Forfota peonilor îi curmă gîndurile. Dinspre *caneyes* venea un om să-i aducă o veste.

Întorcîndu-se, dădu cu ochii de Juan Primito, care privise totul îngrozit de pe terasă, făcîndu-şi cruci peste cruci. Cuprinsă de o bruscă hotărîre, îi spuse :

— Tu n-ai văzut nimic. Ai înţeles ? Pleacă de-aici, şi vai de tine dacă te apuci să trăncăneşti !

Nerodul se afundă cu paşi mari în savana întunecoasă ; *doña* Bárbara ascultă ce-i spuse omul şi, cu un aer de nepătruns, ca şi cum n-ar fi ştiut nimic despre cele întîmplate, se îndreptă spre *caneyes*.

Treziţi de strigătele unui peon care văzuse apropiindu-se calul ce purta leşul Vrăjitorului în spinare, bărbaţii de prin *caneyes*, femeile de la bucătărie, precum şi o droaie de copii pe jumătate adormiţi se strînseră roată în jurul calului, vorbind de-a valma şi crucindu-se care mai de care ; în schimb, atunci cînd apăru *doña* Bárbara, amuţiră ca prin farmec, atenţi cu toţii la cea mai mică schimbare de pe faţa ei enigmatică.

Ea se apropie de cadavru şi, descoperind o rană la tîmpla stîngă, din care se scurgea un fir de sînge negru şi gros, spuse :

— Daţi-l jos de pe cal şi aşezaţi-l pe pămînt, să vedem dacă nu mai are şi alte răni.

Porunca i se îndeplini pe dată ; unul dintre peoni se apucă se cerceteze cadavrul, dar ea părea atentă mai mult la gîndurile ce-i întunecau fruntea decît la treaba asta.

— Numai la tîmplă, atîta, spuse peonul în cele din urmă, îndreptîndu-se din şale. Straşnică împuşcătură, l-a omorît pe loc, nici vorbă.

Un altul îşi dădu şi el părerea :

— Bun ochi are ăl care-a tras ; numai că nu stăteau amîndoi faţă-n faţă, asta se cunoaşte. Îl pîndea de undeva, de după un copac, fără îndoială.

— Sau mergea alături de el, zise *doña* Bárbara, întorcîndu-se să vadă cine a vorbit.

— Şi asta se poate, murmură omul, primind cu supunere părerea aceleia care nu avea nevoie să fie undeva ca să ştie ce şi cum s-a întîmplat.

Doña Bárbara îşi pironi din nou privirea asupra cadavrului, pe a cărui faţă fără pic de sînge se amestecau lumina lividă a lunii şi răsfrîngerile violete ale unei lumînări din mîinile tremurînde ale unei femei. Oamenii strînşi în jur aşteptau în tăcere să vadă ce va spune.

Deodată ea ridică ochii şi se uită roată la cei prezenţi, ca şi cum ar fi căutat pe cineva.

— Unde-i Balbino ?

Deşi se ştia că Balbino nu era acolo, toţi îl căutară cu privirea, ca la poruncă, apoi, cu o bănuială stîrnită de cuvintele stăpînei în toate acele suflete pornite împotriva administratorului, privirile se încrucişară întrebătoare între ele : „Să fie oare Balbino ?"

„S-a făcut !" îşi zise *doña* Bárbara, băgînd de seamă că vorbele ei au avut urmarea dorită, şi îndată, cu aeru-i atotştiutor, cu care îşi susţinea faima de vrăjitoare, se apropie de doi dintre peonii ei, dintre care putea de pe acum să aleagă pe înlocuitorul lui Melquiades Gamarra, şi spuse :

— La rădăcina *paraguatan*-ului de la Matica sînt îngropate penele doctorului Luzardo. Balbino trebuie să fie acolo. Dezgroapă penele ! Duceţi-vă uşurel peste el. Luaţi două „Winchester" [1]-uri cu voi şi... veniţi încoace cu penele. Lămurit ? Şi, întorcîndu-se către ceilalţi, adăugă : Acum puteţi să-l luaţi de aici. Duceţi-l la el acasă, de-i faceţi priveghi, cum se cuvine.

Şi intră în conac, lăsînd peonilor un bogat prilej de vorbă la priveghiul lui Melquiades.

[1] Marcă de carabină.

— Eu una vă spun : dacă a fost Balbino, copaci se găseau pe-acolo berechet ca să se-ascundă ; că altminterea, față-n față cu omul, era vrednic răposatul.

Un lung timp așteptară în tăcere, ascultînd cu încordare. Într-un tîrziu, departe, dinspre Matica se auziră împușcături.

— Au început treaba *ghincesterele* [1], spuse unul.

— I-auzi un revolver, zise altul. N-ar fi bine să ne repezim pînă acolo să-i ajutăm pe băieți ?

Cîțiva se și pregăteau să se îndrepte spre Matica, cînd apăru *doña* Bárbara.

— Nu-i nevoie, spuse ea. Balbino a căzut.

Oamenii se uitară din nou unii la alții, cu teama superstițioasă pe care le-o dădea darul zdrahoanei de „a vedea" totul. După ce se întoarse în casă, unul se încumetă să lămurească lucrurile :

— Voi n-ați băgat de seamă că revolverul a tăcut întîi ? Ultimele împușcături au fost ale *ghincesterelor*. Dar parcă putea cineva să scoată din capul arăgăimii de la curtea vrăjitoarei din Arauca faptul că ea „a văzut" cu ochii ei ceea ce se petrecea acolo, la Matica ?

---

[1] *Ghincester*, rostire populară pentru „Winchester".

XI

Lumina din peşteră

Era în miez de noapte, şi ei călăreau în tăcere de mai bine de un ceas ; ajungînd în dreptul pădurii La Chusmita, Păsăroiul vorbi cu mirare :

— Lumină la vremea asta în coliba lui *don* Lorenzo ? Nu se poate, trebuie că se întîmplă ceva.

Santos, care de la El Miedo călărea cu capul în piept, absent la tot ce era în jur, ridică ochii ca deşteptat dintr-un vis. Trecuseră trei zile de cînd Antonio Sandoval îl vestise că Marisela s-a întors la coliba din pădurea de palmieri, dar el, cotropit de gîndul violenţei, care culminase acum printr-o criză depresivă, făcîndu-l tăcut şi posomorît, nu se gîndise nici măcar o singură clipă la lipsurile şi primejdiile ce o înconjurau acolo, deşi fata asta îi stăpînise cugetul atîtea luni de-a rîndul.

Recunoscu fără înconjur că a făcut rău lăsînd-o în voia soartei şi, găsind un mijloc de alinare pentru chinurile acestor clipe, făcu loc din nou în inima lui simţămintelor bune, şi se abătu spre pădurea de palmieri.

Curînd, stătea în pragul colibei, avînd sub ochi un tablou dureros, luminat de flăcăruia unei lumînări pe sfîrşite : Lorenzo Barquero zăcea înfundat în hamac,

cu masca morții pe față. Marisela, ghemuită alături, pe pămînt, îi mîngîia fruntea, privindu-l neclintită, cu ochii ei frumoși, din care izvora un plîns tăcut, ce-i scălda obrajii.

Mîngîindu-l așa, îl ajutase să moară liniștit, cu sprijinul duios al iubirii ; fruntea aceea nu mai simțea de mult atingerea de floare a mîinii, dar fața nu contenea cu mîngîierile.

Mai mult decît de tabloul acesta dureros — sfîrșitul unei vieți chinuite, mizeria din jur și lacrimile de pe obrajii fetei — inima lui Luzardo fu mișcată de ceea ce era duios acolo : mîna aceea ce mîngîia fruntea părintelui mort, iubirea zugrăvită în ochii aceia plini de lacrimi, gingășia aceea sufletească de care el nu o crezuse în stare pe Marisela.

— A murit tăticu ! izbucni ea sfîșietor cînd îl văzu pe Santos și, ascunzîndu-și fața în mîini, se prăvăli la pămînt.

După ce se încredință că Lorenzo era mort într-adevăr, Santos o ridică încet de jos și o îmbie să se așeze pe un scaun, dar ea i se aruncă la piept, gemînd și plîngînd.

Rămaseră așa mult timp în tăcere. Apoi Marisela simți nevoia să vorbească din pricina durerii și se porni năvalnic :

— Voiam să-l duc la San Fernando, chiar în dimineața asta, să-l vadă doctorii. Credeam că mai are zile și voiam să-l duc negreșit. I-am spus și lui Antonio, că a trecut ieri seară pe-aici, și el mi-a făgăduit să ne găsească loc într-un *bongo* care trebuia să vină din susul rîului. Antonio tocmai plecase, și am intrat s-arunc o privire să văd ce face, înainte să mă duc să-i pregătesc de mîncare, fiindcă de dimineață se simțea tare istovit și-mi era frică să-l las singur prea mult ; deodată, cu o sforțare grozavă, s-a ridicat în capul oaselor în hamac, a stat așa și s-a uitat la mine un

timp, cătînd cu ochii în gol, apoi a strigat : „Mlaştina ! Mă trage !... Ţine-mă, nu mă lăsa să mă duc la fund !" Înspăimîntător ţipăt, parcă şi acum îl mai aud ! După o clipă, a căzut din nou pe spate, în hamac, trăgînd să moară şi gemînd mereu : „Mă trage la fund ! Mă trage la fund !" Şi-mi strîngea mîna cu o groază de neînchipuit.

— Gîndul ăsta l-a chinuit într-una, zise Păsăroiul. Că mlaştina o să-l tragă la fund.

Santos tăcea, mustrîndu-se pentru greşeala lui de neiertat faţă de Lorenzo şi de Marisela, în vreme ce ea repeta, la fel de zbuciumată :

— Voiam să-l duc în dimineaţa asta la San Fernando. Antonio mi-a făgăduit să ne găsească loc într-un *bongo* care mergea într-acolo.

Santos îi curmă vorba, strîngînd-o părinteşte la piept :

— Destul. Linişteşte-te.

— Toată noaptea am stat singură şi n-am avut cui să-i spun durerea mea. Singură-singurică, văzîndu-l cum se scufundă, se scufundă... Zău, era ca şi cum se scufunda într-adevăr în mlaştină. Doamne, Dumnezeule ! Ce lucru îngrozitor e moartea ! Şi eu, singură-singurică, l-am ajutat să moară liniştit ! Şi acum am rămas singură-singurică pe toată viaţa ! Ce-am să mă fac, Dumnezeule ?

— O să ne întoarcem la Altamira, şi pe urmă vedem noi. Nu eşti chiar atît de singură cum crezi. Tu, Păsăroiule, du-te de adu nişte oameni şi un cal pentru Marisela. Iar tu întinde-te puţin, încearcă să dormi un pic.

Marisela nu vru să se mişte de lîngă tată-său şi se aşeză pe scaunul pe care stătuse el în după-amiaza cînd Santos venise pentru întîia oară la *rancho*, lăsîndu-i acestuia scaunul pe care Lorenzo i-l oferise atunci. Şi rămaseră aşa multă vreme, tăcuţi, despărţiţi de hamacul în care zăcea răposatul, fără să scoată o vorbă.

Afară, luna strălucea deasupra pădurii de palmieri din jurul colibei ; pădurea stătea neclintită în liniștea nopții, oglindindu-se ceva mai încolo în apa adormită a mlaștinii. Adîncă și străvezie era pacea acestei privelişti sub raza lunii, dar pentru inimile lor chinuite era sumbră, apăsătoare.

Marisela suspina nemîngîiată, în vreme ce Santos, încruntat, își repeta cuvintele spuse de Lorenzo în după-amiaza cînd venise pentru întîia oară la *rancho* : „Și tu, Santos Luzardo ! Și tu ai auzit chemarea ?"

Lorenzo căzuse victimă mîncătoarei de oameni, care poate nu era atît *doña* Bárbara, cît pămîntul acesta neîndurător și sălbatic, cu singurătatea lui abrutizantă, mlaștina care trăsese la fund pe cel ce fusese mîndria familiei Barquero ; el, Santos, începea de asemenea să se ducă la fund, se afunda în cealaltă mlaștină, a sălbăticiei, care nici ea nu iartă, oricine s-ar încumeta să o înfrunte. El de asemenea era o victimă a mîncătoarei de oameni. Lorenzo își aflase sfîrșitul ; acum venea el la rînd.

„Santos Luzardo ! Uită-te la mine. Pămîntul ăsta nu iartă."

Privea la chipul acela schimonosit și năpădit de cocleala vineție a morții, înlocuindu-l în închipuire cu fața sa și spunîndu-și : „Ca mîine voi începe și eu să beau ca să uit, ca mîine voi sta și eu așa, sluțit de moarte : moartea unei ruine omenești, a unui cadavru viu".

Închipuindu-se în locul lui Lorenzo Barquero, rămase descumpănit atunci cînd Marisela îi vorbi ca unei ființe vii :

— Am auzit că zilele astea ai fost tare ciudat și-ai făcut lucruri nevrednice de tine...

— Și încă nu ți s-a spus tot. Azi-noapte am omorît un om.

— Tu ?... Nu ! Nu se poate.

— Ce găsești nemaipomenit în asta ? Toți din familia Luzardo au fost ucigași.

— Nu se poate ! se îndîrji Marisela. Povestește-mi, vreau să știu totul.

Și după ce Lorenzo îi istorisi nenorocirea, așa cum și-o înfățișa în închipuirea lui înfierbîntată — adică așa cum se petrecuse în realitate, dar înțelegînd lucrurile greșit din pricina tulburării ce-i stăpînea sufletul — Marisela stărui în credința ei :

— Nu-i cu putință, nu vezi ? Dacă totul s-a petrecut așa cum spui, înseamnă că Păsăroiul l-a omorît. Nu spui că stătea față în față cu tine și că are rana la tîmpla stîngă ? Acolo numai Păsăroiul putea să-l nimerească.

Retrăind ceasuri întregi în minte întreaga întîmplare și cugetînd cu îndărătnicie ca să-și amintească toate amănuntele, Santos nu ajunsese să înțeleagă ceea ce Marisela pricepu într-o clipă ; iar acum stătea și o privea înmărmurit, plin de speranța celui care, pierdut în adîncurile unei peșteri întunecate, vede lumina salvatoare apropiindu-se.

Era lumina pe care o aprinsese el însuși în sufletul Mariselei, pătrunderea limpede a unei minți cizelate de el ; scînteia bunătății ce înlesnise judecății ei să vadă deslușit, spre a aduce cuvîntul de pace inimii lui chinuite ; era opera lui, adevărata lui operă. Și opera aceea nu-și putea afla menirea în a extermina prin foc și sînge, ci în a descoperi peste tot izvoarele tainice de bunătate ale pămîntului acestuia și ale oamenilor săi. Opera lui, neîmplinită și părăsită într-un moment de furie, îi răsplătea acum tot binele, făcîndu-l să se prețuiască din nou pe sine ; și asta nu pentru că faptul material — anume că glonțul Păsăroiului, și nu al său, îl omorîse pe Vrăjitor — ar fi schimbat ceva în pornirea curată cu care sufletul său reacționase împotriva violenței, ci fiindcă liniștitoarea convingere a acestor

cuvinte, venind de la Marisela, ţîşnise din încrederea pe care ea o avea în el ; şi încrederea asta era ceva al lui — lucrul cel mai bun din sine sădit într-o altă inimă.

Primi darul ei aducător de pace sufletească, şi el îi dărui cuvîntul iubirii...

Din noaptea aceea, lumina coborî şi pentru Marisela în adîncurile peşterii.

XII

Punctul pe „H"

Peonii trebăluiau în curtea *caneye*-lor, tăind curele de împletit ; umbrele înserării începuseră a se îndesi, cînd Păsăroiul, după ce aruncă o privire în largul savanei, spuse :

— Eu, unul, zău, nu pricep în ruptul capului cum de se găsesc pe lumea asta creştini cărora să le placă să trăiască între dealuri, ori în sate, închişi între cei patru pereţi ai casei. *Llano* e pămîntul lui Dumnezeu pentru omul Diavolului.

Ceilalţi lăsară din mînă cuţitele cu care scoteau fîşii din pieile crude şi puturoase, uitîndu-se nedumeriţi la tovarăşul lor cel plin de gînduri năstruşnice.

Şi Păsăroiul rosti drept încheiere :

— E limpede ca apa iezerului de la dune. În savană vezi pînă hăt-departe, ştii ce şi cum înainte să ajungă la tine ; da' acolo unde-s munţi şi dealuri, omul trăieşte ca între cotiturile unui drum, parc-ar vedea nişte vîrfuri de coarne ; şi dacă-i vorba de casele alea închise din tuspatru părţile de pereţi, apoi creştinul care trăieşte în ele e ca orbul, care întreabă : „Cine-i ?" abia după ce dă peste tine.

Bănuind ceva, oamenii îşi îndreptară deodată ochii spre savană şi zăriră un călăreţ ce se apropia de conac.

Știind cele petrecute la Vîlceaua Adîncă, altamirenii așteptaseră mereu să vadă în zare polițaii trimiși să-l ia pe Luzardo, și cu toate că nu era de crezut să vină doar un singur om pentru treaba asta, orice străin le stîrnea o îndreptățită teamă.

În schimb, Păsăroiul, arătînd o nepăsare deplină, se apucă din nou să taie curele, rîzînd în sinea lui de încordarea cu care ceilalți se căzneau să-și dea seama cine era călărețul. De cum se ivise în zare, el îl tot cercetase pe furiș, gata să o tulească și să se ascundă în inima pădurii dacă ar fi intrat la bănuieli ; dar ochiul lui deprins cu depărtările savanei recunoscu în acel călăreț pe un prieten dintr-un *hato* din susul Araucăi, care trecuse deunăzi pe acolo în drum spre capitala districtului.

— Păi ăsta-i Encarnacion ! se dumeriră oamenii în cele din urmă.

Păsăroiul îi zeflemisi cu vorba lui răstită :

— Văleu, că iute v-ați mai lămurit ! Voi ați fi buni de pîndari, zău că da. Cît despre María Nieves ăsta, prietenul meu, ăsta-i din neamul lui Ochilă.

— De, sfînta frică, săraca, face minuni ! i-o întoarse María Nieves. Pînă și orbul vede atunci cînd trebuie și cînd așteaptă să i se-nfunde.

— Înghite-o, *zambo* Păsăroiule ! Ți-a zis-o bălanul ! rîse Venancio, aţiţîndu-l, așa cum avea obiceiul, ca să facă haz de împunsăturile pe care și le aruncau veșnic cei doi prieteni.

Păsăroiul nu avea însă nevoie de îndemnul nimănui.

— Că sfînta frică face minuni, de, oricine o știe ; dar că *zambo* Păsăroiul e chiar atît de sărac la minte, asta rămîne de văzut. Eu barem n-am pățit ce-a pățit un prieten al meu, unul bălan, care merge-n capul cirezii, ca să dau mai multe amănunte despre el ; într-o noapte, aprinzîndu-și țigara, a rămas orb ca un

cachicamo[1]. Şi aşa nu pentru că n-ar şti ce-i frica — frică avea bălanul berechet, doar el singur mi-a spus — ci pentru că îi lipseşte isteţimea Păsăroiului. Cînd e noaptea pe drum şi vrea să-şi aprindă ţigara, *zambo* Păsăroiul ţine deschis numai un ochi, că dacă-i ia focul vederea, să-şi poată urma calea fără să dea în gropi, adicătelea pune la treabă ochiul ălălalt, pe care l-a ţinut închis şi cu care vede în noapte ca ziua.

— Ţine-te, María Nieves! Uite că Păsăroiul ţi-aruncă praf în ochi! îl stîrni din nou Venancio, pomenind de o ştiinţă vicleană a Păsăroiului, care, vara, la drum, trecea în fruntea călăreţilor, scăpînd astfel de colbul pe care îl ridicau caii celorlalţi.

În schimb, iarna, pe timpul ploilor, se ţinea tot la urmă, lăsînd pe seama cailor din faţă greul, cînd era de trecut o apă umflată şi de dibuit vadul. În această a doua vicleniе a Păsăroiului ţinti răspunsul lui María Nieves:

— Acuma el se ţine la coadă, aşteptînd ca altul să găsească vadul.

Vorba asta avea un tîlc pe care numai Păsăroiul putea să-l priceapă. Din lămuririle lui despre cele petrecute la Vîlceaua Adîncă, María Nieves se dumerise că nu glonţul tras de Luzardo îl omorîse pe Vrăjitor; dar Păsăroiul nu cerea pentru el această glorie dintr-o gingăşie de sălbatică noblеţe, fiind la mijloc o ispravă pe care mulţi o rîvneau şi pe care el nu voia să i-o răpească lui Santos; în acelaşi timp, făcea asta deoarece în clipa cînd ar fi fost să răspundă în faţa legii, socotea că Luzardo ar fi izbutit mai uşor să scape de pedeapsă.

[1] Mamifer din fauna Americii de Sud, asemănător cu porcul. Spatele îi este acoperit cu un fel de platoşă, în interiorul căreia se ghemuieşte ca un arici cînd e atacat. În această situaţie rămîne „orb", întrucît capul e ascuns şi el sub platoşă.

Cei doi prieteni obişnuiau să se întepe fără cruţare, însă Păsăroiul nu se aştepta la una ca asta din partea lui María Nieves. Rămase descumpănit, stîrnind strigătele celor din faţă :

— *Zambo* e la pămînt ! Nu-l ierta, fîrtate ! Trece-i funia prin bot, că acum i-al tău !

Celălalt, înţelegînd că joaca lor a luat-o razna, lămuri lucrurile numaidecît :

— Prietenul meu ştie prea bine că noi nu tragem cu gloanţe unul într-altul.

Păsăroiul zîmbi. În ochii celorlalţi, María Nieves îl înfundase, dar ei doi ştiau că el a fost acela care l-a „trăsnit" pe strigoiul savanei ; şi María Nieves îl admira şi-l invidia, fiindcă era cel mai vrednic dintre toţi cîţi se aflau acolo.

La puţin timp sosi şi Encarnacion în curtea *caneye*-lor. Păsăroiul şi María Nieves îi ieşiră înainte.

— Ce vînt te aduce, frăţioare ?

— Dorinţa să dorm sub un acoperiş, dacă-mi daţi găzduire, şi o însărcinare pentru *don* doctur. O scrisoare din partea judecătorului.

— La naiba ! izbucni Păsăroiul. De cînd trebuie tu să ceri găzduire ca să ai aici un hamac unde-ţi pofteşte inima ? Descalecă şi cuibăreşte-te unde vrei şi dă încoace scrisoarea pentru *don* doctur.

Cu plicul în mînă, se duse la Santos.

— A spart buba, *don* doctur. Asta-i de la judecătorie, pentru dumneavoastră.

Scrisoarea era de la Mujiquita şi istorisea lucruri neobişnuite. „Ieri s-a prezentat aici *doña* Bárbara cu cele două *arrobas* de pene de bîtlan ce ţi s-au furat la El Totumo şi a declarat următoarele : bănuind că autorul crimei ar fi un oarecare Balbino Paiba — fost administrator la Altamira, pe care l-ai alungat tu cînd ai sosit la fermă — a poruncit unor oameni ai ei să-l supravegheze ; că doi dintre aceştia, îndeplinin-

du-i porunca, l-au urmărit în locul numit Matica, unde l-au surprins, *infragranti* [1], dezgropînd o ladă, care s-a dovedit plină cu penele în chestiune ; că l-au somat să se predea şi, cum el a tras asupra lor, au tras şi ei şi l-au ucis ; că, îndată după aceasta, ea a pornit la drum cu corpul delict, pentru a încunoştinţa autorităţile despre cele petrecute, precum şi despre moartea lui Melquiades Gamarra, zis Vrăjitorul, asasinat de sus-numitul Paiba, cu puţin înainte de cele întîmplate la Matica, din cauza aceleiaşi supravegheri menţionate mai sus."

Mujiquita încheia vestindu-l că *doña* Bárbara, dorind să facă totul ea însăşi, şi-a continuat drumul la San Fernando, ca să predea penele negustorului căruia le ducea Carmelito ; şi îl felicita pentru soluţionarea cazului atît de spinos în zilele precedente.

Scrisoarea avea un post-scriptum, aşternut chiar de mîna lui *ño* Pernalete :

„Nu v-am spus eu, doctore Luzardo ? Acum s-au pus punctele pe «i». Penele dvs., sînt în mîini bune : în mîinile prietenei dvs., care vă va aduce banii. Lucrul ăsta trebuia să-l faceţi de la bun început. Al dvs.,

Pernalete"

Citirea acestei scrisori îl buimăci pe Santos. Penele găsite, Balbino... ucigaşul lui Melquiades, şi toate astea — isprava *doñei* Bárbara !

— Acum vedeţi, *don* doctur ? N-aveaţi de ce să vă bateţi atîta capul ! se bucură Păsăroiul. Acum, cînd toate-s bune şi la locul lor, pot să vă spun : al meu a fost glonţul care l-a omorît pe Vrăjitor ; doar trebuie să vă amintiţi : dumneavoastră v-aţi apropiat de el din dreapta, din partea lasoului, iar eu din stînga, din partea pe unde încaleci, şi în partea asta are

[1] În flagrant delict (rostire incorectă.)

rana, în tîmpla stîngă. Vă amintiți, nu ? E limpede că eu l-am dat gata pe strigoi ; dar dacă judecătorul spune că a fost *don* Balbino, *don* Balbino rămîne ucigașul.

— Asta-i o nedreptate, Păsăroiule, se împotrivi Luzardo. Noi eram în legitimă apărare, fiindcă Melquiades s-a folosit cel dintîi de armă, iar eu sau tu — acum pot s-o spun, de vreme ce și tu recunoști — putem să fim cu conștiința împăcată. Numai că nedreptatea săvîrșită față de Balbino ne răpește de azi încolo dreptul la această liniște dacă nu ne prezentăm înaintea judecătorului să spunem adevărul, adică să punem punctele pe „j", nu pe „h", cum sînt puse în scrisoarea asta.

— Să vedeți, *don* doctur, glăsui Păsăroiul, după o scurtă șovăială. Dacă vă prezentați să spuneți adevărul, împotriva celor hotărîte de ei acolo, vi-l ridicați în cap pe *ño* Pernalete, care e-n stare să vă și condamne, ca altă dată să nu mai fiți atît de nu știu cum. La urma urmei, toate cele petrecute și care vi se par dumneavoastră niște grozăvii nu le-a făptuit nici *doña* Bárbara, nici judecătorul, nici șeful civil, ci însuși Dumnezeu, care știe foarte bine ce face. Luați bine seama, *don* doctur : noi l-am ucis pe Vrăjitor... dumneavoastră, ori eu — Păsăroiului nu-i mai convenea acum să stăruie că a fost el — fiindcă cine bagă mîna-n foc că răposatul n-a întors capul în clipa cînd am tras noi ? Oricum, i-am venit de hac, iar moartea lui uite că trece în seama lui Balbino, care cine știe cîte avea pe cuget ! Dumnezeu are un fel al lui de-a rîndui lucrurile, și există un demon ca să pedepsească.

Cu toată gravitatea situației, Santos nu se putu stăpîni să nu zîmbească : dumnezeul Păsăroiului, ca și ipochimenul din povestea lui *ño* Pernalete, nu se prea codea să pună punctele pe „h".

XIII

Fiica rîurilor

Doña Bárbara nu mai fusese de multă vreme la San Fernando.

Ca de obicei, atunci cînd se auzi de venirea ei, avocaţii se puseră numaidecît în mişcare, bănuind că e vorba iarăşi de unul din acele procese lungi şi complicate pe care faimoasa acaparatoare din bazinul Araucăi le pornea împotriva vecinilor ei, procese în care, dacă şarlatanii aveau pricopseala lor — fiindcă, pentru a dobîndi un pămînt străin, ea trebuia să lase drept cheltuieli de judecată şi onorarii mîndreţe de *morocotas* în mîinile judecătorilor şi ale apărătorilor părţii adverse, sau în buzunarele politicienilor influenţi, gata să o ajute cu relaţiile lor — cîştigau mult şi avocaţii cinstiţi, scormonind jurisprudenţele şi făcînd uz de toate subtilităţile împotriva urzelilor şi pungăşiilor celor dintîi, pentru a apăra drepturile evidente ale victimelor. Însă de astă dată se înşelară avocaţii pişicheri : *doña* Bárbara nu venea să pornească procese, ci, dimpotrivă, să facă unele lucruri cu totul neobişnuite.

Dar nu numai între oamenii legii se agitară spiritele. De îndată ce se află de sosirea *doñei* Bárbara, oraşul începu să fiarbă, prinseră viaţă comentariile dintotdeauna, se auziră iarăşi cele o mie de istorii ale

iubirilor și crimelor ei. Multe erau povești fără un grăunte de adevăr în ele, scornite de închipuirea mulțimii, dar mulțumită lor zdrahoana dobîndea faima unei eroine întunecate și fascinante în același timp, ca și cum cruzimea sub care era înfățișată mărturisea — mai presus de ură și repulsie — o tainică admirație a compatrioților săi. Locuind într-o regiune depărtată, pierdută în adîncul unor vaste singurătăți, arătîndu-se pe aici numai din cînd în cînd și doar pentru a face rău, ea devenise aproape un personaj de legendă, care stîrnea închipuirea orașului.

Dată fiind această stare prielnică de spirit, zvonul că a venit să predea personal ceea ce amantul ei furase de la dușmanul ei și reprezenta o sumă considerabilă, precum și zvonul că avea de gînd să-i restituie lui Luzardo pămînturile răpite Altamirei, erau tot atîtea motive să tulbure inimile. Firi impresionabile, înclinate să dea crezare lucrurilor extraordinare, cu închipuire bogată, cum sînt toți cei din *llanura*, oamenii se apucară de zor să îndulcească istoriile grase care o înfățișau ca pe o ființă respingătoare.

Născocind fiecare ce-l ducea capul, dar tocmai pe dos decît ceea ce se spunea înainte, ultimele întîmplări din viața *doñei* Bárbara, toate aproape la fel de lămuritoare, ajunseră să facă înconjurul orașului. Toată după-amiaza nu se vorbi decît despre asta : femeile, la ele acasă, sporovăind cu însuflețire, ca între vecine ; bărbații, în grupurile strînse în jurul meselor din restaurante ; iar pe seară, strada pe care era hotelul unde trăsese ea, forfotea de lume.

Hotelul, aflat într-una din piețele orașului, era o clădire cu terasa pînă în stradă. *Doña* Bárbara stătea pe terasă, într-un balansoar, în răcoarea boarei de vînt ce adia dinspre rîul care curgea la vreo sută de pași mai încolo ; era singură, cu capul dat pe spate, într-o

atitudine ce vădea uitare de sine, cu o expresie de deplină nepăsare față de totul din jur.

Și în jurul ei forfotea toată curiozitatea orașului. Bărbații se opriseră pe trotuarul de peste drum, ca să o privească, și grupul lor mut de admirație creștea cu fiecare clipă, în vreme ce pe terasele hotelului și a magazinelor învecinate, ce mergeau pînă la malul rîului Apure, treceau neîncetat pîlcuri de domnișoare și de tinere femei, venite anume să o vadă. Cele dintîi, îndreptîndu-și ochii asupra ei, se înroșeau de teamă că bărbații aflați în preajmă au să le surprindă satisfăcîndu-și această răutăcioasă curiozitate ; celelalte o cercetau pe îndelete cu privirea și schimbau între ele impresiile, printre zîmbete acre.

Doña Bárbara purta o rochie albă de casă, împodobită cu dantele, care îi lăsa dezgoliți umerii rotunzi și, cum niciodată nu fusese văzută sub o înfățișare atît de feminină, pînă și cucoanele cele mai veninoase erau nevoite să recunoască :

— Mai are încă pe vino-ncoace !

În schimb, altele, nestăpînite, exclamau :

— E extraordinară ! Ce ochi are !

Iar dacă vreuna amintea :

— Se spune că e îndrăgostită nebunește de doctorul Luzardo !

O alta adăuga, nu fără amărăciunea unei onestități dezamăgite :

— Și-o să se căsătorească cu el, ai să vezi ! Femeile astea obțin tot ce vor, fiindcă bărbații sînt toți niște tonți.

În cele din urmă obosiră să o tot admire și să o tot bîrfească, și strada rămase pustie.

Luna lumina slab prin frunzișul copacilor din piață, spălat de curînd de o ploaie năprasnică, și se oglindea în ochiurile băltoacelor de pe jos. Din cînd în cînd, cîte o boare ușoară de vînt legăna crengile copacilor

și împrospăta văzduhul. Oamenii se retrăseseră pe la casele lor, iar cei care locuiau pe acolo și rămăseseră afară, la aer, în balansoare sau șezlonguri, începeau și ei să plece la culcare, salutîndu-se cu voci încete și lîncede :

— Cu bine ! Pe mîine ! Haidem la culcare, s-a dus și ziua de azi.

Și în tăcerea care învăluia orașul, vorbele acestea simple, această lîncedă îmbiere la somn avea acea blîndă gravitate a dramei din așezările triste, unde apare solemn pînă și faptul de a te așeza în pat după o zi anostă, care de fapt nu-i decît o zi mai puțin de speranță ; dar omul murmură întotdeauna : „Mîine va fi o altă zi".

Așa cugeta *doña* Bárbara. Se lepădase de faptele ce-i tăiau calea, și acum își vedea drumul deschis înainte. Visa ca o fetișcană în pragul iubirii dintîi, amăgindu-se că s-a născut la o viață nouă, deosebită, dînd uitării trecutul, ca și cum trecutul ei ar fi dispărut o dată cu sinistru-i om de încredere, înarmat și cu mîinile pătate de sînge, precum și cu amantul unei dragoste grosolane. Cum va gîndi oare despre cele pe care i le va aduce ziua de mîine ? Se pregătea pentru această zi ca pentru o minunată sărbătoare : sărbătoarea ei, cea care pășea pe un alt drum decît pînă atunci, sărbătoarea inimii ei, deschisă unor emoții necunoscute ; și această așteptare era ca o lumină învăluitoare peste acea firidă din suflet care începea să i se descopere acum și în cuprinsul căreia alunecau, senine, icoanele rătăcitoare ale iubirii ei adevărate, iubirea zădărnicită a codanei care întrezărise în cuvintele lui Asdrúbal o altă viață decît cea de pe piroga piraților.

Numai că, în clipele cele mai luminoase ale acestor amintiri uitate, un gînd i se strecură pe furiș în suflet, o umbră închegată poate dintr-o vorbă pe care o

auzise fără să vrea, ca un fir de praf ce face să se oprească maşinăria unui ceasornic. De unde i-a venit această neaşteptată amărăciune care i-a încruntat fruntea, acest gust de răzbunare uitat ? Şi de ce a năpădit-o amintirea unei păsări ce cade la pămînt ca orbită atunci cînd e înăbuşită brusc pălălaia focului ? Tot astfel şi inima ei, năpădită acum de închipuiri fericite, rămase oarbă atunci cînd i se spulberă visul. Aşadar, nu era destul că s-a lepădat de faptele ei ?

Privirile bărbaţilor adunaţi pe trotuarul de peste drum, acel du-te-vino al doamnelor şi domnişoarelor oraşului, admiraţia curată şi curiozitatea răutăcioasă, oraşul care ţinea să o facă să-şi amintească trecutul, pe care ea se străduia să-l uite, totul parcă i-ar fi şoptit la ureche : „Ca să fii iubită de un om ca Santos Luzardo, trebuie să nu ai nici un fel de trecut".

Şi al ei îi veni în minte, ca întotdeauna, de la începutul începutului : „Era o pirogă, care străbătea marile rîuri din pădurile de cauciuc..."

Părăsi hotelul şi porni încet, pe lîngă magazinele alăturate, pînă la malul rîului. O nevoie năvalnică şi de nedesluşit o îmboldea spre apă : fiica rîurilor începea să le simtă chemarea tainică.

Un cer ceţos cernea lumina pală a lunii peste faţadele caselor de pe mal, peste acoperişurile din frunze de palmier ale *rancho*-urilor împrăştiate ceva mai încolo, peste pădurea ce înnegrea malurile, peste apa liniştită a tulburelui Apure, care, secătuit de pe urma secetei, lăsase dezgolite mari întinderi nisipoase. Pe o asemenea plajă, în dreapta, chiar lîngă chei, stăteau trase, de pe vremea cînd apele erau mari, o şalupă şi o luntre, iar lîngă mal, legate de nişte stîlpi, se legănau încetişor : bacul pentru trecut rîul, construit pe nişte canoe[1], cîteva piroge negre, încărcate cu

[1] Barcă din scoarţă de arbore, folosită de băştinaşii din America de Sud.

lemne de foc şi banane, şi un *bongo*, proaspăt vopsit în alb, pe puntea căruia dormea un băiat cu faţa în sus.

Bărbaţii care zăboviseră la mîncare şi băutură sub copacii din faţa cîrciumilor se urniseră spre casele lor, şi negustorii strîngeau scaunele şi mesele, puneau obloanele, furînd răsfrîngerile de lumină aşternute peste rîu.

Doña Bárbara porni agale de-a lungul cheiului pustiu.

Pe puntea bacului stăteau la taifas luntraşii de pe piroge cu cei de pe *bongo*, şi vorba lor era la fel de leneşă ca şi curgerea rîului în locul acesta neted, ca şi noaptea toropită de ceaţă, ca şi pasul *doñei* Bárbara — umbră mută şi rătăcitoare pe mal.

Marginea pădurii liniştite şi întunecate în noaptea senină ; rîul ce vine de sus, din munţii depărtaţi, lunecînd în tăcere la vale ; croncănitul unui *chicuaco*, ce se apropie zburînd peste apa adormită ; vorba luntraşilor de pe piroge cu cei de pe *bongo* : iată lucruri cumplite ce se petrec pe rîurile din *llanos*.

Sînt aceleaşi cînd *doña* Bárbara calcă încet, sub umbra albăstrie a copacilor, aceleaşi atunci cînd se întoarce : marginea pădurii, noaptea tăcută, rîul care lunecă fără zgomot către un alt rîu, depărtat, croncănitul păsării fără somn, care nici nu se mai vede, vorba leneşă a luntraşilor : lucruri cumplite, care s-au petrecut şi altădată pe pămînturile sălbatice, udate de aceste rîuri vaste şi misterioase...

Doña Bárbara nu mai priveşte şi nu mai ascultă nimic ; pentru ea nu mai există oraşul ce doarme pe malul drept ; nu are luare-aminte decît pentru ceea ce i-a pus dintr-o dată stăpînire pe suflet : vraja acestei privelişti, chemarea de nestăvilit a rîurilor misterioase unde a început povestea ei... Orinoco cel gălbui, Atabajo cel roşcat, Guaianía cel negru !...

E miezul nopții. În oraș răsună trîmbițele cocoșilor, cîinii latră. Apoi se așterne iarăși tăcere, și bufnițele trec fîlfîind în zbor. Pe puntea bacului a amuțit taifasul. Dar rîul a prins el să șușotească, vorbind cu pirogele cele negre.

Doña Bárbara se oprește în loc și ascultă :

„Toate se întorc acolo de unde-au plecat !"

XIV

Steaua din vîrful cătării revolverului

Era prăbuşirea care începuse de mult. Femeia aprigă, care altădată nu ştia de nici o oprelişte, se găsea acum în prezenţa unei anume stări de lucruri împotriva căreia nu ştia să lupte. Istoria încurcată de la Vîlceaua Adîncă însemna doar a lovi orbeşte, iar îndemnul care o făcuse să arunce moartea Vrăjitorului în seama lui Balbino fusese punctul de plecare al înfrîngerii ei depline.

Presimţea prăbuşirea speranţelor ei legate de lepădarea de faptele trecutului, iar fatalismul indianului, pe care îl avea în sînge, o făcea să privească fără voie către căile renunţării. Evocările trecutului, ale copilăriei sălbatice petrecute pe marile rîuri din *selva* [1], fuseseră tot atîtea feţe ascunse ale unui gînd nou la ea : să dea înapoi.

Totuşi, învingîndu-şi descurajarea, hotărî să se întoarcă la moşie, avînd în mînă o scrisoare din partea negustorului căruia îi predase penele în numele lui Santos şi prin care acesta îl încunoştinţa că a primit penele şi le-a socotit la preţul zilei, mai ridicat decît atunci cînd ar fi trebuit să le primească prin Carmelito. Avea de asemenea un act redactat de avocatul

[1] Pădure virgină.

ei, privind vînzarea fictivă a pămînturilor altamirene smulse de ea prin procese cumpărate cu bani, căci voia să-i propună asta încă o dată lui Luzardo. Își punea în aceste hîrtii ultimele speranțe — speranțe vagi, întrucît acum nu mai rîvnea iubirea care o împinsese la atîtea lucruri. Încetul cu încetul, tot avînd sub ochi priveliștea rîului, imaginea lui Santos se confundă cu imaginea tulbure pe care o păstra despre Asdrúbal, și le vedea pe amîndouă la fel de șterse — umbre ce se depărtau de ea, destrămîndu-se în lumina amăgitoare a unei lumi ireale.

Voia totuși să ducă pînă la capăt ceea ce plănuise. Trebuia cu orice preț, fiindcă un gînd zădărnicit în aceste clipe ar fi însemnat lovitura de grație pentru ea, pentru rostul ei de a mai exista, atît de nesigur.

Începea să se simtă seceta. Era timpul ca oamenii să îndrume cirezile care nu știau locul adăpătorilor, ori îl uitau în chinurile setei. Albii de pîraie secate brăzdau ici-colo întinderea pămîntului chinuit. Sub razele arzătoare ale soarelui, smîrcurile puturoase, tivite de crăpături cu coaja alburie, erau ca niște buboaie duhnind a coptură, care se usucă fără să se vindece. În apa încropită și mîloasă a unora putrezeau vite care, înnebunite de sete, băuseră pînă se umflaseră și pieriseră acolo înnămolite.

Stoluri mari de *zamuros* se roteau lacomi pe deasupra stîrvurilor. Moartea, aidoma unui pendul, se mișca deasupra *llanurei* de la revărsarea de ape la secetă, de la secetă la revărsarea de ape!

Hățișurile de *chaparro* gemeau de uscăciune, peste savană juca mirajul unei văluriri de ape liniștite, albăstrii, ape ale disperării pentrú călătorul însetat care merge spre ele, în timp ce ele fug mereu mai departe. *Doña* Bárbara își zorea calul, îndreptîndu-se spre mirajul iubirii mult rîvnite.

Sosi la conac, unde, cu toată oboseala drumului şi cu toate că se apropia noaptea, nu voia să se oprească decît ca să schimbe calul istovit şi să se gătească şi ea pentru întîlnirea cu Luzardo : era atît de nerăbdătoare, încît nici măcar nu se gîndise să amîne treaba asta pentru a doua zi. Văzu *caneye*-le pustii, uşa bucătăriei zăvorîtă, ţarcurile goale. Numai Juan Primito mai rămăsese la El Miedo.

— Ce se petrece aici ? se răsti ea. Unde-s oamenii ?

— Au spălat putina cu toţii, îngăimă nerodul, fără să se apropie, temîndu-se de mînia stăpînă-si la aflarea acestei veşti. Ziceau că nu vor să mai slujească, fiindcă nu mai sînteţi cea dinainte, şi cînd s-aşteaptă mai puţin, puteţi să-i daţi în mîna stăpînirii, legaţi cobză.

Ochii zdrahoanei azvîrliră fulgere de mînie, şi Juan Primito se grăbi să-i spună şi celelalte veşti :

— A murit *don* Lorenzo, ştiţi ?

— Era şi timpul. Mult a mai ţinut. Şi ea unde-i ?

— *Niña* Marisela ? E din nou la Altamira. A luat-o *don* doctur acasă, şi aud c-o s-o ia de nevastă chiar zilele astea.

Zdrahoana, cu pornirile-i năvalnice, se ivi din nou în *doña* Bárbara şi, fără să scoată o vorbă, plină de furie şi de gînduri sinistre, se aruncă în şa şi porni spre Altamira.

Juan Primito rămase locului, făcîndu-şi cruci peste cruci, apoi, prins iarăşi de mania lui, dădu fuga după străchinile în care punea cobitoarelor de băut. În acest timp, în goana calului istovit, care îşi cheltuia ultimele puteri la imboldul sîngeros al pintenilor, *doña* Bárbara bătea cîmpii cu glas tare :

— Cum, degeaba m-am lepădat eu de trecut ? Atunci am să iau totul de la capăt ; şi aşa am s-o ţin pînă la mormînt ! Vedem noi care pe care ! Încă nu

s-a născut omul care să-mi smulgă ceea ce-am spus eu că este al meu. Mai degrabă moartă decît înfrîntă!

Ajunse așa pînă la țarcurile Altamirei. Ferită de întunericul nopții, se apropie de conac. Prin ușa ce dădea spre terasa din față îl văzu pe Luzardo : stătea la masă cu Marisela.

Isprăviseră de mîncat ; el vorbea și ea asculta, privindu-l ca vrăjită, cu coatele rezemate pe masă și obrajii sprijiniți în palme.

Doña Bárbara se apropie pînă știu că îi are în bătaia revolverului. Opri calul. Încet, cu o bucurie drăcească, trase revolverul de la oblînc și ținti spre pieptul fiicăi-si, alb în lumina lămpii.

Din lumină curată de stea era scînteia ce strălucea în vîrful cătării, ajutînd ochiului ei fioros, ascuns în întunericul trădător al nopții, să găsească inima Mariselei ; dar, ca și cum acel firicel de lumină ar fi apăsat cu toată greutatea stelei de unde izvora, țeava se lăsă în jos, fără să se audă vreo împușcătură, și revolverul se întoarse încet în tocul de la oblînc. Pe neașteptate, punînd ochiul în cătarea ce țintea spre inima fetei vrăjite de dragoste, *doña* Bárbara se văzu pe ea însăși în lumina unui foc mare, undeva pe o plajă pustie și sălbatică, sorbind cu nesaț vorbele lui Asdrúbal. Și această dureroasă amintire o îmblînzi.

Stătu și se uită îndelung la fata ei, o vedea plină de fericire, și deodată acea căutare de ceva nou care o torturase atîta se întruchipă într-o mișcătoare pornire maternă, necunoscută de inima ei.

— Al tău e! Fii fericită alături de el!

În sfîrșit, iubirea ei pentru Asdrúbal — umbră pură și rătăcitoare prin acest suflet întunecos — se odihnea, împăcată, într-un simțămînt nobil.

XV

Numai orizonturi, numai drumuri

În noaptea aceea nu se văzu lumină în odaia unde *doña* Bárbara stătea de obicei la sfat cu „asociatul", dar dimineaţa, cînd ieşi în curte, Juan Primito nu o mai recunoscu, cum nu o mai recunoscuseră nici cei doi peoni care o însoţiseră pînă la San Fernando — cei care îl omorîseră pe Balbino, singurii care îi mai rămăseseră credincioşi. Îmbătrînise în cîteva ceasuri, era trasă la faţă de nesomn, dar pe chipul şi în privirea ei se citea acea linişte tragică din pragul hotărîrilor supreme.

— Aveţi aici ce vă datorez, spuse ea celor doi argaţi, care erau numai ochi şi urechi, punînd fiecăruia în palmă cîţiva bani de aur. Ce prisoseşte e pentru timpul pînă vă găsiţi de lucru. Aici s-a isprăvit cu toate. Puteţi pleca. Juan Primito, tu să duci scrisoarea asta doctorului Luzardo. Şi să nu te mai întorci aici. Rămîi acolo dacă te ţin.

La cîteva ceasuri după aceea, *mister* Danger o văzu trecînd la vale prin Lambedero. O salută de departe, dar ea nu îi răspunse. Mergea adîncită în gînduri, cu privirea aţintită înainte, în pasul liniştit al calului, cu frîul lăsat în voie şi mîinile pe genunchi.

Era un pămînt arid, tăiat de rîpi şi brăzdat de crăpături adînci. Nişte vite prăpădite, cu ochii spălăciţi,

lingeau ici şi colo, cu o mişcătoare îndărătnicie, povîrnişurile şi copăile acestor triste meleaguri. Soarele arzător înălbise oasele vitelor moarte, răpuse de pămîntul silitros care le robea pînă într-atîta, încît uitau de păşune şi ajungeau să moară de foame. Stoluri mari de *zamuros* se roteau peste stîrvurile rău mirositoare.

Doña Bárbara se opri în loc să privească la patima neroadă a vitelor şi, cugetînd la ea însăşi cu gînduri materializate în senzaţii, simţi în uscăciunea din cerul gurii, pe limba-i arsă de febră şi de sete, toată asprimea şi tot amarul acelui pămînt pe care vitele îl lingeau cu atîta încăpăţînare. La fel era şi zbuciumul ei de a-şi afla o alinare pentru iubirea care o mistuia. Apoi făcu o sforţare ca să se elibereze de fascinaţia acestor locuri, dădu pinteni calului şi îşi continuă sumbra-i rătăcire.

Ceva straniu se petrecea la mlaştina din pădurea de palmieri, cufundată de obicei într-o linişte de moarte. Cîrduri de raţe, de bîtlani şi alte păsări de baltă se roteau cu ţipete îngrozite pe deasupra mlaştinii. Din cînd în cînd, cele care zburau mai sus dispăreau în spatele pădurii, iar celelalte coborau şi se aşezau pe malul tragic al apei tăcute. Liniştea se închega iarăşi, în răgazuri chinuitoare, dar păsările îşi reluau zborul îndată, cele dintîi se iveau de după coama pădurii, şi din nou îşi începeau hora în jurul acelui loc de groază pentru ele.

Cu toată încordarea gîndurilor ce o stăpîneau, *doña* Bárbara opri deodată calul în loc : o juncuţă se zbătea mugind pe malul mlaştinii, înhăţată de buza de jos de către un şarpe de apă, al cărui cap abia ieşea la iveală din baltă.

Proptită pe picioarele-i tremurînde, cu copitele afundate în pămîntul moale, cu grumazul încordat de sforţare, cu ochii albi de spaimă, biata vită, scăl-

dată într-o sudoare de moarte, se împotrivea cu disperare puterii uriașe a șarpelui.

— Asta nu mai scapă, murmură *doña* Bárbara. Azi mlaștina are ce mînca.

În cele din urmă, șarpele începu să se destindă, ieșind treptat din apă, în vreme ce junca se trăgea înapoi, zbătîndu-se să scape ; după vreo cîteva clipe, șarpele începu din nou să-și contracte inelele. Istovită cu desăvîrșire, vita i se lăsă în voie și se scufundă încet în mlaștină, cu niște răgete înspăimîntătoare. Apa putredă se adună peste ea, cu un plescăit de limbă lacomă.

Păsările, îngrozite, se roteau pe deasupra și țipau neîncetat, dar *doña* Bárbara rămase nepăsătoare. Apoi, păsările se pierdură în depărtare, tăcerea se înstăpîni iarăși, iar mlaștina reintră în tragica-i tihnă dintotdeauna. O ușoară unduire abia încrețea fața apei în locul unde platoșa-i verde se sfărîmase sub greutatea juncii, mulțime de bășici veneau din adînc.

Una, mai mare, rămase pe fața apei, ca un glob gălbui, aidoma unui ochi galben de mînie.

Și ochiul acela plin de mînie părea că se uită ațintit la femeia de pe mal, adîncită în gînduri.

O veste aleargă din gură în gură : a dispărut *cacica* din Apure !

Se zicea că s-ar fi aruncat în mlaștină, fiindcă ultima oară fusese văzută îndreptîndu-se într-acolo, cu umbra unei tragice hotărîri întipărită pe față ; dar lumea vorbea și de un *bongo* care a coborît pe Arauca și în care i s-a părut cuiva că zărește o femeie. Neîndoios era faptul că a dispărut, arătîndu-și ultimele dorințe într-o scrisoare trimisă doctorului Luzardo. Iată scrisoarea :

„Nu am alt moştenitor decît pe fiica mea, Marisela, pe care o recunosc ca atare în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor. Îngrijiţi-vă dvs. de îndeplinirea tuturor formalităţilor de moştenire."

Cum însă se ştia că avea mult aur îngropat în pămînt şi cum în scrisoare ea nu pomenea nimic despre asta, iar în odaia vrăjitoriilor s-au găsit destule semne că acolo s-a dezgropat ceva, bănuiala sinuciderii căzu, lăsînd în loc pe aceea a unei simple dispariţii, şi se vorbi mult despre acel *bongo* care a trecut noaptea pe Arauca în jos şi pe care mulţi susţineau că l-au văzut.

Sosi şi sîrma ghimpată, cumpărată cu banii luaţi în schimbul penelor, şi treaba începu îndată. Stîlpii pentru îngrăditură erau înfipţi de mult în pămînt; ghemele de sîrmă prinseră să se desfăşoare; iar pe întinderea cîmpiei, tăiată de o sumedenie de drumuri, pe care de atîta amar de timp se pierdeau speranţele rătăcitoare, îngrăditura aceea începea să traseze un singur drum, drept, spre viitor.

Cînd văzu că Lambedero va fi îngrădit, şi deci vitele străine nu mai aveau cum să-i cadă în mînă, mînate încoace de dorul amărelii silitroase de prin văgăunile sale, *mister* Danger ridică din umeri şi îşi spuse:

„S-a isprăvit cu asta, *mister* Danger!"

Îşi luă carabina, şi-o puse în spinare, încălecă pe cal şi strigă din fugă peonilor care lucrau la îngrăditură:

— Nu mai stricaţi atîta sîrmă degeaba pentru Lambedero. Spuneţi-i doctorului Luzardo că şi *mister* Danger pleacă.

Trecu şi timpul stabilit de lege pentru ca Marisela să poată intra în posesia moştenirii lăsate de mamă-sa,

despre care nu se mai aflase nimic, și numele de El Miedo dispăru din Arauca și rămase numai numele Altamirei.

Llanură a Venezuelei ! Imbold la efort creator, așa cum ai fost și pentru fapte îndrăznețe, pământ cu orizonturile larg deschise, unde un neam de oameni vrednici iubește, suferă și speră...

CUPRINS

Prefață V
Tabel cronologic XV
În loc de prolog 1

PARTEA ÎNTÎI

Capitolul I Cu cine mergem la drum? 9
Capitolul II Urmașul celui de pe Cunaviche . . . 22
Capitolul III Mîncătoarea de oameni 33
Capitolul IV O singură cale, și totuși o mie de drumuri deosebite 49
Capitolul V Pumnalul înfipt în perete 59
Capitolul VI Amintirea lui Asdrúbal 70
Capitolul VII Duhul ocrotitor al Altamirei . . . 76
Capitolul VIII Îmblînzirea roibului 90
Capitolul IX Sfinxul savanei 100
Capitolul X Spectrul Barquereñei 106
Capitolul XI Frumoasa adormită. 119
Capitolul XII Așa va fi într-o zi 127
Capitolul XIII Drepturile lui *mister* Danger . . . 134

PARTEA A DOUA

Capitolul I O întîmplare neobișnuită 151
Capitolul II Îmblînzitorii 168

Capitolul III Cobitoarele. 177
Capitolul IV Un *rodeo* în savană 186
Capitolul V Schimbarea la față a *doñei* Bárbara . 200
Capitolul VI Monstrul din apa Bramadorului . . 210
Capitolul VII Miere de albine sălbatice 214
Capitolul VIII Flăcări și colțul ierbii 219
Capitolul IX Petrecerile *vaqueríei* 228
Capitolul X Pasiunea fără nume 242
Capitolul XI Soluții imaginare 247
Capitolul XII Cîntece și istorii hazlii 256
Capitolul XIII Vrăjitoarea și umbra ei 267

PARTEA A TREIA

Capitolul I Stafia savanci 279
Capitolul II Vîrtejuri 286
Capitolul III *Ño* Pernalete și alte calamități . . . 297
Capitolul IV Pe drumuri opuse 308
Capitolul V Ceasul cînd îi vine omului apa la moară 314
Capitolul VI Marea descoperire 320
Capitolul VII Gînduri de nepătruns 331
Capitolul VIII Gloria faptelor sîngeroase 335
Capitolul IX Hîrjonelile lui *mister* Danger . . . 341
Capitolul X Lepădîndu-se de faptele sale . . . 350
Capitolul XI Lumina din peșteră 356
Capitolul XII Punctul pe „H“ 362
Capitolul XIII Fiica rîurilor 368
Capitolul XIV Steaua din vîrful cătării revolverului . 375
Capitolul XV Numai orizonturi, numai drumuri . . 379

Redactor responsabil : ELENA MURGU
Tehnoredactor : ION TUDOR

Dat la cules 08.07.1967. Bun de tipar 20.11.1967. Apărut 1968. Tiraj 80.160 ex. broșate. Hîrtie ziar de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 18,08. Coli tipar 12,75. A. nr. 10312/1967. C.Z. pentru bibliotecile mari 86 (8). C.Z. pentru bibliotecile mici 86 (8)—31—R.

Tiparul executat sub comanda nr. 70 470 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, București — Republica Socialistă România

rómulo gallegos

„Venezuelanul Rómulo Gallegos (n. 1894), una din figurile prestigioase ale vieţii politice din ţara sa ..., este şi unul din cei mai mari scriitori ai Americii Latine...

[În *Doña Bárbara*], Gallegos a prezentat realităţile nesfîrşitelor savane venezuelane cu mijloace realiste, redînd cu profundă rezonanţă viaţa acestor meleaguri violente şi semibarbare. Scriitorul schimbă centrul de greutate al prezentării cu un viu simţ al necesităţilor artistice, alternînd pasaje lirice cu secvenţe epice pline de dinamism, tablouri de moravuri sau analize psihologice şi sociologice."

FRANCISC PĂCURARIU

(*Introducere în literatura Americii Latine*, 1965)

bpt bibliotheca pentru toţi
Lei 5
editura pentru literatură